

วารสารวิชาการ

อยุธยาศึกษา

วารสารวิชาการ
อยุธยาศึกษา

วารสารวิชาการ อยุธยาศึกษา

เจ้าของ สถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ที่ปรึกษา

อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

บรรณาธิการบริหาร

อาจารย์พันทิพา มาลา

ผู้ช่วยบรรณาธิการบริหาร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญล้ำ สุนทร
อาจารย์ศรีเวียง ไตขิละสุนทร
อาจารย์พรทิพย์ วีระสวัสดิ์
นางสาวนันทนา แยมบู่

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อนันต์ รัตนกานูสร

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

นางสาวประภาพร จัฐประภา

กองบรรณาธิการ

นางสาวณัฐฐิญา แก้วแหวน
นางสาวสุนีย์ ชวนประสงค์
นางสาวสายรุ้ง กล้าเพชร

ปก - รูปเล่ม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์นิพนธ์ ทวีกาญจน์

ปีที่พิมพ์ 2551

จำนวน 1,000 เล่ม

ผู้พิมพ์

นางทิพวรรณ มีโชคดี

นางจรรยา ภูใหม่

คำนำ

สถาบันอยุธยาศึกษา เป็นหน่วยงานที่สร้างขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ พัฒนามาจากสำนักศิลปวัฒนธรรม ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ด้านการอนุรักษ์ ส่งเสริม เผยแพร่ พัฒนา และวิจัย ศิลปวัฒนธรรม จัดตั้งขึ้นตามโครงสร้างของมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. ๒๕๔๗ ที่ได้กำหนดไว้ในมาตรา ๗ คือ ให้มหาวิทยาลัยเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่เสริมสร้างพลังปัญญาของแผ่นดิน ฟื้นฟูพลังการเรียนรู้ เชิดชูภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างสรรค์ศิลปวิทยา เพื่อความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืนของปวงชน มีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ได้จัดตั้งสถาบันอยุธยาศึกษาขึ้น เพื่อเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในด้านการศึกษาค้นคว้า วิจัย ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้การส่งเสริม สนับสนุนในการผลิตบัณฑิต การอนุรักษ์ ส่งเสริม เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทย และใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ ให้การบริการข้อมูลกับสังคม

ปัจจุบันสถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ได้จัดตั้งเป็นศูนย์ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อใช้เป็นแหล่งศึกษาและเรียนรู้ โดยชั้นบนของเรือนไทย ใช้เป็นสถานที่นำเสนอนิทรรศการเกี่ยวกับอยุธยาศึกษาและจัดพิธีการต่างๆ ส่วนชั้นล่างได้จัดทำเป็นสำนักงานสถาบันอยุธยาศึกษา โดยมีรูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นลักษณะเรือนหมู่ทรงไทยภาคกลาง

บัดนี้สถาบันอยุธยาศึกษา ได้ก่อกำเนิดมาครบ 4 ปีแล้ว ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา สถาบันฯ ได้จัดกิจกรรมที่เป็น การเผยแพร่ความรู้ออกสู่สาธารณชนภายนอกน่านน้ำ การไม่ว่าจะเป็น การเผยแพร่วัฒนธรรมไทยไปสู่ต่างประเทศ การจัดการอภิปราย อบรม สัมมนาทางวิชาการ จัดทัศนศึกษา เป็นต้น

ในโอกาสที่สถาบันอยุธยาศึกษามีอายุได้ครบ 4 ปี ผ่านประสบการณ์มาพอสมควร จึงถือเป็นโอกาสดีที่จะเสนอผลงานที่เป็นกิจกรรมของสถาบันฯ ที่ผ่านมา เป็นการรวบรวมเรื่องราว เหตุการณ์เกี่ยวกับอยุธยาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เท่าที่พอจะรวบรวมมาได้ บันทึกไว้ในหนังสือวารสาร “อยุธยาศึกษา” เพื่อให้สาธารณชนได้รับรู้ ได้ศึกษาให้เกิดประโยชน์ ไม่มากนักน้อย วารสารเล่มนี้จะเป็นส่วนหนึ่งของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่บันทึกไว้ให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษา เพื่อตอบแทนบุญคุณของแผ่นดิน

ก้าวต่อไปในอนาคต สถาบันฯ ตระหนักอยู่เสมอว่า ในการกระทำพันธกิจของสถาบันฯ ที่มีอยู่นานัปการ มีความจำเป็นจะต้องผลิตบัณฑิตขึ้นมาเพื่อช่วยกันทำหน้าที่เพื่อประโยชน์ของสังคม สถาบันฯ ได้ริเริ่มที่จะส่งเสริม สนับสนุนให้มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เปิดสอนนักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว สถาบันฯ ตระหนักว่าบัณฑิตที่จบไปจะเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ไทย รู้จัก รักษาและพัฒนางานทางด้านวัฒนธรรม มีความรู้ ความสามารถด้านการท่องเที่ยว พัฒนาการท่องเที่ยว พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนตลอดไป

ประวัติศาสตร์ต้องรับใช้สังคม สังคมจึงจะได้ประโยชน์จากประวัติศาสตร์ เฉกเช่นเดียวกับ สถาบันอยุธยาศึกษา ต้องรับใช้สังคม สังคมจึงจะได้ประโยชน์และเห็นคุณค่าของสถาบันอยุธยาศึกษา

พันทิพา มาลา

ผู้อำนวยการสถาบันอยุธยาศึกษา

บทบรรณาธิการ

นายอัมรินทร์ คอมันตร์¹ ได้กล่าวอ้างคำพูดของ เซอร์วินสตัน เชอร์ชิลล์² ที่กล่าวว่า “ชนชาติใดไม่คำนึงถึงประวัติศาสตร์ ชนชาตินั้นไม่มีอนาคต”

ศาสตราจารย์นายแพทย์ เกษม วัฒนชัย³ ได้เขียนคำนิยามยกย่องหนังสือ “มหาอาณาจักรอัน” ไว้ว่า

“รู้ประวัติศาสตร์ ได้บทเรียนเตือนใจ และเข้าใจปัจจุบันได้ดีขึ้น”

จากคำกล่าวอ้างของบุคคลสำคัญของโลกและบุคคลสำคัญของไทย เป็นการยืนยันได้ว่า การเรียนรู้ การคิดคำนึง การทบทวนประวัติศาสตร์ เป็นเรื่องที่เกิดประโยชน์แก่ชนชาตินั้น ๆ เป็นอย่างยิ่ง การไม่รู้จักทบทวนบทเรียน สรุบบทเรียน ความผิดพลาดก็ย่อมจะเกิดซ้ำแล้วซ้ำเล่า เพราะประวัติศาสตร์ย่อมซ้ำรอยเดิม

กรุงศรีอยุธยาต้องเสียเอกราชให้แก่ข้าศึก (กองทัพหงสาวดี) ครั้งแรก เพราะว่ามีคนไทย (ออกญาจักรี) ที่เป็นไส้ศึกเปิดประตูเมืองให้พม่าเข้าประตูเมืองได้ จนกรุงศรีอยุธยาต้องแตก

กรุงศรีอยุธยาเสียเอกราชให้แก่กองทัพข้าศึก ครั้งที่สอง เพราะว่ามีคนไทยแตกความสามัคคี แย่งชิงอำนาจกันเอง ไม่มีขวัญกำลังใจในการสู้รบ กษัตริย์อ่อนแอ จึงต้องพ่ายแพ้แก่ข้าศึก

ความพ่ายแพ้ของกรุงศรีอยุธยา ควรจะเป็นบทเรียนให้กับกรุงรัตนโกสินทร์ว่า “เมื่อใดที่คนไทยทำตนเป็นไส้ศึกให้กับศัตรู หรือ คนไทยขาดความสามัคคี ไม่รวมมือกัน ต่างคนต่างอยู่ ชะระไมไซ ที่สำคัญมีผู้นำที่อ่อนแอไม่เป็นที่พึ่ง เมื่อนั้น คนไทยอาจจะต้องเสียกรุงครั้งที่ 3 ก็ได้” ถ้าจะเสียกรุงครั้งที่ 3 อีก มิได้หมายถึง การเสียเอกราช ถูกข้าศึกปกครอง แต่เป็นการเสียเอกราชทางเศรษฐกิจ

ปัญหาของสังคมไทยในยุคกรุงศรีอยุธยาและยุคกรุงรัตนโกสินทร์มีความแตกต่างกันตามกาลเวลา ภัยอันตรายของไทยเปลี่ยนไปตามยุคสมัย

ในยุคกรุงศรีอยุธยา ศัตรู ข้าศึกหรือภัยอันตรายของไทย คือ กองทัพพม่าที่ต้องการเข้ามายึดครองประเทศไทย เพื่อกวาดต้อนคนไทยและทรัพยากรกลับไปยังพม่า

แต่ในยุคกรุงรัตนโกสินทร์ พม่าไม่ใช่ศัตรู ไม่ใช่ข้าศึก และไม่เป็นภัยอันตรายอีกแล้ว ในสมัยรัชกาลที่ 4 และที่ 5 ศัตรูหรือข้าศึกของไทย คือ ฝรั่ง (อังกฤษและฝรั่งเศส) ล่าเมืองขึ้นทั่วโลก ในรัชกาลปัจจุบันเหตุการณ์ในอดีตที่ผ่านมา ศัตรูก็คือภัยจากลัทธิคอมมิวนิสต์ คนไทยก็เอาตัวรอดมาได้

ถ้าจะถามว่าปัจจุบัน ภัยหรือภัยอันตรายของคนไทยคืออะไร ผู้เขียนขอตอบอย่างไม่ลังเลเลยว่า คือ **ทุนข้ามชาติที่กำลังครอบครองเศรษฐกิจไทยอยู่ โดยที่คนไทยไม่รู้ตัว**

¹ พุดในรายการ “มองเทศมองไทย” ทางสถานีโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม ASTV ช่องสุวรรณภูมิ เมื่อคืนวันที่ 29 เมษายน 2551 เป็นนักธุรกิจระหว่างประเทศ เคยร่วมกับ ณรงค์ โชควัฒนา และ ประชัย เลียวไพรัตน์ ก่อตั้งชมรมร่วมไทยกู้ชาติ เป็นผู้นำเสนอแนวคิดหานะอาร์เจนตินาร่วมกับ ดร. นิติภูมิ เนาวรัตน์

² นายกรัฐมนตรีอังกฤษในช่วงสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง และเป็นหนึ่งในผู้นำที่สำคัญของฝ่ายสัมพันธมิตรร่วมกับประธานาธิบดี แฟรงคลิน ดี รูสเวลท์ แห่งสหรัฐอเมริกา และโจเซฟ สตาลิน ผู้นำของสหภาพโซเวียต

³ อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อดีตปลัดทบวงมหาวิทยาลัย ปัจจุบันดำรงตำแหน่งองคมนตรี

ทุนนิยมข้ามชาติที่มากับ**โลกยุคโลกาภิวัตน์** กำลังครอบครองโลก กำลังครอบครองไทย บริษัทหรือบรรษัทข้ามชาติที่มีทุนมหาศาล กำลังครอบครองเศรษฐกิจของไทย เช่น กองทุนเทมาเส็กโฮลดิ้งและจีไอซีของสิงคโปร์กำลังครอบครองธนาคารโดยมีหุ้นมากที่สุดธนาคารพาณิชย์ของไทย สิงคโปร์กำลังครองเศรษฐกิจไทยกว่า 10%

การค้าปลีกกำลังอยู่ในมือของชาวต่างชาติ ร้านค้าปลีกยักษ์ของต่างชาติ เช่น TESCO Lotus ของอังกฤษ Big C, Carrefour ของฝรั่งเศส Makro ของเนเธอร์แลนด์ 7-Eleven ของอเมริการ่วมกับ CP

ร้านค้าปลีกต่างชาติกำลังยึดครองเศรษฐกิจไทย ประมาณ 60 % ของการค้าปลีก และกำลังขยายออกไปเรื่อยๆ ถ้าปล่อยไปโดยที่คนไทยไม่ทำอะไร อีกไม่นานเศรษฐกิจไทยก็ถูกต่างชาติยึดครองจนหมด คนไทยคงต้องกลายเป็นพลเมืองชั้นสองในประเทศของตน คนไทยต้องว่างงาน หางานทำยากขึ้น เพราะถูกแย่งอาชีพ เมื่อไม่มีงานก็ไม่มีเงินใช้สอย ปัญหาอื่นๆ ก็ตามมาอีกเป็นลูกโซ่

ประวัติศาสตร์ต้องรับใช้สังคม เมื่อสังคมมีปัญหาที่ต้องย้อนไปศึกษาประวัติศาสตร์ว่า ทำไมคนไทยจึงไม่นำบทเรียนในอดีตมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ให้อดีตเป็นครูสอนบทเรียน คนไทยชอบดูหนังดูละคร แต่ไม่ย้อนดูตัว

เมื่อคนไทยดูหนัง (ภาพยนตร์) เรื่อง “ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช” ก็โกรธแค้นพม่า ดูครั้งใดก็เจ็บแค้นทุกครั้ง ถ้าคนไทยได้คิดสักนิดว่าเวลานี้พม่าไม่ใช่ศัตรูแล้ว ปัจจุบัน ชาวพม่าน่าสงสาร น่าเห็นใจเป็นที่สุด

ถ้าคนไทยรู้จักคิด คือ “**ดูหนังดูละคร แล้วย้อนดูตัว**” ก็จะเกิดความคิดว่า ในปัจจุบันพม่าไม่ใช่ศัตรู แล้วคิดต่อไปอีกว่า แล้วใครเล่า คือ ศัตรูของไทย ก็จะได้คำตอบใหม่ว่า “**ทุนโล้ล่า**” คือภัยของคนไทยทุกคน เพราะว่าผู้ถือหุ้นเจ้าของทุนโล้ล่า ไม่มีเชื้อชาติ ไม่มีศาสนา ไม่มีความเมตตาต่อผู้ยากไร้ ขอให้บริษัททำไรสูงสุดเป็นใช้ได้ เราจึงเห็นว่าธนาคารที่ต่างชาติถือหุ้นใหญ่ๆ จะไม่ปล่อยสินเชื่อง่าย ๆ จนเกิดหนี้สูญ นอกจากนี้ ร้านค้าปลีกยักษ์ ทำลายร้านค้าย่อยของคนไทยจนขายของไม่ได้ ต้องปิดกิจการลงเป็นจำนวนมาก คนไทยจำนวนมหาศาลไม่มีงานทำ

ความอยู่รอดของคนไทยที่ไม่ต้องการเป็นพลเมืองชั้นสองก็ต้องหันมาสอนให้คนไทยรักชาติ ทบทวนการสอน วิชาประวัติศาสตร์กันใหม่ ไม่ให้วิชาประวัติศาสตร์เป็นแค่ตำราเรียน แต่ไม่เคยประยุกต์ใช้

ชาวยิวที่รวมกันเป็นประเทศอิสราเอล มีความรักชาติสูงมาก สูงกว่าชาติใดๆ ในโลก เพราะได้ประวัติศาสตร์เป็นบทเรียน ชาวยิวเคยถูกฮิตเลอร์ ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ประมาณ 6 ล้านคน เมื่อชาวยิวสร้างประเทศอิสราเอล ประเทศตกอยู่ในวงล้อมของชาติอาหรับ จึงมีภัยรอบตัว ชาวยิวทุกคนต้องเป็นทหารเมื่ออายุครบกำหนด ผู้ชายต้องเป็นทหาร 3 ปี ส่วนผู้หญิงเป็นทหาร 2 ปี ทหารของอิสราเอลมีความสามารถสูงในการรบขณะที่ชนชาติอาหรับ มีความสามารถต่ำในเรื่องเศรษฐกิจ คุณอัมรินทร์ คอมนตร์ พูดว่า อิสราเอลไม่ยอมให้มีร้านค้าปลีกข้ามชาติแม้แต่ร้านเดียวอยู่ในประเทศ ผิดกับประเทศไทยเปิดได้เสรี

โดยปกติคนทั่วไปมักคิดแต่เรื่องของอนาคต บางคนก็เป็นห่วงบ้านเมือง บางคนก็เป็นห่วงอนาคตของลูกหลาน ได้แต่คิดถึงวันข้างหน้า แต่ไม่คิดทบทวนถึงอดีตและเบื้องหลังที่ผิดพลาด

การเปิดเสรีทางการเงิน ในปี พ.ศ. 2533 ทำให้เกิดวิกฤตต้มยำกุ้ง ในปี พ.ศ. 2540 การออกกฎหมายขายชาติ 11 ฉบับ (เปรียบเทียบการเปิดประตูเมืองให้ข้าศึกเข้ายึดเมือง) เมื่อปี พ.ศ. 2542 ทำให้เกิดร้านค้าปลีกยักษ์ของต่างชาติเต็มไปหมด ทำให้ไทยเสียเอกราชทางเศรษฐกิจ แล้วคนไทยจะอยู่กันอย่างไร

ประวัติศาสตร์เป็นเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตควรจะเป็นบทเรียนให้อนาคตที่จะก้าวเดินไปข้างหน้าโดยไม่หลงทางหรือผิดพลาดซ้ำแล้วซ้ำเล่า

วารสารทางวิชาการ “**อยุธยาศึกษา**” มีเจตนาจะสร้างจิตสำนึกให้คนไทยหันมารักชาติ มาร่วมกันกู้ชาติ ด้วยการ**ศึกษาประวัติศาสตร์ไทย** บางคนอาจจะเถียงว่าไทยยังไม่เสียชาติ แต่ผู้เขียนขอเปรียบเทียบให้เห็นว่าประเทศไทยเปรียบเสมือนเรือลำใหญ่ บรรทุกคนไทยอยู่ 64 ล้านคน ขณะนี้เรือกำลังรั่ว น้ำกำลังเข้าเรือ แต่คนไทย

ส่วนใหญ่บอกว่า เรื่อยังดี ๆ อยู่ ไม่เห็นรั้วตรงไหน คนที่บอกว่าเรือไม่รั้ว เพราะไม่เห็นรั้ว ถือว่าเป็นคนที่ประมาท แต่เมื่อถึงเวลาที่เรือกำลังจะจมก็กู้เรือไม่ทันเสียแล้ว มันสายเกินไป ดังคำพูดที่ว่า “กว่าจะรู้ตัวก็สายเสียแล้ว”

วารสารทางวิชาการ อยุรยาศึกษา ภายในบรรจุเนื้อหาสาระที่เป็นประวัติศาสตร์อยุธยาทั้งในอดีตและต่อเนื่อง จนถึงปัจจุบันที่สำคัญ เช่น ประวัติของพระมหากษัตริย์ไทยสมัยอยุธยาบางพระองค์ที่คนไทยจดจำมีรู้ลืม สงครามประวัติศาสตร์ที่เขียนโดยชาวพม่าผู้อ่านจะได้รู้ว่าชาวพม่าสะท้อนมุมมองของสงครามระหว่างไทยกับพม่าอีกมิติหนึ่ง ถ้ามีชาวต่างชาติหรือนักท่องเที่ยวมาถามว่า อยากจะชมวัดในอยุธยาเพียงวัดเดียว เราควรจะเลือกวัดใด คนอยุธยา ที่รู้เรื่องวัดดีก็บอกว่า ควรจะไปชมวัดไชยวัฒนาราม ทางกองบรรณาธิการจึงเลือกวัดไชยวัฒนารามมาให้ศึกษา

ส่วนบทความและบทสัมภาษณ์ เรื่อง “เหลียวหลังแลหน้า อยุรยามรดกอารยธรรมโลก” เป็นการสัมภาษณ์ ดร. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ซึ่งเป็นผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญประวัติศาสตร์ไทยมากที่สุด

ที่กล่าวมานี้เป็นเพียงตัวอย่างเท่านั้น ยังมีบทความอีกมากที่อยู่ในวารสารเล่มนี้

“ดูหนังดูละคร แล้วย้อนดูตัว” ทำให้ผู้เขียนนึกถึงคำขวัญของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่สอนนักศึกษาว่า **“ฉันรักธรรมศาสตร์ เพราะธรรมศาสตร์สอนให้ฉันรักประชาชน”** ผู้เขียนขอชื่นชมว่า เป็นคำขวัญที่โดนใจดี จึงขอสร้างคำขวัญล้อจากคำขวัญธรรมศาสตร์ว่า

“ฉันรักประวัติศาสตร์ไทย เพราะประวัติศาสตร์ไทยสอนให้ฉันรักชาติและรักเพื่อนร่วมชาติ”

ในท้ายที่สุดนี้ ผู้เขียนขอขอบคุณผู้ที่มีส่วนร่วมที่ทำให้วารสารวิชาการ **“อยุรยาศึกษา”** มีเนื้อหาสาระที่เกิดประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นผู้เขียนหนังสือ เขียนบทความ ผู้อภิปราย ผู้ให้สัมภาษณ์ ผู้ร่วมรายการในกิจกรรมของสถาบัน อยุรยาศึกษาทุกท่าน ที่ทำให้คณะผู้จัดทำวารสารได้เนื้อหามาลงวารสาร และผู้ที่จะลืมมิได้คือผู้อ่านทุกท่านที่ได้อ่านวารสารและนำข้อมูลไปใช้เพื่อขยายผลต่อไป

สารบัญ

หน้า

พระราชดำรัส		1
อยุธยาเมืองมรดกโลก		3
พระมหากษัตริย์อยุธยา	ชาญวิทย์ เกษตรศิริ	
	ธำรงค์ดี เพชรเลิศอนันต์	5
พระมหากษัตริย์บางพระองค์	ชาญวิทย์ เกษตรศิริ	
และ บุคคลสำคัญร่วมสมัย	ธำรงค์ดี เพชรเลิศอนันต์	9
ความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับโปรตุเกส	ปฏิพัฒน์ พุ่มพวงษ์แพทย์	25
บ้านโปรตุเกส	ชาญวิทย์ เกษตรศิริ	33
ชาวญี่ปุ่นในประวัติศาสตร์ไทยสมัยอยุธยา	ธำรงค์ดี เพชรเลิศอนันต์	37
ความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น	สิงห์ทอง ลาภพิเศษพันธุ์	39
อยุธยา เมืองทำนानาชาติ	ธำรงค์ดี เพชรเลิศอนันต์	41
ภูมิปัญญาชาวอยุธยาเมืองน้ำ	ภูธร ภูมะธน	44
วัดไชยวัฒนาราม	วนิช สุธารัตน์	50
สงครามในประวัติศาสตร์	มิกกี้ ฮาร์ท	52
กรุงศรีอยุธยาในแผนที่ฝรั่ง	ธวัชชัย ตั้งศิริวานิช	60
ชีวิตชาวกรุงเก่ากับเรือ	ไพฑูรย์ และกนก ขาวมาลา	82
เหลียวหลัง แลหน้าอยุธยามรดกอารยธรรมโลก	อนันต์ รัตนพานุสร	90
สัมภาษณ์ ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ	อนันต์ รัตนพานุสร	92
	พัทธ์ แดงพันธ์	
	ประภาพร จัฐประภา	
ย้อนเวลา “อยุธยาศึกษา”	ประภาพร จัฐประภา	113

พระราชดำรัส

“...โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และโบราณสถานทั้งหลายนั้น ล้วนเป็นของมีคุณค่าและจำเป็นแก่การศึกษา ค้นคว้าในทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ และโบราณคดี เป็นเครื่องแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของชาติไทยที่มีมาแต่อดีตกาล สมควรจะสงวนรักษาให้คงทนถาวรเป็นสมบัติส่วนรวมของชาติไว้ตลอดกาล โดยเฉพาะโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุควรจะได้มีพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเก็บรักษาและจัดแสดงให้นักศึกษาและประชาชนได้ชมและศึกษาหาความรู้ให้มากและทั่วถึงยิ่งกว่าที่เป็นอยู่ในขณะนี้

ข้าพเจ้าได้คิดมานานแล้วว่าโบราณวัตถุและศิลปวัตถุของท้องถิ่นใด ก็ควรจะเก็บรักษาและจัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติของจังหวัดนั้นๆ ข้าพเจ้าพอใจที่กระทรวงศึกษาธิการและกรมศิลปากร เห็นพ้องด้วย และทำได้สำเร็จเป็นแห่งแรกที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

(พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสที่พระองค์เสด็จประพาส จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเมื่อ พุทธศักราช 2506)

“การสร้างอาคารสมัยนี้ คงจะเป็นเกียรติสำหรับผู้สร้างคนเดียว แต่เรื่องโบราณสถานนั้นเป็นเกียรติของชาติ อัฐเก่าๆ แผ่นเดียวก็มีค่าควรจะช่วยกันรักษาไว้ ถ้าเราขาดสุโขทัย อยุธยา และกรุงเทพฯ แล้ว ประเทศไทยก็ไม่มีความหมาย ...ในการที่มีโบราณวัตถุ และปูชนียสถานอยู่เป็นอันมาก ถ้าเรารู้จักวิธีนำมาใช้เกี่ยวกับการอบรมจิตใจของเยาวชนก็จะเป็นประโยชน์มาก”

(พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสที่พระองค์เสด็จประพาส จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อ พุทธศักราช 2506)

อยุธยา เมืองมรดกโลก*

อยุธยาเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าโดดเด่น
องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ
(ยูเนสโก: UNESCO) จึงมีมติ ณ กรุงคาร์เธจ ประเทศตูนิเซีย
เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2534 ให้ขึ้นทะเบียนไว้ในบัญชี
มรดกโลก ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

ประการที่ 1 อยุธยามีความเป็นเยี่ยมในการ
เลือกสรรทำเลที่ตั้งเมืองในตำแหน่งที่ชุ่มชื้นของแม่น้ำ มี
การออกแบบผังเมืองอย่างซับซ้อนเหมาะสมกับชุมชนที่
อาศัยการสัญจรทางน้ำเป็นหลักอันเป็นธรรมชาติของการ
ตั้งถิ่นฐานแบบไทยๆ ลักษณะดังกล่าวเอื้ออำนวยต่อการ
รักษาพระนคร การป้องกันการรุกรานของข้าศึกศัตรูและ
การจัดระบบสาธารณูปการได้อย่างเหมาะสมกับสังคมเมือง
จนสามารถพัฒนาการสู่ความรุ่งเรืองในสยามสงบสุข

ประการที่ 2 อยุธยาเป็นแม่แบบในการสร้างกรุง
รัตนโกสินทร์โดยได้ถ่ายทอดความงามความรุ่งเรืองของ
อยุธยาไว้ในทุกแห่งทุกมุม ไม่ว่าจะเป็นระเบียบผังเมือง
การจัดวางอาคาร ชื่อสถานที่ต่างๆ ลักษณะสถาปัตยกรรม
อาคารบ้านเรือน ตลอดจนวิถีชีวิต

ประการที่ 3 นครประวัติศาสตร์แห่งนี้มี
เอกลักษณ์ไม่ว่าจะเป็นด้านกายภาพ ด้านประวัติศาสตร์
และด้านอารยธรรม ซึ่งจะหาค้นพบโบราณใดเทียบได้ใน
เอเชียหรือในโลกเป็นไม่มี

ประการที่ 4 อาคารโบราณสถานแต่ละหลังใน
นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา มีลักษณะและการ
ออกแบบทางสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นใน
ภาคพื้นเอเชีย ลักษณะของสิ่งก่อสร้างหลายอย่างเช่น เจดีย์
ปรางค์ และปราสาท มีความเป็นพิเศษไม่สามารถพบเห็น
ในที่อื่นๆ แม้สิ่งก่อสร้างเหล่านี้จะมีกำเนิดมาก่อนที่กรุง
ศรีอยุธยาจะเรืองอำนาจ แต่ได้แสดงให้เห็นถึงความต่อ
เนื่องและวิวัฒนาการด้านรูปแบบทางสถาปัตยกรรมมาสู่
ลักษณะที่เป็นแบบไทยแท้ และไม่สามารถสร้างทดแทนได้
ในปัจจุบัน

* ข้อมูลจากแก่นจารึก หน้าศูนย์บริการข้อมูลท่องเที่ยวพระนครศรีอยุธยา

พระมหากษัตริย์อยุธยา^{1*}

พระราชวงศ์/พระนาม ²	เริ่ม-สิ้นรัชกาล ³ พ.ศ. (ค.ศ.)	ไอรสของ 11	(1533-1534)
ราชวงศ์อู่ทอง/สุพรรณบุรี		13. พระไชยราชาธิราช	2077-2090
1. พระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) (อู่ทอง/ต้นวงศ์)	1893-1912 (1351-1369)	ไอรสของ 10 เกิดแต่พระสนม	(1534-1547)
2. พระราเมศวร (อู่ทอง/ไอรสของ 1)	ครั้งที่ 1 / 1912-1913 (1369-1370)	14. พระยอดฟ้า (พระแก้วฟ้า)	2090-2091
ครั้งที่ 2 / 1931-1938 (1388-1395)		ไอรสของ 13	(1547-June 1548)
3. พระบรมราชาธิราชที่ 1 (ขุนหลวงพะงั่ว) (สุพรรณบุรี/ต้นวงศ์)	1913-1931 (1370-1388)	15. ขุนรวงศาธิราช (ปราบดาภิเษก)	มิ.ย.-ก.ค. 2091 (June-July 1548)
4. พระเจ้าทองลัน (สุพรรณบุรี/ไอรสของ 3) ครองราชย์ 7 วัน	1931 (1388)	16. พระมหาจักรพรรดิ ⁴	2091-2111
5. พระรามราชาธิราช (อู่ทอง/ไอรสของ 2)	1938-1952 (1395-1409)	อนุชาต่างพระมารดาของ 13	(July 1548-January 1569)
ราชวงศ์สุพรรณบุรี		17. พระมหินทราธิราช	ม.ค.-ส.ค. 2111-2112 (January-August 1569)
6. พระอินทราชาธิราชที่ 1 (พระนครอินทร์) นัดดาของ 3	1952-1967 (1409-1424)	ไอรสของ 16	
7. พระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) ไอรสของ 6	1967-1991 (1424-1448)	ราชวงศ์สุโขทัย	
8. พระบรมไตรโลกนาถ. ไอรสของ 7	1991-2031 (1448-1488)	18. พระมหาธรรมราชา	2112-2133
[ครองราชย์ที่อยุธยา 1991-2006 (1448-1463) ครองราชย์ที่พิษณุโลก 2006-2031 (1463-1448)]		(สุโขทัย/ต้นวงศ์)	(August 1569-June 1590)
9. พระบรมราชาธิราชที่ 3 (อินทราชาธิราชที่ 2) 2031-2034 ไอรสของ 8		19. พระนเรศวร	2133-2148
10. พระรามาธิบดีที่ 2 อนุชาของ 9	2034-2072 (1491-1529)	ไอรสของ 18	(June 1590-April 25, 1605)
11. พระบรมราชาหน้อยพุทธางกูร ไอรสของ 10	2072-2076 (1529-1533)	20. พระเอกาทศรถ	2148-2153/2154
12. พระรฐาธิราชกุมาร (พระรฐาภา)	2076-2077	อนุชาของ 19 (April 25, 1605-October 1610/November 1611)	
		21. พระศรีเสาวภาคย์	2153/2154
		ไอรสของ 20	(1610/1611)
		22. พระเจ้าทรงธรรม	2153/2154-2171
		ไอรสของ 20	(1610/1611-December 13, 1628)
		23. พระเชษฐาธิราช	2171-2172
		ไอรสของ 22	(December 13, 1628-August 1629)
		24. พระอาทิตย์วงศ์	2172
		อนุชาของ 23	(August-September 1629)
		ราชวงศ์ปราสาททอง	
		25. พระเจ้าปราสาททอง	2172-2199
		(ปราสาททอง/ต้นวงศ์)	(September 1629-August 7, 1656)
		26. เจ้าฟ้าไชย ไอรสของ 25	2199
		ครองราชย์ 2 วัน	(August 7-8, 1656)
		27. พระศรีสุธรรมราชา, อนุชาของ 25	2199

ครองราชย์ 2 เดือน 18 วัน (August 8- October 26, 1656)	
28. พระนารายณ์ โอรสของ 25	2199-2231
(อนุชาของ 26)	(October 26, 1656-July 11, 1688)
ราชวงศ์บ้านพลูหลวง	
29. พระเพทราชา	2231-2246
(บ้านพลูหลวง/ต้นวงศ์)	(July 11, 1688-1703)
30. พระเจ้าเสือ	2246-2252
โอรสของ 29	(1703-1709)
31. พระเจ้าท้ายสระ	2252-2275
โอรสของ 30	(1709-January 1733)
32. พระเจ้าบรมโกศ	2275-2301
อนุชาของ 31	(Januar 1733-April13,1758)
33. พระเจ้าอุทุมพร (ขุนหลวงหาวัด)	2301
โอรสของ 32	(April 13, 1758-May 1758)
34. พระเจ้าเอกทัศ เซษฐาของ 33	2301-2309/2310 ⁵
(พระที่นั่งสุริยามรินทร์หรือขุนหลวงขี้เเรียน)(May 1758-April 7, 1767)	

หมายเหตุ

- พระมหากษัตริย์อยุธยา ในที่นี้มี 34 พระองค์ โดยใช้ตามที่ปรากฏในพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา, 2 เล่ม (กรมศิลปกร, 2534) ทั้งนี้บางแห่งนับพระมหากษัตริย์อยุธยาว่ามีเพียง 33 พระองค์ โดยไม่นับว่า “ขุนวรวงศาธิราช” เป็นพระมหากษัตริย์พระองค์หนึ่ง อย่างไรก็ตามหากยอมรับหลักเกณฑ์ของการขึ้นครองบัลลังก์โดยวิธี “ปราบดาภิเษก” และ “ราชาภิเษก” ขุนวรวงศาธิราชก็เป็นพระมหากษัตริย์พระองค์หนึ่งที่เหมือนกับต้นวงศ์ของทุกราชวงศ์ที่ปราบดาภิเษกขึ้นมาแม้จะอยู่ในบัลลังก์เพียงระยะเวลานั้นๆ ก็ตาม
- พระนามพระมหากษัตริย์อยุธยา ในที่นี้ใช้ตามที่ปรากฏใน พระราชพงศาวดารฉบับ พระราชหัตถเลขา, 2 เล่ม (กรมศิลปกร, 2534)
- ระยะเวลา เริ่ม-สิ้นรัชกาล ใช้ตาม David K. Wyatt. Thailand : A short History, (Chiang Mai: Trasvin Publications, 1982), pp. 312-313. ซึ่งระบุเป็นปี ค.ศ.และใช้เป็นหลักในการแปลงเป็นปี พ.ศ.
- การครองราชสมบัติของพระมหากษัตริย์ โดยทั่วไปเชื่อกันว่า พระองค์ครองราชย์ยาวต่อเนื่องถึง 20 ปี ดังตามที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ จึงสละบัลลังก์ให้แก่พระมหินทราธิราชพระโอรสหลังจากนั้นอีก 8 เดือนต่อมาจึงเสวยกรุงให้แก่พม่าในเดือนสิงหาคม 2112/1569 อย่างไรก็ตามหากกลับไปพิจารณา พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา (เล่ม1) พบว่า พระมหากษัตริย์ขึ้นครองราชสมบัติรวม 2 ครั้งด้วยกัน ทั้งนี้ก็ส่งผลให้รัชสมัยของพระมหินทราธิราชมี 2 สมัยด้วยเช่นกัน

(หน้า 69-104)โดยระบุว่า พระมหากษัตริย์ครองราชย์สมัยแรกเป็นเวลา 23 ปี หลังสงครามช้างเผือกกับพม่า หรือศึกหงสาวดีครั้งที่ 2 จึงมอบเวนราชสมบัติแก่พระมหินทราธิราช เมื่อครองราชย์อยู่ 2 ปี เกิดศึกพม่าหรือศึกหงสาวดีครั้งที่ 3 จึงถวายราชสมบัติคืนแก่พระบิดา พระมหากษัตริย์จึงขึ้นครองราชย์เป็นครั้งที่ 2 แต่ก็เป็นระยะเวลาอันสั้นก็ประจวบและสวรรคต พระมหินทราธิราชจึงขึ้นครองราชย์เป็นครั้งที่ 2 และก็เสวยกรุงในระยะต่อมา

สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงเห็นว่า ทั้งพระมหากษัตริย์และพระมหินทราธิราชต่างเป็นกษัตริย์คนละ 2 ครั้ง ดังปรากฏเป็นหัวข้อ “อธิบายเรื่องในรัชกาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราชและสมเด็จพระนรินทราธิราช” ใน พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา (เล่ม 1) ถึง 2 ครั้ง ครั้งที่ 1 หน้า 266-280. ครั้งที่ 2 หน้า 281-285. ทั้งนี้ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงเห็นว่า เมื่อพระมหากษัตริย์ทรงแพ้สงครามช้างเผือก จึงมอบเวนราชสมบัติแก่พระมหินทราธิราช “แล้วเสด็จออกไปอยู่เยียบ ๆ ที่วังหลัง และที่สุดทรงออกผนวช” มากกว่าที่จะเชื่อตามหลักฐานพม่าว่าได้พาพระมหากษัตริย์กลับไปยังพม่าด้วย (ดูงานแปลและเรียบเรียงของ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ เรื่อง “ชาวอยุธยาในพระบรมโพธิสมภารของกษัตริย์พม่าในปลายพุทธศตวรรษที่ 21 ถึงกลางพุทธศตวรรษที่ 23” ในบทสุดท้ายของหนังสือเล่มนี้ ที่อธิบายเรื่องและเหตุการณ์ผ่านทางหลักฐานของพม่า)

ดังนั้น ในที่นี้จึงขอเสนอระยะเวลาการขึ้นครองราชสมบัติของกษัตริย์ทั้ง 2 พระองค์ตามข้อพิจารณาและเอกสารที่อ้างถึง รวมกับของ David K. Wyatt. Thailand: a Short History, ดังนี้

- พระมหากษัตริย์ ครั้งที่ 1 ก.ค. 2091-18 ก.พ./24 มี.ค. 2106 อนุชาต่างพระมารดาของ 13 (July 1548-18 February /24 March 1564) รวม 16 ปี ครั้งที่ 2 มี.ค. 2111-16 เม.ย. 211 (ประมาณ 1 เดือน) (March-16 April 1569)
- พระมหินทราธิราช ครั้งที่ 1 18 ก.พ./24 มี.ค. 2106-มี.ค. 211 (18 February/24 March 1564-March 1569) รวม 5 ปี ครั้งที่ 2 16 เม.ย.-31 ก.ค./30 ส.ค. 2112 ประมาณ 3 เดือนครึ่ง (16 April 1569-31 July/August 1569)

หมายเหตุเพิ่มเติม ตามหลักฐานพม่าระบุว่า วันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2106/1564 เป็นวันที่พระมหากษัตริย์ทรงยอมแพ้แก่ขุนนางพม่า ส่วนวันที่ 24 มีนาคม 2106/1564 เป็นวันที่ขุนนางพม่าพาพระองค์ออกจาก

อยุธยา กลับมา วันที่ 16 เมษายน 2112/1569 เป็นวันสวรรคตของ
พระมหาจักรพรรดิ และวันที่ 31 กรกฎาคม 2112/1569 เป็นวันเสีย
กรุงศรีอยุธยาแก่พม่า

5 เหตุใดปีเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งนี้จึงไม่ใช่ปี พ.ศ. 2309?

อยุธยาเสียกรุงอีกครั้ง ตาม พงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา
คือ “ลุดักราช 1129 ปีกุน นพศก ถึง ณ วันอังคาร ขึ้น 9 ค่ำ เดือน 5
วันเนาวันสงกรานต์วันกลาง” จะเห็นได้ว่ายังไม่ถึงวันสงกรานต์หรือ
วันขึ้นปีใหม่ของไทย ประเสริฐ ณ นคร คำนวณว่าปีนั้นวันเถลิงศก
คือวันที่ 12 เมษายน ดังนั้นวันเนาจึงควรเป็นวันที่ 11 เมษายน อย่างไรก็ตาม
ประเสริฐ ณ นคร ได้เสนอว่า “ปีกุนยังเป็นอัฐศกมากกว่า”
ดังนั้นวันเสียกรุงครั้งนี้จึงตรงกับวันที่ 7 เมษายน พ.ศ. 2310 ซึ่งตรง
กับจดหมายเหตุบาทหลวงฝรั่งว่าตรงกับวันที่ 7 เมษายน ค.ศ. 1767
กรณีของวันเดือนของการเสียกรุงครั้งนี้ค่อนข้างเห็นในทิศทาง
เดียวกัน แต่หากใคร่ครวญกรณีปี พ.ศ./ค.ศ. (เหมือนหมายเหตุลุดักราช

ดังปรากฏในตอนต้นของหนังสือเล่มนี้) กล่าวคือ หากนำเลข 543
มาบวกหรือลบ พ.ศ./ค.ศ. ก็จะลงตัวแต่หากคำนึงว่าวันเสียกรุงยังไม่
ถึงวันเปลี่ยนปีศักราชหรือวันสงกรานต์ ก็จะต้องใช้เลข 542 บวก
ลบเป็นสำคัญ นั่นคือ หากจะใช้ปี พ.ศ.2310 เป็นปีเสียกรุง ก็จะ
เท่ากับปี ค.ศ. 1768 และหากจะใช้ปี ค.ศ. 1767 ตามหลักฐาน
บาทหลวงฝรั่งก็จะเท่ากับปี พ.ศ.2309 ต่างหาก

ดังนั้น ในที่นี้จึงขอเสนอปีเสียกรุงครั้งนี้คือ **วันที่ 7 เมษายน
พ.ศ. 2309/ค.ศ. 1767** (โปรดดู ประเสริฐ ณ นคร, “วันสร้าง
กรุงศรีอยุธยา” (ลงพิมพ์ครั้งแรกใน สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับ
มิถุนายน-สิงหาคม 2501 อ้างใน สารนิพนธ์ ประเสริฐ
ณ นคร, กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2541 หน้า 354-357)

พระมหากษัตริย์บางพระองค์ และ บุคคลสำคัญร่วมสมัย*

พระเจ้าอยู่หัว

พระเจ้าอยู่หัว หรือ พระรามาธิบดีที่ 1 กษัตริย์ผู้สถาปนาอยุธยาเมื่อ พ.ศ. 1893 ขณะมีพระชนมายุ 36 พรรษา (ครองราชย์ พ.ศ. 1893-1912) ในด้านพระราชประวัติของพระองค์แล้วยากที่จะระบุได้ว่าพระองค์เป็นใครมาจากไหน มีความเชื่อว่าพระองค์อาจจะมีเชื้อสายมอญ-เขมร หรืออาจมีเชื้อสายจีนและก่อนที่จะสถาปนาอยุธยานั้น มีทั้งเชื่อว่าพระองค์เสด็จมาจากเมืองอู่ทอง (ในจังหวัดสุพรรณบุรี) เมืองเชียงแสน เมืองลพบุรี เมืองเพชรบุรี

อาณาจักรอยุธยานับแต่สมัยพระเจ้าอยู่หัวได้พยายามขยายดินแดนไปทางทิศตะวันออกเพื่อพิชิตกัมพูชา และขยายขึ้นไปทางเหนือเพื่อให้ได้สุโขทัยและเชียงใหม่เป็นเมืองขึ้น และขยายลงใต้แถบนครศรีธรรมราช และดินแดนมลายู การขยายอำนาจเพื่อผนวกแคว้นอื่นเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอยุธยา ดังกล่าวนี้ใช้ทั้งนโยบายการทำสงครามเพื่อพิชิตและนโยบายการสร้างเครือญาติโดยการแต่งงาน หรือ “สยุมพรทางการเมือง”

กษัตริย์อยุธยาทรงเป็นทั้ง “เทวราชา” และ “ธรรมราชา” ซึ่งเป็นการผสมผสานกันระหว่างพุทธศาสนา (ซึ่งมีทั้งหินยานและมหายาน) และพราหมณ์-ฮินดู ตลอดจนการนับถือวิญญาณ (ผี) อันเป็นลักษณะดั้งเดิมของสังคมไทย เพื่อสร้างความศักดิ์สิทธิ์และความชอบธรรมให้กับผู้ปกครองสูงสุด โดยที่กษัตริย์อยุธยาเป็นองค์ “ศาสนูปถัมภก” และเป็นอวตารของเทพ พระเจ้าอยู่หัวทรงเริ่มประเพณีการบำรุงศาสนาด้วยการถวายวัง (เวียงเหล็ก) ให้เป็นวัด (พุทไธสวรรย์) อันเป็นประเพณีที่จะมีกษัตริย์องค์อื่นๆ ดำเนินรอยตามในการเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างวัดกับวัง หรือระหว่างราชอาณาจักรกับศาสนจักร

พระเจ้าอยู่หัวสวรรคตเมื่อพระชนมายุได้ 55 พรรษา ในปี พ.ศ. 1912 ภายหลังการได้ชัยชนะเหนือกัมพูชา ซึ่งมีเรื่องเล่าต่อกันมาเกี่ยวกับดวงวิญญาณของพระเจ้าอยู่หัว ว่ายังล่องลอยอยู่ และเป็นดวงวิญญาณที่เห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ผู้ตกกระกำลำบาก ได้รับการบีบคั้น จากกรอบประเพณีของสังคม พระเจ้าอยู่หัวก็จะมาช่วย หากมีสาวแก่แม่หม้าย หรือสตรีใดที่หาคู่ครองไม่ได้ ตกกลางคืนพระเจ้าอยู่หัวก็จะมาหามาอุ้มสมเธอ จากนั้นเธอก็เป็นคนที่มีความสุข สามารถเผชิญชีวิตและเพื่อนมนุษย์ต่อไปอย่างภาคภูมิใจ และถ้าบังเอิญเธอเกิดตั้งครรภ์ เธอก็ไม่ถูกชาวบ้านนินทาว่าเธอเป็นคนใจง่ายไร้ศีลธรรม ลูกของเธอที่เกิดมาผู้คนมักจะพูดว่าเป็นลูกพระเจ้าอยู่หัว แต่ต่อมาไม่นานเกิดมีคนแค้นครัดศีลธรรมอันเชิญดวงวิญญาณของพระเจ้าอยู่หัวไปสิงสถิตย์ที่วัดพุทไธสวรรย์ ตั้งแต่นั้นมาพระเจ้าอยู่หัวก็เลยขาดอิสรภาพ ไปสมสู่-อุ้มสมกับหญิงใดไม่ได้ และหากหญิงใดมีลูกขึ้นมาโดยไม่มีพ่อลูกของเธอก็กลายเป็น “มารหัวชน” เป็นที่รังเกียจ แทนที่จะเป็นลูกพระเจ้าอยู่หัว กลายเป็นคนไร้เกียรติ เป็นการปิดฉากตำนานดวงวิญญาณของพระเจ้าอยู่หัว ของชาวบ้าน

พระราเมศวร

พระราเมศวร กษัตริย์องค์ที่ 2 (เป็นโอรสของพระเจ้าอยู่หัว) ทรงเป็นกษัตริย์ 2 ครั้ง ครั้งแรกปีพ.ศ. 1912-1913 ครั้งที่สองปีพ.ศ. 1931-1938 ตำแหน่งพระราเมศวรนี้ น่าจะเป็นตำแหน่งพระโอรสองค์โตของพระเจ้าแผ่นดิน และน่าจะเป็นตำแหน่งของโอรสผู้มีสิทธิจะได้สืบราชสมบัติต่อตำแหน่งนี้จะปรากฏในอยุธยาตอนช่วงต้นประมาณ

*ชาญวิทย์ เกษตรศิริและธำรงศักดิ์ เทชเสถียร. พระมหากษัตริย์อยุธยา พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพมหานคร
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2548

100 ปีแรก แต่อย่างไรก็ตามการสืบราชสมบัติของอยุธยา ก็หาได้มีกฎเกณฑ์แน่นอนไม่ ดังจะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลง ทางการเมืองของการสืบราชสมบัตินั้น เป็นการช่วงชิงระหว่าง 2 ราชวงศ์ คืออู่ทองและสุพรรณบุรี

เมื่อสถาปนากรุงศรีอยุธยาแล้ว พระรามศวร ได้ครองเมืองลพบุรีในฐานะเป็นเมืองที่สำคัญของอยุธยา ส่วนแคว้นแคว้นสุพรรณบุรีก็ยังคงปกครองด้วยเจ้านายของราชวงศ์สุพรรณบุรี คือ ขุนหลวงพระจั่ว

ในสมัยของพระเจ้าอู่ทองนั้นอยุธยาพยายาม ขยายอำนาจของตนเข้าครอบครองกัมพูชา พระรามศวร เป็นผู้คุมกองทัพ 5 พันคนเข้าไปตีเมืองพระนครหลวง (นครธม) หรือกรุงศรีอยุธยาเมื่อปีพ.ศ. 1912 แต่ก็ไม่สามารถจะตีได้ทั้งกองทัพก็ทำท่าจะแพ้สงครามและเสีย นายทัพคนสำคัญไปไม่น้อย ดังนั้นจึงต้องส่งพระบรม ราชโอรสที่ 1 (ขุนหลวงพระจั่ว) เจ้าเมืองสุพรรณบุรียกทัพ ออกไปช่วยการสงคราม จึงสามารถยึดเมืองเขมรได้และ กวาดต้อนประชากรเขมรจำนวนมากเข้ามายังอยุธยา

เมื่อพระเจ้าอู่ทองสวรรคตในปีพ.ศ. 1912 นั้น พระ รามศวรก็ขึ้นเป็นกษัตริย์อยุธยา แต่ทรงเป็นอยู่ไม่นานก็ ต้องถวายราชสมบัติให้กับขุนหลวงพระจั่ว เจ้าเมือง สุพรรณบุรี ซึ่งทรงเป็นพระเจ้าลุงและพระรามศวร ก็กลับไปครองเมืองลพบุรีตามเดิม อีก 18 ปีต่อมาเมื่อขุนหลวง พระจั่วสวรรคต พระเจ้าทองล้น พระโอรสซึ่งมีอายุได้ 15 พรรษา ก็ขึ้นเป็นกษัตริย์องค์ที่ 4 แต่ครองราชสมบัติได้ เพียง 7 วัน พระรามศวรก็ยกทัพลงมาจากลพบุรียึด อำนาจแล้วสำเร็จโทษพระเจ้าทองล้น

พระรามศวรสวรรคตเมื่อปีพ.ศ. 1938 พระราม ราชโอรส (ครองราชย์ พ.ศ. 1938-1952) โอรสของ พระองค์ได้ขึ้นครองราชสมบัติต่อเป็นกษัตริย์องค์ที่ 5 อยู่ในราชสมบัติเพียง 15 ปีก็ถูกยึดอำนาจโดยพระนครอินทร์ กษัตริย์องค์ที่ 6 เชื้อสายราชวงศ์สุพรรณบุรี (ครองราชย์ พ.ศ. 1952-1967)

ขุนหลวงพระจั่ว

ขุนหลวงพระจั่ว หรือพระบรมราชาธิราชที่ 1 กษัตริย์องค์ที่ 3 (ครองราชย์ พ.ศ. 1913-1931) ทรงเป็น เจ้าเมืองสุพรรณบุรีมาก่อนการขึ้นครองราชสมบัติใน อยุธยา ทรงเป็นต้นราชวงศ์สุพรรณบุรี และพระน้องหรือ

พระพี่นางของพระองค์ทรงเป็นพระมเหสีของพระเจ้า อู่ทอง ผู้สถาปนาอาณาจักรอยุธยา

ขุนหลวงพระจั่ว มีชื่อเสียงในแง่ของการสงคราม มาก่อนการขึ้นครองราชสมบัติ ดังเห็นได้จากการที่ทรง ได้รับชัยชนะในการทำสงครามกับอาณาจักรขอมเขมรและ คงทรงเป็นบุคคลที่ทรงอำนาจทั้งการทหารและการเมือง มาก่อนแล้ว ขุนหลวงพระจั่วขึ้นเป็นกษัตริย์อยุธยาได้ โดยการใช้อำนาจที่ประทับไล่พระรามศวร กษัตริย์ผู้เป็นโอรส ของพระเจ้าอู่ทองให้ออกจากราชบัลลังก์กลับไปครองเมือง ลพบุรี

ขุนหลวงพระจั่ว อยู่ในราชสมบัติ 18 ปี ใน สมัยอยุธยาของพระองค์มีการสงครามหลายครั้ง ส่วน ใหญ่เป็นสงครามเพื่อการขยายอำนาจของอยุธยาไป ทางเหนือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในความพยายามที่จะ ตีเมืองพิษณุโลก กำแพงเพชร และเชียงใหม่ อันเป็น ส่วนหนึ่งของนโยบายของการขยายอำนาจ (ไม่ว่าจะ เป็นของราชวงศ์อู่ทองหรือราชวงศ์สุพรรณบุรีก็ตาม) ที่ จะสถาปนา ความเป็นเจ้า หรือศูนย์กลางของอาณาจักร ในแถบนี้

นโยบายนี้จะเห็นชัดในช่วง 100 ปีแรกของอยุธยา ซึ่งเห็นเป็นผลสำเร็จในการรวมอาณาจักรอยุธยากับสุโขทัย เข้าด้วยกัน แต่ก็ไม่สามารถที่จะพิชิตกัมพูชาหรือ เชียงใหม่ได้อย่างเด็ดขาด

เมื่อขุนหลวงพระจั่วสวรรคตในปี พ.ศ. 1931 โอรส ของพระองค์คือพระเจ้าทองล้น ขึ้นเป็นกษัตริย์แทน อยู่ ได้เพียง 7 วันก็ถูกยึดอำนาจโดยพระรามศวร

เจ้าสามพระยา

เจ้าสามพระยา หรือ พระบรมราชาธิราชที่ 2 กษัตริย์องค์ที่ 7 (ครองราชย์ พ.ศ. 1967-1991) ทรงเป็น โอรสของพระเจ้านครอินทร์ (พระอินทราชาธิราชที่ 1 ครองราชย์ พ.ศ. 1952-1967) ซึ่งเป็นกษัตริย์จากราชวงศ์ สุพรรณบุรีที่ได้ชัยชนะโดยเด็ดขาด เห็นอราชวงศ์อู่ทอง ทำให้ราชวงศ์สุพรรณบุรีมีอำนาจในอยุธยาถึง 161 ปี จนกระทั่งเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าเป็นครั้งแรกและสิ้นสุด ราชวงศ์เมื่อ พ.ศ. 2112

เจ้าสามพระยาอยู่ในราชสมบัติ 24 ปี พระองค์ ทรงดำเนินนโยบายในการขยายอำนาจของทั้งราชวงศ์

อู่ทองและราชวงศ์สุพรรณบุรี โดยแผ่ขยายไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกัมพูชาและที่ราบสูงโคราชทางบูรพาในการผนวกอาณาจักรทางเหนือเพื่อรวมสุโขทัยเข้ากับอยุธยา

เจ้าสามพระยา ผู้ครองเมืองชัยนาท ได้เป็นกษัตริย์ก็เพราะการแย่งชิงราชสมบัติของพระเชษฐา 2 พระองค์ คือ เจ้าอ้าย ครองเมืองสุพรรณบุรี กับเจ้ายี่ ครองเมืองสุพรรณบุรี ทำการชนช้างและสิ้นพระชนม์ทั้งคู่ ตรงบริเวณที่เรียกว่า สะพานป่าถ่าน ด้านหน้าของวัดราชบูรณะ และวัดมหาธาตุที่อยุธยา

ในสมัยของเจ้าสามพระยา พระองค์ได้ยกกองทัพไปตีกัมพูชาและยึดเมืองนครหลวง (นครธม) หรือกรุงศรีอยุธยาได้เมื่อปี พ.ศ. 1974 นับว่าเมืองหลวงของกัมพูชา ต้องเสียแก่อยุธยาเป็นครั้งที่ 3 (ครั้งแรก พ.ศ. 1912 ในสมัยพระเจ้าอู่ทอง ครั้งที่สองปี พ.ศ. 1931 ในสมัยพระราเมศวร) การเสียเมืองพระนครหลวงครั้งนี้มีความสำคัญมาก เพราะทำให้ศูนย์กลางของอาณาจักรกัมพูชาได้ย้ายไปยังเมืองปาสาน เมืองละแวก เมืองอุดมมีไชย และเมืองพนมเปญในที่สุด ทั้งนี้เพื่อให้อยู่ห่างจากการโจมตีของอยุธยา และอาจเป็นไปได้ว่าพยายามหาทางออกทะเลเพื่อเป้าหมายทางการค้ากับต่างแดน เมืองนครหลวงก็ถูกทอดทิ้งเป็นเมืองร้างนับตั้งแต่นั้นมา (กว่าจะกลับมาเป็นที่สนใจกันอีกครั้งก็เมื่อนักสำรวจชาวฝรั่งเศสนามว่า อองรี มูโอต์ อ้างว่าได้ “ค้นพบ” ในปลายพุทธศตวรรษที่ 24)

การยึดเมืองพระนครหลวงได้นั้นมีผลกระทบต่อยุทธยาอย่างสูงทำให้อิทธิพลของเขมรในด้านการปกครองประเพณี ตลอดจนงานศิลปะมาปรากฏชัดในอยุธยา นักประวัติศาสตร์บางท่านตีความว่าอิทธิพลของเขมรในราชสำนักอยุธยา เช่น เรื่องลัทธิเทวราชา พิธีเกี่ยวกับสถาบันกษัตริย์ ราชาศัพท์ (ซึ่งเต็มไปด้วยภาษาเขมรนั้น) เป็นผลอันเนื่องมาจากสงครามทั้งสามครั้งในตอนต้นอยุธยาเื่อง แต่ก็น่าเชื่อถือว่าอิทธิพลของเขมรหรือขอมนั้นมีอยู่ในตอนกลางของกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยามาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 16 หรือก่อนการสถาปนาอยุธยาแล้ว ถึงขนาด ว่านักวิชาการด้านภาษาศาสตร์บางท่านเชื่อว่าในราชสำนัก อยุธยาตอนต้นนั้น ภาษาที่ใช้พูดกันใช้ทั้งสองภาษาคือภาษาของเขมรและภาษาไทย หรืออีกนัยหนึ่ง

ชนชั้นนำอยุธยามีลักษณะที่เรียกว่า “ทวิภาษา” ดังนั้นวัฒนธรรมของอยุธยาจึงแตกต่างจากกลุ่มไทอื่นๆ ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นล้านนา ล้านช้าง ไทใหญ่ หรือสิบสองปันนา ฯลฯ

ในการแผ่ขยายอำนาจของอยุธยาในช่วงต้นนี้ จะเป็นการใช้ทั้งกำลังทหารทำสงคราม และการใช้วิธีการแต่งงานหรือ “สยุมพรทางการเมือง” สร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติ เช่นกรณีที่เจ้าสามพระยาสามารถส่งพระราชโอรสซึ่งพระราชมารดาเป็นเจ้าหญิงเมืองกำแพงเพชร ของราชวงศ์สุโขทัย นั่นคือพระราเมศวร (ต่อมาเป็นพระบรมไตรโลกนาถ) ขึ้นครองเมืองพิษณุโลก (ซึ่งกลายเป็นเมืองหลวงของแคว้นสุโขทัยแทนเมืองสุโขทัยเดิม) ทำให้อยุธยาสามารถผนวกแคว้นสุโขทัยเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรอยุธยาได้

เจ้าสามพระยาสวรรคตเมื่อ พ.ศ. 1991 ในขณะที่ย้ายมาขยายอำนาจขึ้นไปยังเมืองเชียงใหม่ในปลายสมัยของพระองค์ได้ยกทัพไปตีเมืองเชียงใหม่ 2 ครั้ง ได้กวาดต้อนประชาชนของล้านนาจำนวนมากลงมายังอาณาจักรอยุธยา แต่อยุธยาก็ยังไม่สามารถพิชิตเมืองเชียงใหม่ได้

พระบรมไตรโลกนาถ

พระบรมไตรโลกนาถ กษัตริย์องค์ที่ 8 (ครองราชย์ พ.ศ. 1991-2031) ทรงครองราชสมบัตินานที่สุดในบรรดากษัตริย์อยุธยา คือ 40 ปี และทรงมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้รวมแคว้นสุโขทัยให้เป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรอยุธยา ทั้งยังได้ปฏิรูปการปกครองของอยุธยาด้วยการตั้งระบบศักดินา การจัดระบบขุนนาง และระบบกฎหมาย

พระบรมไตรโลกนาถ ทรงเป็นโอรสของเจ้าสามพระยา ส่วนพระมารดาเป็นเจ้าหญิงจากราชวงศ์สุโขทัย ดังนั้นพระองค์จึงเป็นเชื้อสายของฝ่ายอยุธยา (ราชวงศ์สุพรรณบุรี) และราชวงศ์สุโขทัย และเมื่อพระมหารัชมราชาที่ 4 แห่งราชวงศ์สุโขทัยสวรรคตปี พ.ศ. 1981 พระบรมไตรโลกนาถ ขณะดำรงตำแหน่ง พระราเมศวรพระชนมายุเพียง 7 พรรษา ได้ถูกส่งขึ้นไปครองเมืองพิษณุโลก (ซึ่งเป็นศูนย์กลางการปกครองของแคว้นสุโขทัยในสมัยนั้น) แทน และเมื่อพระราชบิดาสวรรคต

พระองค์ก็ขึ้นครองราชสมบัติขณะพระชนมายุได้ 17 พรรษา

พระบรมไตรโลกนาถ เป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงได้พระนามว่ามีศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนา ในช่วงที่ทรงปกครองอยู่ที่พิษณุโลก พระองค์ได้ดำเนินนโยบายเกี่ยวกับศาสนาในแบบฉบับของพระเจ้าแผ่นดินของสุโขทัย พระองค์ทรงผนวชในขณะที่ครองราชย์เป็นเวลา 8 เดือน (ตามรอยพระมหารัชมราชาที่ 1 หรือพระยาสิทธิเทวแห่งแคว้นสุโขทัย) และทรงให้มีการบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปชินราช พระพุทธรูปสำคัญที่สุดองค์หนึ่งในเมืองพิษณุโลก และทรงให้มีการบูรณะปฏิสังขรณ์พระปรางค์ที่วัดจุฬามณี อันเป็นที่ประทับระหว่างทรงผนวช

ในรัชสมัยนี้ได้มีการปฏิรูปการปกครอง ทำให้เป็นระบบระเบียบเคร่งครัดมากขึ้นและเหมาะสมกับการเป็นอาณาจักรขนาดใหญ่ของอยุธยา ซึ่งแตกต่างจากระบบการปกครองที่เรียบง่ายของรัชสมัยก่อนหน้า อันเป็นลักษณะของการปกครองที่ยังเป็นแบบแว่นแคว้น ทั้งนี้ ได้จัดระบบราชการออกเป็นกรมที่สำคัญได้แก่กรมกลาโหม กรมมหาดไทย และกรมจตุสดมภ์ทั้ง 4 คือ เวียง-วัง-คลัง-นา

นอกจากนี้ยังได้มีการออกกฎหมายซึ่งเป็นรากฐานของระบบศักดินาของอยุธยา และใช้เรื่อยมาตลอดจนกระทั่งสมัยรัตนโกสินทร์ที่ปรับปรุงเป็นกฎหมายตราสามดวง (และมีการเปลี่ยนแปลงอีกครั้งในสมัยรัชกาลที่ 5 ให้เป็นประมวลกฎหมายแบบสมัยใหม่) ซึ่งตามตัวอักษรของกฎหมายเหล่านี้ กำหนดให้เจ้าขุนนาง-พระสงฆ์-ราษฎร(ไพร่-ทาส) ทุกคนมี “ศักดินา” ประจำตัว อันเป็นการกำหนดฐานะทางชนชั้นของบุคคล เป็นเครื่องชี้บ่งบอกฐานะอันสูงต่ำต่างกัน เข้าทำนองว่าใครเป็นใครในสังคมที่หาใช่ความเสมอภาคในความหมายของปัจจุบันมีการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่สูงต่ำต่างกันกำหนดวิธีการดำเนินชีวิตกระทั่งการอยู่กินการสร้างบ้านเรือนตามสถานะ และการลงโทษหรือปรับผู้กระทำความผิด ที่ภาษาโบราณเรียกว่า “ปรับไหม”

อย่างไรก็ตามก็มีนักวิชาการบางสำนักตีความว่า “ระบบศักดินา” ของอยุธยานั้น หมายถึงการถือครองที่ดินที่มีการกำหนดลดหลั่นกันลงมาจากสูงสุดในสังคม

ถึงต่ำสุด ตั้งแต่พระมหาอุปราชที่มีที่ดินถึง 100,000 ไร่ ลงมาจนถึงตำแหน่งเจ้าพระยา 10,000 และถ้าหากเป็นไพร่ (หรือสามัญชน) ก็มี 25 ส่วนจาก วนพิศ ขอนทอน และทาส มี 5 ฯลฯ

พระศรีสุตาจันทร์

(ในสมัยพระไชยราชาธิราช-พระยอดฟ้า-ขุนวรวงศาธิราช)

ศรีสุตาจันทร์เป็นสนมเอกของพระไชยราชาธิราช (กษัตริย์องค์ที่ 13) เป็นพระราชมารดาของพระยอดฟ้า (กษัตริย์องค์ที่ 14) และเป็นแม่เหล็กของขุนวรวงศาธิราช (กษัตริย์องค์ที่ 15) ในการเขียนประวัติศาสตร์สกุลลัทธิราชาชาตินิยม ทรงได้รับตำหนิว่าเป็น “หญิงชั่ว” ในหน้าประวัติศาสตร์อยุธยาและราชสำนัก แต่ในระยะหลังทรงได้รับการพิจารณาใหม่ว่าเป็นบทบาทของการฟื้นฟูความเป็นใหญ่ของราชวงศ์ของพระนางเอง (แต่นักวิชาการก็ไม่สามารถจะสรุปได้อย่างแน่ชัดว่าราชวงศ์ของศรีสุตาจันทร์นั้น เป็นวงศ์ดั้งเดิมของลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา คือ วงศ์อุทอง/ลพบุรี หรือวงศ์สุโขทัย/พระร่วง กันแน่)

การตีความใหม่ว่าด้วยบทบาทการต่อสู้เรื่องราชวงศ์ของตนนั้น อาจจะคล้ายกับกรณีของพระนางคลีโอพัตราที่พยายามกู้ราชวงศ์โดยอุบายของเธอให้พันเงื่อมมือของกรุงโรม แต่พระนางก็ถูกประวัติศาสตร์เขียนโจมตีเสียหายทางด้านเพศและผู้สาว

“นางพระยาแม่อยู่หัวศรีสุตาจันทร์” หรือ “แม่อยู่หัวศรีสุตาจันทร์” เป็นพระนามที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา พระนาม “ศรีสุตาจันทร์” นี้มิใช่เป็นพระนามจริงของพระองค์ แต่เป็นชื่อตำแหน่งหนึ่งในสี่พระสนมเอกของกษัตริย์อยุธยา ซึ่งได้แก่ “ท้าวอินสุเรนทร ท้าวศรีสุตาจันทร์ ท้าวอินทรเทวี ท้าวศรีจุฬาลักษณ์”

พระไชยราชาธิราช (กษัตริย์องค์ที่ 13) ซึ่งขึ้นครองราชบัลลังก์กษัตริย์อยุธยาโดยการ “ยึดอำนาจ” จากพระรัฐราธิราชกุมาร (กษัตริย์องค์ที่ 12 ครองราชย์ พ.ศ. 2077-2090) มีพระชนมายุเพียง 5 พรรษา และครองราชย์ ได้เพียง 5 เดือน การยึดอำนาจในครั้งนี้ นับเป็นครั้งแรกในรอบ 90 ปี นับแต่การขึ้นครองราชย์ของเจ้าสามพระยา ที่การสืบทอดราชสมบัติเป็นไปโดยสงบ

รัชสมัยของพระไชยราชาธิราชเป็นยุคสมัยที่การค้ากับชาติตะวันตก (ที่เพิ่งมีขึ้นในสมัยพระรามาธิบดีที่ 2) เริ่มเฟื่องฟูถึงกับให้มีการขุดคลองลัดบางกอกเพื่อย่นระยะการเดินทางของเรือสำเภาตามแม่น้ำเจ้าพระยา รวมทั้งได้มี “ฝรั่ง” โปรตุเกสเข้ามาเป็น “ทหารอาสา” หรือ “ทหารรักษาพระองค์” และชาวต่างชาติเหล่านี้ยังได้รับพระราชทานที่ดินตั้งชุมชนและวัดคริสต์ของตนเอง เช่น “บ้านโปรตุเกส” ริมแม่น้ำเจ้าพระยา นอกจากนี้ยังเป็นยุคสมัยที่เปิดฉากสงครามครั้งแรกกับพม่าในกรณีปัญหาหัวเมืองมอญ คือ คีตกเขียงกราน

พระยอดฟ้า (ครองราชย์ พ.ศ.2090-2091) ซึ่งเป็นโอรสที่เกิดจากพระสนมเอกศรีสุดาจันทร์ ขึ้นเป็นกษัตริย์องค์ที่ 14 ขณะที่มีพระชนมายุ 11 พรรษา โดยมีพระศรีสุดาจันทร์อยู่ในฐานะ “พระชนนีเป็นผู้ช่วยบริหารราชการแผ่นดิน” ต่อมาไม่นานนัก พระศรีสุดาจันทร์จึงได้ราชาภิเษก ขุนวรวงศาธิราชขึ้นเป็นกษัตริย์องค์ที่ 15 (ซึ่งต้องนับว่าขุนวรวงศาธิราชเป็นกษัตริย์ต้นราชวงศ์ใหม่ ของอยุธยา) และได้มีการนำเอาพระยอดฟ้า อดีตกษัตริย์ที่ยังทรงพระเยาว์ไปประหารชีวิตที่วัดโคกพระยา

หากพิจารณาในความเป็น “แม่” เป็น “ลูก” แล้ว พระศรีสุดาจันทร์อาจถูกพิจารณาว่าเป็น “แม่ชู้-หญิงชู้” ที่คบชู้และฆ่าลูก แต่หากพิจารณาในมุมกว้างในด้านเกมแห่งอำนาจ และการกู้ “อิสราภาพ” และความเป็นใหญ่ของราชวงศ์พระร่วงในราชสำนักอยุธยา ซึ่งได้ถูกแคว้นสุโขทัยในสมัยพระบรมไตรโลกนาถ สำหรับขุนวรวงศาธิราชนั้นเป็นคนจากหัวเมืองฝ่ายเหนืออดีตแคว้นสุโขทัย โดยปรากฏตัวในนาม “พันบุตรศรีเทพ” ผู้เฝ้าหอพระข้างหน้าในพระราชวังหลวงต่อมาได้มีสื่อสัมพันธ์กับพระศรีสุดาจันทร์โดยการมอบ “เมี่ยง” และ “ดอกจำปา” ให้แก่กัน กระทั่งได้รับการเปลี่ยนย้ายให้เป็น “ขุนชินราช” ตำแหน่งผู้รักษาหอพระข้างใน

ขุนวรวงศาธิราชเป็นกษัตริย์อยู่ 45 วัน จึงถูกยึดอำนาจโดยขุนนางที่จงรักภักดีต่อสายราชวงศ์ของพระไชยราชาธิราช ทั้งนี้ ขุนวรวงศาธิราช พระศรีสุดาจันทร์ (พระชนมายุ 25-27 พรรษา) และพระราชธิดาที่มีพระชนมายุ 1-2 พรรษา ทั้งสามพระองค์ถูกฝ่ายยึดอำนาจ “ฆ่าเสียแล้วเอาศพไปเสียบประจาน ณ วัดร้าง” คณะผู้ยึดอำนาจได้ถวายบัลลังก์แก่ “พระเทียรราชา” เชื้อ

ราชวงศ์ สุพรรณบุรีซึ่งบวชเป็นพระสงฆ์อยู่ ซึ่งก็คือ พระมหาจักรพรรดิ กษัตริย์องค์ต่อมานั่นเอง

พระสุริโยทัย

(มเหสีพระมหาจักรพรรดิ)

พระสุริโยทัย เป็นมเหสีของพระมหาจักรพรรดิ (ครองราชย์ พ.ศ. 2106 และมีนาคม 2111 - เมษายน 2112) กษัตริย์องค์ที่ 16 ทรงได้รับยกย่องว่าเป็นวีรสตรีไทยในการเขียนประวัติศาสตร์สกุลลัทธิราชาชาตินิยม ทรงมีความกล้าหาญและเสียสละในการป้องกันพระสวามี และประเทศจากการรุกรานของต่างชาติ

สำหรับการขึ้นครองราชสมบัติของพระมหาจักรพรรดินั้น ทรงขึ้นเป็นกษัตริย์โดยคณะขุนนางช่วยยึดอำนาจจากขุนวรวงศาธิราชและพระศรีสุดาจันทร์ แล้วจึงอัญเชิญให้ลาพระผนวชแล้วขึ้นครองราชย์ ในปีแรกแห่งพระราชสมัยพระเจ้าตะเบ็งชเวตี้ กษัตริย์พม่าได้ยกทัพเข้ามาตีกรุงศรีอยุธยาพระมหาจักรพรรดิทรงยกทัพออกไปด้านรับ พระสุริโยทัยได้ตามเสด็จออกไปด้วยโดยการแต่งกายเป็นชาย และเมื่อกองทัพไทยและพม่าปะทะกันที่ทุ่งลุมพลี พระสุริโยทัยถูกเจ้าเมืองแปรแห่งพม่าฟันสิ้นพระชนม์บนคอช้าง พระศพของพระองค์ถูกนำกลับมาทำการพระศพในอยุธยา ณ บริเวณวัดสวนหลวงสบสวรรค์ และได้สร้างพระเจดีย์องค์ใหญ่บรรจุพระอัฐิ

หลังจากเสร็จศึกกับพม่าครั้งเสียพระสุริโยทัยสงคราม ระหว่างอยุธยากับพม่าก็เว้นระยะไปอีก 15 ปี กองทัพพม่าจึงยกทัพมาอีกครั้งในคราวที่เรียกว่า สงครามช้างเผือก ที่อยุธยาเป็นฝ่ายพ่ายแพ้และต้องเสียเครื่องบรรณาการให้ฝ่ายพม่า แม้พระมหาจักรพรรดิเองก็ทรงต้องมอบบัลลังก์ กษัตริย์ให้กับพระมหินทราธิราช (กษัตริย์องค์ที่ 17) พระราชโอรส แล้วทรงผนวชอยู่ราว 5 ปี แต่เมื่อพระเจ้าบุเรงนองแห่งพม่ายกทัพมาอีกครั้ง พระมหาจักรพรรดิก็ทรงลาผนวชขึ้นมาเป็นกษัตริย์เพื่อปกป้องอยุธยา แต่ได้ สวรรคตในราว 1 เดือนต่อมา พระมหินทราธิราชได้ขึ้นเป็นกษัตริย์อีกครั้ง แต่อีกเพียง 3 เดือนต่อมา อยุธยาก็พ่ายแพ้เป็นการเสียกรุงศรีอยุธยาในปี พ.ศ. 2112 และสิ้นราชวงศ์สุพรรณบุรี

พระมหาจักรพรรดิและพระสุริโยทัยทรงมีพระราชโอรสและพระราชธิดา 4 พระองค์ คือ พระราเมศวร องค์โตซึ่งถูกพม่านำไปเป็นองค์ประกันในคราวที่อยุธยา

แพ้วมาในครั้งสงครามช้างเผือก ปีพ.ศ. 2106 แต่สิ้นพระชนม์ลงระหว่างทางที่เชียงใหม่ พระราชโอรสองค์ที่สองคือ พระมหินทราธิราช พระราชธิดาองค์โตคือ พระวิสุทธิกษัตริย์ ทรงพระราชทานให้เป็นพระมเหสีของพระมหาธรรมราชา เจ้าเมืองพิษณุโลก อดีตขุนนางกำลังสำคัญในการยึดอำนาจถวายบัลลังก์ให้แก่พระมหาจักรพรรดิ ส่วนพระเทพกษัตริย์ ทรงพระราชทานให้กับพระไชยราชาธิราช กษัตริย์ลาวแห่งอาณาจักรเวียงจันทน์ ทั้งนี้เพื่อสร้างความร่วมมือในการต่อสู้กับพม่า แต่พระมหาธรรมราชานำความไปแจ้งแก่พม่าดังนั้นพระเทพกษัตริย์จึงถูกกองทัพพม่าชิงไป

เมื่อวันที่ 7 เมษายน พ.ศ. 2542 เวลา 18.00 น. สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนิน บวงสรวงพระราชนุสาวรีย์สมเด็จพระศรีสุริเยทนต์ ณ หุ่นขี้ผึ้ง หอแจ้ง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ก่อนเปิดกล้องภาพยนตร์อิงประวัติศาสตร์ สุริเยทนต์ ซึ่ง ม.จ.ชาติเฉลิม ยุคล เป็นผู้กำกับ พร้อมด้วยดารานักแสดง พล.อ.มงคล อัมพรพิสิฏฐ์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ ผู้บัญชาการทหารบก ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา รับเสด็จ ภาพยนตร์เรื่องนี้ลงทุนประมาณ 500 ล้านบาท

พระมหาธรรมราชา

พระมหาธรรมราชา กษัตริย์องค์ที่ 18 (ครองราชย์ พ.ศ. 2112-2133) ทรงเป็นเชื้อสายของราชวงศ์สุโขทัยทางพระราชบิดา และเป็นเชื้อสายราชวงศ์สุพรรณบุรีทางพระราชมารดา ทรงมีชื่อเสียงปรากฏในประวัติศาสตร์ไทยว่าเป็นผู้สถาปนา “ราชวงศ์สุโขทัย” ให้เป็นใหญ่อีกครั้งหนึ่งในอยุธยาและทรงร่วมกับพม่าในการยึดกรุงศรีอยุธยาได้เป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2112 พระองค์ทรงครองราชสมบัติเป็นเวลา 21 ปี

พระมหาธรรมราชาเดิมเป็นขุนนางรับราชการอยู่ในอยุธยา มีบรรดาศักดิ์เป็น “ขุนพิเรนทรเทพ” ได้รับความดีความชอบจากการยึดอำนาจจากขุนวรวงศาธิราช และสถาปนา พระมหาจักรพรรดิเป็นกษัตริย์ จึงทำให้ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองพิษณุโลก และได้เสกสมรสกับพระราชธิดาของพระมหาจักรพรรดิ คือ พระวิสุทธิกษัตริย์ มีพระราชโอรส และธิดา 3 องค์ คือ พระสุพรรณกัลยา

พระนเรศวร และพระเอกาทศรถ

สงครามอยุธยา-พม่า ก่อนการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 1 ปี พ.ศ. 2112 นั้น เป็นสงครามอันยาวนานราว 20 ปี และเป็นสงครามที่มีผลกระทบต่ออาณาจักรต่างๆ ทั้งหมด พม่าสามารถยึดอาณาจักรต่างๆ เป็นเมืองขึ้นได้ เช่น อาณาจักรมอญที่หงสาวดี อาณาจักรไทยใหญ่ในรัฐฉาน รวมทั้ง เชียงใหม่ได้ตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าในปี พ.ศ. 2099 (และสิ้นสุดราชวงศ์ของพญามังราย ทำให้ล้านนาอยู่ในอิทธิพลพม่าเป็นระยะเวลายาวนานต่อมาถึง 200 ปี) หลวงพระบางก็ถูกคุกคาม (จนทำให้กษัตริย์ลาวทรงย้ายเมืองหลวงไปอยู่เวียงจันทน์เมื่อปี พ.ศ. 2103)

ดังนั้นในสงครามคราวเสียกรุงปี พ.ศ. 2111 อยุธยาก็ตกอยู่ในฐานะลำบาก เมืองพิษณุโลกของพระมหาธรรมราชาซึ่งเป็นเมืองสำคัญที่จะช่วยป้องกันกั้นไปเข้ากับพม่าแล้ว และเมื่อกองทัพพม่ายึดอยุธยาได้ เมื่อ 30 สิงหาคม พ.ศ. 2112 พระมหาธรรมราชาก็ได้รับการสถาปนาเป็นกษัตริย์ตามที่ทรงคาดหวังไว้ โดยทรงปกครองอยุธยาในฐานะเมืองขึ้นของพม่าถึง 15 ปี อีก 6 ปีนั้นในฐานะอาณาจักรเอกราช หลังจากที่พระนเรศวรทรงประกาศอิสรภาพเมื่อ พ.ศ. 2127

นอกเหนือจากภัยสงครามเพื่ออิสรภาพแล้ว ในสมัยของพระมหาธรรมราชานี้ อยุธยาก็ยังเผชิญกับปัญหา ภายในคือ “กบฏไพร่ภูมพิเชียร” ในปี พ.ศ. 2124 ผู้นำกบฏ ชื่อพิเชียร เป็นผู้มีการศึกษา ได้รับการบวชเรียนทางพุทธ ศาสนามาแล้ว ได้รวบรวมบรรดาไพร่ในอาณาเขตเมืองอยุธยาและลพบุรีเป็นจำนวนถึง 3,000 คนด้วย ซึ่งจัดได้ว่าเป็นกองทัพขนาดใหญ่มากทีเดียว ฝ่ายกบฏถูกป็น ฝ่ายกองทัพอยุธยาตายบนคอช้าง จึงทำให้ไพร่พลฝ่ายกบฏ สลายตัวลง กบฏพิเชียรเป็นภาพสะท้อนชีวิตไพร่สมัยอยุธยา ที่ได้รับความลำบากยากแค้นจากระบบการปกครอง

พระนเรศวร

พระนเรศวร กษัตริย์องค์ที่ 19 (ครองราชย์ พ.ศ. 2133-2148) ทรงเป็นพระราชโอรสของพระมหาธรรมราชา และทรงเป็นที่รู้จักในประวัติศาสตร์ไทยสกุลลัทธิราชาชาตินิยม ในฐานะ “วีรกษัตริย์” ผู้กอบกู้ “เอกราช” ให้กับอยุธยา ซึ่งตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าอยู่ 15 ปี ระหว่าง พ.ศ. 2112-2127 และทั้งได้รับการยกย่องให้เป็น “มหाराช”

พระนเรศวรประสูติเมื่อ พ.ศ. 2098 ที่เมืองพิษณุโลก เมื่อพระชนมายุได้เพียง 9 พรรษาพระองค์ถูกส่งไปเป็น ตัวประกันที่เมืองหงสาวดีเพื่อประกันความจงรักภักดี ต่อพม่า ตามธรรมเนียมประเพณีของอาณาจักรในแถบ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เนื่องจากพม่ายึดเมืองพิษณุโลกได้ และพระราชบิดาได้เข้าร่วมกับฝ่ายพม่า พระนเรศวรทรง อยู่ในฐานะ “โอรสบุญธรรม” ของกษัตริย์พม่าถึง 7 ปี ซึ่งน่าจะเชื่อได้ว่าอาจเป็นพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์เดียว ที่ตรัสภาษาพม่าได้ เมื่อพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์เดียว พระนเรศวรจึงได้เสด็จกลับมาที่อยุธยา เมื่อปีพ.ศ. 2114 ขณะพระชนมายุ 16 พรรษา ทั้งนี้โดยการที่พระมหา ธรรมราชาต้องส่งพระราชธิดา คือ พระสุพรรณกัลยา ไปเป็นตัวประกันแทน จากนั้นพระนเรศวรก็ได้รับการ สถาปนาให้เป็นเจ้าเมืองพิษณุโลกและมีตำแหน่งในฐานะ มหาอุปราช หรือ “วังหน้า” โดยมีพระอนุชา คือ พระเอกาทศรถ ในฐานะ “วังหลัง”

ในช่วงระยะเวลา 19 ปีก่อนการขึ้นครองราช สมบัตินั้น พระนเรศวรทรงมีส่วนร่วมในการทำสงคราม ป้องกันอยุธยาเป็นอย่างมาก ทั้งการทำสงครามกับพม่า และกับกัมพูชา

กรณีสงครามอยุธยา-กัมพูชา นี้ เป็นสงครามที่ ปะทุในแถบชายแดนแถวจันทบุรี และเป็นสงครามที่มี การปล้นสะดมประชากร การสงครามกับกัมพูชานั้นทำให้อยุธยาสามารถใช้เป็นข้ออ้างในการที่จะสะสมกำลังคน โดยการโยกย้ายประชากรจากหัวเมืองเข้ามายังอยุธยา ทั้งยังสามารถสร้างและซ่อมแซมกำแพงเมือง ตลอดจน ป้อมปราการและจัดหาอาวุธยุทโธปกรณ์เพิ่มเติมได้โดย ปราศจากความสงสัยจากพม่า

กรณีสงครามกับพม่าเป็นสงครามเพื่อ “เอกราช” ตามประวัติศาสตร์ไทยกล่าวว่า “สงครามยุทธหัตถี” หรือ การรบโดยชนช้างกันนั้น เป็นสงครามที่พระนเรศวรทรง มีชัยชนะเด็ดขาดเหนือพม่า พระมหาอุปราชแม่ทัพพม่า ลี้หนีพระชนม์ด้วยพระแสงขรรค์ยาว สงครามครั้งนี้นับได้ว่า เป็นสงครามครั้งใหญ่ครั้งสุดท้ายของพุทธศตวรรษที่ 22 หลังจากนั้นอยุธยากับพม่าก็ค่อนข้างจะว่างจากการสงคราม กันกว่า 100 ปี

ตลอดรัชสมัย 15 ปีของพระนเรศวรพระองค์ พยายามสถาปนาความเป็นปึกแผ่นของอาณาจักรอยุธยา

ทรงขยายอาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวางทั้งด้านกัมพูชา (พระนเรศวรทรงตีเมืองละแวก เมืองหลวงของกัมพูชาได้ แต่กษัตริย์เขมรที่เราเรียกว่า “พระยาละแวก” นั้นหาได้ ถูกทำพิธีปฐมกรรมคือถูกตัดเศียรเอาโลหิตมาล้างพระบาท ของพระนเรศวรตามที่พงศาวดารไทยกล่าวอ้างไม่ แต่ทรง ลี้หนีไปลี้ภัยที่เมืองลาว) ตลอดจนล้านนาไทยใหญ่ และ พม่า

พระนเรศวรเสด็จสวรรคตที่เมืองรัฐฉานในพม่า ขณะทรงยกทัพไปแย่งชิงเอารัฐไทยใหญ่จากพม่า เมื่อปี พ.ศ. 2148 ขณะพระชนมายุได้ 50 พรรษา

พระเอกาทศรถ

พระเอกาทศรถ กษัตริย์องค์ที่ 20 ครองราชย์ช่วงสั้นๆ เป็นเวลา 5 ปี (ครองราชย์ปี พ.ศ. 2148-2153) มีพระชนมายุอ่อนกว่าพระนเรศวร 5 พรรษา เมื่อพระนเรศวร ขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน พระเอกาทศรถก็ได้รับ การยกย่อง ในฐานะของ “พระเจ้าอยู่หัว” อีกพระองค์หนึ่ง ทั้งนี้อาจเป็นไปได้ว่าพระเอกาทศรถ ทรงร่วมรบในการทำสงครามกับพระนเรศวรมาตลอดและ อาจเป็นเพราะพระนเรศวรไม่ปรากฏหลักฐานว่ามี พระมเหสีหรือพระราชโอรส พระเอกาทศรถจึงอยู่ใน ฐานะอุปราช หรือผู้ที่จะได้สืบราชสมบัติอย่างชัดเจน

พระเอกาทศรถขึ้นครองอยุธยาในสมัยที่อาณาจักร เป็นปึกแผ่นมั่นคง และเป็นกษัตริย์ที่ครองอยุธยาองค์แรก ที่ส่งทูตไปกรุงเฮก ประเทศฮอลันดา เมื่อปี พ.ศ. 2151 และ ฮอลันดามีจุดมุ่งหมายที่จะใช้อยุธยาเป็นเมืองท่าแลกเปลี่ยนสินค้าและเป็นฐานในการที่จะค้าขายติดต่อกับจีน และญี่ปุ่น ฮอลันดานำเอาฝ้าย อาวุธ มาแลกกับสินค้าพื้นเมืองคือ หนังกวางและพริกไทย

สมัยของพระเอกาทศรถเป็นสมัยของการสร้าง อำนาจทางเศรษฐกิจ และพระเอกาทศรถไม่โปรดการ ทำสงครามและมีได้ทำการขยายอำนาจทางการทหาร อย่างสมัยของพระนเรศวร ดังนั้นสมัยนี้จึงเป็นสมัยของ การค้าขายติดต่อกับต่างชาติและเป็นสมัยที่มีมาตรการ ทางด้านภาษีอย่างมาก โดยให้สำรวจจำนวนประชากร สำรวจสวนเพื่อเก็บภาษีต้นไม้ (ที่ออกผล) เช่น มะพร้าว หนาก ล้ม มะนาว มะขาม ทุเรียน มะม่วง มังคุด ขนุน และมีการเก็บภาษีมรดก เมื่อขุนนางสิ้นชีวิตลง ทรัพย์ สมบัติ 1 ใน 3 ต้องตกเป็นของหลวง

พระเจ้าทรงธรรม

พระเจ้าทรงธรรม กษัตริย์องค์ที่ 22 (ครองราชย์ พ.ศ. 2153-2171) ทรงเป็นโอรสของพระเอกาทศรถที่เกิดจากพระสนม ทรงยึดอำนาจจากพระศรีเสาวภาคย์ กษัตริย์องค์ที่ 21 ผู้มีพระเนตรข้างเดียวที่ครองบัลลังก์ต่อจากพระเอกาทศรถเพียงช่วงสั้นๆ

ทั้งนี้ก่อนการยึดอำนาจพระเจ้าทรงธรรมทรงผนวชอยู่ที่วัดระฆัง ได้สมณฐานันดรเป็นที่ “พระพิมลธรรมอนันตปรีชา” ทรงเชี่ยวชาญในด้านพระพุทธศาสนา มีลูกศิษย์ลูกหาและขุนนางข้าราชการนิยมชมชื่นไม่น้อย ทำให้สามารถขงชุมผู้คนเป็นกำลังเข้ายึดอำนาจได้

พระเจ้าทรงธรรมครองราชสมบัติอยู่ 18 ปีและถือเป็นรัชสมัยที่ประสบความสำเร็จ พระองค์เป็นกษัตริย์อยุธยาที่ได้รับการยกย่องสรรเสริญมากพระองค์หนึ่ง ลักษณะเด่นของสมัยพระองค์คือ ด้านพุทธศาสนา วรรณกรรม การต่างประเทศ และความสงบภายใน

ด้านพุทธศาสนานั้น มีการค้นพบรอยพระพุทธรูปที่สระบุรี จึงทรงสร้างมณฑปครอบพระพุทธรูปและทรงเริ่มประเพณีการเสด็จไปบูชาพระพุทธรูปซึ่งถือได้ว่าเป็นประเพณีของการจาริกแสวงบุญที่สำคัญที่สุดของกษัตริย์อยุธยา ปรากฏในสมัยรัตนโกสินทร์ และได้กลายเป็นประเพณีของชาวบ้านแถบภาคกลางมาจนถึงทุกวันนี้ อาจกล่าวได้ว่าการค้นพบรอยพระพุทธรูปที่จังหวัดสระบุรีนั้น เป็นการสืบทอดจารีตความเชื่อทางด้านพุทธศาสนาที่ไทยได้รับจากสกุลลังกาวงศ์นับตั้งแต่สุโขทัยเป็นต้นมา

นอกจากนี้ยังมีการบูรณปฏิสังขรณ์วัดและพระพุทธรูปสำคัญอีกด้วย เช่นพระมงคลบพิตร ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการแต่ง “มหาชาติคันทหลวง” อันเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติของพระพุทธเจ้าในชาติสุดท้ายก่อนการตรัสรู้ และทรงให้มีการสร้าง “พระไตรปิฎก” อันเป็นคัมภีร์หลักของพุทธศาสนาไว้อีกด้วย ถือว่าเป็นความสำเร็จของรัชสมัยในการที่พระมหากษัตริย์เป็น “องค์ศาสนูปถัมภก” อันเป็นหนึ่งในคุณสมบัติที่พระมหากษัตริย์ ไทยจะทรงพึงมีฐานะ “สิทธิธรรมทางการเมืองการปกครอง”

ทางด้านการต่างประเทศ พระเจ้าทรงธรรมเองก็ได้ทรงดำเนินนโยบายที่จะทำให้อยุธยามีบทบาทในการค้าและการติดต่อกับต่างชาติเป็นอย่างมาก ชาวต่างชาติ

ที่นับว่ามีบทบาทมากในสมัยนี้คือ อังกฤษ ฮอลันดา และญี่ปุ่น ซึ่งเป็นการติดต่อสัมพันธ์ในด้านการค้าขายและการตั้งสถานีการค้า หรือ “บ้าน” ในอยุธยาหรือในเมืองบางเมืองของอาณาจักรโดยมุ่งหวังจะให้อาณาจักรสยามเป็นเมืองท่ากลางในการติดต่อค้าขายไปยังจีนและญี่ปุ่นอีกทอดหนึ่ง และบางครั้งก็มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเมืองภายในราชสำนักของอยุธยา

อังกฤษย้ายบริษัท English East India Company หวังว่าจะได้ตลาดขายฝ้ายที่ตนนำมาจากอินเดียทั้งนี้เพื่อแลกเปลี่ยนกับผลิตภัณฑ์ประเภทของปากกับอยุธยา อังกฤษ ได้สิทธิตั้งสถานีการค้าของตนในอยุธยาและปัตตานี แต่อย่างไรก็ตามการค้านี้มิได้มีผลกำไร ทั้งเพราะอังกฤษ ไม่คุ้นเคยกับระบบการค้าของเอเชีย ซึ่งในหลายกรณีให้ระบบการแลกเปลี่ยนมากกว่าใช้เงินตรา กอปรกับอังกฤษ ต้องแข่งขันกับฮอลันดาและโปรตุเกสซึ่งชำนาญในด้านการค้ามากกว่า ทำให้อังกฤษต้องถอนตัวออกไปในปี พ.ศ. 2166

สำหรับฮอลันดา ดูเหมือนจะมีบทบาทในอยุธยามากที่สุด บริษัท V.O.C. (Verenigde Oostindische Compagnie หรือ Dutch United East India Company) ซึ่งมีฐานที่มั่นอยู่ในชวา ได้เข้ามาทางปัตตานีตั้งแต่สมัยพระนเรศวรแล้วฮอลันดาทำการค้าขายผ้าฝ้ายแลกเปลี่ยนกับหนังสัตว์และพริกไทย ซึ่งฮอลันดาสามารถนำไปขายต่อจีนและญี่ปุ่น ทำให้อยุธยามีฐานะเป็นแหล่งการค้าระหว่างตะวันออกและตะวันตก

ในส่วนเกี่ยวกับญี่ปุ่น สมัยของพระเจ้าทรงธรรม นับได้ว่าเป็นสมัยที่ญี่ปุ่นมีบทบาทมากที่สุดในสมัยอยุธยา มีความสัมพันธ์ทั้งในด้านราชการและด้านการค้า มีหมู่บ้านญี่ปุ่น ในอยุธยา ทั้งนี้ญี่ปุ่นต้องการสินค้าวัตถุดิบ เช่น หนังสัตว์ ไม้กวาด ตะกั่ว ไม้ฝาง น้ำตาล น้ำมันมะพร้าว ฯลฯ เพื่อแลกเปลี่ยนสินค้าที่อยุธยาต้องการเช่นเงินและทองแดงเป็นต้น ประมาณกันว่ามีคนญี่ปุ่นในอยุธยาสมัยพระเจ้าทรงธรรมถึง 1,000-1,500 คน อาจมีคนที่ถือคริสต์ศาสนาถึง 400 คน และอาจมี “ทหารอาสาญี่ปุ่น” ถึง 800 คน ในสมัยนี้ หัวหน้าของชาวญี่ปุ่นคือ ยามาดา นางามาซะ ได้เข้ารับราชการและก้าวขึ้นในตำแหน่งที่สูงเป็น “ออกญาเสนาภิมุข” ทำหน้าที่เป็นทหารอาสาประจำพระองค์พระเจ้าทรงธรรมสวรรคตในปี พ.ศ. 2171เมื่อพระชนมายุได้ 38 พรรษา

พระเจ้าปราสาททอง

พระเจ้าปราสาททอง กษัตริย์องค์ที่ 25 (ครองราชย์ พ.ศ. 2172-2199) ทรงเป็นต้นราชวงศ์ปราสาททอง อันเป็นราชวงศ์ที่ 4 ของอยุธยา

พระเจ้าปราสาททอง รัชการเป็นมหาดเล็กในสมัยของพระเจ้าเอกาทศรถ และเลื่อนตำแหน่งสูงขึ้นในกรมวังในสมัยพระเจ้าทรงธรรม เป็นผู้สนับสนุน **พระเชษฐาธิราช** พระชนมายุ 14 พรรษา ซึ่งเป็นโอรสของพระเจ้าทรงธรรม ให้ได้ครองราชสมบัติ ดังนั้นจึงได้รับตำแหน่งเสนาบดีกลาโหม เป็นเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ มีไพร่พลในบังคับและมีอำนาจมาก **พระเชษฐาธิราช** กษัตริย์ องค์ที่ 23 ครองราชสมบัติได้เพียง 1 ปี 7 เดือนเกิดความขัดแย้งกับพระเจ้าศรีสุริยวงศ์ พระเจ้าแผ่นดินถูกจับสำเร็จโทษ และตั้งพระอนุชากษัตริย์องค์ก่อน คือ **พระอาทิตย์วงศ์** พระชนมายุ 10 พรรษา ขึ้นเป็นกษัตริย์องค์ที่ 24 แต่อีก 1 เดือนต่อมาเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ก็ยึดอำนาจ สถาปนาตนเองขึ้นเป็นกษัตริย์เมื่อพระชนมายุ 30 พรรษา และทรงครองราชย์เป็นเวลา นานถึง 27 ปี

พระเจ้าปราสาททองพยายามที่จะแก้ปัญหาการชิงราชสมบัติโดยมิให้เจ้าหรือขุนนางคนใดคนหนึ่งมีอำนาจในการควบคุมไพร่พลมากจนอำนาจมากขึ้นได้ โดยให้แบ่งแยกและคานอำนาจกันระหว่าง 2 เสนาบดี คือ เสนาบดีกลาโหมและเสนาบดีมหาดไทย ทั้งนี้หัวเมืองทางเหนือให้อยู่ในบังคับบัญชาของมหาดไทย ส่วนหัวเมืองทางใต้อยู่ในปกครองของกลาโหม

ในกรณีชุมนุมชาวญี่ปุ่นในอยุธยา พระเจ้าปราสาททองทรงกำจัดหัวหน้าชาวญี่ปุ่นคือ ยามาดานางามาซะ ออกไปจากเมืองของอยุธยา โดยไปเสียชีวิตที่เมืองนครศรีธรรมราช ขณะที่ทรงสั่งเผาทำลายชุมชนญี่ปุ่นในอยุธยา แม้ชุมชนชาวญี่ปุ่นจะฟื้นตัวขึ้นมาใหม่ แต่ก็ลดบทบาททางการเมืองในราชสำนักอยุธยาลงไป

ในส่วนที่เกี่ยวกับฮอลันดานั้นเป็นความสัมพันธ์ในด้านการค้าขาย แต่ก็มีปัญหาที่ฮอลันดาในบางครั้งไม่ยอมรับอำนาจของกฎหมายไทย ได้มีการห้ามคนไทยคนมอญทำงานใน “บ้านฮอลันดา” ขณะที่ฮอลันดาก็ได้แสดงแสนยานุภาพโดยใช้เรือปิดปากอ่าวไทย แต่ทว่าในอีกด้านหนึ่ง พระเจ้าปราสาททองก็หวังพึ่งฮอลันดา

ในแง่ของการจัดอำนาจโปรตุเกสในอ่าวเบงกอล จึงทำให้ฮอลันดามีสิทธิผูกขาดการค้าหนังสัตว์ในอยุธยา และสามารถซื้อไม้ฝางจากอยุธยาได้

ในสมัยของพระเจ้าปราสาททองเป็นสมัยที่ศิลปะที่เกี่ยวกับศาสนาเฟื่องฟูมาก มีการรื้อฟื้นอิทธิพลของสถาปัตยกรรมขอมหรือเขมร เช่น การสร้างปราสาทที่วัดไชยวัฒนาราม และปราสาทที่อำเภอนครหลวง แต่ในขณะเดียวกันก็มีการพัฒนาศิลปะทางด้านพระพุทธรูป (ทรงเครื่องกษัตริย์) และพระปรางค์ (ยอดสูง) แบบไทยอันถือเป็นแบบฉบับที่สำคัญของอยุธยาตอนปลาย พระเจ้าปราสาททองทรงเน้นพระราชพิธีเสด็จไปบูชารอยพระพุทธรูปที่สระบุรี อันเริ่มมาแต่สมัยพระเจ้าทรงธรรม จนกลายเป็นประเพณีที่สำคัญของอยุธยาตอนปลาย

พระนารายณ์

พระนารายณ์ กษัตริย์องค์ที่ 28 (ครองราชย์พ.ศ. 2199-2231) พระองค์ทรงได้รับการยกย่องให้เป็นมหาราชองค์หนึ่ง ทั้งนี้เพราะถือว่ารัชสมัยของพระองค์เจริญรุ่งเรืองในทางวรรณคดีและการต่างประเทศ แต่ก็เป็นสมัยที่มีปัญหายุ่งยากทางการเมืองภายในอย่างสูง และเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองระหว่างประเทศในลักษณะที่ล่อแหลมจนเกือบทำให้สยามตกอยู่ใต้อิทธิพลหรือเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศส สมัยของพระองค์เป็นสมัยที่มีข้อมูลมากที่สุดของอยุธยา ทั้งนี้เพราะได้หลักฐานจากชาวตะวันตกที่เข้ามาในราชสำนัก

พระนารายณ์เป็นโอรสของพระเจ้าปราสาททอง เมื่อพระราชบิดาสวรรคต พระเชษฐาของพระองค์คือ เจ้าฟ้าไชยก็ได้ขึ้นครองราชสมบัติเพียง 2 วันพระนารายณ์ทรงร่วมกับพระศรีสุธรรมราชา ซึ่งเป็นพระเจ้าอา จึงราชสมบัติ ทั้งนี้โดยขอให้ชาวต่างชาติในอยุธยา เช่น ฮอลันดา ญี่ปุ่น มุสลิม (เปอร์เซียและปัตตานี) ช่วยให้พระศรีสุธรรมราชาขึ้นครองราชสมบัติแทน แต่พระศรีสุธรรมราชาก็อยู่ในราชสมบัติเพียง 10 สัปดาห์ พระนารายณ์ก็ชิงราชสมบัติอีกครั้ง

ในสมัยของพระองค์อยุธยาคอบครองเมืองต่างๆ ในพม่าตอนล่างสุดไว้ได้ เช่น มะริดและตนาวศรี และใช้หัวเมืองเหล่านี้เป็นเมืองท่าติดต่อค้าขายกับอินเดีย ตลอดจนชาวตะวันตกที่เริ่มเข้ามาเป็นจำนวนมากในแถบนั้น

โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับอังกฤษและฝรั่งเศส

ในสมัยของพระนารายณ์ทรงสร้างเมืองลพบุรีขึ้นเป็นราชธานีแห่งที่สอง และในแต่ละปีก็ทรงพำนักอยู่ที่เมืองนี้มากกว่าอยุธยา กล่าวกันตามการตีความประวัติศาสตร์แบบเก่าว่า การสร้างราชธานีแห่งที่สองก็เพื่อใช้เป็นป้อมปราการในการที่จะต้องเผชิญการปิดล้อม หรือการคุกคามจากชาติตะวันตก (ฮอลันดา) แต่อย่างไรก็ตามในการตีความประวัติศาสตร์แบบใหม่ เหตุผลของปัญหาความยุ่งยากของการเมืองภายในราชสำนักก็อาจเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้พระราชประสงค์ที่จะมีราชธานีแห่งที่สอง

จากสมัยอันยาวนานของพระองค์ 32 ปี ถือกันว่าเป็นสมัยที่มีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านศิลปวิทยาการด้านวรรณกรรม เช่น จินตามณี ราชวาท ชาติก พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐ เป็นต้นงานเหล่านี้ถือเป็นพื้นของประวัติศาสตร์และวรรณคดีของไทยในปัจจุบัน

พระนารายณ์เองก็สนพระทัยในวิทยาการสมัยใหม่ของตะวันตก เช่น ดาราศาสตร์ ทรงใช้กล้องส่องดูดาวสังเกตการณ์ในเรื่องจันทรุปราคา ปี พ.ศ. 2228 สุริยุปราคา ปี พ.ศ. 2231 แต่ก็จำกัดเฉพาะอยู่ที่พระองค์เอง ไม่ได้แพร่ขยายออกไปในระดับสังคม

เรื่องที่ยึดว่าเป็นเรื่องที่เด่นที่สุดของสมัยพระองค์ก็คือการติดต่อสัมพันธ์กับราชสำนักของฝรั่งเศสของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 และก็เป็นเรื่องล่อแหลมต่อการสูญเสีย “เอกราช” ของอยุธยาเป็นอย่างมากทั้งนี้เกี่ยวเนื่องกับบทบาทของชาวต่างชาติ (กรีก) ที่มีนามว่า คอนสแตนติน ฟอลคอน พ่อค้านักเผชิญโชคที่ใช้ความสามารถทางการค้าและภาษา ทำให้ก้าวขึ้นมารับราชการ และได้รับการโปรดปรานเข้าทำงานใกล้ชิดกับพระนารายณ์ จนเลื่อนเป็นออกญา คือ ออกญาวิชาเยนทร์ ได้รับความไว้วางใจในตำแหน่งพระคลัง กลายเป็นเสนาบดีชั้นผู้ใหญ่ที่สมุหนายก

ฟอลคอนต้องการที่จะหาผลประโยชน์ให้กับตนพร้อมๆ กับการทำงานในราชสำนักอยุธยา ผลประโยชน์ของเขาขัดกับอังกฤษและฮอลันดา และชาวมุสลิมที่มีอิทธิพลทางการค้าอยู่ ดังนั้นฟอลคอนจึงหันไปร่วมมือกับบรรดาบาทหลวงชาวฝรั่งเศสที่เข้ามาเผยแผ่ศาสนาอยู่ในอยุธยา

ด้านความสัมพันธ์กับฝรั่งเศส ใน พ.ศ. 2228

ฝรั่งเศสได้ส่งทูตชุดใหญ่และสำคัญนำโดย เซอวาลิเอร์ เดอ โชมองต์ เข้ามาในอยุธยา ด้วยจุดประสงค์ที่จะทำให้พระนารายณ์เปลี่ยนศาสนาให้ฝรั่งเศสมีสิทธิพิเศษในการสอนศาสนาให้มีสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ให้ผูกขาดการค้าดิบทุกที่ให้เกิดให้ได้รับผลประโยชน์ทางการค้าเท่าเทียมกับฮอลันดา และให้ตั้งทหารของตนได้ที่เมืองสงขลาและเมืองอื่นๆ ในราชอาณาจักรอยุธยา

คณะทูตชุดนี้ของฝรั่งเศสกลับออกไปในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2229 พร้อมกับนำคณะทูตชุดที่ 3 ของอยุธยาที่นำโดย โกษาปาน ออกไปฝรั่งเศสอีกด้วย เพื่อเจรจาสัญญาต่างๆ ในรายละเอียด

ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2230 ฝรั่งเศสได้ส่งทูตชุดสำคัญอีกชุดหนึ่งซึ่งนำโดย โคลด เซเบเรต์ และซีมง เดอ ลาลูแบร์ พร้อมด้วยเรือรบ 6 ลำ ทหาร 492 คน และบาทหลวงเยซุอิต จุดประสงค์คือเรื่องการเปลี่ยนศาสนาของพระนารายณ์ และการเจรจาเอาเมืองบางกอก (แทนเมืองสงขลา) นอกเหนือจากเมืองมะริด อันจะทำให้ฝรั่งเศสยึดเมืองที่คุมอาณาจักรอยุธยาได้ทั้งหมด มีการลงนามในสนธิสัญญาใหม่นี้เมื่อ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2230 ฝรั่งเศสได้เมืองบางกอก (ธนบุรี) ไป แต่ไม่บรรลุผลต่อการเปลี่ยนศาสนาของพระนารายณ์

ในปี พ.ศ. 2229 เกิด กบฏมัทกะสัน ซึ่งเป็นพ่อค้ามุสลิมจากเกาะสุลาเวสี (อินโดนีเซีย) ที่ทรงอิทธิพลพวกมัทกะสันนี้ต้องการสนับสนุนให้พระอนุชาของพระนารายณ์ขึ้นเป็นกษัตริย์แทน และต้องการให้พระนารายณ์เปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลามอีกด้วย แต่พวกมัทกะสันนี้ถูกฟอลคอนปราบปรามอย่างราบคาบ

ในความสัมพันธ์กับอังกฤษ ได้เกิดวิกฤตการณ์ขึ้นในเมืองมะริดซึ่งเป็นเมืองท่าด้านตะวันตกของอยุธยา มีการสังหารชาวอังกฤษ 60 คนที่ขัดขวางผลประโยชน์ทางการค้าของพระนารายณ์และฟอลคอน เป็นเหตุให้อยุธยาอยู่ในสภาพสงครามกับบริษัทยินเดียตะวันออกของอังกฤษ เรืออังกฤษปิดล้อมมะริด และอังกฤษก็เรียกร้องค่าเสียหายเป็นเงินจำนวนมาก (65,000 ปอนด์) จากอยุธยา เป็นผลให้เกิดความยุ่งยากในราชสำนักและเป็นเหตุให้พระนารายณ์ยกเมืองมะริดให้อังกฤษในที่สุด

ผลการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่ล่อแหลมของพระนารายณ์นี้ ทำให้เกิดความรู้สึกต่อต้านฝรั่งเศส

ต่างชาติขึ้นในบรรดาขุนนางไทยและพระสงฆ์โดยพระสงฆ์เกิดการหันเหคิดว่าพระนารายณ์จะหันไปนับถือคริสต์ศาสนา ดังนั้น เมื่อพระนารายณ์ทรงประจักษ์เมื่อมีนาคม พ.ศ. 2231 พระเพทราชาเจ้ากรมช้าง ก็กลายเป็นศูนย์กลางของความรู้สึกต่อต้านชาวต่างชาติพระเพทราชาจับพลคอนประหารชีวิต พระปีย์ โอรสบุญธรรม (พระนารายณ์ไม่มีโอรสมีแต่พระธิดา) ถูกลอบสังหาร เมื่อพระนารายณ์สวรรคตเมื่อ 11 กรกฎาคม พ.ศ. 2231 พระเพทราชาขึ้นครองราชสมบัติ และพระอนุชาของพระนารายณ์ ทั้งสองพระองค์คือ เจ้าฟ้าอภัยทศ เจ้าฟ้าน้อย ถูกสำเร็จโทษ เป็นอันสิ้นราชวงศ์ปราสาททอง

โกษาปาน

โกษาปาน หรือพระยาโกษาธิบดี นามเดิมปาน ขุนนางที่มีบทบาทในความสัมพันธ์ทางการทูตกับราชสำนักของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศสในสมัยพระนารายณ์ และเป็นผู้มีบทบาทในการยุติอิทธิพลและผลประโยชน์ของฝรั่งเศสในสมัยพระเพทราชา โกษาปานเป็นบุตรของแม่เจ้าวัดดุสิตซึ่งเป็นแม่นมของพระนารายณ์และเป็นน้องชายของออกญาโกษาธิบดี (เหล็ก) ผู้ดำรงตำแหน่งพระคลังระหว่างปี พ.ศ. 2200-2226 ในสมัยพระนารายณ์

ในสมัยที่โกษาปานดำรงตำแหน่งออกญาวิสูตรสุนทร ได้รับแต่งตั้งให้เป็นราชทูตออกไปเจริญสัมพันธ์ไมตรีกับฝรั่งเศส โกษาปานออกไปกับคณะทูตของเชอวาลิเอร์ เดอ โชมองต์ ทูตฝรั่งเศสเมื่อ พ.ศ. 2228 นับเป็นคนทูตชุดที่ 3 ในสมัยพระนารายณ์ ที่ส่งไปฝรั่งเศส (มีทั้งหมด 4 ชุด 2 ชุดแรกไปไม่ถึงฝรั่งเศสเนื่องจากเรือแตกกลางทาง)

ในปลายรัชสมัยของพระนารายณ์เกิดความรู้สึกต่อต้านชาวต่างชาติขึ้นอย่างรุนแรงโดยเฉพาะอย่างยิ่งฝรั่งเศส โกษาปานได้เข้าเป็นฝ่ายของพระเพทราชา ผู้นำในการต่อต้านครั้งนี้ และเมื่อพระเพทราชาปราบดาภิเษกขึ้นเป็นกษัตริย์ โกษาปานได้รับมอบหมายให้เป็นผู้เจรจากับนายพลของฝรั่งเศสที่คุมกองอยู่ที่เมืองบางกอก(ธนบุรี) ให้ถอนทหารออกไปจากอาณาจักรไทยได้สำเร็จ

ในสมัยของพระเพทราชา โกษาปานได้รับเลื่อนเป็นเจ้าพระยาศรีธรรมราช แต่ได้ฆ่าตัวตายเมื่อ พ.ศ. 2243 เพราะถูกสงสัยว่าจะเป็นผู้แย่งชิงราชสมบัติ

พระเพทราชา

พระเพทราชา กษัตริย์องค์ที่ 29 (ครองราชย์ พ.ศ. 2231-2246) ทรงเป็นผู้สถาปนาราชวงศ์บ้านพลูหลวง อันเป็นราชวงศ์ที่ 5 และราชวงศ์สุดท้ายของอยุธยา พระองค์ถูกมองว่าเป็นกบฏ แต่ในขณะเดียวกันพระองค์ก็ถูกมองว่า เป็นผู้รักบ้านเมืองที่สละกันมิให้ไทยต้องตกอยู่ภายใต้ อิทธิพลของต่างชาติ (ฝรั่งเศส)

พระเพทราชาทรงมีพื้นเพมาจากบ้านพลูหลวง ในจังหวัดสุพรรณบุรี พระมารดาเป็นแม่นมของพระนารายณ์ ดังนั้นพระองค์จึงได้รับการเลี้ยงดูควบคู่กันมากับพระนารายณ์ ทำให้มีโอกาสเข้ามารับราชการและได้ไต่เต้าในตำแหน่งสูง โดยเฉพาะได้เป็นเจ้ากรมช้าง ซึ่งเป็นกรมที่มีอำนาจในการทหารอย่างสูงสุดในช่วงปลายรัชสมัยของพระนารายณ์ เมื่ออิทธิพลของต่างชาติ คือ ฝรั่งเศส มีมากขึ้น พระเพทราชาก็กลายเป็นศูนย์กลางของความรู้สึกต่อต้านฝรั่งเศสและคริสต์ศาสนา

อย่างไรก็ตาม ในรัชสมัยของพระเพทราชาก็ยังมีการติดต่อการค้ากับต่างประเทศ โดยมีความสัมพันธ์กับฮอลันดา ซึ่งพอใจที่จะค้าขายกับอยุธยา แต่มิได้เข้ามาแทรกแซงทางการเมืองภายในดังเช่นที่ฝรั่งเศสหรือบาทหลวงคริสต์ดั่งกระทำ พระเพทราชายังยืนยันการให้สิทธิผูกขาดการซื้อหนังวัวและดินบุกแก่พ่อค้าชาวฮอลันดาด้วย

ตลอดรัชสมัย 15 ปีของพระองค์มีปัญหาเรื่องความไม่สงบจากการที่ถูกมองว่าเป็นผู้แย่งชิงราชสมบัติ ก็ทำให้มีการกบฏต่อพระองค์ ดังเช่น กบฏธรรมเถียร ที่หัวหน้ากบฏอ้างตนเป็น เจ้าฟ้าอภัยทศ อนุชาของพระนารายณ์ฝ่ายกบฏรวบรวมผู้คนจำนวนมากจากแถบเมืองสระบุรี ลพบุรี และนครนายก รุกรานเข้ามาจนถึงกำแพงเมืองกรุงศรีอยุธยา แต่ก็ถูก หลวงสรศักดิ์ (พระเจ้าเสือ) โอรสของพระเพทราชาปราบได้ กล่าวได้ว่ากบฏครั้งนี้มาในรูปแบบของปัญหาการเมืองในราชสำนักและมีลักษณะเป็นกบฏของไพร่อีกด้วย

นอกจากนี้ยังมีปัญหาการยอมรับอำนาจของพระเพทราชา เช่น เมืองนครราชสีมาและเมืองนครศรีธรรมราช ทั้ง 2 เมืองใหญ่ไม่มีเจ้าเมืองที่ได้รับการแต่งตั้งโดยพระนารายณ์ ทำให้ไม่ยอมรับอำนาจของพระเพทราชาเมื่อผลัดเปลี่ยนแผ่นดิน พระเพทราชาต้องส่งกองทัพไปปราบโดยใช้เวลาปราบ 2 ปี และเป็นสงครามภายในที่ใหญ่มาก

ที่สุดครั้งหนึ่ง หลังจาก นี้ก็ยังมี กบฏบุญกว้าง เกิดขึ้นอีกที่นครราชสีมา ต้องใช้กำลังปราบอยู่ 2 ปี นับได้ว่าพระเพทราชาเป็นกษัตริย์ที่มีปัญหาเสถียรภาพการเมืองภายในสูงมาก

พระเจ้าเสือ

พระเจ้าเสือ กษัตริย์องค์ที่ 30 (ครองราชย์ พ.ศ. 2246-2252) พระองค์มีชื่อเสียงในฐานะกษัตริย์อยุธยาที่ดุร้ายมาก และมักมากในกามคุณ แต่ก็เป็นกษัตริย์ที่ทรงมีความเป็นสามัญชนมากที่สุดของอยุธยา ทรงโปรดปรานการเสด็จประพาสโดยมิให้ราษฎรรู้ว่าเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ทรงชอบตกปลาและชมมวย เป็นต้น

เชื่อกันว่าพระเจ้าเสือ เป็นโอรสลับของพระนารายณ์ อันประสูติจากพระมารดาที่เป็นเจ้าหญิงนครเชียงใหม่ และถูกยกให้เป็นลูกบุญธรรมของพระเพทราชา

พระเจ้าเสือประสูติที่จังหวัดพิจิตร ณ วัดโพธิ์ประทับช้าง ในสมัยที่ทรงพระเยาว์ทรงพระปรีชาสามารถในการบังคับช้าง ซึ่งถือว่าเป็นวิชาที่สำคัญต่อการเป็นทหารและผู้นำ ดังนั้นจึงรับราชการเป็นหลวงสรศักดิ์ในกรมช้างของบิดา คือ พระเพทราชา ในสมัยพระนารายณ์ พระเจ้าเสือทรงมีส่วนสำคัญในการผลักดันให้พระเพทราชา ยึดอำนาจตั้งตนเป็นกษัตริย์และสถาปนาราชวงศ์ใหม่ คือ ราชวงศ์บ้านพลูหลวง ซึ่งพระเจ้าเสือได้รับการสถาปนาเป็นอุปราช หรือวังหน้า และเมื่อพระเพทราชาเสด็จ สวรรคต พระองค์จึงได้ขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์ แม้ว่าจะต้องใช้กำลังปราบพื้นองต่างมารดาก็ตาม

พระเจ้าเสือ ทรงอยู่ในราชสมบัติระยะเวลาค่อนข้างสั้น คือ 6 ปี แต่เป็นรัชสมัยที่ไม่มีปัญหาทางการเมืองทั้งภายในและภายนอก เพราะจากเรื่องราวของพระองค์ที่สามารถเสด็จประพาสหัวเมืองต่างๆ เพื่อล่าสัตว์หรือตกปลา ทำให้เข้าใจว่าสมัยของพระองค์บ้านเมืองสงบสุขร่มเย็นพอสมควร

ในสมัยของพระองค์ มีเรื่องราวที่สืบทอดกันมาเกี่ยวกับการเสด็จประพาสชลมารค และลัทธิของความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และกฎเกณฑ์ของบ้านเมือง กล่าวกันว่าครั้งหนึ่งเสด็จจากอยุธยาตามลำน้ำเจ้าพระยา เข้าคลองโคกขาม จะไปเมืองสมุทรสาคร (สาครบุรี) นายท้ายเรือพระที่นั่งชื่อ “พันท้ายนรสิงห์” คัดท้ายเรือไม่ดี หัวเรือชนต้นไม้หัก ซึ่งตามกฎหมายแล้วนายท้ายเรือจะ

ต้องถูกประหารชีวิตด้วยการตัดคอ พระเจ้าเสือทรงเมตตาต่อพันท้ายนรสิงห์จะไม่เอาโทษ แต่พันท้ายนรสิงห์ก็ยอมตายขอให้ประหารชีวิตเพื่อรักษากฎหมาย

นอกจากนั้น พระองค์ได้โปรดเกล้าฯ ให้ชุดคลองมหาชัย เชื่อมระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำท่าจีน ซึ่งเป็นผลงานที่สำคัญในด้านการเชื่อมแม่น้ำสายสำคัญในภาคกลาง แม้ว่าการชุดคลองในสมัยนั้นเพื่อประโยชน์ทางการคมนาคม (การค้าและการทำสงคราม) มากกว่า แต่ก็มีผลพลอยได้ในการเปิดที่ดินใหม่เพื่อการเกษตรกรรมอย่างมหาศาล

พระเจ้าเสือสวรรคตในปี พ.ศ. 2252 เมื่อพระชนมายุได้ 45 พรรษา

พันท้ายนรสิงห์

ศาลพันท้ายนรสิงห์

ศาลพันท้ายนรสิงห์ ตั้งอยู่ตำบลโคกขาม อำเภอเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร ทิศเหนือกว้าง 10 เส้น ทิศใต้กว้าง 10 เส้น ด้านตะวันออกยาว 10 เส้น ด้านตะวันตกยาว 10 เส้น มีเนื้อที่ประมาณ 100 ไร่ ประกาศใน ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 53 ตอนที่ 34 วันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2479

ลัทธิราช 1066 (พุทธศักราช 2247) สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 8 เสด็จด้วยเรือพระที่นั่งเอกชัย เพื่อประพาสทรงเบ็ด ณ ปากน้ำเมืองสมุทรสาคร (ปัจจุบันคือจังหวัดสมุทรสาคร) พันท้ายนรสิงห์ทำหน้าที่คัดเรือท้าย ครั้นเรือพระที่นั่งมาถึงตำบลโคกขาม คลองโคกขามคดเคี้ยวมาก เป็นเหตุให้เกิดอุบัติเหตุหัวเรือพระที่นั่งชนกิ่งไม้จนชนเรือหักตกลงในน้ำ

พันท้ายนรสิงห์กราบบังคมทูลพระเจ้าเสือให้ประหารชีวิตตามกฎหมายเถียรบาล พระเจ้าเสือทรงจำเ็นพระทัยตามพระราชกำหนดที่วางไว้ จึงมีรับสั่งให้ประหารชีวิตพันท้ายนรสิงห์แล้วให้ทำศาลขึ้นสูงเพียงตา ให้เอาศิระพันท้ายนรสิงห์กับชนเรือพระที่นั่งเอกชัยที่หักขึ้นพลีกรรมไว้ด้วยกันบนศาลนั้น เพื่อเป็นอนุสรณ์แสดงถึงความซื่อสัตย์จงรักภักดีและการรักษาระเบียบวินัยยังชีวิต

พระเจ้าท้ายสระ

พระเจ้าท้ายสระ กษัตริย์องค์ที่ 31 (ครองราชย์ พ.ศ. 2252-2275) ทรงเป็นโอรสของพระเจ้าเสือ และเป็นพระเชษฐาของพระเจ้าบรมโกศ เป็นสมัยบ้านเมืองดี ทรงโปรดเลี้ยงปลาไว้ชม เชื่อกันว่าทรงโปรดปลาตะเพียนเป็นพิเศษถึงกับมีข่าวลือว่ามีพระบรมราชโองการห้ามราษฎรกินปลาตะเพียนสมัยพระเจ้าท้ายสระได้ทรงส่งกองทัพบุกและเรือเข้าไปในกัมพูชา และก็สามารถบังคับให้กัมพูชายอมส่งบรรณาการให้อยู้อยู่ได้

ในสมัยของพระเจ้าท้ายสระการค้าข้าวรุ่งเรืองมาก ด้านหนึ่งส่งข้าวขายให้กับอาณานิคมของยุโรปในเอเชีย เช่น ขายให้อังกฤษกับฮอลันดาในชวาและขายให้อังกฤษในอินเดีย ทั้งนี้ เพราะเจ้าอาณานิคมฝรั่งบังคับให้ประชากรเอเชียต้องเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจเฉพาะชนิด เช่น กาแฟ ชาหรือฝ้าย แทนการทำ เกษตรแบบผสมผสานทำให้ขาดแคลนข้าว อีกด้านหนึ่งที่ สำคัญคือการขายให้กับจีนเป็นจำนวนมาก ทั้งในรัชสมัย ของพระองค์ และในรัชสมัยถัดมา ทั้งนี้ เพราะการเพิ่มจำนวนประชากรอย่างมากของจีนในสมัยราชวงศ์ชิง ประกอบกับการที่เกิดภาวะขาดแคลนข้าวในจีนถึงกับมีหลักฐานว่าจักรพรรดิจีนจะพระราชทานเหรียญตราให้แก่ ผู้ที่สามารถนำข้าวจากอยุธยาเข้าไปขายในเมืองจีนได้ และจีนก็มีอิทธิพลด้านการค้ามากขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลาย

พระเจ้าบรมโกศ

พระเจ้าบรมโกศ กษัตริย์องค์ที่ 32 (ครองราชย์ พ.ศ. 2275-2301) ทรงเป็นโอรสของพระเจ้าเสือ และเป็นอนุชาของพระเจ้าท้ายสระ รัชสมัยของพระองค์ถือว่าเป็นสมัยที่บ้านเมืองดี ก่อนการเสียกรุงให้แก่พม่า เมื่อปี พ.ศ. 2310 หรือ 9 ปี ภายหลังจากที่พระองค์สวรรคต

แต่สมัยของพระองค์ก็มีปัญหาการเมืองภายในราชสำนักอย่างมากในแบบฉบับของอยุธยาการมีพระสนมหลายพระองค์ในระบบ “ผัวเดียวเมียหลาย” เกิดปัญหาการแย่งชิงอำนาจในหมู่พระโอรส(และธิดา) ขึ้นเป็นประจำ ทั้งยังมีปัญหาโอรสแย่งชิงอำนาจกันเอง เช่น กรณีของ “เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์” หรือเจ้าฟ้ากุ้ง ผู้ทรงเป็นทั้งกวีและนักปฏิสังขรณ์วัดวาอารามหลายแห่งในสมัยตอนปลายอยุธยา แต่ถูกข้อหา “กบฏ” เป็นชู้กับเจ้าฟ้าสังวาลย์ พระสนมเอกของพระราชบิดา จนถูกโยยจนสิ้นพระชนม์

ในรัชสมัยอันยาวนานของพระเจ้าบรมโกศเป็นเวลา 25 ปีนั้น ทรงได้รับการปกครองโดยการขยายการตั้งเจ้าทรงกรม จาก 3 กรม เป็น 13 กรม ให้แต่ละกรมมีอำนาจในการปกครองไพร่ของตน ในด้านหนึ่งก็เป็นความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาการที่เจ้าและขุนนางบางคนมีอำนาจมากจนสามารถจะชิงราชสมบัติได้ แต่การขยายกรมที่คุมไพร่ก็ทำให้การบังคับบัญชาจากล้นคนกระจัดกระจายไปอยู่ตามกรมต่างๆ ทำให้ไม่สามารถเผชิญศึกภายนอกเมื่อพม่ายกกองทัพมาตีอยุธยา

ในด้านการศาสนา ปรากฏว่าในสมัยของพระองค์ รุ่งเรืองมาก มีการส่งสมณทูตไปลังกา 2 ครั้ง คือเมื่อปี พ.ศ. 2294 และปี พ.ศ. 2298 ทั้งนี้ เพราะกรุงศรีวิพัฒนันระปุระ (กรุงแคนดี้) ขอให้คณะสงฆ์ไทยไปช่วยฟื้นฟูศาสนาที่ตกต่ำจากการที่อิทธิพลของโปรตุเกสและฮอลันดาได้เข้าไปแทรกแซงในลังกา ทำให้เกิดการอุปสมบทขึ้นใหม่ และมีการตั้งพุทธศาสนิกายสยามวงศ์ขึ้นในประเทศนั้น ตลอดทั้งมีการบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามต่างๆ มากมาย

ในปี พ.ศ. 2300 พระเจ้าบรมโกศทรงประจวบพงศาวดารกล่าวว่าในปีนั้นมีดาวหางขึ้นซึ่งปรากฏเป็นดาวหางฮัลเลย์ที่มาเยือนโลกในทุกๆ 76 ปีนั้นเอง พระเจ้าบรมโกศสวรรคตเมื่อ 13 เมษายน พ.ศ. 2301 (ค.ศ. 1758)

เจ้าฟ้ากุ้ง

เจ้าฟ้ากุ้ง หรือ เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์ เป็นพระโอรสองค์โตของพระเจ้าบรมโกศ และอัครมเหสีใหญ่ กรมหลวงอภัยนุชิต เจ้าฟ้ากุ้งถูกจดจำในฐานะกวีแห่งยุคสมัยบ้านเมืองดีของอยุธยาตอนปลาย แต่ที่จริงแล้วในสมัยนั้นบทบาทที่สำคัญคือบทบาททางการเมืองในราชสำนัก

เมื่อพระเจ้าบรมโกศขึ้นเป็นกษัตริย์ เจ้าฟ้ากุ้งได้รับการสถาปนาเป็นกรมขุนเสนาพิทักษ์ ส่วนพระโอรสของอัครมเหสีน้อยที่เป็นชาย 2 พระองค์ จาก 8 พระองค์ คือ เจ้าฟ้าเอกทัศ ได้เป็นกรมขุนอิศราธิราชมุนตรี (ต่อมาคือพระเจ้าเอกทัศ) และเจ้าฟ้าดอกเดื่อ เป็นกรมขุนพรพินิต (ต่อมาคือเจ้าฟ้าอุทุมพร)

ก่อนขึ้นเป็นพระมหาอุปราชเจ้าฟ้ากุ้งก่อเหตุลอบทำร้ายเจ้านายพระองค์หนึ่ง ทำให้เจ้านายอีก 2 พระองค์ที่ร่วมคิดนั้นถูกสำเร็จโทษด้วยท่อนจันทน์ แต่เจ้าฟ้ากุ้ง

ด้วยความช่วยเหลือขององค์พระมารดาจึงรอดพ้นความตายมาได้ ทั้งนี้ให้หนีไปผนวช และก่อนที่พระราชมารดาจะสิ้นไปก็ขอให้พระเจ้าบรมโกศยกโทษให้เจ้าฟ้ากุ้งอย่างเด็ดขาด ไม่เอาโทษใดๆ ทั้งสิ้น

หลังจากนั้น เจ้าฟ้ากุ้งได้รับการสถาปนาให้เป็นกรมพระราชวังบวรหรือวังหน้า ในฐานะพระมหาอุปราช และได้รับมอบเจ้าฟ้าอินทสุธาดิ พระชนิษฐาองค์สุดท้ายของพระราชมารดาเดียวกัน อภิเษกเป็นพระมเหสี

ในฐานะกรมพระราชวังบวร เจ้าฟ้ากุ้งได้รับมอบภาระด้านบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามในเขตพระนครที่สำคัญคือ วัดพระศรีสรรเพชญ์ ซึ่งเป็นวัดสำคัญที่สุดของอาณาจักร

อย่างไรก็ตาม ด้วยความขัดแย้งกับเจ้านายพระองค์อื่นเจ้าฟ้ากุ้งถูกฟ้องในข้อกล่าวหาว่าเป็น “ผู้” กับเจ้าจอมกษัตริย์ในพระราชวังจึงถูกเฆี่ยนและนาคพระบาทจนกระทั่งสิ้นพระชนม์ เชื่อกันว่าอัฐิธาตุของเจ้าฟ้ากุ้งและเจ้าฟ้าสังวาลย์ถูกเก็บไว้ที่วัดไชยวัฒนาราม

ในด้านกวี บทพระราชนิพนธ์ที่สำคัญคือ กาพย์เห่เรือ ซึ่งใช้ขับในกระบวนเรือพระราชพิธี ซึ่งนำกลับมาฟื้นฟูใหม่ในปัจจุบันนอกจากนี้ยังมีกาพย์ห่อโคลงประพาสธารทองแดง กาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศก กาพย์เห่เรือกาพย์

กรมหมื่นเทพพิพิธ

กรมหมื่นเทพพิพิธ เป็นเจ้านายที่มีบทบาททางการเมือง ในมัยอยุธยาตอนปลายเป็นอย่างยิ่ง แต่เส้นทางชีวิตเต็มไปด้วยความพลิกผัน แม้ว่าจะได้เป็นกษัตริย์ในช่วงท้ายของชีวิต แต่ก็ในฐานะ “หุ่นเชิด” ของก๊กเจ้าพิมายเท่านั้น

กรมหมื่นเทพพิพิธ หรือพระองค์เจ้าแขก เป็นโอรสของพระเจ้าบรมโกศที่เกิดแต่พระสนมอนุชาพร้อมพระราชมารดา คือ กรมหมื่นเสพภักดี ในท่ามกลางความขัดแย้งและชิงอำนาจทางการเมืองของเหล่าพระโอรสจำนวนมากของพระเจ้าบรมโกศ กรมหมื่นเทพพิพิธดูจะเป็น “เจ้าผู้ใหญ่” ที่ค่อนข้างอยู่เหนือความขัดแย้ง

บทบาทของกรมหมื่นเทพพิพิธสูงเด่นขึ้นหลังการสิ้น ของกรมพระราชวังบวร หรือเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์ เช่น เป็นผู้นำของเหล่าเจ้านายและเสนาบดีที่ทูลให้

พระเจ้าบรมโกศ ทรงแต่งตั้งพระเจ้าอุทุมพร (ขณะนั้นคือเจ้าฟ้ากรมขุนพรพินิต) เป็นกรมพระราชวังบวร หรือพระมหาอุปราชสืบแทน

เมื่อผลัดเปลี่ยนเป็นรัชสมัยพระเจ้าอุทุมพร แม้พระอนุชา คือ กรมหมื่นเสพภักดี จะถูกสำเร็จโทษ แต่กรมหมื่นเทพพิพิธก็ยังสามารถเป็นเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ได้ ทว่าเมื่อเปลี่ยนรัชสมัยเป็นรัชสมัยของพระเจ้าเอกทัศ กรมหมื่นเทพพิพิธก็ถูกระวางว่าอาจจะทำการแย่งชิงราชสมบัติ แต่สามารถหนีไปบวชอยู่ที่วัดพนัญเชิง แม้พยายามจะพาครอบครัวหนีไปทางชายแดนตะวันตกก็ถูกจับตัวได้ที่ป่าพระแท่นดงรัง กาญจนบุรี จึงถูกเนรเทศให้ไปอยู่ที่ลังกา

ในช่วงต้นของสงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยา กรมหมื่นเทพพิพิธลอบเดินทางเข้ามายังเขตอยุธยา แต่ทางการก็จับตัวได้ และควบคุมไว้ที่เมืองตะนาวศรี เมื่อหัวเมืองทางด้านตะวันตกถูกกองทัพพม่าตีแตกพระองค์ก็ถูกย้ายมาควบคุมไว้ที่เมืองจันทบุรี

ภายใต้สถานการณ์ที่ส่วนกลางไม่อาจควบคุมทางการเมืองทั่วพระราชอาณาจักรได้ และหลังจากการแตกของค่ายชาวบ้านบางระจัน กรมหมื่นเทพพิพิธก็สามารถเป็นผู้นำรวบรวมไพร่พลจากจันทบุรีมาตั้งที่เมืองปราจีนบุรี และมีผู้คนอพยพเข้ามาช่วยด้วยจำนวนมากจนกลายเป็นกองกำลังขนาดใหญ่แต่ฝ่ายพม่าก็ส่งกองทัพมาโจมตีจนฝ่ายกรมหมื่นเทพพิพิธแตกพ่าย

กรมหมื่นเทพพิพิธพาครอบครัวอพยพไปเมืองนครราชสีมา และด้วยความช่วยเหลือของหมู่บ้านละแวกนั้นก็สามารถยึดเมืองนครราชสีมาจากเจ้าเมืองเดิมได้ แต่อีกไม่นานนักเจ้าเมืองพิมายซึ่งเป็นเมืองขนาดใหญ่ อยู่ตอนเหนือของเมืองนครราชสีมาราว 60 กิโลเมตรก็พากำลังเข้ายึดเมือง แล้วจับโอรสของกรมหมื่นเทพพิพิธประหารทั้งหมด

เจ้าเมืองพิมายเห็นว่าเมื่ออยุธยาแตกและพระราชวงศ์ก็สิ้นไปหมด เหลือเพียงกรมหมื่นเทพพิพิธ จึงอัญเชิญขึ้นเป็นกษัตริย์ที่เมืองพิมาย เป็นเจ้าพิมาย โดยมีพระพิมายซึ่งเป็นเจ้าเมืองเดิมเป็นเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ผู้สำเร็จราชการ เมื่อกองทัพพระเจ้าตากมีชัยต่อก๊กสุกี้พระนายกอง และสถาปนากรุงธนบุรีขึ้นแล้ว ก๊กเจ้าพิมายเป็นก๊กอันดับถัดมาที่พระเจ้าตากทรงปราบได้ เจ้าพิมายหรือกรมหมื่นเทพพิพิธถูกจับได้และนำไปประหารชีวิตเสีย

เพื่อ “อย่าให้เกิดจลาจลในแผ่นดินสืบไปข้างหน้าอีกเลย”

พระเจ้าอุทุมพร

พระเจ้าอุทุมพร กษัตริย์องค์ที่ 33 (ครองราชย์เมษายน-พฤษภาคม พ.ศ. 2301) เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าบรมโกศกับกรมหลวงพิพิธมนตรีซึ่งเป็นมเหสีน้อย แต่ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในราชสำนักสมัยพระเจ้าบรมโกศที่ทรงครองราชย์ยาวนานถึง 26 ปีนั้น ในช่วงปลายรัชสมัย พระเจ้าอุทุมพรขณะทรงดำรงพระยศเป็นเจ้าฟ้ากรมขุนพรพินิตได้รับการสถาปนาให้เป็นวังหน้า หรือกรมพระราชวังบวรสถานมงคล หรือตำแหน่งมหาอุปราชสืบแทนจากเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์หรือเจ้าฟ้ากุ้งซึ่งถูกลงพระราชาอาญาจนสิ้นพระชนม์

ก่อนที่พระเจ้าบรมโกศจะสวรรคตพระองค์ทรงตระหนักถึงปัญหาในการสืบทอดราชบัลลังก์ โดยเฉพาะจากพระเชษฐาร่วมพระราชชนนีเดียวกันกับพระเจ้าอุทุมพรเอง คือ เจ้าฟ้ากรมขุนอนุรักษ์มนตรี (ต่อมาคือพระเจ้าเอกทัศ) ซึ่งพระเจ้าบรมโกศทรงเห็นว่าไร้ความสามารถทางการเมืองปกครองแผ่นดินจึงทรงให้เจ้าฟ้ากรมขุนอนุรักษ์มนตรีไปผนวช เพื่อยุติปัญหาทางการเมือง

เมื่อพระเจ้าอุทุมพรจะขึ้นครองบัลลังก์ พระองค์ก็ได้ถูกต่อต้านจากเจ้านายพระองค์อื่น คือ กรมหมื่นจิตรสุนทร กรมหมื่นสุนทรเทพ กรมหมื่นเสวกศักดิ์ พระองค์จึงให้พระราชอาคันตุกะ 5 รูปที่สำคัญของกรุงศรีอยุธยา มาเป็นทูตเจรจาปรองดองเพื่อความสามัคคี หลังจากที่ได้เจ้าสามกรมดังกล่าวยอมรับการเป็นกษัตริย์ของพระเจ้าอุทุมพรราว 5 วัน ต่อมาเจ้าสามกรมก็ถูกจับกุมและถูกสำเร็จโทษ

พระราชพิธีปราบดาภิเษกของพระเจ้าอุทุมพร มีขึ้นหลังจากใช้เวลาในการจัดการปัญหาทางการเมืองภายในราชสำนักอีก 15 วัน แต่พระองค์ก็ครองราชสมบัติได้เพียง 10 วันเท่านั้นก็ต้องสละราชบัลลังก์ให้กับพระเชษฐาผู้แสดงความปรารถนาที่จะเป็นกษัตริย์ คือ เจ้าฟ้ากรมขุนอนุรักษ์มนตรี หรือพระเจ้าเอกทัศ

พระเจ้าอุทุมพรทรงผนวชอยู่ที่วัดประดู่ในกรุงศรีอยุธยาแต่ในปีถัดมาเกิดศึกสงครามกับพระเจ้าอลองพญาแห่งพม่า ซึ่งได้ยกทัพใหญ่บุกมากรุงศรีอยุธยา จึงได้มี

การเชิญเสด็จให้ลาผนวชออกมาช่วยราชการ การสงครามในสมัยพระเจ้าเอกทัศ สงครามดำเนินมาราว 5 เดือน ยุติด้วยการที่กองทัพพม่าต้องถอยกลับไป หลังสงครามพระเจ้าอุทุมพรต้องเสด็จออกผนวชอีกครั้งเมื่อพระเจ้าเอกทัศได้แสดงนัยให้เห็นว่าไม่ประสงค์ให้พระเจ้าอุทุมพรอยู่เป็นสิ่งที่ขัดขวางทางอำนาจ พระเจ้าอุทุมพรจึงได้ชื่ออีกว่า *ขุนหลวงหาวัด*

และในคราวศึกกับพม่าระหว่างปี พ.ศ. 2308-2310 ซึ่งเป็นศึกคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 นั้น แม้ขุนนางราษฎรจึงทูลเชิญเสด็จให้ลาผนวชเพื่อช่วยราชการ ป้องกันรักษาพระนครเหมือนศึกครั้งก่อน แต่พระองค์ก็ไม่ได้ทรงลาผนวชคงอยู่ในสมณเพศกระทั่งเสียกรุงและถูกนำตัวไปยังพม่าด้วย

พระเจ้าเอกทัศ

พระเจ้าเอกทัศ หรือสมเด็จพระที่นั่งสุริยามรินทร์ เป็นกษัตริย์องค์ที่ 34 หรือองค์สุดท้ายของอยุธยา (ครองราชย์ พ.ศ. 2301-2310) รัชสมัยของพระองค์เป็นสมัยแห่งการทำสงครามกับกองทัพพม่า กระทั่งเสียกรุงศรีอยุธยา และราชวงศ์บ้านพลูหลวงของพระองค์ถูกทำลาย ดังนั้น ยุคสมัยนี้จึงจดจำกันว่าเป็นยุคสมัยแห่งความอ่อนแอ ไม่เตรียมพร้อมต่อการศึก แย่งชิงอำนาจกันเอง แม้พระนามที่ชาวบ้านจดจำกันมาต่อพระองค์ก็จะดูเป็นที่น่ารังเกียจ คือ *พระเจ้าขี้เรื้อน* ซึ่งเล่าลือกันว่าพระองค์ทรงเป็นโรคขี้เรื้อนนั่นเอง

พระเจ้าเอกทัศเป็นพระราชโอรสของพระเจ้าบรมโกศ แต่เห็นได้ชัดว่า พระองค์ไม่เป็นที่โปรดปรานของพระราชบิดา พระอนุชาซึ่งต่อมาคือพระเจ้าอุทุมพรได้รับการแต่งตั้งให้เป็นพระมหาอุปราช ส่วนพระเจ้าเอกทัศถูกบังคับให้ไปผนวช ทว่าเมื่อพระเจ้าอุทุมพรได้รับมอบราชสมบัติให้เป็นกษัตริย์สืบต่อจากพระราชบิดา พระเจ้าเอกทัศก็ลาผนวชแล้วเข้าประทับอยู่ใพระราชวัง โดยประทับอยู่ที่พระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ อันเป็น 1 ใน 3 พระที่นั่งสำคัญในเขตพระราชฐานชั้นกลางของพระราชวังโบราณ และแสดงพระองค์เป็นกษัตริย์อีกพระองค์หนึ่งซึ่งภายในระยะเวลา 1 เดือน พระเจ้าอุทุมพรก็ทรงหลีกทางให้พระเชษฐาเป็นกษัตริย์อย่างถูกต้องพระองค์เดียว โดยพระเจ้าอุทุมพรเสด็จออกผนวช ในปีแรกๆ ของรัชสมัย

พระเจ้าอลองพญาแห่งพม่ายกทัพบุกอยุธยาแม้กองทัพพม่าจะล้อมกรุงไว้ได้ แต่พระเจ้าอลองพญาองค์กษัตริย์และจอมทัพในศึกครั้งนี้สวรรคตด้วยสาเหตุที่ปืนใหญ่ระเบิด ทำให้กองทัพพม่าถอยกลับไป

อีกราว 5 ปีถัดมากองทัพพม่าก็ยกกองทัพขนาดใหญ่รุกรามเป็นสองทาง ทัพหนึ่งโจมตีหัวเมืองจากล้านนาลงมาอยุธยา อีกทัพหนึ่งโจมตีหัวเมืองด้านตะวันตกและใต้ของอยุธยา ในที่สุดก็ล้อมพระนครไว้ สงครามยาวนาน 1 ปี 2 เดือน จึงจบด้วยความพ่ายแพ้ของอยุธยา พระเจ้าเอกทัศขณะหลบหนีการจับกุมของพม่า ทหารมหาดเล็กทั้งนี้ และพระองค์สวรรคตเนื่องจากอดอาหาร พระเจ้าตากเมื่อตีค่ายสุกี้พระนายกองที่โพธิ์สามต้นได้แล้วจึงให้ขุดพระศพอัญเชิญใส่พระบรมโกศ ตั้งการพระเมรุแล้วถวายพระเพลิงในปี พ.ศ. 2310 อันเป็นการรอสานของกรุงศรีอยุธยาที่เป็นเมืองหลวงมานานกว่า 417 ปี

อนึ่งได้มี “เพลงยาวพยากรณ์” ทำนายความล่มสลายของอยุธยาไว้ก่อนการเสียกรุงศรีอยุธยาใน พ.ศ. 2310 ล่วงหน้าเป็นเวลานาน และนักวิชาการเชื่อกันว่าอาจจะมีการแต่งแต่สมัยของพระนารายณ์ หรือประมาณ 80 ปีก่อนหน้านั้น

ด้วยพระมหากษัตริย์มิได้ทรงทศพิธราชธรรม
จึงเกิดเหตุเป็นมหัศจรรย์สืบหกประการ

๑ คือเดือนดาวดินฟ้าจะอาเพศ

อุบัติเหตุเกิดทั่วทุกทิศาน
มหาเมฆจะลุกเป็นเพลิงกาล
เกิดนิมิตพิศดานทุกบ้านเมือง
พระคงคาจะแดงเดือดดังเลือดนก
อกแผ่นดินเป็นบ้าฟ้าจะเหลือง
ผีป่าก็จะวิ่งเข้าสิงเมือง
ผีเมืองนั้นจะออกไปอยู่ไพร
พระเสื้อเมืองจะเอาตัวหนี
พระกาลกู่จะเข้ามาเป็นไส้
พระธรณีจะตึกไข่
อกพระกาลจะไหม้อยู่เกรียมกรม...

หมายเหตุ เพลงยาวพยากรณ์พยาบายใช้ภาษาในขณะนั้นคือในอดีต ไม่ใช่ภาษาที่ใช้ในปัจจุบัน

๒ มิใช่เทศกาลร้อนก็ร้อนระงม

มิใช่เทศกาลลมลมก็พัด

มิใช่เทศกาลหนาวก็หนาวพัน

มิใช่เทศกาลฝนฝนก็อุบติ...

๓ สัปรุขย์จะแพ้แก่พระชน

มิศตจะฆ่าซึ่งความรัก

ภรรยาจะฆ่าซึ่งคุณผิว

คนชั่วจะฆ่าผู้มีศักดิ์

ลูกสิทธิ์จะสู้ครูพัก

จะหาญหักผู้ใหญ่ให้เป็นผู้น้อย

ผู้มีศีลจะเสียซึ่งอำนาจ

นักปราชญ์จะตกต่ำต้อย

กระเบื้องจะเฟื่องฟูลอย

น้ำเต้าอันลายนั่นจะถอยจม...

๔ กรุงประเทศราชธานี

จะเกิดการก่อกวนแห่งหน

จะอ้างว้างอกในทั้งไพร่พล

จะสาละวนทั่วโลกหญิงชาย

จะร้อนอกสมณาประชาราษฎร

จะเกิดเหตุเป็นอุบาทว์นั้นมากมาย

จะรบราฆ่าฟันกันวุ่นวาย

ฝูงคนจะล้มตายลงเป็นเบือ

ทางน้ำก็แห้งเป็นทางบก

เวียงวังก็จะรกเป็นป่าเสื่อม...

๕ กรุงศรีอยุธยาจะสูญแล้ว

จะลบล้างสมัยแก้วเจ้าทั้งสาม

ไปจนคำรบปีเดือนคินยาม

จนสิ้นนามศักราชห้าพัน

กรุงศรีอยุธยาเชนมศุข

แสนสนุกยิ่งล้ำเมืองสวรรค์

จะเป็นเมืองแพศยาอาทันท

นับวันจะเสื่อมสูญเอย

ปราสาทราชวังกรุงศรีอยุธยาถูกเผาผลาญเมื่อ พ.ศ. 2310
(จิตรกรรมในหอราชग्रามานุสร)

**ความสัมพันธ์ระหว่าง
สยามกับโปรตุเกส
ตั้งแต่ พ.ศ. 2054 - 2310**

ปฏิวัฒน์ ทุ่มพวงษ์แพทย **

พระนครศรีอยุธยาเมืองหลวงของไทยในอดีต เป็นนครหลวงที่เจริญรุ่งเรืองอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ ธัญญาหารนานาชนิด ท้องทุ่งนาจะเขียวขจียามฤดูเพาะปลูก ผลหมากรากไม้ นานาชนิดขึ้นอยู่โดยทั่วไปเนื่องจากมี แม่น้ำสายใหญ่หลายสายไหลผ่านคือ แม่น้ำเจ้าพระยา ที่ไหลจากปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ แม่น้ำป่าสักจาก จังหวัดเพชรบูรณ์ แม่น้ำลพบุรีจากจังหวัดลพบุรี แม่น้ำ ทั้งสามสายนี้ประจูดังเส้นเลือดที่หล่อเลี้ยงชีวิตของ ประชาชนชาวกรุงศรีอยุธยา รวมทั้งเป็นเส้นทางสัญจร ไปมาด้วย กรุงศรีอยุธยาจึงเป็นเมืองอยู่ชานน้ำของชาวไทย อย่างแท้จริง เป็นที่หมายปองที่จะเข้ามาทำมาค้าขายของ ประเทศทั้งใกล้เคียงและที่ห่างไกลออกไป ปรากฏใน จดหมายเหตุ และพงศาวดารของกรุงศรีอยุธยาว่า กรุงศรีอยุธยาในเวลานั้นได้ทำการค้าขายติดต่อกับประเทศ ต่างๆ มีจีน อินเดีย ฟิลิปปินส์ ชาว ญี่ปุ่น ตลอดจน ฮอลันดา สเปน อังกฤษ ฝรั่งเศส เป็นต้น โดยอาศัยลำแม่น้ำเจ้าพระยา ที่ไหลลงสู่อ่าวไทยเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญ ตลอดฝั่ง ริมแม่น้ำเจ้าพระยาจะเรียงรายไปด้วยเรือสินค้าของชาติต่างๆ ที่เข้ามาติดต่อสัมพันธ์ ในบรรดาชาติตะวันตกทั้งหลายนั้น ชาวโปรตุเกสเป็นชาวยุโรปชาติแรกที่เดินทางเข้ามายัง อยุธยาในขณะที่ยังเป็นเมืองหลวงที่เจริญรุ่งเรืองของ ราชอาณาจักรสยามอยู่ในขณะนั้น ด้วยเหตุที่ชาวโปรตุเกส ได้เดินทางเข้ามายังอยุธยา ก่อนชาวยุโรปชาติอื่นๆ เป็น เวลานานกว่า 100 ปี จึงมีความสัมพันธ์ที่แนบแน่นกับชาวไทย มาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ดังปรากฏหลักฐานว่าชาวโปรตุเกส ได้เริ่มเดินทางเข้ามายังอยุธยาในปี พ.ศ. 2054 ในสมัยของ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ทั้งสองจึงได้เริ่มต้นขึ้นนับแต่บัดนั้น

จากสาเหตุที่โปรตุเกสมาตีเมืองมะละกาและ ได้เริ่มเปิดสัมพันธ์กับอยุธยา ต่อมาความสัมพันธ์ก็ได้ พัฒนาขึ้นจากการที่เริ่มความสัมพันธ์ทางการค้าขาย ได้มีสินค้าที่สำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นที่ต้องการของ อยุธยาคือ อาวุธปืน เนื่องจากอยุธยากำลังมีสงคราม ติดพันอยู่กับล้านนาและเริ่มมีสงครามกับพม่าบ้างแล้ว

ในสมัยสมเด็จพระชัยราชาธิราชมีทหารอาสาชาวโปรตุเกส เข้ามารับราชการสงครามและได้จัดเป็นหมวดหมู่ในเวลา ต่อมา เรียกว่ากองทหารฝรั่งแม่นปืนและจากสาเหตุสงคราม อยุธยากับพม่าที่เมืองเชียงกราน ซึ่งเป็นเมืองชายแดน ตะวันตกของอยุธยา ทหารอาสาโปรตุเกสได้เข้าร่วมสงคราม และได้รับชัยชนะกลับมา สมเด็จพระชัยราชาธิราช จึงโปรดพระราชทานที่ดินให้เป็นที่อยู่อาศัยเป็นหมู่บ้าน โปรตุเกส และมีการสร้างโบสถ์เพื่อประกอบพิธีทางด้าน ศาสนาต่อมา¹

ความสัมพันธ์ทางการติดต่อค้าขาย

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ความสัมพันธ์ของอยุธยา และโปรตุเกสได้เริ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2054 เมื่อโปรตุเกส ขยายอำนาจมาถึงเมืองมะละกาซึ่งตั้งอยู่บนคาบสมุทรมาลายู และได้เกิดสู้รบกันขึ้นจะเป็นด้วยเหตุว่าโปรตุเกสเห็นว่า มะละกาอยู่ในการปกครองของอยุธยามาก่อน จึงส่งทูต เข้ามาทำความสัมพันธ์กับอยุธยาไว้เพื่อไม่ให้เกิดความ บาดหมางกันในภายหลัง และเมื่อเห็นว่าอยุธยาก็เป็น เมืองท่าที่สำคัญในการติดต่อค้าขายระหว่างเมืองท่าต่างๆ ในเอเชีย ทั้งอยุธยาเองก็ให้การต้อนรับโปรตุเกสเป็นอย่างดี อัลฟองซู ดี อัลบูแควร์ก (Alfonso de Albuquerque) อุปราช โปรตุเกสประจำภาคอินเดียตะวันออก ได้ส่งทูตคนแรก เข้ามาปี พ.ศ. 2054 คือ ดู อาร์ตี ฟิเนานดิซ (Duarte Fernandes) ซึ่งเคยอยู่เมืองมะละกามาก่อนและมีความรู้ ภาษามลายูเป็นอย่างดีหลังจากนั้น 1 ปี โปรตุเกสจึงส่งทูต ชุดที่สองเข้ามาคือ อันโตนิโอ มิรานดา ดี อาซีเวียโด กับ มานูเอล ฟราโกซู (Antonio Miranda de Azevedo & Mauel Fragosos) โดยมีจุดประสงค์ที่สำคัญคือ เพื่อเข้ามาศึกษา ทางด้านชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณี รวมทั้ง การสำรวจทางด้านการค้าภายในอาณาจักรอยุธยาด้วย และได้ทำรายงานส่งไปให้อัลบูแควร์กที่เมืองกัว

ในปี พ.ศ. 2059 อัลบูแควร์กได้จัดส่งทูตที่มี อำนาจเต็มมาจากพระเจ้ามานูแอลที่ 1 (Rei D. Manuel I) แห่งโปรตุเกสคือ ดูอาร์ตี โกแอลยู (Duarte Coelho) เข้ามาทำสัญญากับอยุธยาอย่างเป็นทางการ โดยมี

*เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ เรื่องความสัมพันธ์อยุธยา - โปรตุเกส 26 -28 กรกฎาคม 2549 สถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

**ผู้อำนวยการสำนักงานศิลปากรที่ ๗ น่าน

ข้อความสำคัญว่าอยุธยาจะให้ความสะดวกต่อพ่อค้าชาวโปรตุเกสที่มาค้าขายอยู่ในกรุงศรีอยุธยา มะริด ตะนาวศรี ปัตตานี และนครศรีธรรมราช และยอมให้ชาวเมืองอยู่ในปกครองของอาณาจักรอยุธยาไปทำมาค้าขายที่เมืองมะละกาได้ ส่วนโปรตุเกสก็จะช่วยจัดหาสินค้าที่ไทยต้องการ เช่น อาวุธปืนและกระสุนดินดำเป็นต้นให้อยุธยา เมื่อโกแอลยูจะเดินทางกลับ ทางอยุธยาจัดส่งทูตตามไปด้วยเพื่อถวายพระราชสาส์นต่อพระเจ้ามานูแอลที่ 1 อีกด้วย

ในปี พ.ศ. 2059 นี้เอง มานูเอล ฟัลเกา (Mauel-Falgao) พ่อค้าชาวโปรตุเกสก็ได้ตั้งสถานียขายสินค้าที่เมืองปัตตานี สินค้าที่สำคัญอย่างหนึ่งที่นำเข้ามายังอยุธยาในสมัยนั้นก็คือ อาวุธปืนและกระสุนดินดำ ซึ่งเป็นสิ่งที่อยุธยากำลังต้องการ จากการที่โปรตุเกสนำเอาอาวุธปืนเข้ามาอยุธยา นี้เองในเวลาต่อมาจึงปรากฏว่า ได้มีทหารอาสาชาวโปรตุเกสร่วมอยู่ในกองทัพอยุธยาด้วยดังปรากฏหลักฐานว่าในปี พ.ศ. 2081 ขณะที่อยุธยาทำสงครามกับพม่าที่เมืองเชียงกรานและได้ชัยชนะกลับมาซึ่งจะเป็นจุดเริ่มต้นของการใช้ทหารอาสาชาวต่างชาติในกองทัพอยุธยาในเวลาต่อมา

มะละกาซึ่งอยู่ภายใต้อำนาจของโปรตุเกสในสมัยนั้น นับเป็นเมืองท่าที่มีเรือสินค้าต่างๆ มากมายมาติดต่อค้าขายเป็นตลาดศูนย์กลางการค้าขายใหญ่ในย่านนี้ และเป็นเมืองที่เจริญรุ่งเรืองมาก กรุงศรีอยุธยาเป็นทางผ่านของการค้าขายสินค้าเหล่านี้ดังปรากฏหลักฐานว่าสำเภากิจจะไปมะละกาหรือกลับจากมะละกา ก็จะมาแวะอยุธยา สินค้าที่มาจากอยุธยาก็มีโลหะเงิน ซึ่งมีเนื้อดีมาก สินค้าเข้าก็มีจำพวกเพชรนิลจินดา ผ้าจำพวกเย็บ โหมด ตาด ต่วน สักหลาด ของอินเดีย คงจะมีจำพวกอาวุธยุทธภัณฑ์ตามแบบฝรั่ง เช่น ปืนไฟอีกทั้งปืนใหญ่ด้วย²

ในบันทึกการเดินทางของเฟอร์เนา เมนเดซปินโต (Fernao Mendez-Pinto) นักผจญภัยชาวโปรตุเกสซึ่งเดินทางร่อนเร่อยู่ในเอเชียเป็นเวลานานและได้มาอยู่ที่กรุงศรีอยุธยาชั่วระยะเวลาหนึ่ง กล่าวว่า ในการสงครามเมืองเชียงกรานระหว่างอยุธยากับพม่าในปี พ.ศ. 2081 นั้น มีชาวโปรตุเกส

120 คน อาสาเป็นทหารในการสงครามและได้ชัยชนะกลับมาสมเด็จพระชัยราชาธิราชทรงพระราชทานบำเหน็จรางวัลแก่ชาวโปรตุเกสโดยพระราชทานบรรณการ ที่เชียงใหม่อส่งมาถวายเป็นประจำให้ครั้งหนึ่งและงดเก็บภาษีอากรสินค้าของพวกโปรตุเกสเป็นเวลา 3 ปี³ การค้าขายของชาวโปรตุเกสในขณะนั้นคงเจริญรุ่งเรืองเพราะในขณะนั้นยังไม่มีชาวยุโรปชาติอื่นๆ มาแข่งขัน กล่าวคือสเปน ได้เดินเรือไปทางทิศตะวันตก ส่วนอังกฤษ ฮอลันดา ฝรั่งเศสก็ยังไม่เจริญรุ่งเรืองมากพอที่จะเดินเรือมาค้าขายไกลๆ ถึงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งมีสาเหตุการสงครามระหว่างกันอยู่ด้วย ตราบจนกระทั่งในปี พ.ศ. 2147 ในสมัยของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ฮอลันดา จึงเริ่มเข้ามาติดต่อค้าขายกับอยุธยา และได้ตั้งสถานียการค้าอย่างมั่นคงในสมัยของสมเด็จพระเอกาทศรถ การค้าขายของชาวโปรตุเกสจึงค่อยหมดความสำคัญลง

ความสัมพันธ์ทางการทหาร

จากการที่โปรตุเกสได้นำเอาอาวุธปืนเข้ามาในอยุธยานั้นเองได้ก่อให้เกิดทหารอาสาขึ้นในกองทัพอยุธยาแต่จะเป็นเมื่อใดนั้นไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดเท่าที่มีปรากฏในหลักฐานของบันทึกเรื่อง Voyages and Adventures of Fernao Mendez Pinto กล่าวว่า มีทหารอาสาชาวโปรตุเกส 120 คน ในระหว่างสงครามอยุธยากับพม่าในปี พ.ศ. 2081 ได้ใช้อาวุธปืนเป็นหลัก

ในพงศาวดาร กรุงศรีอยุธยาของตุนเปง กล่าวว่า “..... พระเจ้าแผ่นดินสยามทรงตกพระทัยในความสามารถของพวกศัตรูทรงสำนึกรู้สึกพระองค์ท่ามกลางเสียงสาปแช่งของประชาชน พระองค์ทรงรวบรวมกองทัพใหญ่ ชายที่สามารถถืออาวุธได้จะถูกเรียกเข้าประจำกองทัพ ส่วนพวกขลาดกลัวและปฏิเสธที่จะต่อสู้ป้องกันประเทศจะถูกลงโทษด้วยการถูกเผาทั้งเป็น ชาวต่างชาติถูกบังคับด้วยกฎหมายนี้ในระยะนั้น มีชาวโปรตุเกส 130 คน ในราชอาณาจักร 120 คน ในจำนวนนี้ถูกบังคับให้ร่วมรบพระเจ้าแผ่นดินทรงเชื่อมั่นว่าไม่มีใครสามารถชนะพระองค์ได้ ในขณะที่พระองค์ได้รับความร่วมมือจากชาวยุโรปซึ่งเปรียบเสมือนวีรบุรุษของพระองค์กองทัพภายใต้การนำ

ของแม่ทัพ 4 คน (2 คนเป็นชาวตุรกีและอีก 2 คน เป็นชาวโปรตุเกส) ได้เคลื่อนพลที่จะบุกทำลายประเทศข้างเคียง ..พระองค์ได้รับการช่วยเหลือจากพวกโปรตุเกส ซึ่งสู้รบอย่างแข็งขัน ..พระองค์ได้พระราชทานผลประโยชน์ให้กับสัมพันธมิตรชาวโปรตุเกสทรงประกาศให้ชาวโปรตุเกสได้รับการยกเว้นภาษีอากรทุกประเภทเป็นระยะเวลา 3 ปี บาทหลวงชาวโปรตุเกสได้รับอนุญาตให้เผยแพร่ศาสนาได้ทุกแห่งในราชอาณาจักร พระราชโอรสของพระองค์ได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน”⁴ “ด้วยความช่วยเหลือของพวกโปรตุเกสเจ้าชายองค์นี้ได้เข้ายึดมณฑลต่างๆ ได้หลายมณฑล..ด้วยความซาบซึ้งในบุญคุณเนื่องจากความกล้าหาญเป็นพิเศษพระองค์ได้พระราชทานเมืองท่ามาเดระและแคว้นโปรตุเกส เพื่อเป็นฐานทัพเรือของพระองค์ ราชทูตผู้นำข้อเสนอไปยังท่านข้าหลวงแห่งเมืองกัว ได้กลับมาพร้อมด้วยบรรณาการอย่างมากมาย พระโอรสองค์หนึ่ง รูปหนึ่งได้ติดตามมาด้วยเพื่อทำการเจรจา ได้รับเกียรติอย่างยิ่งในการตกลงทำสัญญาซึ่งเป็นผลประโยชน์ต่อพวกโปรตุเกสเป็นอย่างมาก ความสำเร็จครั้งแรกนี้ก่อให้เกิดคณะทูตขึ้นใหม่ พ.ศ.2164 ซึ่งช่วยในการเผยแพร่ศาสนา พระเจ้าแผ่นดินทรงขอให้พระโอรสในนิคายฟรานซิสกันทำการสั่งสอนหลักธรรมของคริสต์ศาสนา ในราชอาณาจักรของพระองค์ พระองค์ทรงสร้างโบสถ์หนึ่งให้เขาด้วยพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์”⁵

นอกจากนั้นยังปรากฏในบันทึกของชาวโปรตุเกสกล่าวถึง การสงครามระหว่างอยุธยากับพม่าในปี พ.ศ. 2056 กล่าวว่ามีทหารอาสาอยู่ทั้งฝ่ายอยุธยาและพม่า เมื่อสมเด็จพระมหาจักรพรรดิได้ปฏิเสธที่จะให้ช้างเผือกแก่พระเจ้าหงสาวดีแล้ว พระองค์ก็ได้ทรงเตรียมการที่จะป้องกันบ้านเมืองเพราะคาดได้ว่าพม่าคงจะอาศัยเตรียมการป้องกันบ้านเมืองนี้ ได้ทำการก่อสร้างกำแพงเมืองใหม่ มีป้อมปราการสำหรับวางอาวุธปืนเป็นระยะๆ ทั้งปืนใหญ่และปืนเล็กในการรบครั้งนี้ อยุธยาได้นำอาวุธปืนใส่เรือสำเภาแล่นไปในแม่น้ำเจ้าพระยา ยังเข้าไปในค่ายพม่าที่ตั้งอยู่อีกฟากหนึ่งของแม่น้ำ พม่าจึงจำต้องล่าถอยไปหลังจากล้อมอยุธยาอยู่เป็นเวลานาน ในการทำสงคราม

คราวต่อมา พม่าจึงได้แก้ไขข้อบกพร่องนี้ โดยการนำเอาอาวุธปืนใหญ่ที่มีกำลังยิงไกลมาด้วยเป็นจำนวนมาก และในเอกสารพงศาวดารของพม่าก็กล่าวว่า ได้มีทหารชาวโปรตุเกสรวมอยู่ในกองทัพของพม่าด้วย โดยมีผู้บังคับบัญชาที่ชื่อดิเอโก ซูเรซ (Diego Sorez) มีทหารในบังคับบัญชา 400 คน การสงครามนี้จึงจบลงด้วยการที่อยุธยาต้องตกอยู่ในอำนาจของพม่าในปี พ.ศ. 2112 ทหารโปรตุเกสที่อยู่ในกองทัพอยุธยาเป็นผู้บังคับบัญชาที่ชื่อ ดิเอโก ปีไรรา (Diego Pereira) ได้ช่วยในการต่อสู้จนกระทั่งวาระสุดท้ายของกรุงศรีอยุธยา⁶

“ในประกาศพระอัยการคัดดินาทหารหัวเมืองซึ่งเริ่มประกาศใช้ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถและมีการประกาศเพิ่มเติมในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชในปี พ.ศ. 2136 ได้กล่าวถึงตำแหน่งของทหารหน่วยต่างๆ ในจำนวนนี้ได้มีการกล่าวถึงกรมฝรั่งแม่นปืน และกรมเกณฑ์หัดอย่างทหารเอาไว้⁷ จากรายนามขุนนางกรมฝรั่งแม่นปืนมีที่น่าสนใจคือ ขุนกะลมาพิจิตร ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าเป็นชาวโปรตุเกสที่อาสาเข้ามารับราชการและมีความดีความชอบได้รับการแต่งตั้งให้มีบรรดาศักดิ์เป็นขุน นอกจากนี้อาจมีชาวโปรตุเกสคนอื่นๆ ที่ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์อยู่เช่นกันแต่อาจใช้ราชทินนามที่เป็นไทยจึงไม่อาจทราบได้อย่างแน่นอน ซึ่งในกรณีนี้ก็มิปรากฏในรายชื่ออื่นๆ เช่นกัน ดังเช่นออกญาเสนาภิมุขซึ่งเป็นชาวญี่ปุ่นออกพระจุฬาราชมนตรี เจ้ากรมท่าชาวก็เป็นชาวอาหรับ หมื่นทิพวาจา และหมื่นเทพวาจา เป็นล้ามญี่ปุ่นออกพระจุฬาราชมนตรี เจ้ากรมท่าชาวก็เป็นชาวอาหรับ หมื่นทิพวาจา และหมื่นเทพวาจา เป็นล้ามชาวอังกฤษ เป็นต้น⁸

การเข้ามาของชาวโปรตุเกสนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายประการในกองทัพอยุธยา ทั้งการเปลี่ยนแปลงในการจัดหมวดหมู่ทหารให้เป็นแบบกรมกองต่างๆ ซึ่งสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ได้ทรงให้มีการชำระตำราพิชัยสงครามให้เป็นระเบียบเรียบร้อยในปี พ.ศ. 2061⁹ ซึ่งในเรื่องนี้ ควอริช เวลส์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือการปกครองและการบริหารของไทยสมัยโบราณว่า “พวกฝรั่งแม่นปืนเดิมเป็นนักผจญภัยชาวโปรตุเกสซึ่งเราทราบว่า พระชัยราชา

ได้ตั้งทหารรักษาพระองค์ขึ้นในปี ค.ศ. 1538 (พ.ศ. 2081) ทหารรักษาพระองค์นี้เป็นทหารโปรตุเกสจำนวน 120 คน ที่เข้ามาสอนคนไทยให้รู้จักทำป็นคาบศิลา อาจจะเป็นสมัยนี้ เช่นที่ได้เลือกชาวโปรตุเกสที่ชำนาญตั้งเป็นกองทหารปืนใหญ่ขึ้น”¹⁰ ในความเห็นเรื่องนี้ อ.นิธิ เอียวศรีวงศ์ กล่าวไว้ในหนังสือเรื่องการเมืองไทยสมัยพระนารายณ์ว่า “การที่พระมหากษัตริย์จะสามารถรักษาพระราชบัลลังก์ไว้ได้จากการแย่งชิง การมีทหารรักษาพระองค์เป็นชาวต่างชาตินั้นเป็นสิ่งที่สำคัญทั้งนี้เพราะทหารรักษาพระองค์เหล่านี้ ขึ้นตรงต่อองค์พระมหากษัตริย์ และไม่จำเป็นต้องเข้าอยู่ในระบบไพร่จึงเป็นอิสระและมีความคล่องตัวสูง ในช่วงสมัยอยุธยาตอนกลางตั้งแต่สมัยพระเอกาทศรถลงมาเป็นช่วงที่มีการจ้างทหารรักษาพระองค์เป็นชาวต่างชาติมาก (ในสมัยอยุธยาตอนกลางตั้งแต่ช่วงสมัยพระเอกาทศรถลงมาเป็นช่วงที่มีปัญหาการแย่งชิงราชสมบัติกันหลายครั้งหลายหนตราบนั่นกรุงศรีอยุธยา)”¹¹

การจ้างทหารชาวโปรตุเกสเข้ามาเป็นทหารอาสานั้น มีปรากฏต่อมาจนถึงสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ดังปรากฏในจดหมายเหตุของเซเบเรย์ กล่าวว่าเมื่อคณะของทูตฝรั่งเศสเดินทางมาถึงบางกอก ได้พบว่าทหารกองเกียรติยศที่ได้ต้อนรับอยู่นั้น มีทหารโปรตุเกส 1 กอง อยู่แถวหน้าและถัดมาจึงเป็นแถวทหารไทยกับอีกตอนหนึ่งว่า ฟอนคอล ได้ส่งทหารโปรตุเกสมียศสูงคนหนึ่งมาอยู่ด้วย กับกองทหารฝรั่งเศสพักอยู่ที่เมืองบางกอก¹² เข้าใจว่าทหารอาสาชาวโปรตุเกสจะมีอยู่จนกระทั่งกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าในปี พ.ศ. 2310

การเผยแพร่คริสต์ศาสนาในกรุงศรีอยุธยา

ต้นพุทธศตวรรษที่ 16 ชาวโปรตุเกสได้รับมอบอำนาจจากสันตะปาปาอเล็กซานเดอร์ที่ 6 ให้เป็นตัวแทนเผยแพร่ศาสนาคริสต์ไปในดินแดนต่างๆ ที่ติดต่อด้วย และเมื่อได้เดินทางเข้ามาติดต่อกับผู้มีสัมพันธ์ไมตรีกรุงศรีอยุธยา ในปี พ.ศ. 2054 นั้น ชาวโปรตุเกสก็ได้เข้ามาเผยแพร่ศาสนา โดยอาศัยการเข้ามาติดต่อกับค้าขายและการเข้ามาเป็นทหารเป็นต้นมา จากเอกสารที่ปรากฏกล่าวว่า เมื่อแรกที่ทูตโปรตุเกส ดู อาร์ตี โกแอลยู เข้ามาในอยุธยา สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ได้โปรดให้นำไม้กางเขนมีสัญลักษณ์

ของประเทศโปรตุเกสไปตั้งไว้ที่กลางเมืองในที่สูง และมีความในสนธิสัญญาข้อหนึ่งที่อยุธยาทำกับโปรตุเกสก็คือ การที่อยุธยาให้ชาวโปรตุเกสเผยแพร่ศาสนาได้อย่างเสรี ในอยุธยาและเมืองท่าต่างๆ ที่โปรตุเกสเข้าไปตั้งค้าขายอยู่ ในเวลาเริ่มแรกการเข้ามาของชาวโปรตุเกสนั้น ไม่ปรากฏหลักฐานว่าได้เข้ามาเผยแพร่ศาสนาหรือยัง อาจเป็นไปได้ว่าในการเดินทางติดต่อกันไปมาตามเมืองท่าต่างๆ โปรตุเกสมีบาทหลวงตามไปด้วยเสมอ จึงอาจมีบาทหลวงเข้ามาเผยแพร่ศาสนาตั้งแต่เริ่มเข้ามาติดต่อกับอยุธยาแล้วก็ได้¹³

นอกจากนี้จากหลักฐานที่มีผู้กล่าวว่า เฟร์นา เมนเดซ ปินโต นักผจญภัยผู้มีชื่อเสียงชาวโปรตุเกส ซึ่งเดินทางไปตามที่ต่างๆ ในแถบเอเชีย และได้เข้ามาในกรุงศรีอยุธยาในระยะหนึ่งนั้น ได้เป็นทั้งนายแพทย์ทหาร พ่อค้า มิชชันนารี และอัครราชทูต และได้แต่งหนังสือชื่อ “การผจญภัยและการท่องเที่ยว” ดังนั้นจึงอาจถือได้ว่าการเผยแพร่ศาสนาได้เริ่มขึ้นตั้งแต่ขณะนั้นแล้วก็เป็นได้ (ปี พ.ศ. 2081 ปินโต ได้เดินทางไป ในกองทัพอยุธยาระหว่างสงครามอยุธยากับพม่าที่เมืองเชียงกราน)¹⁴

แต่ในขณะเดียวกันก็มีผู้สันนิษฐาน ว่าบาทหลวงฟรังซิส ซาเวียร์ (Fransis Xavier) จะเป็นบาทหลวงรูปแรกที่เข้ามาเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในอาณาจักรอยุธยา¹⁵ ปัจจุบันยังคงมีรูปปั้นท่านอยู่ที่เมืองมะละกา และจากการขุดแต่งโบราณสถานบ้านนักบุญเปโตร (โบสถ์ของคณะโดมินิกัน) ก็ได้พบเหรียญรูปเคารพของท่านด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ตามมีปรากฏหลักฐานว่ามีการส่งบาทหลวงในนิกายโดมินิกัน 2 รูป เข้ามายังอยุธยาในปี พ.ศ. 2098 โดยท่านสังฆราชเฟอร์นันโด เดอ ซานมาเรีย (Fernando De San Maria) แห่งเมืองกัว บาทหลวง 2 รูป ที่เดินทางเข้ามาคือ บาทหลวงเจอานิโม ดา ครูซ กับ บาทหลวง เซบาสติเยา ดา กานตู (Jeronimo- Da Cruz & Sebastiao Da Canto) และได้เข้ามาประจำอยู่ในโบสถ์ที่หมู่บ้านโปรตุเกสที่สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2083 บาทหลวงทั้งสองใช้เวลาร่วม 10 ปี ทำการเผยแพร่ศาสนา เข้าใจว่าสภาพการณ์ในช่วงที่บาทหลวงทั้งสองเข้ามาเผยแพร่

ศาสนาอยู่นั้นคงมีปัญหาไม่ใช่น้อย เพราะต้องอยู่ท่ามกลาง ผู้นับถือศาสนาพุทธมาเป็นเวลาช้านาน ส่วนชาวมุสลิมนั้นก็มีการตีพิพาทกับผู้ที่ไม่นับถือศาสนาคริสต์มาเป็นเวลานาน และที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การสื่อสารทางด้านภาษาคงจะเป็นปัญหาสำคัญมิใช่น้อย

ในปีพ.ศ. 2109 ก่อนเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งแรก 3 ปี ได้เกิดกรณีพิพาทขึ้นระหว่างชาวมุสลิมกับบาทหลวง ทั้งสองบาทหลวงเจอานิโม ดา ครูซ ถูกทำร้ายถึงแก่ความตาย ส่วนบาทหลวงเซบาสติเยา ดากานดู ได้รับบาดเจ็บสาหัสและเดินทางกลับไปยังเมืองมะละกา เพื่อนำบาทหลวงอีก 2 รูป เข้ามายังอยุธยาอีกครั้ง และทั้งหมดต้องเสียชีวิตลงในระหว่างสงครามอยุธยา กับพม่าในปี พ.ศ. 2112¹⁶

หลังจากนั้นก็มาปรากฏเรื่องราวการเผยแพร่ศาสนาของบาทหลวงชาวโปรตุเกสอีกครั้งในสมัยของ สมเด็จพระมหาธรรมราชา บ้านเมืองสงบเรียบร้อยปราศจากสงคราม จึงมีบาทหลวงชาวโปรตุเกสในคณะฟรานซิสกัน 2 รูป คือ ฟรานซิสเดอ มอลติลดา กับดิเอโก ซิเมินส (Francis De Maltilda & Diego Siminez) เดินทางเข้ามายังอยุธยา¹⁷ แต่บทบาทของบาทหลวงในคณะฟรานซิสกันนี้ไม่เป็นที่ทราบกันอย่างแพร่หลายแต่อย่างใด มีปรากฏในจดหมายเหตุ บาทหลวงชาวฝรั่งเศสที่เดินทางเข้ามาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช กล่าวว่า อยุธยาในขณะนั้นมีผู้นับถือศาสนาคริสต์อยู่ประมาณ 2,000 - 3,000 คน และอยู่ภายใต้การปกครองของบาทหลวงใน 3 โบสถ์ด้วยกัน คือโบสถ์ของคณะโดมินกัน โบสถ์ของคณะเยซุอิตและโบสถ์ของคณะฟรานซิสกัน (หรืออาจจะเป็นคณะออกัสติน) และมีนักพรตอื่นๆ รวม 11 รูปด้วยกัน¹⁸

ต่อมาในปี พ.ศ. 2152 มีบาทหลวง ในคณะเยซุอิตจำนวนหนึ่งเข้ามา โดยมีหัวหน้าคือ บัลธาซา เดอ เซกีรา (Balthaza De Segeira) ซึ่งมีบาทหลวงในคณะเยซุอิตนี้เองที่จะได้เข้ามามีบทบาทในราชสำนักในฐานะผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ เช่น นักวิทยาศาสตร์ นักดาราศาสตร์ ล่ามติดต่อกับประเทศยุโรปอื่นๆ (มีปรากฏในจดหมายเหตุของบาทหลวงเดอซัวซีว่า ขุนนางไทยส่วนใหญ่พูดภาษาโปรตุเกสได้และใช้ภาษาโปรตุเกสเป็นภาษากลางในการติดต่อกับชาวยุโรปชาติอื่นๆ)¹⁹

ต่อมาเมื่อบทบาททางทะเลของชาวโปรตุเกสในดินแดนต่างๆ ลดน้อยลง เนื่องจากการถูกแย่งชิงไปโดย ฮอลันดา สเปน อังกฤษ และฝรั่งเศส ในเวลาต่อมา ในปี พ.ศ. 2205 บาทหลวงฝรั่งเศสได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการจากพระสันตะปาปาเกรกอรีที่ 15 คือ บาทหลวงเดอ ลามอต ลังแบร์ พระสังฆราชแห่งเบริทกับบาทหลวงในนิกายเยซุอิตอีกจำนวนหนึ่ง ได้เดินทางเข้ามายังอยุธยา และได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดี และในเวลา 3 ปีต่อมาก็ได้ทำการก่อสร้างโบสถ์ในศาสนาคริสต์และโรงเรียนขึ้นในค่ายชาวญวน เรียกชื่อว่าโบสถ์นักบุญยอเซฟ บาทหลวงชาวฝรั่งเศสเหล่านี้ได้เข้ามามีบทบาทในการเผยแพร่ศาสนาคริสต์แทนบาทหลวงชาวโปรตุเกสในเวลาต่อมา ในระยะแรกที่บาทหลวงชาวฝรั่งเศสเดินทางเข้ามาถึงนั้น ได้อ้างคำสั่งของพระสันตะปาปาที่ได้แต่งตั้งให้มาดูแลปกครองการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ของบาทหลวงในคณะต่างๆ ในเอเชีย เช่น อยุธยา อินโดจีน และในประเทศจีน เป็นต้น แต่บาทหลวงโปรตุเกสที่อยู่ในอยุธยามาก่อนแล้ว ไม่ยอมมอบอำนาจนี้ เพราะเพื่อฟังคำสั่งของบาทหลวงหัวหน้าประจำอยู่ที่เมืองกัว บาทหลวงฝรั่งเศสต้องเดินทางกลับไปรายงานให้พระสันตะปาปาที่กรุงโรมทราบ ในเวลาต่อมาจึงมีคำสั่งจากหัวหน้าบาทหลวงแต่ละคณะให้เชื่อฟังคำสั่งของหัวหน้าบาทหลวงชาวฝรั่งเศสเรื่องราวความขัดแย้งระหว่างบาทหลวงสองชาติจึงเป็นอันยุติลงหัวหน้าบาทหลวงฝรั่งเศสในขณะนั้นคือ บาทหลวงเดอ ลามอต ลังแบร์ พระสังฆราชแห่งเบริท ซึ่งมีผู้ช่วยที่สำคัญคือ บาทหลวง บัลลือ พระสังฆราชแห่ง เฮลิโอโปลิส บาทหลวงลาโน พระสังฆราชประจำกรุงสยาม²⁰

แต่อย่างไรก็ตาม บาทหลวงชาวโปรตุเกสก็ยังคงมีบทบาทในการเผยแพร่ศาสนาอยู่ตลอดมาจากเอกสารของบาทหลวงตาริชาดร์ ที่เดินทางเข้ามาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชตอนปลาย กล่าวว่า เมื่อคณะของท่านเอกอัครราชทูตเดอโชมองต์ ผ่านมาตามลำแม่น้ำเจ้าพระยาเพื่อที่จะเข้าสู่ตัวเมืองนั้น ได้ผ่านหมู่บ้านของชาวต่างชาติต่างๆ ซึ่งต่างก็ทำความเคารพเรือของท่านราชทูตโดยการยิงสลุตบ้าง ชักธงขึ้นบ้าง และเมื่อผ่านโบสถ์ของชาวโปรตุเกส บาทหลวงซุอาเรส ได้แสดงความเคารพ

โดยการสิ้นพระชนม์ที่โบสถ์ และยังคงกล่าวอีกว่า ขณะที่ท่านเอกอัครราชทูตยังพำนักอยู่ที่อยุธยานั้นก็ได้มีการจัดการฉลองขึ้นที่โบสถ์ของคณะโดมิกันเพื่อเป็นการเฉลิมฉลองขึ้นสู่บัลลังก์ของกษัตริย์เปโดรที่ 2 ซึ่งเป็นกษัตริย์องค์ใหม่ของโปรตุเกส²¹ และในจดหมายเหตุของบาทหลวงฝรั่งเศสได้กล่าวถึงบาทหลวงโปรตุเกสรูปหนึ่งชื่อ ฟรังซัว เปเรซ ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นพระสังฆราชแห่งเดอปีย์²²

หมู่บ้านของชาวโปรตุเกสที่สร้างขึ้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2083 ได้จบลงพร้อมกับการเสียกรุงศรีอยุธยาให้แก่พม่า ในปี พ.ศ. 2310 ในเอกสารหลักฐานประวัติศาสตร์ไทยในต่างประเทศได้กล่าวว่า พม่าได้เข้ามาเผาบ้านนอกเมืองอยุธยา เผากุฎีของพวกดัช เข้าจับพวกนักบวชโปรตุเกสเผาโบสถ์และหมู่บ้านรอบโบสถ์ ปล้นเอาสิ่งของทุกสิ่งที่มีมาได้²³ หมู่บ้านโปรตุเกสที่มีอายุยืนนานถึง 227 ปี ต้องสิ้นสุดลงพร้อมกับการเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าในครั้งที่ 2 หลังจากนั้นหมู่บ้านโปรตุเกสได้ถูกทอดทิ้งให้รกร้างเปล่าเหลือแต่ซากอิฐที่ถูกทำลายในเวลาต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้น ชาวบ้านจากถิ่นที่อยู่ใกล้เคียงก็ได้อพยพเข้าไปตั้งหลักแหล่งทำมาหากิน จากชุมชนเล็กๆ ที่อยู่กันอย่างอดัดอดสนได้ขยายตัวเป็นชุมชนที่ใหญ่ขึ้น ที่ดินได้รับการจับจองเป็นเจ้าของโดยชาวบ้านทั้งชาวไทย ชาวไทยเชื้อสายเวียดนามที่นับถือศาสนาคริสต์ และชาวไทยมุสลิม จนในปัจจุบันมีครอบครัวที่อาศัยอยู่ในบริเวณหมู่บ้านโปรตุเกสเป็นจำนวนทั้งสิ้น 112 ครอบครัว

หลังจากเสียกรุงศรีอยุธยาแล้ว ชาวโปรตุเกสได้หลบหนีภัยสงครามออกจากกรุงศรีอยุธยา ในจำนวนนี้มีบางส่วนที่เข้าร่วมต่อสู้กับพม่าร่วมกับพระเจ้าตากสินมหาราช จากจดหมายเหตุของมองซิเออร์ เลอบองลงวันที่ 1 พฤษภาคม 2315 ได้กล่าวว่า พระเจ้าตากทรงวางพระทัยในพวกเข้ารีตมาก ถ้าเสด็จทัพคราวใดก็ต้องมีพวกเข้ารีตตามเสด็จไปด้วยทุกครั้ง พวกเข้ารีตเป็นพวกกล้าหาญของพระเจ้าตากและพระเจ้าตากก็ทรง

จัดให้พวกเข้ารีตเป็นทหารสำหรับรักษาพระองค์ ทั้งทรงโปรดยกเว้นไม่让他们พวกเข้ารีตต้องถูกเกณฑ์ไปทำงานอย่างอื่นด้วย²⁴ เมื่อพระเจ้าตากสินมหาราชได้ทรงย้ายราชธานีมาตั้งที่กรุงธนบุรี ชาวโปรตุเกสก็ได้มาอาศัยอยู่ในบริเวณวัดชานตาครุช ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 2 ได้พระราชทานที่ดินใกล้ๆ กับสถานทูตโปรตุเกสในปัจจุบันให้เป็นที่อยู่อาศัย ชาวโปรตุเกสจึงย้ายมาอยู่ฝั่งกรุงเทพฯ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ มีชาวโปรตุเกสที่เดินทางมาจากมาเก๊าและได้เป็นที่ปรึกษาราชการที่สำคัญ คือ คาร์ลมานูเอล เดอ ซิลวาเรีย²⁵ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวประพาสยุโรปในปี พ.ศ. 2440 ก็ได้เสด็จเยือนประเทศโปรตุเกส ด้วยความสัมพันธ์อันยาวนานระหว่างประเทศทั้งสองยังคงเป็นไปอย่างดีตลอดมาจนปัจจุบัน ชาวโปรตุเกสที่สืบเชื้อสายมาจากชาวโปรตุเกสในสมัยอยุธยายังคงอาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ แถบบริเวณสถานทูตโปรตุเกสปัจจุบัน บริเวณโบสถ์เซนต์ฟรังซิสซาเวียร์ ถนนสามเสน และบริเวณโบสถ์ชานตาครุชฝั่งธนบุรี

บรรณานุกรม

1. กรมศิลปากร, ประชุมพงศาวดาร ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 3, สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, กรุงเทพฯ 2507 น. 10
2. อ่างถึง ขุนวิจิตรมาตรา, ประวัติการค้าไทย, บารุงสาส์น, กรุงเทพฯ 2516 น. 162
3. The Voyages and Aduentures of Fernao Mendez Pinto P.403.
4. ฟรังซ์ อังรี ตูรแปง, พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา, สมศรี เอี่ยมธรรม แปล, กรมศิลปากร, กรุงเทพฯ 2522 น.3
5. เล่มเดียวกัน น.27
6. กรมศิลปากร, ประชุมพงศาวดาร ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 3, สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, กรุงเทพฯ 2514 น.50
7. กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์, กฎหมายราชบุรี, โรงพิมพ์ ก่อนนุโทะ, กรุงเทพฯ ร.ศ. 128 น.238
8. เล่มเดิม อ่างแล้ว น.179
9. หลวงประเสริฐอักษรนิติ, พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา, คลังวิทยา, กรุงเทพฯ 2515 น.453
10. ควอริช เวลล์, การปกครองและการบริหารของไทย สมัยโบราณ, ยุกา ชมจันทร์, กาญจน์ ละอองศรี แปล มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, กรุงเทพฯ 2527 น.125
11. นิธิ เอียวศรีวงศ์, การเมืองไทยสมัยพระนารายณ์, สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ 2527 น.32
12. กรมศิลปากร, ประชุมพงศาวดาร ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 10 คลังวิทยา, กรุงเทพฯ 2514
13. สำนักงานสารสาส์น, ประวัติพระศาสนจักรสากลและ ศาสนจักรสากลและศาสนจักรในประเทศไทย, ไทยหัตถ การพิมพ์, กรุงเทพฯ 2510 น. 195
14. พันตรีจาซินโต โจเซ เดอ นาสซิเมนโต, ความสัมพันธ์ ของชาวโปรตุเกสกับประเทศสยาม, เดโช อุตตรนที แปล แดงงานประวัติศาสตร์ เอกสารโบราณคดี น.53
15. บิลเลอว์ร์ สังฆราช, บันทึกเรื่องมิสซังแห่งกรุงสยาม, เพียงฤทัย วาสนุญา แปล, กรมศิลปากร, กรุงเทพฯ 2524 น.196
16. Donala F. Lach, Southeast Asia in the eyes of Europe, Chicago: University of Chicago Press p. 537
17. สำนักงานสารสาส์น, ประวัติพระศาสนจักรสากลและ ศาสนจักรในประเทศไทย, ไทยหัตถการพิมพ์, กรุงเทพฯ, 2510 น.196
18. สะอาด ไชยนันท์, การศึกษาประวัติศาสตร์เปรียบเทียบ การเผยแพร่พระธรรมทูตโรมันคาทอลิกกับโปรเตสแตนต์, สมาคาทอลิกแห่งประเทศไทย น.82
19. กรมศิลปากร, ประชุมพงศาวดาร ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 8, สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, กรุงเทพฯ 2504
20. เล่มเดิม อ่างแล้ว
21. ตาร์ชาดร์ กิรี, จดหมายเหตุการเดินทางสู่ประเทศสยาม, สันต์ ท.โกมลบุตร แปล, กรมศิลปากร, 2519 น.41
22. เล่มเดิม อ่างแล้ว
23. มานิจ ชุมสาย ม.ล. หลักฐานประวัติศาสตร์ไทย ในต่างประเทศ, สำนักพิมพ์เฉลิมกิจ, กรุงเทพฯ 2516 น.43
24. กรมศิลปากร, ประชุมพงศาวดาร ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 9, สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, กรุงเทพฯ 2514
25. กรมศิลปากร, ทูตฝรั่งเศสสมัยรัตนโกสินทร์, คุรุสภา, กรุงเทพฯ, 2523

บ้านโปรตุเกส*

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ**

ชาวโปรตุเกสเป็น “ฝรั่ง” ชาตินแรกที่เข้ามาติดต่อสัมพันธ์ทางการทูตและการค้ากับอยุธยา เมื่อปี พ.ศ. 2054 ในรัชสมัยพระรามาธิบดีที่ 2

ฝรั่ง-ฝรั่ง เป็นคำที่เอกสารสมัยอยุธยาใช้เรียกชาวโปรตุเกส ซึ่งเป็นชาวยุโรป ต่อมาเมื่อมีชาวยุโรปชาติอื่นๆ เข้ามาติดต่อทั้งด้านการทูตและการค้ากับอยุธยานั้น มีความหลากหลายขึ้น ฝรั่ง-ฝรั่ง จึงเป็นคำที่ใช้เรียกชาวยุโรปทั่วๆ ไปทั้งชาวอังกฤษ ฝรั่งเศส เนเธอร์แลนด์ และสเปน ฯลฯ

นอกจากนี้อยุธยายังมีคำเรียกชาวโปรตุเกสอีกหลายคำ ได้แก่ ฝรั่งโลงโปรตุเกส (โลง มาจากคำว่า ลูโซ ซึ่งเป็นคำที่ชาวโปรตุเกสใช้เรียกตนเอง) ฝรั่งลูกค้า (ผู้ทำการค้าขายกับทางการอยุธยา) ชาวบรเทศ ชาวประเทศ แหกประเทศ และแขกเมืองฝรั่งปัตตกัน การที่อยุธยาจัดชาวโปรตุเกสให้เป็น “แขก” นั้น มิใช่ว่าชาวโปรตุเกสเป็น แหก หรือชาวมุสลิมแต่อย่างใด หากเพราะว่าที่ตั้งของบ้าน หรือชุมชนชาวโปรตุเกส อยู่ในบริเวณเดียวกันกับชุมชนของแขกจาม แขกชวา แขกมลายู แขกปัตตานี แขกมกกะสัน ซึ่งอยู่ในความดูแลเดียวกันกับชาวแขกต่างๆ เหล่านี้โดยสังกัดในกรมท่าขวา ซึ่งมีพระจุฬาราชมนตรี เป็นผู้ควบคุมดูแล

ปืนไฟและปืนใหญ่ เป็นอาวุธสมัยใหม่ของยุโรปที่ชาวโปรตุเกสนำเข้ามายัง ภูมิภาคนี้ โดยมอบให้ทั้งอยุธยาและพม่าเป็นเครื่องบรรณาการ หลังจากนั้น ก็ทำหน้าที่เป็น พ่อค้าขายอาวุธเหล่านี้ ซึ่งก็ทำให้เมื่อเกิดสงครามระหว่างอยุธยากับพม่านั้นทั้งสองฝ่ายต่างก็มีปืนไฟและปืนใหญ่ใช้ในการสงคราม โปรตุเกสพยายามที่จะแสวงหาสินค้าเครื่องเทศจากโลกเอเชีย ซึ่งแต่เดิมนั้น การค้าเครื่องเทศของเอเชียสู่ยุโรปเป็นบทบาทของ

พ่อค้าคนกลางชาวมุสลิมในตะวันออกกลาง ในที่สุดโปรตุเกสก็สามารถสร้างเมืองป้อม และโรงเก็บสินค้าถาวรจากเมืองกัวในอินเดีย ถึงเมืองมะละกาในมาเลเซียและมาเก๊าในจีน ซึ่งไม่เพียงจะประสบความสำเร็จในการทำการค้าระหว่างเอเชียกับยุโรปเท่านั้น โปรตุเกสยังมีบทบาทเป็นพ่อค้าคนกลางในโลกเอเชียด้วยเช่นกัน

การติดต่อสัมพันธ์อย่างเป็นทางการระหว่างอยุธยากับโปรตุเกส โดยผ่านอุปราชโปรตุเกสที่เมืองกัวยูติลงในสมัยพระเจ้าทรงธรรม ซึ่งปัจจัยสำคัญอันหนึ่ง คือการมีบทบาทเพิ่มขึ้นอีกครั้งในสมัยพระเจ้าปราสาททอง ทั้งนี้จะเป็นการติดต่อไปยังเมืองมาเก๊า ซึ่งเป็นฐานทางการค้าใหม่ของโปรตุเกสในโลกเอเชีย

บทบาทของชาวโปรตุเกสในอยุธยาที่สำคัญๆ ส่วนใหญ่เป็นบทบาทของพ่อค้าเอกชน ทหารรับจ้างและบาทหลวงสอนศาสนา

บ้าน-โบสถ์

ทหารระดับล่างของโปรตุเกสในโลกเอเชียจะหลบหนีจากกองทัพ แล้วหันไป ประกอบอาชีพพ่อค้า ซึ่งมีผลประโยชน์มากกว่า ประมาณว่าในปลายรัชสมัยพระรามาธิบดีที่ 2 มีชาวโปรตุเกสในอยุธยาถึง 300 คน กษัตริย์อยุธยาพระราชทานที่ดินบริเวณแม่น้ำเจ้าพระยา ห่างจากเกาะเมืองตรงป้อมเพชร ราว 3 - 4 กิโลเมตร ให้เป็นที่ตั้งบ้านของชาวโปรตุเกสและประกอบการศึกษา ในสมัยพระนารายณ์บ้านโปรตุเกสมีประชากรถึง 2,000 กว่าคน และส่วนใหญ่เป็นลูกครึ่งโปรตุเกสกับหญิงชาวเอเชีย บ้านโปรตุเกสมีอยู่ตลอดมาจนกระทั่งอยุธยาเสียกรุงครั้งที่ 2

บ้านโปรตุเกสมีด้านหน้าทิศตะวันตกติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา ส่วนอีก 3 ด้าน มีการขุดคูน้ำล้อมรอบ ขนาดพื้นที่กว่าครึ่งตารางกิโลเมตร เป็นชุมชนคริสเตียน

* เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “ความสัมพันธ์อยุธยา-โปรตุเกส” ๒๖ - ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๔๕ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

** นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์การเมือง เป็นบรรณารักษ์ หนังสือ อยุธยา: Discovering Ayutthaya และผลงานศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์การเมืองไทยและประเทศเพื่อนบ้าน

ที่มีโบสถ์ถึง 3 โบสถ์ จาก 3 นิภาย โดยโบสถ์เหนือสุดเป็น คณะพรานซิสกัน โบสถ์ตอนกลางเป็นของคณะโดมินิกัน และตอนท้ายหมู่บ้านเป็นคณะเยซุอิต มีบาทหลวง อยู่ถึง 11 คน

นอกจากนี้ ในสมัยพระนารายณ์ยังมีชาวโปรตุเกส กว่า 60 ครอบครัวได้เดินทางเข้ามายังอยุธยา และ ตั้งถิ่นฐานที่สามเสน (บริเวณสะพานช้างอิฐ กรุงเทพฯ) ซึ่งเป็นที่ตั้งวัดคอนเซ็ปชันของฝ่ายโรมันคาทอลิก ซึ่งเมื่อเสียกรุงศรีอยุธยาชาวโปรตุเกสจากอยุธยาจะอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่นี้ ดังนั้นชุมชนชาวโปรตุเกส บริเวณวัดคอนเซ็ปชัน สามเสน จึงมีความต่อเนื่องมา จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์และในสมัยกรุงธนบุรี ได้มี ชาวทหารอาสาโปรตุเกสมาตั้งเป็นชุมชนใหม่ที่เรียกว่า “ฝรั่งกุ๊จิ้น” โดยมีวัดซานตาครูซเป็นศูนย์กลาง (ฝั่งธนบุรี เชิงสะพานพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก)

ชาวโปรตุเกสได้เข้ามาเป็นทหารรับจ้าง หรือ ทหารอาสา ในราชสำนักอยุธยา มาตั้งแต่ช่วงต้นๆ ของ ความสัมพันธ์ ปัจจัยสำคัญซึ่งเป็นที่ต้องการของอยุธยา คือความรู้ทางเทคโนโลยี การใช้ปืนเล็ก ปืนใหญ่ ในสมัย พระไชยราชาธิราช มีทหารอาสาโปรตุเกสไปร่วมรบด้วย 160 คน ขณะที่พม่าเองก็มีทหารรับจ้างชาวโปรตุเกสเช่นกัน ซึ่งในคราวที่กองทัพพระเจ้าตะเบงชเวตี้ยกมาตีอยุธยา มีทหารรับจ้างถึง 180 คนนอกจากนี้ ทหารอาสา โปรตุเกสยังมีบทบาทในการเมืองในราชสำนักอยุธยาด้วย เช่น เข้ามาช่วยพระนารายณ์ในการยึดอำนาจจากกษัตริย์ องค์ก่อน

ภาษา

ภาษาโปรตุเกสได้กลายเป็นภาษากลางที่ใช้ใน การติดต่อระหว่างอยุธยากับฝรั่งเศสอื่นๆ ทั้งด้านการทูต และการค้า บันทึกของบาทหลวงดาซาร์ดี ซึ่งเดินทาง มายังอยุธยาพร้อมคณะทูตของฝรั่งเศส กล่าวว่า เหล่าขุนนางอยุธยาพูดภาษาโปรตุเกสเป็นทุกคน บาทหลวงฝรั่งเศสเองก็ต้องใช้เวลา 8 เดือน ระหว่าง การเดินทางมาอยุธยาเรียนภาษาโปรตุเกส เพื่อที่จะ สนทนากับขุนนางอยุธยาโดยตรงได้

ภาษาโปรตุเกสเป็นภาษากลางทางการทูต และการค้ากับชาวยุโรป จนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จึงมีหลักฐานว่า ไม่มีขุนนางรู้จักภาษาโปรตุเกสอีกต่อไป เพราะหันไปใช้ภาษาอังกฤษแทน

ท้าวทองกิบม้า

เธอมีชื่อลงนามด้วยตนเองในหนังสือกราบบังคมทูล พระเจ้าหลุยส์ที่ 15 แห่งฝรั่งเศส ในคราวร้องขอให้ พระองค์ช่วยเหลือทางการเงินว่า ดอญ่า กีมาร์ เดอ ปีนา (Dona Guima de Pina) เอกสารภาษาฝรั่งเศส เรียกเธอว่า มารี กีมาร์ (Marie Guimar) ส่วนชาวสยาม รู้จักกันในชื่อว่า ท้าวทองกิบม้า ความทรงจำในบทบาท ของเธอในหมู่ชาวไทยนั้นก็คือเป็นผู้แนะนำขนมทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง ขนมผิง ทองโปร่ง ทองพลุ ให้กับ คนไทย ซึ่งเชื่อกันว่าขนมเหล่านี้มีกำเนิดในประชาคม โปรตุเกส

ประวัติของเธอพบในบันทึก ในหมู่ชาวฝรั่งเศส ในฐานะภรรยาของ ออกญาวิชาเยนทร์ (อนาสแตซิโน-ฟอลคอน, Constanin Phaulcon) ชาวกรีกผู้เป็นขุนนางผู้ใหญ่ ที่เข้ามาอยุธยาในปลายรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ มหาราช เธอมีบิดาชื่อ ฟานิก (Fanik) ที่กล่าวว่า มีเชื้อสายญี่ปุ่น เบงกอล และโปรตุเกส ส่วนมารดาเป็น ชาวญี่ปุ่น ชื่อเออซูลา ยามาตา ทั้งบิดาและมารดาของ เธอเป็นครอบครัวคาทอลิกที่เคร่งครัด บรรพบุรุษของเธอ ได้เดินทางมาจากญี่ปุ่น เพราะทางการญี่ปุ่นกีดกัน ผู้นับถือศาสนาคริสต์

เมื่อออกญาวิชาเยนทร์ถูกจับโดยคณะผู้ยึดอำนาจ ที่มีพระเพทราชาเป็นหัวหน้า เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2231 ที่เมืองลพบุรีนั้น ท้าวทองกิบม้าถูกคุมขังไว้ใน บ้านของเธอ และเมื่อออกญาวิชาเยนทร์ถูกประหารชีวิต เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2231 แล้ว หลักฐานระบุว่า หลวงสรศักดิ์ ผู้เป็นโอรสพระเพทราชาอยากได้เธอเป็น ภรรยาน้อย แต่เธอไม่ยินยอม และเมื่อพระนารายณ์สวรรคต ในวันที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ. 2231 และการยึดอำนาจ สำเร็จลงด้วยดี แล้วราชสำนักได้ย้ายจากลพบุรีกลับไป ที่ อยุธยา ท้าวทองกิบม้า จึงถูกนำตัวไปที่อยุธยา โดยมี หน้าที่เป็นคนรับใช้ในพระราชวัง แต่ก็มีอิสระในการพบ ญาติมิตรและประกอบกิจกรรมทางศาสนา

กล่าวกันว่า เธอคงได้รับการก่อกวนจาก หลวงสรศักดิ์เหมือนเดิม รวมทั้งเหตุผลและความหวังใหม่ๆ เธอจึงตัดสินใจหนีไปอยู่กับทหารฝรั่งเศสที่บางกอก แต่ผู้บัญชาการกองทหารฝรั่งเศสชื่อ นายพลเดส์ ฟาร์ซ ไม่พอใจเกรงจะเป็นชนวนขัดแย้งจึงส่งตัวเธอให้กับฝ่ายไทย เธอถูกจำคุกนานเกือบ 2 ปี จนถึงเดือนกันยายน 2233 จึงได้รับการปลดปล่อย และไปอาศัยอยู่ที่หมู่บ้านโปรตุเกส

มีหน้าที่ทำของหวานประเภทเครื่องกว่นส่งไปในวัง เมื่อชีวิตเธอเริ่มสงบ เธอได้แสวงหาความชอบธรรมแก่ตน ด้วยการถวายฎีการ้องทุกข์ต่อกษัตริย์ฝรั่งเศส ทั้งพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 และพระเจ้าหลุยส์ที่ 15 เพื่อขอให้บริษัทอินเดียตะวันออกของฝรั่งเศสจ่ายเงินเลี้ยงชีพให้แก่เธอบ้าง เพราะเมื่อครั้งออกญาวิชาเยนทร์รุ่งเรืองนั้น เขาได้ร่วมหุ้นกับบริษัท ด้วยเงินเป็นจำนวนมาก ชื่อเรียกร้องเธอได้รับการตอบสนองบ้าง คัดค้านบ้าง จนในที่สุดรัฐบาลฝรั่งเศสได้ประกาศลงวันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2240 ให้ท้าวทองกีบม้าได้รับเงินเลี้ยงชีพและทายาทได้รับผลประโยชน์

ในรัชกาลพระเจ้าท้ายสระ พ.ศ. 2251-2275 ท้าวทองกีบม้า ได้เป็นหัวหน้าห้องเครื่องในโรงครัวหลวง และด้วยพฤติกรรมอันซื่อสัตย์ของเธอ เธอจึงได้รับการแต่งตั้งให้ดูแลเครื่องเงินและเครื่องทองของวังหลวงอีกด้วย กล่าวกันว่าเธอมีที่พักในหมู่บ้านโปรตุเกส ตอนกลางวันไปทำงานที่พระราชวัง พอตกตอนเย็นก็กลับมาอยู่กับหลานๆ ที่บ้าน

ท้าวทองกีบม้า เป็นหญิงชาวต่างชาติ ที่มาพำนักในอาณาจักรสยาม และเป็นผู้มีชื่อเสียงด้านทำอาหาร โดยเฉพาะของหวาน มีอุปนิสัยเคร่งศาสนา ยังไม่พบหลักฐานว่า เธอถึงแก่กรรมเมื่อใด แต่เข้าใจว่า เมื่อเธอถึงแก่กรรมแล้ว ร่างอันไร้วิญญาณของเธอคงถูกฝังอยู่ในสุสานหมู่บ้านโปรตุเกส อันเป็นนิवासสถานใกล้พระผู้เป็นเจ้าที่เธอศรัทธา

อาหาร คาว หวาน

ด้วยภูมิประเทศของอยุธยาเป็นที่ราบลุ่มอันอุดมไปด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร อาหารหลักของคนอยุธยาก็คือข้าวและปลา ดังปรากฏในหลักฐานจากกฎพงศาวดารว่า การที่เลือกสถานที่นี้เป็นที่ตั้งเมืองนั้น ก็เพราะความอุดมสมบูรณ์ของข้าวและปลานั้นเอง ลาลูแบร์ ในคณะทูตของฝรั่งเศสที่มาเยือนในสมัยพระนารายณ์ได้บันทึกไว้อีกว่า

“ไม่มีชนใดจะสมกะเสมอด้วยชาวสยาม ชาวบ้านดื่มกันแต่น้ำเปล่า และอยู่อย่างมีความสุขด้วยอาหารการกินง่ายๆ เพียงข้าวเปล่ากับปลาแห้ง หรือปลาเค็มตัวเล็กๆ อาจจะมีเครื่องจิ้มบ้าง ปลานั้นซุกซุ่มมากเหลือเกิน จับข้าวโม่หนึ่งพอกินได้ไปหลายวัน...”

ส่วนคนที่มีฐานะดี ลาลูแบร์ บันทึกว่า “จะกินอาหารต่างจากที่กล่าวข้างบนนี้อยู่บ้าง เขาชอบกินน้ำพริกกะปิ กินแกงที่ใส่หัวหอม สมุนไพรหวาน และเครื่องเทศแรงๆ...”

พวกขุนนางและชาวราชสำนักนั้น จะมีอาหารดังที่ได้กล่าวมาเป็นปกติแล้วยังมีอาหารตามตำรับของต่างชาติเพิ่มเข้ามาอีกด้วย โดยเฉพาะจากชนชาติที่มาตั้งถิ่นฐานในอยุธยา เช่น จีน ญี่ปุ่น โปรตุเกส เป็นต้น

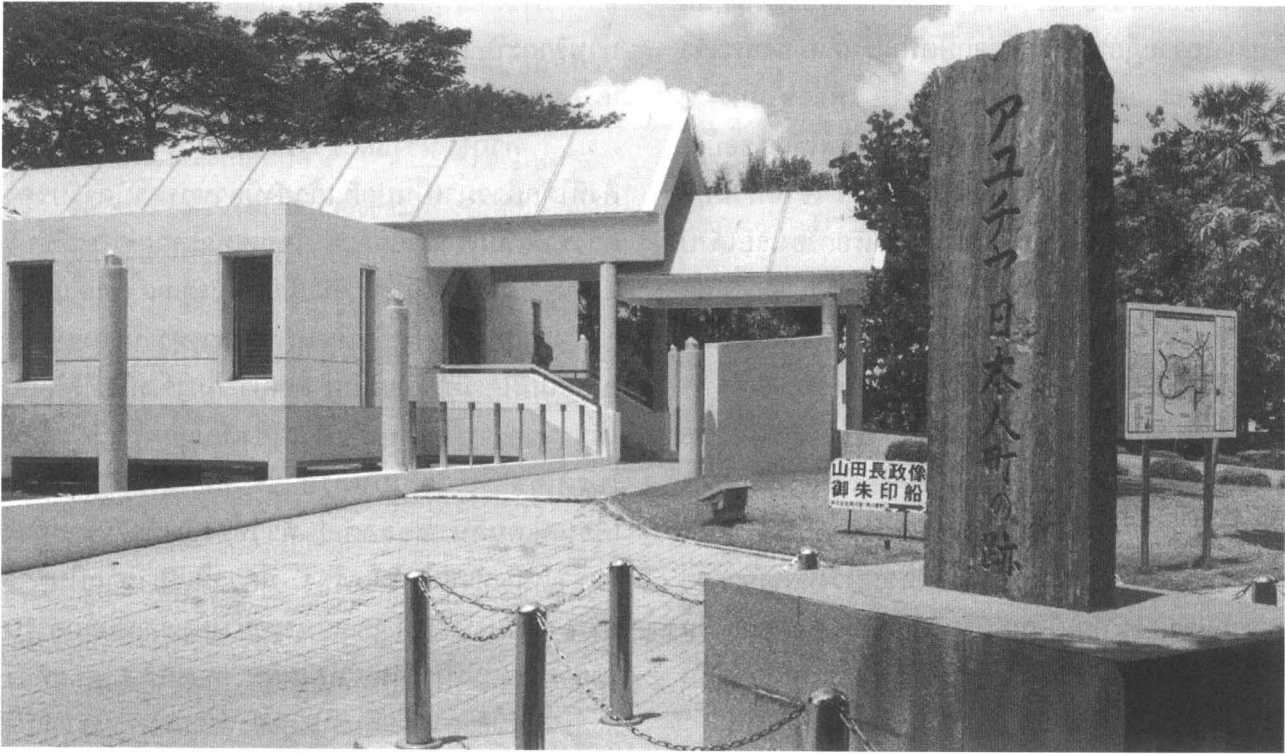
บุคคลสำคัญในเรื่องอาหารคาวหวานของอยุธยา คงจะไม่มีใครมีชื่อเสียงเกิน ดอญ่า กิมมาร์ หรือที่รู้จักกันในนามของ “ท้าวทองกีบม้า” ซึ่งเป็นลูกครึ่งญี่ปุ่นผสมโปรตุเกส และเป็นภริยาของออกญาวิชาเยนทร์ (คอนสแตนติน ฟอลคอล) ท้าวทองกีบม้ารับราชการในตำแหน่งหัวหน้าต้นเครื่อง มีความเชี่ยวชาญในการปรุงอาหารนานาชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเธอเป็นต้นตำรับในการทำขนมประเภท “ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง และขนมหม้อแกง” ซึ่งเดิมคนอยุธยาทำขนมหวานจากแป้ง น้ำตาล และกะทิ เป็นหลัก

ท้าวทองกีบม้าเอาความรู้ในเรื่องการทำขนมของฝรั่งเศสโปรตุเกสมาปรุงโดยใช้ไขมันผสม ดังนั้น จึงเกิดเป็นขนมหวานดังกล่าวขึ้นมาในสมัยอยุธยาตอนปลาย นอกเหนือไปจากท้าวทองกีบม้าแล้ว ก็น่าเชื่อว่า อาหารคาวหวานของต่างชาติได้ถูกถ่ายทอดสู่ชาวสยามมาตลอดเวลาและถูกดัดแปลงจนกลายมาเป็นอาหารไทย อาทิ แกงกระหรี่ แกงมัสมั่น เต้าเจี้ยวหลน แกงจืด หรือยำใหญ่ เป็นต้น ทำให้วัฒนธรรมการปรุงอาหารของไทยมีความหลากหลาย มีความอร่อย แปลก และมีชื่อเสียง จนเป็นมรดกตกทอดมาถึงสังคมไทยในปัจจุบัน

บรรณานุกรม

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ. อยุธยา : Discovering

Ayutthaya. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโตโยต้า ประเทศไทย และมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2547.

ชาวญี่ปุ่นในประวัติศาสตร์ไทย

สมัยอยุธยา*

พศ.ธำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์***

วิทยาลัยนวัตกรรมการศึกษา

มหาวิทยาลัยรังสิต

ชาวญี่ปุ่นได้เข้ามาตั้งเป็นชุมชนในอยุธยาตั้งแต่ต้นรัชสมัยพระนเรศวร (พ.ศ. 2133 - 2148) หรือกลางสมัยราชอาณาจักรอยุธยา เมื่อ 400 ปีที่ผ่านมา ซึ่งตั้งแต่สมัยนั้นก็เรียกชุมชนนี้กันว่า “หมู่บ้านญี่ปุ่น” และคงเป็นชุมชนเรื่อยมาอีกกว่าศตวรรษจนถึงปลายสมัยอยุธยา

การค้าอยุธยา - ญี่ปุ่น

ตลาดการค้าที่สำคัญของอยุธยา คือ จีน ซึ่งมีหลักฐานว่าติดต่อทำการค้ากันมาตั้งแต่ก่อนสร้างอาณาจักร อย่างไรก็ตามในช่วงครึ่งแรกของอยุธยา ก็มีหลักฐานว่า รวีกิว (คือหมู่เกาะโอกินาวา) ซึ่งขณะนั้นยังเป็นอาณาจักรอิสระได้ทำการค้าในฐานะพ่อค้าคนกลางระหว่างจีน-ญี่ปุ่น อยุธยาด้วย กล่าวคือนำเข้าสินค้าจากญี่ปุ่นและจีนมาขายยังตลาดอยุธยา และเอาสินค้าจากอยุธยาไปค้าที่ตลาดจีนและญี่ปุ่นในช่วง 145 ปี (ระหว่าง พ.ศ. 1968 - 2113) ของการทำการค้าแบบพ่อค้าคนกลางนี้ มีเรือรวีกิวมายังอยุธยาถึง 58 ลำ จากที่มาค้าในภูมิภาคนี้ทั้งสิ้น 150 ลำ หรือกล่าวได้ว่า เรือรวีกิวมายังภูมิภาคนี้เฉลี่ยปีละ 1 ลำ และในจำนวนนี้ทุก 2 ปีครั้งก็เป็นเรือที่มายังอยุธยา

ต่อมานั้นก็เป็นการค้าโดยตรงระหว่างอยุธยากับญี่ปุ่น ในช่วง 32 ปี ระหว่างปี พ.ศ. 2147 จนถึงปี พ.ศ. 2179 ซึ่งเป็นปีที่รัฐบาลญี่ปุ่นห้ามชาวญี่ปุ่นเดินทางออกนอกประเทศ รวมทั้งเพื่อทำการค้าด้วยนั้น ปรากฏว่าในช่วงดังกล่าวนี้มีเรือญี่ปุ่นได้รับอนุญาตจากรัฐบาลให้มาทำการค้ายังอยุธยาถึง 56 ลำ หรือเฉลี่ยเกือบปีละ 2 ลำ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความคึกคักทางการค้าที่เพิ่มขึ้นอย่างมากระหว่างอยุธยากับญี่ปุ่น (ตลอดช่วงสมัยอยุธยา) ไม่มี

หลักฐานหลงเหลือจากฝ่ายอยุธยาว่ามีเรือเดินทางไปทำการค้ากับญี่ปุ่นจำนวนเท่าใด

สินค้าอยุธยา - ญี่ปุ่น

สินค้าที่อยุธยาส่งออกนั้นเป็นสินค้าของป่า หรือผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติที่สำคัญๆ คือ ไม้ฝางและหนังงวง สำหรับไม้ฝาง หรือที่นิยมเรียกว่า สุโอ (Suoi) ญี่ปุ่น ต้องการนำไปใช้ในการย้อมสีผ้าให้เป็นสีแดงไม้ฝางจากอยุธยา ถือว่ามีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ส่วนหนังงวง ชาวญี่ปุ่นนิยมนำมาตัดเสื้อและถุงมือ นอกจากนี้ยังมี หนังวัว หนังปลาฉลาม น้ำตาลกรวด กฤษณา เครื่องเทศ ดีบุก ตะกั่ว เป็นต้น

ส่วนสินค้าที่อยุธยาต้องการจากญี่ปุ่นเป็นอันดับแรกสุด และมีปริมาณน้ำหนักเป็นส่วนใหญ่ของเรือคือทองแดง ซึ่งน่าจะสัมพันธ์กับการนำมาสร้างพระพุทธรูปสำริดตามวัดในพุทธศาสนา (สำริดเป็นสัดส่วนผสมของทองแดงราว 90% ที่เหลือเป็นดีบุกหรือตะกั่ว 10%) ส่วนสินค้าอื่นๆ นั้น จะเป็นประเภทของใช้สอย เช่น หม้อทองแดง ขวดยาทองแดง ตะเกียงทองแดง หัตถกรรมลงรักประเภทต่างๆ กระดาษญี่ปุ่น เครื่องเงิน และประเภทอาหาร เช่น หูปลาฉลาม แมงกะพรุน ปลาหมึกแห้ง สาหร่ายคอมบุ ของหมักดอง ซิอิ้ว ใบชา

หมู่บ้านญี่ปุ่น

การมีเรือจากญี่ปุ่นมาทำการค้ายังอยุธยาโดยตรง ทำให้มีการตั้งชุมชนชาวญี่ปุ่นขึ้นในอยุธยา ทั้งนี้เพราะการเดินทางเพื่อทำการค้านั้นทำได้ปีละ 1 ครั้ง ตามฤดูกาลของลม และเนื่องจากเรือญี่ปุ่นเป็นเรือที่ใช้ใบในการแล่นเรือ ดังนั้น จึงต้องมีการจัดซื้อสินค้าที่ต้องการเตรียมไว้ให้พร้อมสำหรับเรือที่จะเดินทางมาถึง

* เอกสารประกอบการเสวนาทางวิชาการเรื่อง “ภาพลักษณ์วีรภักดิ์ : ๑๖๐ ปี พระนเรศวรมหาราชธิราช” ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๐ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

** เป็นนักประวัติศาสตร์เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์การเมืองไทยและเป็นหนึ่งในคณะทำงานหนังสือ อยุธยา : Discovering Ayutthaya

อยุธยาเป็นเมืองท่านานาชาติ จึงมีชุมชนคนต่างชาตินานาชาติ เช่น บ้านโปรตุเกส บ้านอังกฤษ บ้านฮอลันดา ชุมชนคริสเตียนของฝรั่งเศส ชุมชนมาเลย์ ชุมชนชาวมุสลิม และบ้านญี่ปุ่น ชุมชนชาวต่างชาตินี้ ถูกกำหนดให้ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของเกาะอยุธยา ดังนั้นชาวญี่ปุ่นจึงมีพื้นที่ตั้งหมู่บ้านของตนอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันออก เหนือบ้านญี่ปุ่นขึ้นไปเป็นบ้านอังกฤษและบ้านฮอลันดา ส่วนฝั่งตรงข้ามแม่น้ำของบ้านญี่ปุ่นเป็นบ้านโปรตุเกส

หมู่บ้านญี่ปุ่นมีพื้นที่ความยาวตามแม่น้ำเจ้าพระยาประมาณ 1 กิโลเมตร ลึกเข้าไปในแผ่นดินประมาณครึ่งกิโลเมตร โดยมีคูคลองล้อมรอบ ในช่วงเพื่อการการค้าก่อนญี่ปุ่นปิดประเทศนั้น มีชาวญี่ปุ่นอาศัยอยู่ราว 1,000 - 1,500 คน ไม่มีหลักฐานว่าบ้านเรือนมีลักษณะอย่างไร แต่กล่าวว่ามีกรปลูกบ้านเรียงรายอย่างเป็นระเบียบ

การปกครองคนในแต่ละชุมชนเพื่อดูแลครอบครองกันเอง ทั้งนี้ หัวหน้าชุมชนจะถือเป็นข้าราชการของอยุธยาด้วย หัวหน้าหมู่บ้านญี่ปุ่นได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง “หัวหน้ากรมอาสาญี่ปุ่น” มีชื่อเป็นออกญาเสนาภิมุข (ออกญา เป็นยศระดับสูงสุดของข้าราชการในสมัยนั้น บางคนก็ได้เป็นเพียงออกพระ ส่วนเสนาภิมุข เป็นชื่อราชทินนาม) มีหลักฐานเกี่ยวกับรายชื่อหัวหน้าหมู่บ้านญี่ปุ่นคนแรกในปี พ.ศ. 2143 แต่ที่มีชื่อเสียงมาก คือหัวหน้าหมู่บ้านคนที่ 3 คือ ยามาตะ นางามาซะ หรือ ออกญาเสนาภิมุข พ.ศ. 2164 - 2173

แม้รัฐบาลญี่ปุ่นจะปิดประเทศชาวญี่ปุ่นในหมู่บ้านแห่งนี้ก็ยังดำรงชีพของตนต่อมา โดยทำการค้า แต่การที่ไม่สามารถติดต่อกับประเทศแม่ของตนได้โดยตรงตามข้อห้ามของรัฐบาลญี่ปุ่นก็ทำให้ประชากรและเศรษฐกิจของหมู่บ้านญี่ปุ่นร่วงโรยลงไป แต่ก็ไม่มีหลักฐานที่แน่ชัดว่าหมู่บ้านญี่ปุ่นในอยุธยาสลายตัวไปเมื่อใด

ยามาตะ นางามาซะ

ยามาตะ นางามาซะ หรือ ออกญาเสนาภิมุข คือชาวญี่ปุ่นคนหนึ่งเดินทางจากบ้านเมืองของตนเพื่อมาทำการค้า เหมือนเช่นพ่อค้าอีกจำนวนมากทั้งชาวจีน ชาวเปอร์เซีย ชาวมาเลย์ ชาวตะวันตก ทั้งนี้ ด้วยความสามารถทางการค้าและการควบคุมคน จึงได้รับการแต่งตั้งให้เป็นข้าราชการของราชสำนักอยุธยา ซึ่งในสมัย

อยุธยาไม่มีการกีดกันด้านเชื้อชาติในการเป็นข้าราชการระดับสูงแต่อย่างใด

ชีวประวัติของยามาตะ นางามาซะนั้น เป็นตัวอย่างอันดีของยุคสมัยนี้ เขาเกิดที่จังหวัดโอวาริ ใกล้ๆ เมืองนาโกย่า อดีตเขาเป็นคนหามเกี้ยวของไฉเมียวคนหนึ่ง ในแคว้นซุนชู เดินทางมายังอยุธยาเพื่อปฏิบัติภารกิจให้นายตน เมื่อปี พ.ศ. 2155 อีก 9 ปีต่อมาได้รับแต่งตั้งให้เป็นหัวหน้ากรมอาสาญี่ปุ่น เป็นอยู่ 9 ปี ระหว่าง พ.ศ. 2164-2173 เพื่อปกครองชุมชนชาวญี่ปุ่นที่ก่อตั้งมาแล้วถึง 20 ปี ในช่วงของการเป็นผู้นำชุมชนชาวญี่ปุ่น ซึ่งเป็นชุมชนที่มั่งคั่งทางการค้า และเป็นชุมชนที่มีกำลังคนเป็นกลุ่มก้อนขนาดใหญ่ ยามาตะได้นำกำลังชาวญี่ปุ่นเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองในราชสำนัก อย่างไรก็ตาม เมื่อเปลี่ยนองค์กษัตริย์และราชวงศ์ของอยุธยา ต่อมาในปี พ.ศ. 2173 เขาจึงได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช เมืองซึ่งอยู่ห่างไกลจากราชสำนักไปทางใต้ของประเทศ และเขาก็สิ้นชีวิตที่นั่นในเวลาต่อมาไม่นานนักโดยบุตรชายที่มีชื่อ โออิน ได้ขึ้นเป็นเจ้าเมืองสืบแทน แต่ได้รับการขัดขวางจึงหนีไปยังกัมพูชาและสิ้นชีวิตที่นั่น

หมู่บ้านญี่ปุ่นในปัจจุบัน

ปัจจุบัน อาณาบริเวณหมู่บ้านญี่ปุ่น ได้รับการรื้อฟื้นให้เป็นเขตโบราณสถานสำคัญที่เกี่ยวกับราชอาณาจักรอยุธยา แม้จะไม่ปรากฏร่องรอยหลักฐานของสิ่งที่ก่อสร้างในอดีต เนื่องจากที่อยู่อาศัยและสิ่งก่อสร้างต่างๆ นั้นเป็นเครื่องไม้ที่อาจพังทลาย ในช่วงศึกสงครามและพังทลายไปตามกาลเวลา ทว่าในอาณาบริเวณนี้ก็ได้มีการสร้างอาคารสมัยใหม่ 2 หลังขึ้นมา อาคารหลังแรกแสดงภาพวาดของกรุงศรีอยุธยา สมัยเดียวกับที่มีหมู่บ้านญี่ปุ่น โดยขยายให้ใหญ่โตเพื่อแสดงถึงความรุ่งเรืองและมั่งคั่งทางการค้ากับนานาชาติ ส่วนอาคารอีกหลังริมแม่น้ำเจ้าพระยานั้นมีประติมากรรมรูปหล่อของยามาตะ นางามาซะ หรือ ออกญาเสนาภิมุข ที่อยู่ในชุดขุนนางไทย

ที่หมู่บ้านญี่ปุ่นนี้ จะมีนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นมาเยือนในแต่ละวันเป็นจำนวนมาก ส่วนนักเรียนและนักศึกษาชาวไทยนั้น จุดเที่ยวชม ณ หมู่บ้านญี่ปุ่นนี้จะเป็นเสมือนบทอธิบายถึงลักษณะความสัมพันธ์กับชนชาวต่างชาติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ การค้า และวัฒนธรรม ตลอดจนการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในความหลากหลายทางเชื้อชาติและลัทธิความเชื่อ - ศาสนา

ความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น*

สิงห์ทอง ลาภพิเศษพันธุ์

ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น สามารถนับย้อนหลังไปเป็นเวลาถึงกว่า 600 ปี โดยความสัมพันธ์ในระยะแรกเริ่มต้นจากการติดต่อทำการค้าระหว่างพ่อค้าของไทยกับพ่อค้าชาวเกาะโอกินาวา (Okinawa) ในประเทศริวกิว (Ryukyu) ทางตอนใต้ของญี่ปุ่น จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่นระบุว่าเรือพาณิชย์จากโอกินาวาได้เดินทางมาค้าขายกับประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตั้งแต่ช่วงต้นในตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 14 ซึ่งตรงกับสมัยสุโขทัยของไทย ในขณะที่เรือจากไทยได้เดินทางไปยังเกาะโอกินาวา ในตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 14 สินค้าที่ไทยนำเข้าจากญี่ปุ่นในยุคนี้นี้ ได้แก่ ผ้าไหม และสิ่งทอ เครื่องปั้นดินเผาของจีน ดาบญี่ปุ่น ส่วนสินค้าที่ญี่ปุ่นนำเข้าจากไทยส่วนใหญ่ ได้แก่ ไม้สำหรับทำสีย้อมผ้า เครื่องปั้นสังคโลก เครื่องเทศ และสุรา ฯลฯ

ตัวอย่างของสิ่งที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่นในยุคแรก ได้แก่ เครื่องปั้นสังคโลก ซึ่งในปัจจุบันยังคงเป็นที่รู้จักเป็นอย่างดี ในหมู่ชาวญี่ปุ่นที่นิยมเครื่องปั้นดินเผาหรือผู้ที่ศึกษาเกี่ยวกับพิธีชงชาแบบญี่ปุ่นที่ยังมีการใช้ถ้วยชามหรือภาชนะสังคโลกประกอบพิธี นอกจากนี้เหล่าอาวาโมริ (Awamori) ซึ่งเป็นเหล้าพื้นเมืองของชาวโอกินาวาก็นับเป็นฐานว่าได้รับการถ่ายทอดวิธีการผลิตเหล้าโรงของไทยและวัตถุดิบที่ใช้ผลิตเหล้าอาวาโมริก็เป็นข้าวของไทยหรือข้าวเมื่อยในตระกูล Indica ซึ่งต่างจากเหล้าสาเก โดยทั่วไปของญี่ปุ่นที่ผลิตจาก

ข้าวญี่ปุ่นซึ่งเป็นข้าวเม็ดสั้นในตระกูล Japonica

เมื่อเข้าสู่สมัยกรุงศรีอยุธยาการติดต่อค้าขายระหว่างไทยกับญี่ปุ่นขยายตัวออกไปถึงภูมิภาคอื่นของญี่ปุ่นโดยรัฐบาลโชกุนโทกูงาวะ (Tokugawa) ได้เริ่มใช้ระบบการออกใบอนุญาตให้แก่เรือญี่ปุ่นที่เดินทางมาค้าขายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 17 และได้ออกใบอนุญาตให้กับเรือที่มาค้าขายกับประเทศไทยเป็นครั้งแรก ในปี ค.ศ. 1604 (พ.ศ. 2147)

มีหลักฐานว่าจำนวนเรือญี่ปุ่นที่เดินทางมาค้าขายยังกรุงศรีอยุธยามีจำนวนมากกว่าที่ไปค้าขายกับประเทศใดๆ ในยุคนั้น ในขณะที่เรือสินค้าของไทยก็เริ่มเดินทางไปถึงเมืองนางาซากิ (Nagasaki) ซึ่งเป็นเมืองท่าทางตอนใต้ของญี่ปุ่นเป็นครั้งแรก ในปี ค.ศ. 1612 (พ.ศ. 2155) สินค้าที่ญี่ปุ่นซื้อจากไทยในช่วงนี้มีความหลากหลายขึ้น เช่น หนังกวาง งาช้าง และเขาสัตว์ตลอดจนแร่ดีบุก และตะกั่ว การขยายตัวของการค้าระหว่างกันในช่วงนี้ ทำให้มีพ่อค้าญี่ปุ่นเข้ามาตั้งรกรากอยู่ในหมู่บ้านดังกล่าว สูงสุดถึงประมาณ 1,500 คน

ชาวญี่ปุ่นที่เข้ามาตั้งรกรากในหมู่บ้านญี่ปุ่นในกรุงศรีอยุธยาส่วนใหญ่ ได้แก่ พ่อค้าคนกลางในการซื้อขายสินค้าต่างๆ และผู้นับถือศาสนาคริสต์ ซึ่งอพยพหลบหนีจากการจับกุมของรัฐบาลโชกุน ซึ่งมีนโยบายจำกัดสิทธิเสรีภาพในด้านศาสนานอกจากนี้ ยังมีบางส่วนเป็นอดีตชาวยุโรปที่พ่ายแพ้การต่อสู้แย่งชิงอำนาจภายในและสูญเสียผู้นำกลุ่มของตนจนต้องหลบหนีออกนอกประเทศซึ่งคนกลุ่มหลังนี้เป็นผู้มีความรู้ในด้านอาวุธและการรบและต่อมาได้กลายเป็นกลุ่มที่มีบทบาทในการช่วยราชการทหาร “กรมอาสา

* วารสารวิภาษารณีย์ ปีที่ 4 ฉบับที่ 14 มกราคม - มีนาคม 2545

ญี่ปุ่น” โดยมียามาดา นางามาสา (Yamada Nagamasa) เป็นหัวหน้า

ยามาดา นางามาสา ได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยจากพระเจ้าทรงธรรมเป็นอันมากจนได้รับความดีความชอบเป็นพระเสนาภิมุข มีตำแหน่งเป็นเจ้ากรมอาสาญี่ปุ่น มีศักดินา 1,000 ไร่ ก่อนที่จะได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็น “ออกญาเสนาภิมุข” ในเวลาต่อมา แต่หลังจากสิ้นแผ่นดินพระเจ้าทรงธรรม และพระเจ้าปราสาททองเสด็จขึ้นครองราชสมบัติแล้ว “ออกญาเสนาภิมุข” ได้รับคำสั่งให้ไปปกครองเมืองนครศรีธรรมราช และเสียชีวิตจากการปราบกบฏที่เมืองปัตตานี ในปี ค.ศ. 1639 (พ.ศ. 2173) อย่างไรก็ตามมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่นบางส่วนระบุว่า ออกญาเสนาภิมุขถูกลอบสังหารโดยผู้ที่มีความริษยา โดยมีสาเหตุจากความขัดแย้งเกี่ยวกับการแย่งชิงราชบัลลังก์ของไทย

ภายหลังการเสียชีวิตของออกญาเสนาภิมุข หมู่บ้านญี่ปุ่นในกรุงศรีอยุธยาเข้าสู่ยุคตกต่ำลง ชาวญี่ปุ่นเริ่มลดน้อยลง แม้ว่าหลังจากนั้นจะมีชาวญี่ปุ่นเข้ามาพำนักในหมู่บ้านญี่ปุ่นเพิ่มขึ้นบ้างก็ตาม แต่เมื่อรัฐบาลโชกุนโตกูงาวะ ได้ประกาศห้ามคนญี่ปุ่นเดินทางออกนอกประเทศในปี ค.ศ. 1639 (พ.ศ. 2182) แล้วก็ส่งผลให้คนญี่ปุ่นไม่สามารถเดินทางออกนอกประเทศได้ ชาวญี่ปุ่นที่อยู่ในกรุงศรีอยุธยาจึงมีจำนวนลดลงโดยลำดับจนกระทั่งหมู่บ้านญี่ปุ่นสลายไปในที่สุด

แม้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในสมัยกรุงศรีอยุธยาจะยังคงเป็นความสัมพันธ์ด้านการค้าเป็นหลัก แต่ก็มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เชื่อได้ว่าไทยกับญี่ปุ่นเริ่มมีความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันในสมัยนี้ โดยโชกุนโตกูงาวะ ได้ส่งคณะทูตมาเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศไทยเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1606 (พ.ศ. 2149) ในสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ ในขณะที่ฝ่ายไทยได้ส่งคณะทูตซึ่งปรากฏชื่อตามหลักฐานของฝ่ายญี่ปุ่นว่า วิสูตรสุนทร และ พิพัฒน์สุนทร ไปเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศญี่ปุ่น เป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1623 (พ.ศ. 2166) คณะทูต

ของไทย นำโดยหลวงทองสมุทร และขุนสวัสดิ์ ได้เดินทางไปญี่ปุ่นเพื่อขอความร่วมมือจากรัฐบาลโชกุนมิ ให้ญี่ปุ่นสนับสนุนกัมพูชาในการรบกับกรุงศรีอยุธยา เนื่องจากในขณะนั้นมีชาวญี่ปุ่นไปตั้งรกรากอยู่ในกัมพูชา และทำหน้าที่ทหารอาสาในลักษณะเดียวกับที่มีอยู่ในกรุงศรีอยุธยา เช่นกัน

ภายหลังการเยือนในครั้งนี้ ยังปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับการเยือนของคณะทูตทั้งสองฝ่ายอยู่เป็นระยะ จนกระทั่งญี่ปุ่นปิดประเทศ และกรุงศรีอยุธยาเริ่มเกิดปัญหาศึกสงครามกับพม่า การติดต่อระหว่างรัฐบาลทั้งสองฝ่ายจึงหยุดชะงักไปเป็นเวลากว่า 200 ปี อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลาระหว่างนั้นยังคงมีการติดต่อค้าขายระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง โดยผ่านพ่อค้าชาวฮอลันดาในเมืองนางาซากิ ซึ่งเป็นช่องทางเดียวที่รัฐบาลโชกุนให้ติดต่อการค้ากับต่างประเทศได้

อยุธยา เมืองท่านานาชาติ*

ผศ.চারنگศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์**

วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม

มหาวิทยาลัยรังสิต

อยุธยา เป็นชื่ออดีตเมืองหลวงของไทยในยุคสมัยที่เรียกว่า ราชอาณาจักรอยุธยา ซึ่งมีกำเนิดเมื่อปี ค.ศ.1350 และสิ้นสุดเมื่อปี ค.ศ. 1767 มีอายุรวม 417 ปี ในปัจจุบันอยุธยาเป็นเพียงจังหวัดหนึ่งที่ตั้งอยู่ทางเหนือห่างจากเมืองหลวงของประเทศไทย คือกรุงเทพมหานคร หรือบางกอก อยุธยา 70 กิโลเมตร

อยุธยา : มรดกโลก

ที่ตั้งของเมืองหลวงอยุธยา มีลักษณะเด่นและสำคัญต่อการเป็นศูนย์กลางทางการปกครอง เศรษฐกิจ การค้า และความเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรม คือ การมีแม่น้ำ 3 สายไหลมาล้อมรอบและกลายเป็นคูเมืองตามธรรมชาติที่ไม่มีวันที่น้ำจะเหือดแห้งทำให้อยุธยามีสภาพเป็นเกาะ ทั้งยังได้มีการสร้างกำแพงเมืองที่มีความยาวโดยรอบ 12.4 กิโลเมตร คูเมืองนี้ไม่เพียงแต่จะเป็นแนวป้องกันการโจมตีเมืองหลวงในช่วงมีศึกสงครามเท่านั้น น้ำจากแม่น้ำเหล่านี้ยังถูกนำมาใช้ภายในเมืองหลวง โดยการขุดคูคลอง เชื่อมต่อกันเป็นจำนวนมาก ด้วยปัจจัยนี้จึงทำให้อยุธยาได้รับการยกย่องให้เป็น “มรดกโลก” ในฐานะเป็นเมืองที่ใช้ประโยชน์จากน้ำได้อย่างมากยิ่่งนั่นเอง

อยุธยา : เมืองหลวง - เมืองท่านานาชาติ

เมืองหลวงอยุธยา ไม่ได้ตั้งติดทะเลเช่นเมืองท่าการค้าโดยทั่วไป หากแต่ตั้งอยู่ลึกเข้ามาในแผ่นดินตามเส้นของแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักของไทยถึง 143 กิโลเมตร ทั้งนี้เพราะเป็นยุทธศาสตร์ด้านการปกครองเพื่อการควบคุมหัวเมืองต่างๆ ที่ตั้งอยู่ในประเทศ และเพื่อควบคุมกำลังและการใช้แรงงานประชากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะสร้างความมั่นคงและความมั่งคั่งให้กับอาณาจักร

ขณะเดียวกัน แม่น้ำเจ้าพระยาก็ไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการเดินเรือที่ทำการค้าทางทะเลกับต่างประเทศ ทั้งต่อเรือสำเภาจีน ญี่ปุ่น และประเทศอื่นๆ ในย่านเอเชีย และต่อเรือกำปั่นของชาติยุโรป เพราะในยุคสมัยนี้ขนาดของเรือที่สร้างด้วยไม้ยังมีระวางบรรทุกทุกน้ำหนักเพียง 600-1,200 ตัน ไม่ใช่เรือเหล็กขนาดใหญ่ที่บรรทุกได้เป็นแสนตันเช่นในปัจจุบัน ดังนั้นเรือการค้าของชาติต่างๆ ในสมัยนี้จึงสามารถเดินทางมาถึงอยุธยาได้อย่างสะดวก

ดังนั้น อยุธยาทั้งในฐานะเมืองหลวงและเมืองท่านานาชาติจึงมีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมากเมื่อเทียบกับเมืองหลวงและเมืองท่าการค้าในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในยุคสมัยเดียวกันนี้

อยุธยากับการค้านานาชาติ

การค้าของอยุธยากับต่างชาตินั้นเป็นการค้าผูกขาดโดยพระมหากษัตริย์หรือรัฐ กล่าวคือ รัฐจะมีข้อกำหนดประเภทของสินค้าเข้าและส่งออกที่รัฐผูกขาดการค้าแต่ผู้เดียว รัฐมีร้านค้าและคลังสินค้าตลอดทั้งมีเรือสำเภาสำหรับบรรทุกสินค้าไปยังตลาดต่างประเทศ

ตลาดการค้าที่สำคัญของอยุธยา คือ จีน ซึ่งมีหลักฐานว่าติดต่อทำการค้ากันมาตั้งแต่ก่อนสร้างอาณาจักรและทำการค้าระหว่างกันเรื่อยมา จนราวต้นศตวรรษที่ 19 จึงเป็นตลาดที่มีปริมาณความต้องการสินค้าสูง และเป็นตลาดที่สินค้าได้ราคาดี ทั้งนี้เพราะเป็นการค้าในระบบบรรณาการ ซึ่งหมายถึงระบบการค้าที่ต้องไปพร้อมกับคณะทูต กล่าวคือเรือสินค้าของชาติต่างๆ ที่ไปพร้อมกับคณะทูต เพื่อเคารพจักรพรรดิจีนนั้นจะได้รับอนุญาตให้ค้าขายได้รับสิทธิพิเศษทั้งด้านตลาดที่เปิดให้ค้ามากขึ้นกับเมืองต่างๆ และการงดเว้นจัดเก็บภาษีด้านต่างๆ

*เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “อยุธยา มรดกอารยธรรมโลก” ๑-๔ กันยายน ๒๕๔๔ ณ โรงแรมกรุงศรีวอเตอร์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

**เป็นนักประวัติศาสตร์เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์การเมืองไทยและป็นหนึ่งในคณะทำงานหนังสือ อยุธยา: Discovering Ayutthaya

ซึ่งทำให้การค้าในระบบบรรณาการนี้ทำกำไรให้กับประเทศผู้ค้าด้วยกันอย่างมาก และนี่คือที่มาของความมั่งคั่งของราชสำนักและเมืองหลวงอยุธยา

ในช่วงครึ่งแรกของอยุธยา มีหลักฐานว่า วิวิกว (คือหมู่เกาะโกลินา) ซึ่งขณะนั้นยังเป็นอาณานิคมของโปรตุเกส ได้ทำการค้าในฐานะพ่อค้าคนกลางระหว่างจีน - ญี่ปุ่น - อยุธยาด้วย กล่าวคือ โดยการนำเอาสินค้าจากญี่ปุ่นและจีนมาขายยังตลาดอยุธยา และเอาสินค้าจากอยุธยาไปค้าที่ตลาดจีนและญี่ปุ่น ในช่วง 145 ปี ระหว่าง ค.ศ.1425-1570 มีเรือวิวิกวมาค้ายังอยุธยาถึง 58 ลำ จากจำนวนที่มาค้าในภูมิภาคนี้ทั้งสิ้น 150 ลำหรือเฉลี่ยมายังอยุธยา 1 ลำ ในทุกๆ 2 ปีครึ่ง

ต่อมานั้นก็เป็นการค้าโดยตรงกับญี่ปุ่น ในช่วง 32 ปี ระหว่าง ค.ศ. 1604 - 1636 มีเรือญี่ปุ่นได้รับอนุญาตจากรัฐบาลโชกุนให้มาทำการค้ายังอยุธยาถึง 56 ลำ หรือเฉลี่ยปีละ 2 ลำ แต่การค้าที่รุ่งเรืองนี้ต้องยุติลงเมื่อรัฐบาลญี่ปุ่นประกาศปิดประเทศ หากทว่า ญี่ปุ่นก็ยังเปิดเมืองท่านางาซากิให้เป็นช่องทางการค้าและการรับข่าวสารจากภายนอก ดังนั้น ญี่ปุ่นจึงอนุญาตให้เฉพาะพ่อค้าชาวดัตช์และชาวจีนทำการค้าต่อไปได้ ด้วยเหตุนี้ สินค้าของอยุธยาและของญี่ปุ่นจึงยังคงมีอยู่ในตลาดของทั้งสองฝ่ายเรื่อยมา โดยผ่านเรือของพ่อค้าทั้งสองชาตินี้

นอกจากนี้อยุธยายังเป็นเมืองท่าของการค้าสินค้าส่งผ่าน คือ สินค้าจีน - ญี่ปุ่น และของโลกเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่นำเข้ามายังตลาดอยุธยานั้น ได้รับการซื้อไปค้าต่อยังตลาดในอ่าวเบงกอลและอ่าวเปอร์เซีย และยังมีการนำสินค้าไปค้าต่อยังตลาดในยุโรปด้วย ในทำนองเดียวกัน อยุธยาก็เป็นตลาดของสินค้าจากโลกตะวันตกที่จะถูกนำไปค้าต่อยังตลาดโลกตะวันออกที่ไกลถึงจีนและญี่ปุ่นด้วย ดังนั้นอยุธยาจึงเป็นเมืองท่าของพ่อค้าทั้งจากตะวันออกและตะวันตกที่นำเรือมาซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากัน

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นับจากต้นศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา เมื่อเรือของโปรตุเกสสามารถเดินทางมาถึงอยุธยาได้โดยตรง จึงทำให้พ่อค้าชาวยุโรปจากชาติต่างๆ เข้ามายังอยุธยามากขึ้น ไม่เพียงจะเป็นการค้าโดยตรง

ระหว่างตลาดยุโรปและอยุธยา แต่พ่อค้าชาวยุโรปยังเข้ามาทำหน้าที่เป็นพ่อค้าคนกลางของเมืองท่าต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียนี้มากขึ้นตามลำดับเวลาด้วย พ่อค้ายุโรปชาติสำคัญที่ค้ากับอยุธยา ได้แก่ โปรตุเกส เนเธอร์แลนด์ หรือ ดัตช์ อังกฤษ ฝรั่งเศส

สินค้าสำคัญในตลาดอยุธยา

สินค้าสำคัญของอยุธยา ส่วนใหญ่คือสินค้าของป่าที่รัฐได้มาจากระบบส่วย คือการที่ประชากรของอยุธยาใช้สิ่งของที่หาได้จากธรรมชาติหรือสิ่งของที่ผลิตขึ้นมาได้นำมาจ่ายแทนการถูกเกณฑ์แรงงานโดยรัฐ สินค้าสำคัญ เช่น ไม้ฝาง สำหรับการย้อมสีผ้า ไม้กฤษณา เพื่อกลิ่นน้ำหอม กายาน เป็นเครื่องหอม ครั่ง ใช้ทำตราปิดผนึกเอกสารสำคัญ รังนกนางแอ่น เป็นอาหารบำรุงร่างกาย ข้างและนอแรดใช้ในยาจีน หนังสือเป็นสินค้าที่นิยมในญี่ปุ่นสำหรับตัดเสื้อและถุงมือของนักรบ ข้างที่ฝึกหัดอย่างดีแล้ว สำหรับเป็นพาหนะและการใช้งานนอกนั้นยังมีแร่ที่สำคัญคือ ดีบุก และตะกั่ว ส่วนสินค้าที่สำคัญของชาติต่างๆ ที่เข้ามายังตลาดอยุธยา เช่น ผ้าไหมจากจีน และญี่ปุ่น เครื่องสังคโลกของจีน กะทะเหล็กจากจีน ทองแดงจากญี่ปุ่น ผ้าฝ้ายทั้งเขียนลายและพิมพ์ลายจากอินเดีย ผ้าและน้ำกุหลาบจากเปอร์เซียกระจกจากฮอลันดาอาวูร์ปีนจากยุโรป เครื่องเทศทั้งพริกไทยและกานพลูจากหมู่เกาะในภูมิภาคนี้

อยุธยากับชุมชนนานาชาติ

จากการที่อยุธยาเป็นตลาดสินค้าของนานาชาติ ดังนั้นจึงมีการตั้งชุมชนชาติต่างๆ ในอยุธยา ในช่วงศตวรรษสุดท้ายของอยุธยานั้น ประมาณว่าอยุธยามีประชากรที่อาศัยอยู่ในและนอกกำแพงเมืองราว 150,000 คน โดยนับรวมชาวจีน มอญ ลาว เขมร จาม พม่า ที่ถือว่าเป็นประชากรส่วนหนึ่งของอยุธยา ส่วนกลุ่มที่ถือว่าเป็นคนต่างชาตินั้น อยุธยากำหนดให้พื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาด้านใต้ของเมืองหลวง เป็นที่ตั้งของชุมชนคนเหล่านี้ โดยมีหมู่บ้านโปรตุเกสเป็นชุมชนขนาดใหญ่ ด้านฝั่งตะวันตกของแม่น้ำัดนั้น ก็เป็นชุมชนมุสลิม ชาวมลายู และชาวมักกะสัน (เกาะมากัสซาร์) และ

มีชุมชนชาวเวียดนามที่เป็นคริสเตียน โดยมีโบสถ์ของฝรั่งเศสเป็นศูนย์กลาง ส่วนด้านฝั่งตะวันออกมีหมู่บ้านญีปุ่น ซึ่งเป็นชุมชนที่มีขึ้นตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 16 จนถึงราวต้นศตวรรษที่ 18 ในสมัยที่การค้ากับญีปุ่นเฟื่องฟู ประมาณว่ามีชาวญีปุ่นในหมู่บ้านนี้ 1,00-1,500 คน ถัดขึ้นไปนั้นเป็นหมู่บ้านอังกฤษและหมู่บ้านดัชท์หรือเนเธอร์แลนด์

การที่อยุธยาเป็นเมืองท่าและชุมชนนานาชาติได้ตลอดมานั้น จึงเป็นเสมือนบทอธิบายถึงลักษณะความสัมพันธ์กับชนชาวต่างชาติ ทั้งด้านเศรษฐกิจการค้าและวัฒนธรรม ตลอดจนการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในความหลากหลายทางเชื้อชาติและลัทธิความเชื่อทางศาสนาได้เป็นอย่างดี

จากอยุธยาสู่ธนบุรีและรัตนโกสินทร์

ราชอาณาจักรอยุธยาแตกแยกสลายลงไปเป็นผลจากการพ่ายแพ้สงครามกับอาณาจักรเพื่อนบ้าน เมื่อปี ค.ศ. 1767 แต่ภายในปีเดียวกันนั้น คนไทยสามารถรวมกำลังสร้างอาณาจักรใหม่ขึ้นมาที่มีชื่อว่า กรุงธนบุรี (ค.ศ. 1767 - 1782) และกรุงรัตนโกสินทร์ (ค.ศ. 1782 - ปัจจุบัน) ทั้งสองอาณาจักรของไทยนี้ยังคงดำเนินตามรอยยุทธศาสตร์ของอยุธยา คือมีเมืองหลวงตั้งบนฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา และประสบความสำเร็จในการฟื้นฟูทางการค้ากับต่างชาติอีกครั้ง โดยเฉพาะกับจีนและโลกเอเชีย ทำให้ความมั่งคั่งเจริญรุ่งเรืองกลับมาในเวลาอีกไม่กี่สิบปีต่อมา อย่างไรก็ตาม สภาพการณ์ทางการค้าแบบสมัยอยุธยา ก็ได้เปลี่ยนไปตั้งแต่ราวต้นศตวรรษที่ 19 เมื่อประเทศตะวันตกได้ก้าวสู่ยุคสมัยของการยึดประเทศต่างๆ ในเอเชียเป็นอาณานิคม

ภูมิปัญญาชาวอยุธยา เมืองน้ำ*

ภรศ ภุระนุ**

เหตุผลสำคัญข้อแรก ที่พระนครศรีอยุธยาได้รับการประกาศให้เป็นสมบัติวัฒนธรรมที่มีคุณค่าโดดเด่น โดยองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือ UNESCO ให้ขึ้นทะเบียนไว้ในบัญชีมรดกโลกเมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2534 นั่นคือ

“อยุธยามีความเป็นเยี่ยมในการเลือกสรรทำเลที่ตั้งในตำแหน่งที่ชุมชนของแม่น้ำมีการออกแบบผังเมืองอย่างซับซ้อนเหมาะสมกับชุมชนที่อาศัยการสัญจรทางน้ำเป็นหลักอันเป็นธรรมชาติของการตั้งถิ่นฐานแบบไทยๆ ลักษณะดังกล่าวเอื้ออำนวยต่อการรักษาพระนคร การป้องกันการรุกรานของข้าศึกศัตรู และการจัดระบบสาธารณูปโภคได้อย่างเหมาะสมกับสังคมเมือง จนสามารถพัฒนาการสู่ความรุ่งเรืองในยามสงบสุข”

เข้าใจว่าคำเชิดชูคุณค่าพระนครศรีอยุธยาให้เป็นเมืองมรดกโลกในฐานะเมืองน้ำ อาจจะยังไม่เป็นที่ทราบกันแพร่หลาย จึงเป็นเรื่องที่ราชการที่เกี่ยวข้อง ชาวจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและผู้สนใจเรื่องอยุธยาศึกษาสมควรได้รับทราบ และช่วยกันขัดเกลาให้ชัดเจน พิสูจน์ได้และทำการสืบทอดต่อดังที่คนในยุคต่อจากพระนครศรีอยุธยาถูกทำลายไปแล้วคือ คนยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นได้สืบทอดมาแล้วแต่คนยุคกรุงรัตนโกสินทร์ยุคปัจจุบันได้ละเลยและหลงลืมไป

ภูมิปัญญาของการเป็นชุมชนเมืองน้ำในที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาเริ่มต้นตั้งแต่เมื่อใด

งานศึกษาชิ้นหนึ่งของอาจารย์ทิวา ศุภจรรยา อดีตอาจารย์ประจำวิชาคณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย ระบุเรื่องเมืองน้ำยุคเริ่มสถาปนาชุมชนเมืองในที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา คือเมื่อราว 1500 ปีก่อน (ยุคทวาราวดี) คือ เมืองคูเมือง อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี เป็นเมืองที่ตั้งอยู่ชายขอบทะเลซึ่งในเวลานั้นกั้นอ่าว (สยาม) ลึกเข้ามาในแผ่นดินมากจนถึงแถบจังหวัดสิงห์บุรี ที่ตั้งเมืองคูเมืองในเวลานั้น จึงน่าจะลุ่มมากด้วย อยู่ใกล้ทะเลซึ่งเป็นที่ยึดเกาะของแม่น้ำสายต่างๆ ผู้คนยุคนั้นจึงแก้ปัญหาในการอยู่อาศัยในที่ลุ่มด้วยการขุดคูคลองรอบเมืองใหญ่ มีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมมุมมน ในขณะที่เดียวกันยังได้ขุดคูคลองรอบๆ เมืองเป็นตารางเล็กๆ เพื่อให้มีเนินดินเป็นที่อยู่อาศัย และคงใช้คูคลองเหล่านั้นเป็นเส้นทางคมนาคม ร่องรอยดังกล่าวนั้นศึกษาได้จากภาพถ่ายทางอากาศ ฉะนั้น เมืองคูเมืองที่อำเภออินทร์บุรี จึงเป็นเมืองน้ำเก่าแก่ตั้งแต่ยุคทวาราวดี และเก่าแก่มากเกือบพันปีก่อนการสถาปนาพระนครศรีอยุธยา ซึ่งในกาลเวลานั้น พื้นที่ที่ตั้งพระนครศรีอยุธยาคือ อ่าวสยาม

พบหลักฐานยุคก่อนประวัติศาสตร์ในพื้นที่ตอนใต้จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

หากจะระบุให้พื้นที่ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในยุคสร้างชุมชนเมือง คือเมื่อราว 1500 ปี ก่อนที่อ่าวสยามทั้งหมดก็ไม่ได้ ผลการศึกษาของอาจารย์ทิวา ศุภจรรยา และคณะ ยังได้ให้รายละเอียดอีกว่า พื้นที่บางส่วนของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยเฉพาะทิศใต้และทิศตะวันตกเป็นพื้นที่ตอน เรื่องนี้สอดคล้องกันดีกับหลักฐานโบราณคดีพบโดยบังเอิญ โดยนักประดาน้ำมหาโบราณวัตถุมาขาย ณ บริเวณปลายแม่น้ำน้อยที่

* เอกสารประกอบการเสวนาทางวิชาการเรื่อง “อยุธยาเมืองน้ำ เมืองมรดกโลก” ๙ กันยายน ๒๕๕๔ ณ สถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

** อดีตอาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี awpu ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์

อำเภอเสนา-บางไทร พวกเขาได้พบขวานหินขัด หินดุน เบ็ดหิน ภาชนะดินเผา กำไลหิน โครงกระดูก ฯลฯ และกล่าวกันว่ายังมีหลักฐานอีกบางส่วนฝังอยู่ในตลิ่งริมแม่น้ำ หากได้ทำ การเปรียบเทียบวัตถุที่พบที่นี้กับวัตถุที่พบ ณ ที่อื่นที่มีรูปลักษณะใกล้เคียงกันและระบุอายุได้ สามารถระบุได้ว่า เป็นหลักฐานของชุมชนครั้งยุคก่อน ประวัติศาสตร์ ริมทะเลหรือบนเกาะริมชายหาด

พื้นที่ตอนส่วนของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ยังปรากฏในประวัติศาสตร์ในยุคต่อมาอีกว่าใช้เป็นที่ตั้ง ค่ายพม่า คือค่ายสี่กุก ภายใต้การบังคับบัญชาของ มังมหานรธา เมื่อครั้งยกทัพมาปิดล้อมจนต้องเสีย กรุงศรีอยุธยา พ.ศ. 2310 กองทัพพม่าตั้งค่ายพัก ณ บริเวณนี้ โดยปราศจากปัญหาน้ำท่วม จึงสามารถ ปิดล้อมพระนครศรีอยุธยาได้นานกว่าปกติ สามารถ บีบคั้นให้ชาวพระนครศรีอยุธยาหมดเรี่ยวแรงจนต้อง เสียกรุงศรีอยุธยาในที่สุด พื้นที่ตอนส่วนของจังหวัด พระนครศรีอยุธยาจึงน่าศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

พระนครศรีอยุธยาเมืองน้ำ

บันทึกโดยชาวสยาม แหกอิหร่าน และชาวตะวันตก ได้ให้ภาพความเป็นเมืองน้ำของพระนครศรีอยุธยาไว้อย่างชัดเจน อาทิ

อาลักษณ์คณะราชทูตอิหร่านเดินทางมาถึง พระนครศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ. 2228 ได้บันทึกสภาพ พระนครศรีอยุธยาเมื่อแรกเห็นว่าเป็น เมืองแห่งนาวา การสัญจรต้องใช้เรือ

เดอ ลาลูแบร์ ราชทูตพิเศษจากราชสำนักพระเจ้า หลุยส์ที่ 14 เมื่อ พ.ศ. 2230 ระบุว่าพระนครศรีอยุธยาอยู่ในเขตริ้น ผู้คนจึงสร้างเรือนอาศัยอยู่ริมน้ำรวมทั้ง ขุดคลองผ่านเป็นจำนวนมาก ตั้งเมืองเป็นเกาะหลายเกาะ มีกำแพงเมืองล้อมรอบ บ้านเรือนสร้างด้วยไม้ ถนนส่วนใหญ่มีลำคลองขวางหน้าเป็นเส้นตรง จึงเปรียบได้กับ นครเวนิสถนนบางถนนปลูกต้นไม้และปูถนนด้วยอิฐตะแคง ตามคลองต่างๆ มีสะพานไม้และสะพานอิฐทอดข้าม เป็นอันมาก

แกมเฟอร์ ชาวเยอรมันเข้ามาที่พระนครศรีอยุธยา พ.ศ. 2233 ระบุว่า พระนครศรีอยุธยาตั้งอยู่บนเกาะ มีคลองขุดต่อจากแม่น้ำตัดกันไปมาหลายสายจนกระทั่ง ไปไหนไกลๆ ไม่ได้หากไม่ใช่เรือ จากแม่น้ำใหญ่สามารถใช้เรือแล่นเข้าไปในเมืองจอดเทียบท่าพระราชวัง และ ตำนานสำคัญๆ ได้

คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรมว่า มีตลาดเรือที่แม่น้ำรอบกรุง เป็นตลาดท้องน้ำ 4 ตลาด คือ ตลาดน้ำบางกระบือ หน้าวัดพนัญเชิง ตลาดปากคลองคูจาม ตลาดปากคลองคูไม้ร้อง และตลาดปากคลองวัดเดิมใต้ศาลเจ้าปู่เท่างัง

ตัวอย่างของคำบอกเล่าคนร่วมสมัยครั้งพระนครศรีอยุธยา ยังรุ่งเรืองคงให้ภาพความเป็นชุมชนเมืองน้ำของนครแห่งนี้ได้เป็นอย่างดี

ภูมิปัญญาสำคัญในฐานะคนเมืองน้ำของชาวพระนครศรีอยุธยา ได้แก่

การขุดคูคลองมากมาย จำนวนคลองทั้งในเมือง และนอกเมือง ปรากฏในรายงานของกรมศิลปากร ชื่อ มรดกวัฒนธรรมไทย สมัยพระนครศรีอยุธยา (พ.ศ. 1890-2310) ว่า

มีคลองนอกเมืองทั้งหมด 19 คลอง ส่วนใหญ่ มีวัชพืชขึ้นปกคลุม ใช้สัญจรทางน้ำไม่ได้ หรือสัญจรได้บางส่วน บางคลองถูกทับถมจนหมดสภาพ มีเพียง คลองเดียวที่สามารถสัญจรได้สะดวกคือ คลองบางบาล

มีคลองภายในเมือง 12 คลอง ไม่มีรายงานผล สภาพในปัจจุบัน แต่เข้าใจว่าคงมีสภาพดีกว่าคลองนอกเมือง แต่มีบางคลองคงถูกบุกรุกและถมจนหมดสภาพ แล้วเช่นกัน

การสร้างบ้านเรือน ให้อยู่อาศัยได้ในฤดูน้ำหลาก คือเรือนเสาสูง รวมทั้งเรือนสะเทินบกสะเทินน้ำนั้น คือ เรือนแพ แกมเฟอร์ระบุว่า เรือนแพส่วนใหญ่อยู่ทางใต้เมือง

สร้างสาธารณูปโภค เช่น สะพาน คูเรือ ทำนบ ท่าเรือ เรื่องนี้ปรากฏในรายงานการศึกษาของพระยา ไบราณราชธานีนทร์ อดีตเทศาภิบาลมณฑลกรุงเก่า เรื่องกรุงเก่า (ประชุมพงศาวดารภาคที่ 63) เมื่อ พ.ศ. 2450 ระบุไว้ เช่น

ทำนบ : “บรรดาคลองใหญ่ซึ่งออกแม่น้ำนั้น เห็นว่าตามปากคลองคงจะมีทำนบกั้นน้ำไว้สำหรับราษฎร ซึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ในพระนครใช้สอย เพราะว่ากรุงเก่าถึง จะเป็นเมืองลุ่มน้ำๆท่วมก็จริง แต่ถึงฤดูแล้งน้ำก็ลดต่ำกว่า ตลิ่งลงไปเกือบ 3 วา คลองในพระนครอย่างลึกก็คงจะ 3 วา หรือไม่ถึง เมื่อเป็นเช่นนั้น ถึงหน้าแล้งน้ำในพระนครก็คง แห้งหมด จะมีน้ำใช้ก็แต่ที่บึงซีซันแห่งเดียว ข้อที่เห็นว่าจะ มีทำนบกั้นน้ำตามปากคลองนั้นก็ด้วยเมื่อครั้งหนึ่งมีผู้ขุด ซ่อมคลองในไต่กับคลองหอรตนไชยได้พบไม้เต็งรังบ้าง ไม้ ตะเคียนบ้าง หน้ากว้างราวคืบ 4 เหลี่ยม ยาว 6 ศอกบ้าง เกิน 6 ศอกบ้าง จมขวางตามปากคลองเรียงไปตามแนว กำแพงอยู่เป็นอันมาก และทั้งมีเสาสั้นๆ ปักอยู่ด้วย จึงคิดว่าเสานั้นคงจะปักรายเต็มปากคลอง แล้วเอาไม้ เหลี่ยมวางเรียงเป็นตับ ขึ้นไปทั้ง 2 ข้าง ถมดินกลางให้ แน่นเป็นทำนบ สูงแต่เพียงสักครึ่งคลอง ถ้าถึงฤดูน้ำๆ ขึ้น มาท่วมเลยหลังทำนบ ก็ใช้เรือไปมาในพระนครได้ แต่เมื่อน้ำลดลงมาถึงทำนบกก็เลิกใช้เรือ ชั่งน้ำไว้สำหรับราษฎร ที่ อยู่ในพระนครได้บริโภค”

สะพาน : พระยาโบราณราชธานินทร์ ได้ระบุว่า มีหลายแบบ เช่น แบบเชิงสะพานทั้งสองข้างก่ออิฐและปูน กระดานกลาง เช่น สะพานป่าถ่าน สะพานชีกุน แบบก่อ ด้วยอิฐตลอด กลางคลองเจาะเป็นช่องโค้งคูหา กลางใหญ่ 2 ข้างเล็ก เป็น 3 ช่อง สำหรับให้เรือลอดไปมาได้ เช่น สะพานประตูจีน สะพานเทพหมี แบบสะพานใหญ่ก่อด้วย แล่งคือสะพานข้างหน้าวัดพลับพลาไชย และแบบสุดท้าย มีชื่อเรียกว่า สะพานไซ่ ข้ามคลองท่อท้ายพระที่นั่ง บรรยงกัรตนาสนซึ่งพระยาโบราณราชธานินทร์เสนอว่า ควร เป็นสะพานหก

อุโมงค์ : ปรากฏในแผนที่พระนครศรีอยุธยา ใน จดหมายเหตุ เดอ ลาลูแบร์ ระบุตำแหน่ง ที่ตั้งอุโมงค์ที่ พระนครศรีอยุธยา 2 แห่ง คือ

อุโมงค์ทะเล อยู่ ณ บริเวณเหนือป้อมเพชร ตรงข้าม วัดพนัญเชิง พระยาโบราณราชธานินทร์ ระบุว่า “ที่อุโมงค์ ทะเลซึ่งมีในแผนที่หนังสือลาลูแบร์ ที่แถวนั้น บัดนี้ มีทรายมูลขึ้น เป็นพื้นสูงถึงตลิ่ง แต่เมื่อสัก ๕ - ๖ ปีมานี้ (ก่อน พ.ศ. 2450) เจ้าของบ้าน ขุดบ่อที่หลังเรือน พบเรือ ทะเลใหญ่ลำหนึ่ง กว้างราว 10 ศอก หรือ 3 วา แต่ยาวเท่าใด ไม่ได้เห็นตลอด เพราะเรือนเจ้าของบ้านปลูกกล่อม อยู่มาแต่เดิมมีเรือจมอยู่นั้น ถ้าถึงฤดูแล้งน้ำในบ่อดแล้ว ไปดูเมื่อใด ก็ได้เห็นเสมอ”

อุโมงค์พระที่นั่ง อยู่ใต้วัดเชิงท่า ตรงข้ามพระบรม มหาราชวัง พระยาโบราณราชธานินทร์ระบุว่า “ใน ที่ระหว่างตั้งแต่วัดเชิงท่าไปวัดพนมยงค์นั้น ชาวบ้านซึ่งอยู่ ในเวลานั้น ผู้ที่ได้รับคำบอกเล่าสืบต่อกันมาก็ว่าเป็นที่โรง เรือนหลวง ยังมีลารางอยู่ลำหนึ่ง ชาวบ้าน เรียกกันว่า คูไม้ร้อง ก็คงจะเป็นอุโมงค์ที่เอาเรือมาเรือพระที่นั่งไว้ และจะมีเหตุขึ้นอย่างใดซึ่งทำให้คนเข้าใจว่า นางไม้มาเรือที่อยู่ ในอุโมงค์ร้อง จึงเลยเรียกว่าคูไม้ร้องต่อมา ที่ข้างคูไม้ร้อง หลายปีมาแล้วมีผู้ขุดหลุมปลูกเรือน ได้พบเรือจมอยู่ใต้ดิน ก็ไม่อาจปลูกในที่ตรงนั้น”

จัดระบบเศรษฐกิจพึ่งพาเรือและสายน้ำ แกม เพอร์ระบุว่า มีผู้อาศัยรอบๆ พระนครมากด้วยกันที่อาศัย เรือ ลำละสองครัว สามครัวบ้าง และบ้างก็มากกว่านั้น โยกไปย้ายมาจอดอาศัยอยู่ที่โน่นบ้าง ที่นี้บ้าง เวลาถึงงาน ก็ลอยลำเที่ยวเร่ขายของเป็นอาชีพ

สรุปและข้อเสนอแนะเพื่ออนุรักษ์พัฒนา เฉพาะประเด็น เมืองน้ำมรดกโลกพระนครศรีอยุธยา

ด้วยการมีทำเลที่ตั้งชุมชนเมืองในที่ราบลุ่มน้ำ หลากท่วมตามฤดูกาล ผู้คนที่เลือกตั้งถิ่นฐานในที่ราบลุ่ม กันอ่าวสยาม จึงต้องแสวงหาแนวทางในการสร้างชุมชน เมือง ของตนโดยปรับปรุงให้สิ่งแวดล้อมอันเป็นอุปสรรค ในการมีชีวิตดังกล่าวกลับมาเป็นประโยชน์ นั่นคือการ สร้างเป็นชุมชนเมืองน้ำ ในด้านกายภาพเมืองน้ำของ พระนครศรีอยุธยาที่เห็นชัดเจน คือการขุดคูคลองเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคม การสร้างเรือนไม้บนเสาสูงและเรือแพ การใช้เรือเป็นพาหนะหลัก ฯลฯ น่าจะเป็นเอกลักษณ์ ที่พบหาได้ยากสำหรับชุมชนเมืองในโลก

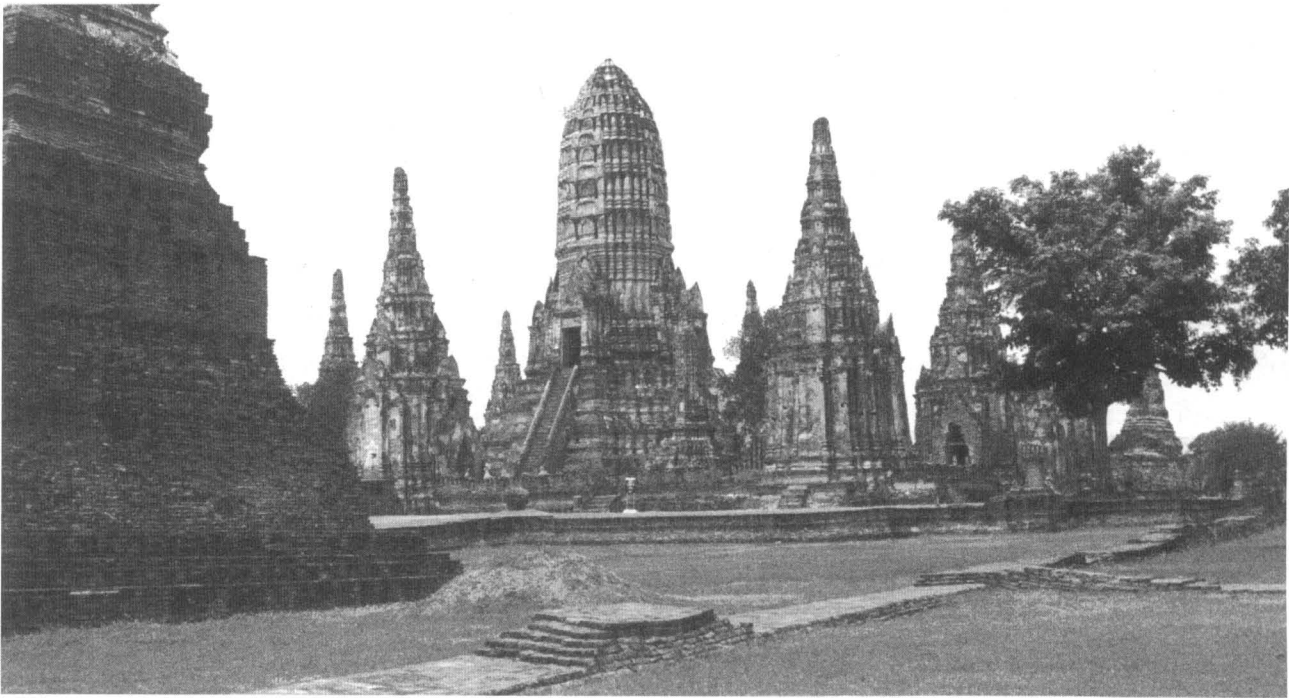
สถิติปัญหาในการสร้างชุมชนเมืองน้ำ ในพื้นที่ ราบลุ่มน้ำท่วมส่วนนี้ ที่เก่าแก่มียาวนานราว 1500 ปี ก่อน คือ เมืองคูเมือง อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี ความเป็น เมืองน้ำของพระนครศรีอยุธยาน่าจะเป็นการสืบทอดภูมิ ปัญญาจากชุมชนเมืองน้ำที่มีอายุเก่าแก่มาาก่อนในพื้นที่นี้ รวมทั้งเป็นประสบการณ์ส่งทอดต่อการสร้างชุมชน เมืองน้ำ กรุงรัตนโกสินทร์ในเวลาต่อมา แต่ประสบการณ์ ดังกล่าวได้ถูกมองข้ามความสำคัญไปในยุคสยามใหม่ ซึ่งมีโลกทัศน์มุ่งเน้นอาชวนะธรรมชาติ

อย่างไรก็ตาม พื้นที่บางส่วนของจังหวัดพระนคร- ศรีอยุธยาเป็นที่ดอน ได้พบหลักฐานของการตั้งเป็นชุมชน ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นหลักฐานใหม่ ที่ชวนติดตามศึกษา

เฉพาะหลักฐานกายภาพพระนครศรีอยุธยา
ที่พิสูจน์ให้เห็นความเป็นเมืองน้ำอย่างแท้จริงนั้นสมควร
ได้รับการคุ้มครองฟื้นฟู อนุรักษ์ และพัฒนาเร่งด่วน ด้วย
หลักฐาน ดังกล่าวกำลังเสื่อมค่า สูญหาย และถูกทำลาย
ด้วยการพัฒนา และความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ อย่างรวดเร็ว
และในที่สุดภูมิปัญญาคนเมืองน้ำของชาวพระนครศรีอยุธยา
ที่ได้สร้างสรรค์ติดต่อกันมานานหลายศตวรรษในการดำรงชีวิต
อย่างมีความสุข และมีเอกลักษณ์ในสภาพแวดล้อม
ธรรมชาติที่ราบลุ่มน้ำท่วม ซึ่งประสบการณ์สำคัญ
อีกอย่างหนึ่งของบรรพชนที่ทิ้งไว้ให้คนรุ่นหลังได้สืบทอด
และเรียนรู้ก็จะสูญหายไป

ข้อเสนอแนะ เพื่อการอนุรักษ์พัฒนาเฉพาะ
ประเด็นกายภาพชุมชนเมืองน้ำ มรดกโลกพระนครศรีอยุธยา
ควรดำเนินการ คือ

1. การขุดลอกคูคลอง
2. การป้องกันการบุกรุกและถมคูคลอง
3. การบูรณะและอนุรักษ์สถานที่ที่เกี่ยวข้อง
กับเมืองน้ำ ที่ปรากฏในหลักฐานทางประวัติศาสตร์
เช่น สะพาน อุเรือหลวง อุเรือทะเล เป็นต้น
4. การรื้อฟื้นสภาพถนนขนานคูคูคลอง
ดังที่ได้มีผู้บันทึกไว้รวมทั้งการขุดค้นพบหลักฐาน
เช่นการปลูกต้นไม้รวมทั้งปูถนนด้วยอิฐตะแคงคู่ขนาน
ไปกับคลอง
5. การจัดย่านอาศัยกำหนดเป็นบ้านสวน
ดังเช่นที่ ดร.สุเมธ ชุมสายเคยเสนอไว้ในโครงการ
พัฒนาเกาะเมืองและบริเวณใกล้เคียง จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา พ.ศ. 2510

วัดไชยวัฒนาราม*

รศ. วณิช สุธารัตน์**

วัดไชยวัฒนาราม เป็นวัดสำคัญวัดหนึ่งของอยุธยาตั้งอยู่นอกเกาะกรุงศรีอยุธยา ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าปราสาททอง พ.ศ. 2173 บริเวณที่ตั้งของวัดนี้เคยเป็นที่ตั้งบ้านเรือนของพระราชมารดา ซึ่งได้สิ้นไปก่อนที่พระเจ้าปราสาททองจะเสวยราชสมบัติเป็นกษัตริย์ การสิ้นพระชนม์ของพระราชมารดา มีความเกี่ยวเนื่องกับการขึ้นครองราชย์ของพระองค์ กล่าวคือพระราชมารดาสิ้นขณะที่พระองค์มีตำแหน่งเป็นเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ เสนาบดีกลาโหมในรัชสมัยพระเชษฐาธิราช

เจ้าพระยากลาโหม ได้จัดงานศพให้กับมารดาของท่านที่บริเวณวัดกุฎาธาราม โดยเชิญขุนนางทั้งทหารและพลเรือนจำนวนมากมาร่วมงานศพในครั้งนั้น และในที่ชุมชนนี้เองที่เจ้าพระยากลาโหมได้ประกาศเจตจำนงค์ในอันที่จะยึดอำนาจจากกษัตริย์ต่อมาเมื่อได้ขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์องค์ที่ 25 เป็นต้นราชวงศ์ปราสาททองแล้วพระองค์จึงได้สร้างวัดไชยวัฒนารามขึ้นเพื่ออุทิศผลบุญนี้ให้กับพระราชมารดาของพระองค์ อนึ่ง วัดนี้อาจจะถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งชัยชนะเหนือเขมรด้วย ฉะนั้นรูปแบบในทางสถาปัตยกรรมจึงเหมือนหนึ่งจำลองมาจากนครวัดอย่างเดียวกับที่พระองค์ได้ทรงสร้างปราสาทวัดพระนครหลวง ริมแม่น้ำป่าสัก บนเส้นทางจากอยุธยาไปพระพุทธบาท สระบุรี

ภายในอาณาบริเวณแผนผังรูปสี่เหลี่ยมของวัดไชยวัฒนารามมีสิ่งก่อสร้างหลายชนิด โดยศูนย์กลางอยู่ที่องค์ปราสาทประธานขนาดใหญ่สูงถึง 35 เมตร ซึ่งล้อมรอบด้วยปรางค์บริวาร 4 องค์ประจำทิศต่างๆ ปราสาททั้งหมดนี้ตั้งอยู่บนฐานประทักษิณเดียวกัน ล้อมรอบด้วยระเบียงคตยาวต่อเนื่องกันเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีหลังคาประดับด้วยลวดลายโดยตลอด และตลอดความยาวของพระระเบียงนี้มีพระพุทธรูปปางมารวิชัยจำนวน 10 องค์

ประทับนั่งอยู่เป็นแถวยาว และมีอาคารทรงพระเมรุประจำอยู่ทั้ง 8 ทิศ โดยผนังด้านนอกของเมรุทิศนี้มีปูนปั้นอยู่ 12 ภาพ แสดงเรื่องราวพุทธประวัติ ส่วนภายใน เมรุทั้งแปดนี้ประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัยทรงเครื่องขนาดใหญ่ประทับอยู่ โดยพระเมรุที่อยู่ตรงมุมทั้ง 4 นั้น แต่ละเมรุมีพระพุทธรูปอยู่ 2 พระองค์ องค์พระพักตร์ไปตามแนวยาวของพระระเบียงส่วนด้านเมรุอีก 4 องค์ที่เหลือนั้นมีพระพุทธรูปหันพระพักตร์เข้าสู่ปราสาทประธาน เสมือนว่าไม่มีสรรพสิ่งใดจะรุดพันไปจากสายพระเนตรอันทรงพระเมตตาของพระองค์ไปจากร่องรอยที่ยังปรากฏอยู่ สันนิษฐานว่าได้ประดับประดาด้วยลวดลายต่างๆ และปิดทับด้วยทองคำเปลวบนแผ่นโลหะ แล้วยังประดับประดาด้วยไม้แกะสลักทั้งฟ้าและเพดาน ลงรักปิดทอง ประดับกระจกตลอดจนมีจิตรกรรมเขียนสีเป็นลายพฤกษาอย่างวิจิตรพิสดารด้วย

บริเวณด้านทิศตะวันออกของแนวระเบียงคตซึ่งเป็นด้านหน้าของวัดและเป็นเส้นทางสู่แม่น้ำเจ้าพระยานั้น ยังมีซากฐานของพระอุโบสถขนาดใหญ่ ยาว 52.75 เมตร กว้าง 20 เมตร ซึ่งภายในมีพระพุทธรูปหินทรายปางมารวิชัยจำนวน 3 องค์ ประทับอยู่ด้านหน้าของพระอุโบสถทั้งซ้ายและขวามีเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองอยู่หนึ่งคู่ด้วย

วัดไชยวัฒนาราม เป็นวัดหลวงที่ใช้บำเพ็ญพระราชกุศลของกษัตริย์ทุกพระองค์สืบต่อมาทุกสมัยของอาณาจักรอยุธยา ทั้งนี้ใช้เป็นที่ถวายพระเพลิงพระศพลูกยาเธอพระบรมวงศานุวงศ์ต่างๆ ตลอดจนพระศพของเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์ก็ได้รับการถวายพระเพลิงที่นี่เช่นกัน

วัดไชยวัฒนาราม กลายเป็นค่ายตั้งรับศึกพม่าในสงครามเสียกรุงครั้งที่สอง พ.ศ. 2310 ต่อจากนั้นก็ร้างไป จนเพิ่งได้รับการขุดแต่งเพื่อการอนุรักษ์ เมื่อ พ.ศ. 2530 นี้

* เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “อยุธยาบรรดาศักดิ์” ๑-๔ กันยายน ๒๕๔๔ ณ โรงแรมกรุงศรีวอร์

** รองศาสตราจารย์คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา และเป็นที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิของสถาบันอยุธยาศึกษา

สงครามในประวัติศาสตร์*

บัลกี อาร์ณ**

ในการบันทึกประวัติศาสตร์ชาติใดก็ตามแต่ ล้วนให้ความสำคัญกับศึกสงครามเป็นหลัก การชนะศึกแต่ละครั้ง หมายถึงความยิ่งใหญ่ของชาตินั้นๆ ด้วย เวลาที่เราชนะผู้อื่น ก็ดีใจ ภูมิใจ อยากเล่า อยากบอก อยากประกาศให้ผู้อื่นรู้ว่า เราชนะ ชัยชนะครั้งนี้ได้มาอย่างไร ลำบากแค่ไหน นักสู้ของเรา ทหารของเรากล้าหาญแค่ไหน แต่นิสัยมนุษย์ปุถุชนไม่อยากจะจดจำความพ่ายแพ้ของตนเอง ไม่มีใครอยากเป็นผู้สูญเสีย ไม่อยากเล่นบทผู้แพ้ ไม่อยากเล่าต่อ ไม่อยากบันทึก ไม่อยากจดจำ ความพ่ายแพ้เป็นความอัปยศ เสียศักดิ์ศรี เสียชื่อเสียง จึงปิดบังสาเหตุที่ทำให้ตัวเองแพ้ ปิดบังความจริง และหาเหตุผลต่างๆ นานาว่า ความพ่ายแพ้ครั้งนี้ มิใช่เป็นเพราะตัวเอง ไม่เอาไหน ไม่มีความสามารถ ถ้าไม่เป็นอย่างนี้ ไม่เป็นอย่างนั้น คนนั้นคนนี้ไม่โกง ไม่ทรยศ ฉันก็ไม่แพ้แน่นอน โยนความผิดให้คนอื่นเสมอ นี่คือความจริงของมนุษย์

โลกมนุษย์ อัดตาดันหน้า แพ้ชนะเป็นธรรมดา แพ้ครั้งเดียวไม่ได้แปลว่าจะแพ้ตลอด เช่นเดียวกัน ชนะเพียงหนึ่งครั้ง ก็ไม่ใช่ว่าจะเป็นผู้ชนะตลอดกาล

แท้จริงแล้ว ถ้าผู้แพ้วonderว่าการพ่ายแพ้ครั้งนี้ว่าเกิดจากอะไร ผิดพลาดตรงไหน จุดอ่อน จุดแข็งของตัวเอง และของผู้ชนะอยู่ที่ใด จากนั้น ก็รู้จักที่จะแก้ไขปรับปรุง ให้สมบูรณ์ การแพ้ก็ไม่ใช่เสียเปล่า อาจจะทำมาซึ่งชัยชนะครั้งยิ่งใหญ่ในอนาคตก็ได้

เช่นเดียวกัน ถ้าผู้ชนะคิดแต่ข่มมีดีใจ หลงตัวว่าตนเองเก่งกล้า ไม่มีจุดอ่อน ไม่มีข้อผิดพลาดใดๆ ชัยชนะนั้นก็ไม่มีทางที่จะยั่งยืน หากแต่จะทำมาซึ่งความพ่ายแพ้ในอนาคต

ข้าพเจ้าขอยกตัวอย่างง่ายๆ ให้เห็นว่า ทำไมพม่าเสียเมืองให้แก่อังกฤษ

ในอดีต พระมหากษัตริย์พม่ามีความเชื่อมั่นในพระองค์สูง พระองค์เชื่อว่าที่พระองค์ชนะศึกสงครามทุกครั้ง ก็เพราะพระองค์เป็นมหาจักรพรรดิราช หรือมหाराชาธิราช ผู้มีอำนาจ วาสนา มีศีลธรรม จริยธรรม และพระบารมีสูง ไม่มีใครทำร้ายพระองค์ได้ในจักรวาลนี้ แสดงให้ชาวโลกรู้ว่าตนเองเป็นมังกรที่ยิ่งใหญ่เสมอ (มังกรซึ่งคนไทยเรียกขานพระเจ้าตะเบงชเวตตี้ นั้นไม่ใช่พระนามของพระองค์แต่อย่างใด คนพม่านิยมเรียกพระมหากษัตริย์ตนเองว่า มังตรา ซึ่งแปลว่า ธรรมราชา และเรียกพระโอรสของกษัตริย์ดำรงตำแหน่งเป็นรัชทายาทว่า พระมหาอุปราช)

เมื่อครั้งที่พม่ามีปัญหาทะเลาะเบาะแว้งกับ East India Company ของอังกฤษ พระมหากษัตริย์พม้ามั่นใจในพระบารมีของพระองค์ว่าอังกฤษไม่กล้ารบ จึงมีรับสั่งให้ยกทัพไปเปิดศึกกับอังกฤษที่เขตราชม รัฐมณีปุระ ปรากฏว่ากองทัพอังกฤษแพ้พม่าไม่แพ้ ทำให้พม่ายิ่งได้ใจ มั่นใจตนเองมากขึ้น จนละเลยที่จะศึกษายุทธศาสตร์การรบของกองทัพอังกฤษอย่างสิ้นเชิง คิดแต่ว่าเราชนะแน่ สุดท้ายเป็นอย่างไร พม่าก็เสียเมืองให้แก่อังกฤษจนได้

ข้าพเจ้าอยากบอกว่าการแพ้ หรือชนะไม่สำคัญทุกชาติทุกคนเคยแพ้เคยชนะทั้งนั้น ถ้าเราลองย้อนกลับไปศึกษาในประวัติศาสตร์ จะเห็นว่า เราต่างเคยได้รับทั้งชัยชนะและความพ่ายแพ้มาแล้วทั้งนั้น แต่อย่าปิดบังความพ่ายแพ้ของตนเองในอดีตด้วยวิธีต่างๆ นานา เช่น สร้างเรื่องใหม่ บิดเบือนความจริง หรือโยนความผิดให้ผู้อื่นเลย

ที่สำคัญ โปรดอย่าบิดเบือนประวัติศาสตร์ด้วยการเชื่อมโยงถึงการปลุกใจให้รักชาติหรือการต่อสู้ชาติเลย

* เอกสารประกอบการเสวนาทางวิชาการเรื่อง “กาฬลักษณ์วีรกรรม : ๓๖๐ ปี พระนเรศวรมหาราชธิราช” ๒๔ มิถุนายน ๒๕๕๐ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

**เกิด ณ เมืองหงสาวดี ประเทศพม่า ได้ศึกษาและค้นคว้าวิจัยจากเอกสารโบราณที่ค้นพบตั้งแต่ประเทศอินเดียถึงภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้

ปัจจุบัน คำว่ากู่ชาติที่เป็นที่นิยมมาก หนังสือเอเยละครเอเย ภาพยนตร์เอเย ต่างกล่าวอ้างถึงคำว่ากู่ชาติกันอย่างฟุ่มเฟือย บางท่านกลัวนักประวัติศาสตร์วิจารณ์ก็เลี่ยงไปใช้คำว่า ตำนานประวัติศาสตร์ ข้าพเจ้าฟังแล้วก็หึ่งยิ่งนัก ตำนานกับประวัติศาสตร์ปนกันได้ด้วยหรือ ข้าพเจ้าเข้าใจว่าประวัติศาสตร์คือการบันทึกเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริงในอดีต แต่ตำนานเป็นเพียงเรื่องราวเล่าสืบทอดกันมา และอาจหมายถึงจินตนาการของนักแต่งนิยายเท่านั้น มิใช่หรือ

ข้าพเจ้าไม่เข้าใจอย่างหนึ่งว่า คำว่าชาวสยาม กู่ชาตินั้นมาจากไหน ประเทศสยามเคยตกอยู่ใต้อาณาณานิคมตั้งแต่เมื่อไร มีชาติใดบ้างเคยครอบครอง บัลลังก์กรุงสยาม และปกครองชาติสยามเป็นร้อยปีพันปี จนต้องใช้คำว่ากู่ชาติ รวากับกำลังปลดแอกตัวเองให้พ้นจากชาติใดชาติหนึ่ง

จากการศึกษาประวัติศาสตร์สยามในอดีตข้าพเจ้าพบว่า คนต่างชาติที่เคยครอบครองบัลลังก์กรุงศรีอยุธยาและจัดระเบียบราชการ มีแค่พระเจ้าบุเรงนององค์เดียวเท่านั้น โดยมีระยะเวลาประมาณสามเดือนเมื่อกรุงศรีฯ ตกครั้งแรกในปี พ.ศ. 2112 ภายหลังจึงโปรดให้สมเด็จพระมหาธรรมราชาขึ้นปกครองแทน ก่อนจะเสด็จกลับหงสาวดี เหมือนกับในสมัยที่กรุงศรีอยุธยา ตกครั้งที่สองเมื่อ พ.ศ. 2310 กองทัพพม่าเผาบ้านเมืองตามความนิยมในสมัยนั้น จากนั้นก็ยกทัพกลับ

เพราะฉะนั้น การที่กรุงศรีฯ ตกทั้งสองครั้ง ไม่ได้แปลว่า สยามตกเป็นเมืองขึ้นพม่าดังเช่นที่ พม่า ลาว และเวียดนามเคยตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตก แต่เป็นเพียงการขยายอำนาจตามธรรมเนียมปฏิบัติของระบอบจักรวรรดินิยมเท่านั้น ฉะนั้น การใช้คำว่ากู่ชาติจึงไม่ถูกต้อง เพราะหากวันใด ฝ่ายแพ้เกิดเข้มแข็งขึ้น ก็จะยกทัพไปแสดงแสนยานุภาพแข่งอำนาจกันอีกครั้ง ผลัดกันแพ้ผลัดกันชนะ แต่ไม่ได้หมายความว่านั่นคือการกู่ชาติ ครั้งหนึ่งพระนเรศวรก็ทรงเคยประกาศสงครามกับพม่าที่เมืองเมะตะมะ (เพื่อแสดงถึงการขยายอำนาจ มิใช่ประกาศอิสรภาพแต่อย่างใด)

น่าเสียดายที่นักประวัติศาสตร์สมัยใหม่ไม่ยอมคิดจุดนี้เลยคิดแต่พยายามเปลี่ยนเรื่องราวต่างที่เกิดขึ้นจริง

ในอดีตให้เป็นแนวประวัติศาสตร์แบบชาตินิยมให้ได้ข้าพเจ้ายอมรับว่าการปลุกใจให้คนในชาตินั้นๆ รักชาติรู้สามัคคี มีน้ำหนึ่งใจเดียวกันนั้น เป็นเรื่องสำคัญแต่จะใช้ประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือ ก็ไม่ถูกต้อง

ประวัติศาสตร์คือประวัติศาสตร์ จะได้ประโยชน์ส่วนตัว หรือเสียประโยชน์ส่วนรวม ควรปล่อยให้ตามความจริงเป็นของแท้ที่ไม่จำเป็นต้องมีการแต่งเติมให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาประวัติศาสตร์ของชาติตัวเอง นำชัยชนะเป็นเครื่องเตือนใจมิให้อีกเหิม ส่วนการพ่ายแพ้หรือสูญเสียก็เป็นบทเรียนเตือนใจมิให้ผิดพลาดซ้ำ

ณ เวลานี้การบันทึกประวัติศาสตร์ที่ถูกต้องแม่นยำ หาได้ยาก มีแต่ประวัติศาสตร์ฉบับชาตินิยมเลียนแบบนิทาน ปัจจุบัน หนังสือประเภทประวัติศาสตร์หลายฉบับที่เผยแพร่ออกมาขายอยู่ในตลาดหนังสือ ส่วนใหญ่เป็นการหวังผลทางธุรกิจทั้งนั้น หนังสือประวัติศาสตร์พวกนี้ข้าพเจ้าขออนุญาตตั้งชื่อว่าประวัติศาสตร์พาณิชย์ หรือประวัติศาสตร์ ระบบทุนนิยม

กู่ชาติคืออะไร

คนสมัยนี้นิยมใช้คำว่ากู่ชาติเหลือเกิน อะไรๆ ก็กู่ชาติ พระนเรศวรก็กู่ชาติ พระเจ้าตากสินก็กู่ชาติ เริ่มเผยแพร่มาจากไหนก็ไม่ทราบ ในสมัยนั้น IMF ก็ยังไม่มิด้วยซ้ำ ข้าพเจ้าขอถามหน่อยว่าความหมายแท้ๆ ของกู่ชาติคืออะไร

ชาวอินเดียกู่ชาติ ชาวพม่ากู่ชาติ ชาวลาวกู่ชาติ ชาวเวียดนามกู่ชาติ คนแถวๆ นี้กู่ชาติทั้งนั้น เหตุผลเพราะอะไร เราคงทราบกันดี แล้วทำไมคนไทยจะกู่ชาติบ้างมิได้หรือ ไม่อย่างนั้นเราก็จะเขยไม่ทันสมัย ไซ้ครบคนแถวๆ นี้ กู่ชาติทั้งนั้น เพราะเขาเคยตกอยู่ใต้อาณานิคมชาติตะวันตกมานานจำเป็นต้องต่อสู้กู้อิสรภาพของชาติตนเองคืน แท้จริงแล้วเขาก็ไม่ได้อยากได้ชื่อว่าจะต้องกู่ชาติหรือครับ ถ้าชาติอื่นไม่เข้ามายึดประเทศเขา

นาที่นี้คำว่ากู่ชาติสำหรับคนไทยยังไม่มี ถ้าอยากมีต้องรอชาติใดชาติหนึ่งมายึดและปกครองประเทศไทยก่อน หลังจากนั้น อยากจะใช้คำว่ากู่ชาติก็นิมนต์เลยครับ

ข้าพเจ้าขออนุญาตอธิบายการกู้ชาติของพม่าในหน้อยก่อนอื่นเราต้องเข้าใจถึงคำว่าสงครามแบบจักรวรรดินิยมก่อนสงครามแบบจักรวรรดินิยมหมายความว่า ทำสงครามต่อกัน เพื่อเป็นการขยายอำนาจแสดงแสนยานุภาพ ไม่ใช่บาดหมางอาฆาตเจ็บแค้นระหว่างชนชาติจนจะฆ่ากันให้ตายให้ได้ ระบบปกครองด้วยจักรวรรดินิยมนั้น เมื่อชนะแล้วก็จัดให้ชาตินั้นๆ ปกครองต่อตนเอง ภายใต้พระบารมีของกษัตริย์ที่เป็นฝ่ายชนะหลังจากนั้นผู้ชนะก็ยกทัพกลับไปเรื่องก็จบ มีหลายศึกที่แสดงให้เห็นรูปแบบของสงครามแบบจักรวรรดินิยม ไม่ว่าจะเป็นศึกระหว่างพม่ากับมอญ ยะไข่กับไทยใหญ่ หรือแม้แต่อยุธยา

แต่ศึกระหว่างพม่ากับอังกฤษนั้น ต่างกับศึกทุกครั้งที่ผ่านมาเคยรบ การที่อังกฤษรบกับพม่านั้นไม่ใช่สงครามแบบจักรวรรดินิยมที่รบเพราะเกียรติยศ ศักดิ์ศรีหรือเพื่อแสดงแสนยานุภาพ อย่างเช่นในอดีต แต่เป็นการแผ่ขยายอาณานิคมต่างหาก ผู้ชนะยึดแผ่นดินและตั้งรัฐบาลตัวเองขึ้นปกครองชาติที่แพ้ทั้งหมด ไม่เพียงเท่านั้นยังบังคับให้ชาติที่แพ้ต้องเสียค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการทำสงครามนั้นๆ ด้วยสงครามครั้งแรกที่รัฐบาลอังกฤษเป็นผู้ชนะได้สั่งผู้แพ้ให้เสียค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนเงินถึงยี่สิบล้านปอนด์ให้แก่รัฐบาลอังกฤษ

ยิ่งไปกว่านั้น อังกฤษยังพยายามที่จะขายแผ่นดินที่ตัวเองยึดได้ โดยจะให้กษัตริย์พม่ารับซื้อแผ่นดินตัวเองคืนจากอังกฤษ แต่กษัตริย์พม่าไม่ยอม จึงเปิดศึกรบอีกครั้งที่สองและสาม แต่พม่าก็พ่ายแพ้ให้แก่อังกฤษทุกครั้งจนกระทั่งครั้งหลังสุด รัฐบาลอังกฤษจับพระเจ้าสีป่อก่อนจะเนรเทศให้ไปอยู่ที่อินเดีย ยึดสิทธิ์ของราษฎรและเจ้านายศักดิ์นาทั้งหมดให้ทุกคนอยู่รวมกันในฐานะทาสกดขี่กันถึงขนาดนั้น คนพม่าส่วนใหญ่ยอมถูกกดขี่ไม่ไหวก็ลุกขึ้นต่อสู้กู้อิสรภาพของตนเองกลับคืนใช้เวลากว่าร้อยปีจึงได้รับอิสรภาพอย่างสมบูรณ์ นี่แหละคือการกู้ชาติอย่างแท้จริง

สงครามในประวัติศาสตร์

สงครามในประวัติศาสตร์ที่ผูกพันกับคนไทยให้ศึกษาไว้ดังต่อไปนี้

สงครามระหว่างหงสาวดีกับกรุงศรีอยุธยา

1. พระเจ้าตะเบงชเวตตี้ตีกรุงศรีอยุธยาเมื่อ พ.ศ. 2090 (สงครามพระสุริโยไท)

2. พระเจ้าบุเรงนองตีกรุงศรีอยุธยาเมื่อ พ.ศ. 2106 (สงครามช้างเผือก)

3. พระเจ้าอลองพญาตีกรุงศรีอยุธยาเมื่อ พ.ศ. 2310

สงครามระหว่างเวียงจันทร์กับกรุงธนบุรี

กองทัพไทยยกทัพไปตีกรุงเวียงจันทร์เมื่อ พ.ศ. 2318

สงครามระหว่างกรุงศรีอยุธยากับพิษณุโลก

พระมหาจักรพรรดิยกทัพไปตีพระมหารัชมราชา

1. พระเจ้าตะเบงชเวตตี้ตีกรุงศรีอยุธยาเมื่อ พ.ศ. 2090 (สงครามพระสุริโยไท)

พงศาวดารพม่าบันทึกไว้ว่า พระเจ้าตะเบงชเวตตี้ขึ้นปกครองกรุงตองอู เมื่อ พ.ศ. 2073 และใช้เวลารวบรวมรัฐต่างๆ เข้าด้วยกันนานถึง 9 ปี และขึ้นครองราชย์อีกครั้งที่เมืองหงสาวดีเมื่อ พ.ศ. 2082 ต่อมา พ.ศ. 2089 พระยาสมิงเมาะละแหม่ง กราบพูลให้พระองค์ทราบว่างาทพสยามนำโดยพระยาสมิงกาญจนบุรียกทัพมาตีทวาย จึงโปรดให้เจ้าเมืองเมาะตะมะลงไปปราบ จากนั้นพระเจ้าตะเบงชเวตตี้ยกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ. 2090

2. พระเจ้าบุเรงนองตีกรุงศรีอยุธยาเมื่อ พ.ศ. 2106 (สงครามช้างเผือก)

หลังจากพระเจ้าตะเบงชเวตตี้สวรรคตได้ 3 ปี คือในปี พ.ศ. 2097 พระเจ้าบุเรงนองทรงขึ้นครองราชย์ที่กรุงหงสาวดีลำดับถัดมา และได้ทรงส่งราชสาส์นให้พระเจ้าสยามส่งช้างเผือกหนึ่งเชือกมาถวาย เพื่อยอมรับการฉลองราชาภิเษกของท่าน พระมหาจักรพรรดิษัตริย์กรุงศรีอยุธยาไม่ยอมรับข้อเสนองของพระเจ้าหงสาวดี พระเจ้าบุเรงนองจึงยกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ. 2106

3. พระเจ้าอลองพญาตีกรุงศรีอยุธยาเมื่อ พ.ศ. 2310

พระเจ้าอลองพญาทรงขึ้นครองราชย์ที่ชเวโบ (รัตนสิงค์) เมื่อ พ.ศ. 2295 ครั้นถึง พ.ศ. 2303 พระองค์เสด็จมาตีกรุงหงสาวดี และประทับอยู่ที่ ณ เมืองตริคุน (ย่างกุ้ง) เจ้าเมืองทวายส่งข่าวให้ทรงทราบว่า ทหารพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาเข้าปล้นสดมภ์และยึดเรือบรรทุกสินค้าสองลำของพระเจ้าอลองพญาไป จึงยกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยา (เรื่องทำนองนี้

เคยเกิดขึ้นครั้งหนึ่ง โดยนายเมา ริสโคลลิส Maurice Collis ชาวอังกฤษซึ่งเคยเป็นเจ้าเมืองมะริดในสมัยอาณานิคม อังกฤษ บันทึกไว้ว่าพระเจ้ากรุงสยาม (สมเด็จพระนารายณ์ มหาราช) แต่งตั้งสามูอัลไวท์ (Samuel White) ชาวอังกฤษ เป็นเจ้าเมืองมะริด มีหน้าที่เก็บภาษีสินค้าเข้าออกที่ทำเรือ มะริด แต่นายสามูอัลช่วยโอกาสใช้อำนาจที่ได้มาจาก พระเจ้าแผ่นดินสยาม ตั้งตนเป็นโจรสลัดปล้นสดมภ์ เรือสินค้าที่ขนส่งทางมหาสมุทรอินเดีย และทะเลอันดามัน) **หมายเหตุ :** จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าทุกครั้งที่พม่ารบ กับกรุงศรีอยุธยา พม่าชนะหมดทุกครั้งก็จริง แต่พม่าไม่เคย ขึ้นปกครองอยุธยาเองเลย

4. กองทัพไทยยกทัพไปตีกรุงเวียงจันทร์เมื่อ พ.ศ. 2318

พระเจ้าธนบุรีพระมหากษัตริย์ไทยยกทัพไปตีเมือง เวียงจันทร์และเผาบ้านเผาเมืองวัดวาอารามจนไม่เหลืออะไร นอกจากคันธภูมิหาวีหารของพระแก้วมรกตแห่งเดียว เท่านั้นเมื่อ พ.ศ. 2318 สาเหตุที่กองทัพไทยทำเช่นนั้น ประวัติศาสตร์ลาวบันทึกสั้นๆ ไว้ว่าพระเจ้าสุริยวงศ์ขึ้นเป็น พระเจ้าแผ่นดินได้ 2 ปี ก็ทรงยกทัพมาตีเวียงจันทร์ ตั้งค่าย ล้อมเวียงจันทร์นานถึง 2 เดือน ก็ยังเข้าตีเอาไม่ได้ ฝ่ายเจ้า ศิริบุญสาร พระเจ้าแผ่นดินเวียงจันทร์ได้แต่งทูตถือราชสาส์น ไปขอให้พม่าที่อยู่เชียงใหม่ ลงมาตีนครหลวงพระบาง พระเจ้า สุริยวงศ์ได้ทราบข่าวนี้แล้ว ก็ถอยทัพกลับคืนและขออ่อนน้อม ต่อพม่าแต่โดยดีพม่าก็ไม่ได้ทำร้ายเจ้าสุริยวงศ์แต่ประการใด แต่กลับเป็นไมตรีต่อกัน ต่อมาเจ้าสุริยวงศ์เห็นว่าพม่าทำ สงครามพ่ายแพ้แก่ไทยเรื่อยๆ จึงติดต่อสัมพันธ์กับพระเจ้า ธนบุรี โดยยุยงว่า พระเจ้าศิริบุญสารแห่งเวียงจันทร์เป็นใจ กับพม่า ดังนั้นกองทัพไทยจึงมาตีเวียงจันทร์ในปี พ.ศ. 2318

5. พระมหาจักรพรรดิยกทัพไปตีพระมหาธรรมราชา

ในรัชสมัยของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิแห่งกรุง ศรีอยุธยาสาเหตุที่ทำให้พระองค์ยกทัพไปตีเมืองพิษณุโลกนั้น นายวันวลิต Jeremias Van Valiet ซึ่งเป็นชาวฮอลันดาที่มา อาศัยอยู่ที่กรุงศรีอยุธยา โดยมีฐานะเป็นเจ้าหน้าที่ใหญ่ของ บริษัทอินเดียตะวันออก East India company ในช่วงรัชสมัย ของพระเจ้าปราสาททอง (ค.ศ. 1633-42) บันทึกไว้ว่า พระมหาจักรพรรดิทรงยกพระธิดาองค์โตให้อภิเษกสมรส กับพระธรรมราชาแห่งเมืองพิษณุโลก คู่สมรสคู่นี้ไม่สู้จะสนิท ทะเลาะเบาะแว้งกันบ่อยครั้ง วันหนึ่งพระมหาธรรมราชา

ซึ่งเป็นพระสวามีได้ทรงทำร้ายพระมเหสี โดยตีที่ศีรษะแตก จนอาบเลือด หลังจากนั้นพระนางใช้ผ้าสไบเช็ดเลือด และ ม้วนใส่ไปในกระบอกทอง พร้อมด้วยจดหมายอธิบาย เหตุการณ์ที่พระสวามีทำร้าย ส่งไปให้พระบิดา ที่กรุงศรีอยุธยา พระมหาจักรพรรดิทรงกริ้วมาก จึงยกทัพ ไปตีเมืองพิษณุโลก

เรื่องราวระหว่างพระเจ้ากรุงศรีอยุธยากับเจ้าเมือง พิษณุโลกที่นายวันวลิตบันทึกไว้นั้น ไปเหมือนกับเหตุการณ์ ที่เป็นชนวนสงครามระหว่างพระเจ้านันทบุเรง กรุงหงสาวดี กับพระเจ้ากรุงอังวะ โดยพงศาวดารพม่าหลายฉบับ ไม่ว่า จะเป็นหอแก้ว หรือมหาราชวงศ์ ต่างบันทึกไว้ว่า พระเจ้า นันทบุเรงแห่งหงสาวดี ทรงจัดพิธีอภิเษกสมรสระหว่าง พระมหาอุปราช พระโอรสองค์โตกับพระธิดาแห่งพระเจ้า อังวะ แต่พระมหาอุปราชไม่มีใจรักพระธิดาอังวะ จึงทะเลาะเบาะแว้งบ่อยครั้ง หลังจากนั้นเรื่องราวที่เกิดขึ้น ทุกอย่างก็เหมือนกับเรื่องราวของพระมหาธรรมราชา สุดท้ายก็ลงเอยด้วยสงคราม ทำให้เหตุการณ์สอง เหตุการณ์นี้ ตามที่นายวันวลิตบันทึกไว้คล้ายคลึงกัน

ถ้าเราศึกษางานบันทึกของนายวัน วลิต โดยละเอียด จะพบว่า ความทรงจำด้านประวัติศาสตร์ของคนสยามนั้น ดูสับสนอยู่ไม่น้อยทีเดียว เช่น สงครามระหว่างพระเจ้า หงสาบุเรงนองกับพระมหาจักรพรรดิ ซึ่งปกติมีสองครั้ง โดยครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2106 (สงครามช้างเผือก) และ ครั้งที่สอง เมื่อ พ.ศ. 2112 (กรุงศรีฯ แตกครั้งที่หนึ่ง) แต่ทั้งสองครั้งนี้ นายวัน วลิต มีการบันทึกรวมกันไว้เพียงแค่ ครั้งเดียว

การบันทึกของนายวันวลิตที่รวมสองครั้งเป็นแค่ครั้งเดียว ข้าพเจ้าเชื่อว่าเรื่องนี้มิใช่ความผิดพลาดของนายวัน วลิตเอง แต่น่าจะเกิดจากความทรงจำหรือเรื่องราวที่ได้ยินได้ฟังมา สับสนมากกว่า เพราะว่าเรื่องราวที่นายวัน วลิต บันทึกไว้นั้น ไม่ใช่การค้นคว้าศึกษาด้วยตนเอง เพราะตนเองไม่ใช่ คนท้องถิ่นไม่ได้เป็นคนไทย ไม่เข้าใจภาษาพูดและภาษาอ่าน ฉะนั้นจึงไม่มีโอกาสและไม่มีเวลาพอที่อ่านตำรา ประวัติศาสตร์ หรือศึกษาด้วยตัวเองได้ นอกจากได้ฟัง ได้ยินที่คนอื่นเล่ามา และบันทึกไว้เท่านั้น

ฉะนั้นเป็นไปได้ว่าคนไทยสมัยนั้นไม่นิยมเขียนประวัติศาสตร์เป็นทางการโดยการบันทึกผ่านตัวอักษร แต่นิยมเล่าต่อๆ กันมาแบบตำนานนิยาย เมื่อเวลาผ่านไประยะหนึ่ง ความจำก็จางลง เหตุการณ์เรื่องราวต่างๆ กันแบบตำนานนิยายก็เพี้ยนไปบ้าง ใส่สีให้สวยงามขึ้นบ้าง ไร้ใจขึ้นบ้าง ผสมปนเปไปหมดจนไม่รู้ว่่าอันไหนเท็จ อันไหนจริง กลายเป็นว่าสงครามที่เกิดขึ้นในอดีตนั้น ดูน่ากลัว รุนแรง เช่นฆ่ากันเอาเป็นเอาตาย

แท้จริงแล้ว การทำศึกสงครามในสมัยโบราณนั้น ไม่ร้ายแรงเท่าที่คนสมัยนี้คิดและเชื่อกันว่าเป็นการต่อสู้ เปิดศึกกันเพื่อชาติแต่อย่างใด ข้าพเจ้าอธิบายไว้แล้วว่าเป็นสงครามแบบจักรวรรดินิยม หมายความว่าทำสงครามเพื่อเป็นการขยายอำนาจ แสดงแสนยานุภาพเท่านั้น แต่ไม่ได้มีความอาฆาต หรือเกลียดชังกันมากมายถ้าเราศึกษาประวัติศาสตร์อย่างตรงไปตรงมาและจริงใจจะเห็นว่าสองฝ่ายที่รบกัน ยังมีความผูกพันกันอยู่ไม่น้อยทีเดียว

อย่างเช่นสงครามระหว่างพระเจ้าหงสาวดีนันทบุเรง กับพระนเรศวร ซึ่งเป็นสงครามที่ใช้เวลานานที่สุดดุเดือดที่สุด และไพร่พลทั้งสองฝ่ายตายมากที่สุด แต่ท่ามกลางความสูญเสียเหล่านั้นความผูกพันฉันพี่น้องระหว่างสองฝ่ายก็ยังมีอยู่ไม่น้อยทีเดียว พงศาวดารพม่าบันทึกไว้ว่า เมื่อ พ.ศ. 2137 เดือนมกราคม หลังจากพระมหาอุปราชาเสียชีวิตในสนามรบที่กรุงศรีอยุธยา พระนเรศวรร่วมมือกับสมเด็จพระเอกาทศธรรมยกทัพยี่สิบสี่กอง พร้อมด้วยช้างหกเชือก ม้าหกพัน ทหารหนึ่งแสนสองหมื่นคนล้อมกรุงหงสาวดีไว้ถึงสี่เดือน ในเวลานั้นพระธิดาองค์หนึ่งของพระเจ้านันทบุเรงขออนุญาตเข้าเฝ้าพระนเรศวรและกราบทูลขอให้เลิกศึกสงครามแย่งชิงอำนาจครั้งนี้เพราะประชากรชาวพม่าที่ไม่รู้ว่่าอินทรีเหิน ไม่มีความผิดกลับต้องตายมหาศาล ก็ไม่ทราบว่่า การเจรจานั้นจับใจพระนเรศวรอย่างไร หรือพระนเรศวรผูกพันกับพระนางองค์นี้นักน้อยแค่ไหน ทรงถอนทัพกลับทันที ทั้งๆ ที่กรุงหงสาฯ ในเวลานั้นดูจะเป็นฝ่ายเสียเปรียบอยู่ไม่น้อย หลังจากนั้นศึกระหว่างหงสาวดีและอยุธยาก็ยุติเป็นเวลานาน

ครั้นถึง พ.ศ. 2142 พระนเรศวรได้ข่าวมาว่าพระเจ้าตองอูกับพระเจ้าเยไขร่วมมือกันตีกรุงหงสาวดีแตก ก็ยกทัพใหญ่มาช่วยพระเจ้านันทบุเรง ฝ่ายพระเจ้าตองอูกับ

พระเจ้าเยไขเมื่อรู้ว่่าพระนเรศวรยกทัพมาช่วยพระเจ้าหงสาวดีจึงเฝ้าพระราชวังและกรุงหงสาวดีจนหมดสิ้น และนำพระเจ้าหงสาวดีและพระราชวงศ์ทั้งหมดอพยพไปตองอู

พระนเรศวรจึงรีบยกทัพมาตองอู และส่งทูตไปแจ้งแก่พระเจ้าตองอูว่า ยกทัพมาครั้งนี้ เราไม่ได้มารบกับตองอู เราไม่เคยมีเรื่องบาดหมางกับท่าน แต่เรามาขอเจ้าพี่ใหญ่ เรานับถือเจ้าพี่ใหญ่เทียบเท่าพระบิดา เราจะดูแลเจ้าพี่ใหญ่สุดชีวิตของเรา

ตรงนี้เป็นสิ่งที่ข้าพเจ้ายกให้เห็นว่าสงครามศึกในประวัติศาสตร์ไม่มีความอาฆาตบาดหมางมากมายเหมือนที่คนสมัยนี้รบไปเพราะเกียรติยศ และศักดิ์ศรี ไม่ใช่สู้เพื่อชาติหรือกู้ชาติอย่างที่คนสมัยนี้โอ้อวดกัน

อีกเรื่องหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าการทำศึกในสมัยนั้น ไม่ใช่เป็นศึกระหว่างชาติต่อชาติ แต่เป็นเพียงการชิงอำนาจระหว่างอาณาจักรกันเอง ก็คือบันทึกของนายวันวลิต เกี่ยวกับการเสียกรุงศรีฯ ให้แก่พม่าครั้งแรกโดยบันทึกนั้นกล่าวไว้ว่า พระสุวตน์ (Suwat) ซึ่งคนไทยปัจจุบันเชื่อว่่าเป็นพระสุริโยไท ผู้ซึ่งเป็นพระมารดาของพระมหาธรรมราชาชาวอยุธยาอ้างว่่า เหตุการณ์กรุงศรีฯ แตกครั้งนั้น เป็นการทรยศของพระมหาธรรมราชา เจ้าเมืองพิษณุโลกและพระสุวตน์ โดยร่วมกันนำดินปืนที่กองทัพบพม่าต้องการ ใส่ในโลงศพแล้วลักลอบส่งให้กองทัพบพม่าหลายครั้ง รวมถึงสั่งให้พระยาจักรีเปิดประตูเมืองให้แก่พม่าด้วย นับว่่าต้องการแย่งชิงอำนาจระหว่างราชวงศ์ การกระทำเช่นนี้ทำให้เข้าใจว่่าสุโขทัยกับพิษณุโลกเป็นผู้ร้าย นี่คื่่ววิธีชิงอำนาจด้วยการโยนความผิดให้คนอื่น

ทั้งที่เหตุการณ์ข้างต้นไม่ปรากฏพบในพงศาวดารฉบับใดๆ ทั้งสิ้น แม้แต่พงศาวดารหอแก้ว หรือมหาราชวงศ์ของพม่า ข้าพเจ้าเชื่อว่่าการบันทึกเรื่องราวนี้ไม่ใช่ความผิดพลาดของนายวันวลิต น่าจะเป็นคำให้การของชาวกรุงศรีอยุธยาในสมัยนั้นมากกว่า

อีกตัวอย่างหนึ่งที่ศึกษาได้ว่่าไม่มีชาตินิยมในสมัยก่อน ก็คือรูปแบบการปกครองในสมัยโบราณนั้น ไม่ได้มีเขตแดนกันเป็นประเทศไทย ประเทศพม่า หรือประเทศลาวอย่างในปัจจุบัน หากแต่เป็นระบบจักรวรรดินิยม หรือระบบราชาธิราช แต่ละชนชาติล้วนอยู่ภายใต้การปกครองของกษัตริย์

ในแต่ละอาณาจักรเท่านั้น ซึ่งก็แบ่งแยกกระจายอยู่โดยรอบ เช่น อาณาจักรอังวะ อาณาจักรหงสาวดี อาณาจักรตองอู อาณาจักรยะไข่ อาณาจักรอยุธยา อาณาจักรพิษณุโลก อาณาจักรปัตตานี ฯลฯ พระมหากษัตริย์ที่ปกครองอาณาจักร ได้ได้เข้มแข็ง และขยายอำนาจได้กว้างใหญ่เท่าไร ระบบจักรวรรดินิยม ก็ยิ่งใหญ่ขึ้น ดังนั้น จะกล่าวว่าอาณาจักรพิษณุโลกจำเป็นต้องช่วยอาณาจักรอยุธยารบกับพม่า เพราะต้องการรักษาแผ่นดินสยามไว้ รักษาชาติไทยไว้ จึงไม่เป็นคำพูดที่ถูกต้องแต่อย่างใด เพราะทั้งสองอาณาจักรนี้แม้ว่าจะเป็นคนที่พูดภาษาเดียวกัน แต่ก็ไม่ได้ขึ้นต่อกัน

เชื่อหรือไม่ว่า สงครามระหว่างกรุงศรีอยุธยา กับ พม่าทุกครั้ง เช่น สงครามช้างเผือก สงครามกรุงศรีฯ ครั้งที่หนึ่งและครั้งที่สอง มีกองกำลังทหารเชื้อชาติไทยร่วมทัพกับกองทัพพม่าลงมาตีกรุงศรีอยุธยาไม่น้อยกว่า 50% ทุกครั้ง เช่น กองทัพทองผาภูมิ กาญจนบุรี สุพรรณบุรี เพชรบุรี กำแพงเพชร พิษณุโลก สุโขทัย น่าน พิจิตร เพชรบูรณ์ สวรรคโลก แพร่ แม้แต่พระมหากษัตริย์ราชวงศ์ผู้เป็นราชบุตรเขยของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ก็ทรงเคยร่วมทัพกับพระเจ้าบุเรงนองกรุงหงสาวดีตีกรุงศรีอยุธยามาแล้วในสงครามช้างเผือก

การกระทำเช่นนี้ของกษัตริย์ผู้ปกครองอาณาจักรทั้งหลายนั้นไม่ได้แปลว่าทรยศต่อชาติหรือบ้านเมืองอย่างใด เพราะอย่างที่กล่าวข้างต้นแล้ว แต่ก่อนมิได้มีการรวมชาติขึ้นเป็นประเทศอย่างในปัจจุบัน การกระทำต่างๆ จะเพื่อความอยู่รอด ทรัพย์สิน อำนาจ และราชบัลลังก์เท่านั้นเอง

นี่คือสิ่งที่เรียกว่าระบบราชาธิราช หรือจักรวรรดินิยม (Imperialism) จักรวรรดินิยมไม่มีคำว่าเพื่อชาติ มีแต่การขยายอำนาจ ขยายอาณาจักร ฉะนั้นสงครามระบอบจักรวรรดินิยมในประวัติศาสตร์ไม่ใช่เพื่อชาติ หรือกษัตริย์ที่นักประวัติศาสตร์หรือบางคนเข้าใจ

หมายเหตุ ปัจจุบัน ระบบจักรวรรดินิยมนี้ไม่นิยมใช้กันแล้วตั้งแต่หลังสงครามล่าอาณานิคม (Colonial War) จบสิ้นก็ได้เปลี่ยนระบบการปกครองมานิยมใช้เป็นระบบสภาพที่มีรัฐธรรมนูญ (Constitutional Government)

ผลจากการเปลี่ยนแปลงประวัติศาสตร์มาเป็นประวัติศาสตร์กษัตริย์

จริงอยู่ในยุคที่มหาอำนาจบุกเข้ามาในภูมิภาคแห่งนี้ เพื่อไล่ล่าแย่งชิงอาณานิคมกันเป็นสิ่งที่น่ากลัวมากและมหาอำนาจทั้งหลายยังได้มีการแบ่งการปกครองของอาณานิคมต่างๆ ที่อาเขตให้เกิดเป็นประเทศใครประเทศมัน แทนที่จะอยู่กันเป็นกลุ่มเป็นอาณาจักรอย่างแต่ก่อน เมื่อตีเส้นแบ่งประเทศแล้ว ก็อาศัยอยู่กันมาจนถึงปัจจุบัน เพราะฉะนั้น จึงไม่น่าแปลกใจที่ว่าทำไมประเทศเดียวกันถึงได้มีหลายชนชาติ หลายเผ่าพันธุ์ หลายภาษา ก็เพราะในสมัยก่อน ในเขตพื้นที่ใกล้เคียงกัน มิได้มีชนชาติเดียวกันอย่างที่เรารู้จักและในเมื่อแต่ละประเทศมีชนหลายเผ่ารวมอยู่ด้วยกัน จึงต้องมีเอกภาพสามัคคีและสมานฉันท์ มิฉะนั้นแผ่นดินที่เราเรียกว่าประเทศนั้นคงไม่สามารถที่จะดำรงอยู่ได้ จึงจำเป็นต้องมีการปลุกใจให้ชนในชาติรู้จักสามัคคี เกิดความสมานฉันท์รักชาติของตนเอง

เครื่องมือปลุกใจให้รักชาติที่ดีที่สุดก็คือ การกล่าวถึงบทบาทและความสำคัญของวีรบุรุษและวีรสตรีในประวัติศาสตร์ เพื่อเป็นเครื่องกระตุ้นใจให้รักชาติให้กระทำการอันควรที่จะปกป้องรักษาแผ่นดินของตนไว้ ดังเช่นที่วีรบุรุษและวีรสตรีทั้งหลายต่างเคยทำมาในอดีต

ข้าพเจ้าสันนิษฐานว่าชีวประวัติของพระสุริโยไท ถูกสร้างขึ้นในสมัยที่มีการปลุกใจให้รักชาตินั่นเอง เพราะไม่เคยมีหลักฐานใดๆ ในประวัติศาสตร์ปรากฏมาก่อนเกี่ยวกับพระนามของพระสุริโยไท แม้แต่การบันทึกของพม่าซึ่งเป็นคู่รบกับกรุงศรีอยุธยา ไม่ว่าจะเป็นพงศาวดารมหาราชวงศ์และหอแก้วของพม่าก็ไม่ได้บันทึกถึงพระนามของพระองค์แต่อย่างใด บันทึกไว้เพียงว่าพระเจ้าตะเบงชเวตี้ยกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยา แต่ไม่แตกจึงยกทัพขึ้นไปตีภาคเหนือเพื่อเสริมกำลังทหาร เมื่อใกล้จะมาถึงกำแพงเพชร กองทัพของพระเจ้าเอกราชา (พระมหาจักรพรรดิ) ตามมาตี แต่ไม่สำเร็จพ่ายไปพม่าจับพระโอรสองค์โต (พระมหินทรา) พระอนุชา และพระราชบุตรเขยได้ หลังจากนั้น พระเจ้าเอกราชาส่งพระมหากษัตริย์เจ้าเมืองพิษณุโลกกับเจ้าเมืองสวรรคโลกสองท่านเป็นทูตขอเจรจาสงบศึก ณ เมืองกำแพงเพชร แต่ไม่มีการปรากฏชื่อหรือ

เรื่องราวของพระสุริยทัยออกมารบกับพม่าแต่อย่างใด และการที่นักรบเป็นแสนๆ คนที่อยู่ท่ามกลางสงคราม ยุติศึกไปในทันทีที่พระนางเสด็จสวรรคตจากนั้นสงครามก็จบสิ้นก็ไม่ปรากฏเหตุการณ์นี้ในพงศาวดารใดๆ อีกเช่นกัน นอกจากนี้แล้ว หลักฐานที่ทางต่างชาติบันทึกไว้ เช่น บันทึกของนายวันวลิต ก็ไม่ปรากฏถึงเรื่องนี้เช่นกัน

ปกติแล้ว ในประวัติศาสตร์โบราณ บทบาทของวีรสตรีแบบนี้ไม่เคยมีมาก่อน ในสมัยนั้นบทบาทสตรีมีน้อยมากๆ เมื่ออยู่ในพระราชวัง สตรีรับบทบาทเป็นช่างทำหลัง มีหน้าที่เพียงปรนนิบัติสามี ดูและอุ้มชูโอรสธิดาเท่านั้น ในบางคราวสตรีอาจเป็นเพียงของขวัญของกษัตริย์ทางการเมืองขึ้นหนึ่ง ระหว่างพระมหากษัตริย์ต่อพระมหากษัตริย์ด้วยกัน จะเพื่อแสดงความจงรักภักดี หรือความอยู่รอดปลอดภัยของกษัตริย์ก็ตามแต่

ถ้าพระมหากษัตริย์หรือพระนางองค์ใดองค์หนึ่งจะมีบทบาทหรือมีอำนาจการเมืองใหญ่ก็ทำได้แต่เพียงภายในพระราชวังเท่านั้น เช่น ท้าวศรีสุธาราจันทร์ พระนางขุสีไทเฮา หรือพระนางศุภยาลัต

นักศึกษาประวัติศาสตร์ทั้งหลายต้องเข้าใจว่า ลิทธิสตรีในประวัติศาสตร์นั้นจำกัด และแคบมากด้วยจะเปรียบเทียบกับลิทธิสตรีปัจจุบันไม่ได้ ตรงนี้เป็นสิ่งหนึ่งที่ควรพิจารณา

อีกประการหนึ่ง ในการสู้รบนั้น จำต้องเรียนวิชาทางยุทธศาสตร์ว่าด้วยการทำศึกสงครามซึ่งวิชาเหล่านี้จะถูกอบรมบ่มเพาะมาตั้งแต่เยาว์วัย เช่น ต้องเรียนการขี่ม้า ขี่ช้าง กระบี่กระบอง รวมไปถึงศาสตร์ด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องด้วยตัวอย่างหนึ่งก็คือการเล่นกีฬาในวัง ที่พระโอรสและบุตรของเจ้านายชั้นสูงในวัง นิยมเล่นกันทั้งเพื่อเอาสนุกและเป็นการฝึกฝนการรบไปในตัวด้วยก็คือการเล่นกบฏีการเล่นชนิดนี้นั้น ผู้เล่นจะขี่ม้า มือหนึ่งถือไม้ยาวประมาณเมตรครึ่งไล่ตีลูกเนียงคล้ายกับกีฬาโปโลสมัยนี้ ส่วนใหญ่จะเล่นกันที่สนามหลวงตรงหน้าพระราชวัง กีฬาชนิดนี้มีผลทำให้เด็กผู้ชายขี่ม้าเก่งขึ้น (กีฬาในพระราชวังไม่ใช่ไก่ชน กินเหล้าเมายา การพนันชนไก่ ถือเป็นการอันธพาล ผิดศีลธรรม จริยธรรม มโนธรรม และกฎหมาย แสดงถึงการไม่เคารพเจ้านาย)

ฉะนั้น จะกล่าวได้ว่า การจะสู้รบนั้น เพียงใจสู้อย่างเดียวไม่ได้การฝึกฝนทางกายเพื่อให้ชำนาญการรบนั้นเป็นสิ่งจำเป็นยิ่ง การที่หญิงออกรบ จับาอูฐขึ้นต่อสู้นั้น ดูจะมีน้ำหนักที่เบาบางเหลือเกินในอดีต (น่าจะศึกษาและพิจารณาเรื่องราวประวัติวีรสตรีในประวัติศาสตร์ใหม่อีกครั้ง)

สุดท้ายแล้ว ข้าพเจ้าอยากให้นักศึกษาประวัติศาสตร์ ทบทวนพิจารณาใหม่อีกครั้ง การเปลี่ยนแปลงศึกสงครามในประวัติศาสตร์ให้เป็นแนวภูเขาดินนั้นเกิดผลดีและผลเสียอะไรบ้าง

ข้าพเจ้าขออนุญาตดำเนินเลยว่าคุณแต่งประวัติศาสตร์แบบชาตินิยมและระบบทุนนิยมพวกนี้ทำให้นาคตของชาติเสียหายโดยไม่รู้ตัว เคยคิดใหม่ว่าชาติเรามีแต่ความโกรธแค้นเกลียดชังระแวงระว่างสมานฉันท์หาไม่ได้สันติภาพหาไม่ได้ คิดแต่ชาตินั้นเคยเป็นศัตรูกับเรา ชาตินี้เคยพ่ายแพ้แก่เรา พวกนั้นเคยเป็นศัตรู พวกนี้เคยเป็นฝ่ายตรงข้ามกับเรา จึงรวมกันมิได้ อยู่ด้วยกันมิได้ ถ้ามีโอกาสจะแก้แค้น และจะกดขี่ให้ได้...เพื่ออะไร

ข้าพเจ้าจะเล่าให้ฟังเรื่องข้าๆ เรื่องหนึ่ง นักท่องเที่ยวคนไทยคนหนึ่งไปเที่ยวประเทศพม่าด้วยว่าจะไปไหว้พระทำบุญให้เกิดสิริมงคลนี้แหละ แต่พอลงจากเครื่องบินเหยียบแผ่นดินพม่าครั้งแรก เขาทำอย่างไรรู้ไหมใช้เท้ากระแทบแผ่นดินสามครั้ง ข้าพเจ้าถามว่าทำไม เขาตอบว่า มันเคยมาเผาบ้านเผาเมืองกู กูจะแข่งให้มันจมดินไปเลย (คงลืมไปว่าจะมาทำบุญ)

อีกเรื่องหนึ่ง คณะทัวร์ไปเที่ยวพระราชวังพระเจ้าบุเรงนองที่หงสาวดี เมื่อไปถึงก็เกิดอาการของขึ้นทันทีพุ่งเข้าไปทำลายต้นไม้ประดับและสวนดอกไม้ที่อยู่รอบๆ พระราชวัง ใช้เท้ากระแทบพระตำหนักไม่หยุดเลยเจ้าหน้าที่ดูแลพระราชวังออกมาขออภัย ก็ไม่หยุด สุดท้ายเจ้าหน้าที่สั่งเด็ดขาดให้มัดคุเทศก์ของบริษัททัวร์นำคณะออกไปจากพระราชวังทันที มิฉะนั้นจะดำเนินการตามกฎหมาย

กิริยาเช่นนี้ไม่น่ารักเลย การให้อภัยซึ่งเป็นคุณลักษณะลำดับต้นๆ ของคนไทยนั้นหายไปไหน นิสัยความคิดที่อาฆาตแค้นลักษณะนี้ได้มาจากไหน

อีกเรื่องหนึ่งที่ข้าพเจ้าเคยพบ หลายครอบครัวที่อาศัยอยู่บริเวณชายแดนไทยและพม่าเล่าให้ฟังว่า พี่น้องท้องเดียวกัน แต่กลับถือคนละสัญชาติ เพราะ

วันดีคืนดีผู้มีอำนาจ ก็มาตีเส้นแบ่งเขต และแยกชาติไป ปัจจุบันตระกูลของสองพี่น้องนี้กลายเป็นคนละชาติ อยู่กันคนละฟากกันไปแล้ว มาถึงรุ่นหลัง พี่น้องตระกูลนี้ ไม่รู้จักกันไปแล้วยังไม่พอ ถือเป็นศัตรูกันโดยปริยาย เพราะเรื่องราวของสองชาติที่ไม่ค่อยจะลงรอยกัน

นี่แหละผลที่ได้มาจากสงครามในประวัติศาสตร์ หรือประวัติศาสตร์แบบชาตินิยม

ฉะนั้นข้าพเจ้าคิดว่าถึงเวลาแล้วที่ต้องพิจารณาใหม่ ศึกษาประวัติศาสตร์ใหม่ว่า สงครามในประวัติศาสตร์ คืออะไร เปิดศึกรบกันทำไม ทั้งๆ ที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อน ไม่เคยเกลียดชังกันมาก่อนนั้น เพราะอะไรเพื่อใคร ที่บอกว่า ทำเพื่อชาตินั้นจริงหรือไม่

สงครามที่กระหว่างพระเจ้าตากสิน กรุงธนบุรีกับ พระเจ้าศิริบุญสาร กรุงเวียงจันทร์ก็ดี พระมหาจักรพรรดิ กรุงศรีอยุธยา กับ พระมหาธรรมราชา กรุงพิษณุโลกก็ดี พระเจ้าตะเบงชเวตี้ กรุงหงสาวดี กับ พระมหาจักรพรรดิ กรุงศรีอยุธยา ก็ดี พระเจ้านันทบุเรง กรุงหงสาวดี กับ พระเจ้ากรุงอังวะก็ดี เหตุการณ์ทั้งหมดที่เกิดขึ้น ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องของชนชาติใดๆ เลย เหล่าบรรดา ปวงราชฎ์ก็ไม่เคยมีเรื่องบาดหมางทะเลาะเบาะแว้งกัน มาก่อนด้วย

นักศึกษา และคนที่รักประวัติศาสตร์แท้ๆ ด้วยใจ น่าจะลองกลับมาพิจารณาอีกครั้งว่า บุคคลที่ใช้วิธีการ ปลุกใจรักชาติโดยการบิดเบือนประวัติศาสตร์นั้น เป็นการ รักชาติที่แท้จริง หรือหลอกลวงโลกเพื่อประโยชน์ส่วนตัว กันแน่

ข้าพเจ้าเคยสังเกตโฆษณาสินค้ายี่ห้อหนึ่งบนจอทีวี เลียนแบบสงครามในประวัติศาสตร์ ปลุกใจรักชาติด้วยการ พาดพิงถึงประเทศเพื่อนบ้านออกอากาศอยู่ระยะหนึ่ง หลังจากนั้นโฆษณานี้ก็หายไปจากหน้าจอทีวี เพราะว่า ชาติที่โดนพาดพิงนั้น บอຍຄອດຕ່ອດ້ານໄມ່ຍອມຊື້ສິນຄ້າ ของเขามาใช้บริโภคกัน รายได้ตก จึงยกเลิกโฆษณานี้ ในที่สุด อย่างนี้ไม่ใช่คนรักชาติแน่นอน แสดงออกให้คนอื่น รู้ว่าตนเองเป็นคนรักชาติและบ้านเมืองเพื่อผลประโยชน์ ตัวเอง

ข้าพเจ้าเห็นว่า คนไทยทั้งหลาย น่าจะภูมิใจ ไฉ่หวอดชูมือเผยแพร่ให้ชาวโลกรู้ว่าเราไม่เคยเป็น อาณานิคมใคร และบรรพบุรุษของเราเก่งขนาดไหน ที่ใช้สติปัญญาแก้ปัญหาจนรอดพ้นจากมหาอำนาจ ตะวันตกได้ เรื่องราวความเก่งกล้า เฉลียวฉลาดของ บรรพบุรุษไทย ก็สามารถเป็นสิ่งเตือนใจให้รักชาติ มิใช่หรืออย่างน้อย เรื่องราวนี้ก็เป็นความจริงที่เกิดขึ้น ไม่ใช่การโกหกหลอกลวง ดีกว่าที่จะไปบิดเบือนหรือ เปลี่ยนแปลงประวัติศาสตร์ แล้วต้องมานั่งทะเลาะ เบาะแว้งกับเพื่อนบ้านรอบด้าน

ขอย้ำอีกทีว่า สิ่งที่เราๆ ซึ่งอยู่ในภูมิภาคเดียวกัน ต้องการในปัจจุบัน คือสันติภาพและสมานฉันท์

ข้าพเจ้าคิดว่าถึงเวลาแล้ว ที่คนที่เรียกตัวเองว่า นักประวัติศาสตร์แท้ๆ นักโบราณคดีแท้ๆ นักวรรณคดีแท้ๆ และนักศึกษาประวัติศาสตร์ทั้งหลาย จะมาร่วมกันหาข้อมูล ใหม่ๆ ร่วมกันมานั่งคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และ พิจารณาถึงเหตุผลอย่างตรงไปตรงมา ปราศจากอคติ อย่างนอนหลับอยู่ในระบบเก่าๆ นั้นเลย ลูกขึ้นเถอะ

กรุงศรีอยุธยา ในแผนที่ฝรั่ง

กรุงศรีอยุธยา ในแผนที่ของชาวยุโรป

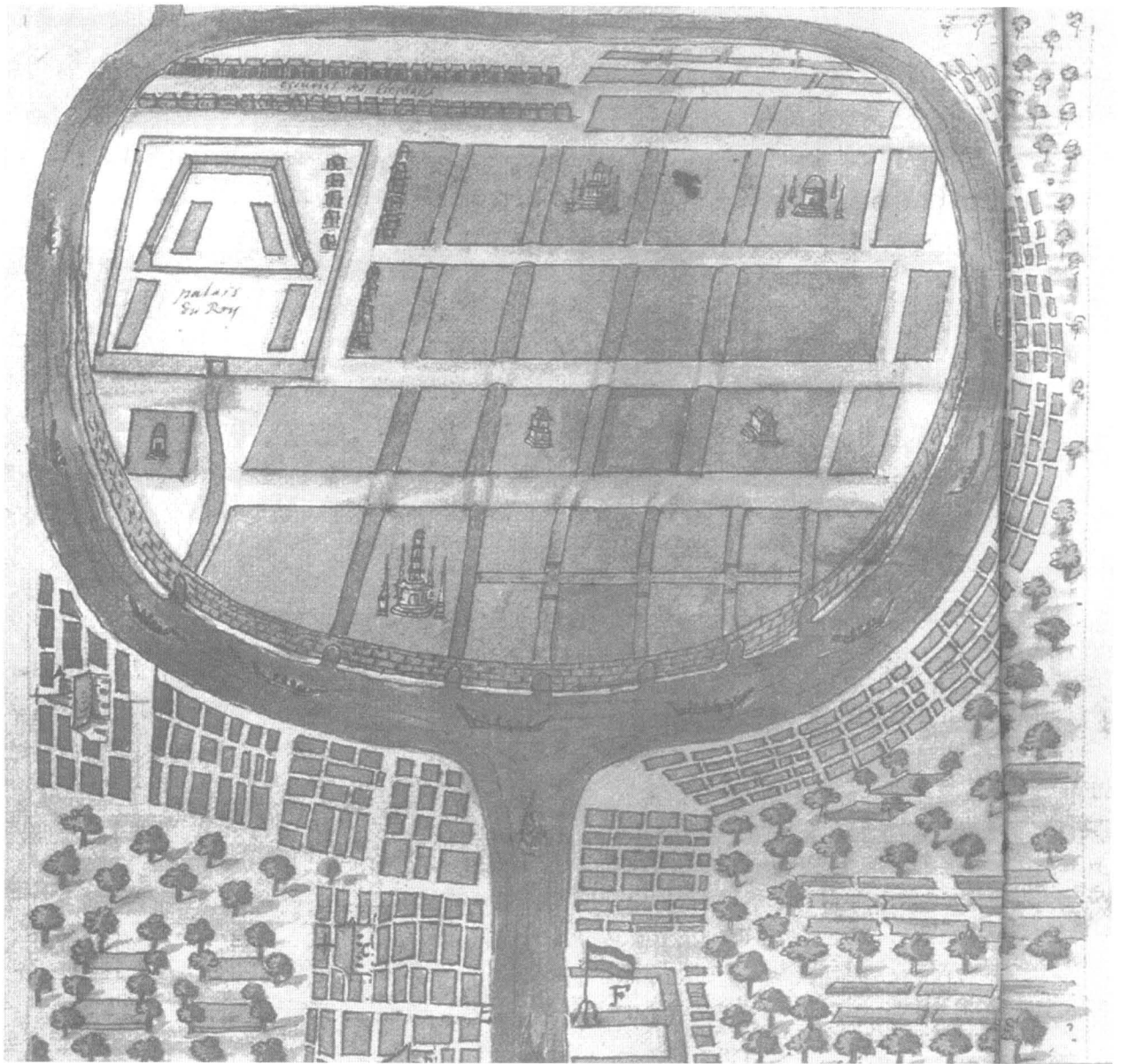
ธวัชชัย ตั้งศิริวานิช

สมาคมจดหมายเหตุไทยและ

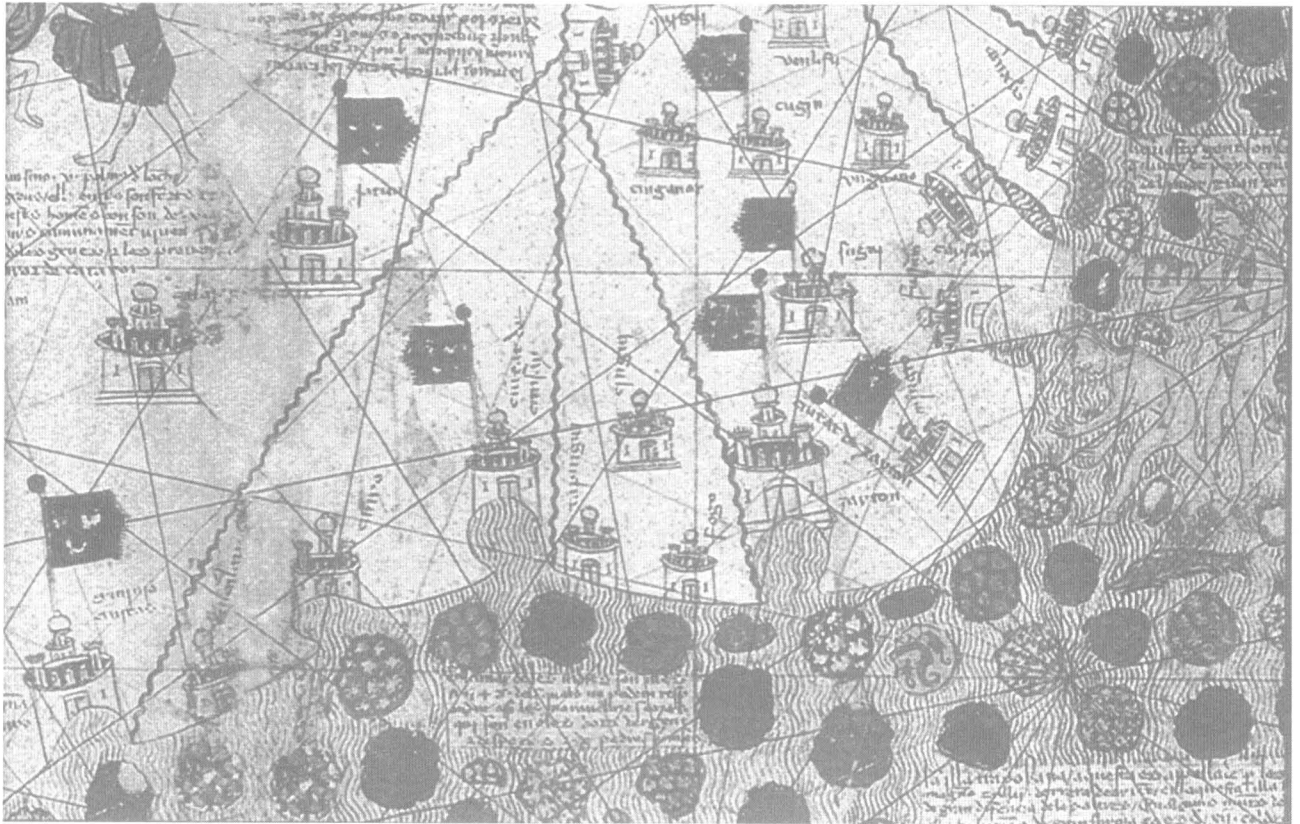
โครงการเรียนรู้ดีจากแผนที่และภาพพิมพ์

ศรีอยุธยาราชธานี มีชื่อระบือไกล เป็นที่ประจักษ์แก่มานานอารยประเทศมากกว่า ๕๐๐ ปี^๑ หลักฐานลายลักษณ์
เก่าแก่สุดคือแผนที่ซึ่งเขียนโดยชาวยุโรปเมื่อพุทธศักราช ๒๐๐๒ ตรงกับต้นรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ จะเห็นว่า
แผนที่โบราณเป็นจดหมายเหตุสำคัญที่บ่งบอกถึงความสัมพันธ์อันยาวนานระหว่างกรุงศรีอยุธยาและยุโรป แต่เป็นที่
ประหลาดใจว่า ในแวดวงผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ ความรู้เกี่ยวกับแผนที่กรุงศรีอยุธยาที่เขียนโดยชาวยุโรปยังมีน้อยมาก อาจ
เป็นเพราะการค้นคว้าเรื่องแผนที่เป็นสิ่งที่ยากลำบากด้วยข้อจำกัดด้านข้อมูลหลักฐาน กล่าวคือแผนที่โบราณได้กลายเป็น
วัตถุสะสมหายากที่มีราคาแพง^๒ ทำให้นักเรียนประวัติศาสตร์ไม่สามารถศึกษารายละเอียดจากหลักฐานจริง กอปรกับยัง
ขาดหนังสืออ้างอิงและเอกสารวิจัยเกี่ยวกับแผนที่กรุงศรีอยุธยาเพื่อการค้นคว้า

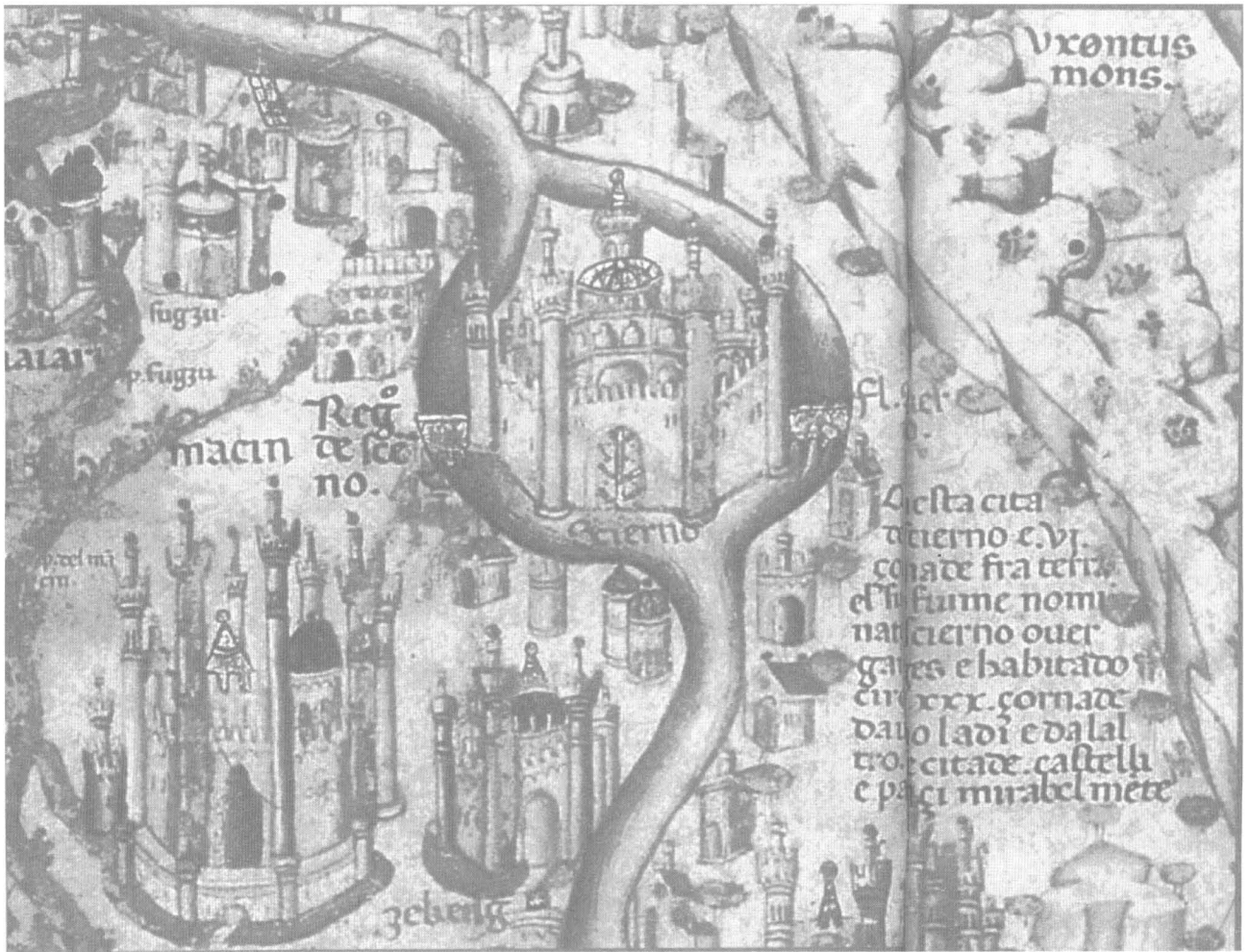
๑ ชาวยุโรปรู้จักกรุงศรีอยุธยาเป็นครั้งแรกจากคำบอกเล่าของนิโคโล ดีคอนติ (Nicolo di Conti) พ่อค้าชาวยุโรปคนแรกที่
เดินทางเข้ามาในสยาม (พำนักอยู่ที่ตะนาวศรี เมืองท่าสยามฝั่งตะวันตก ช่วงปี ๑๔๗๓) ดี คอนติกลับถึงเวนิสเมื่อปี ๑๔๘๗
หลังใช้ชีวิตอยู่ในดินแดนตะวันออกนานถึง ๒๕ ปี ป็อกจิโอ บรากโชลินี (Poggio Bracciolini) บันทึกรายการของดีคอนติ
เมื่อปี ๑๔๙๐-๑๔๙๑ อ่านข้อมูลใน Joaquim de Campos, Early Portuguese Accounts of Thailand (Lisbon: Camara Municipal
de Lisboa, 1983) หน้า ๑๐ M.L. Manich Jumsai, History of Anglo - Thai Relations (Bangkok, Chalermit, 1970) หน้า ๑ และ
Donald F. Lach, Asia in the Making of Europe เล่ม ๑ (Chicago: University of Chicago Press, 1965) หน้า ๖๐-๖๓ บันทึก
ของดีคอนติฉบับแปลอังกฤษหาอ่านได้ใน John Frampton, The Most Noble and Famous Travels of Marco Polo Together
with the Travels of Nicolo de' Conti (London: The Argonaut Press, 1929) หน้า ๑๒๓-๑๔๙ และ ๒๕๙-๒๖๐

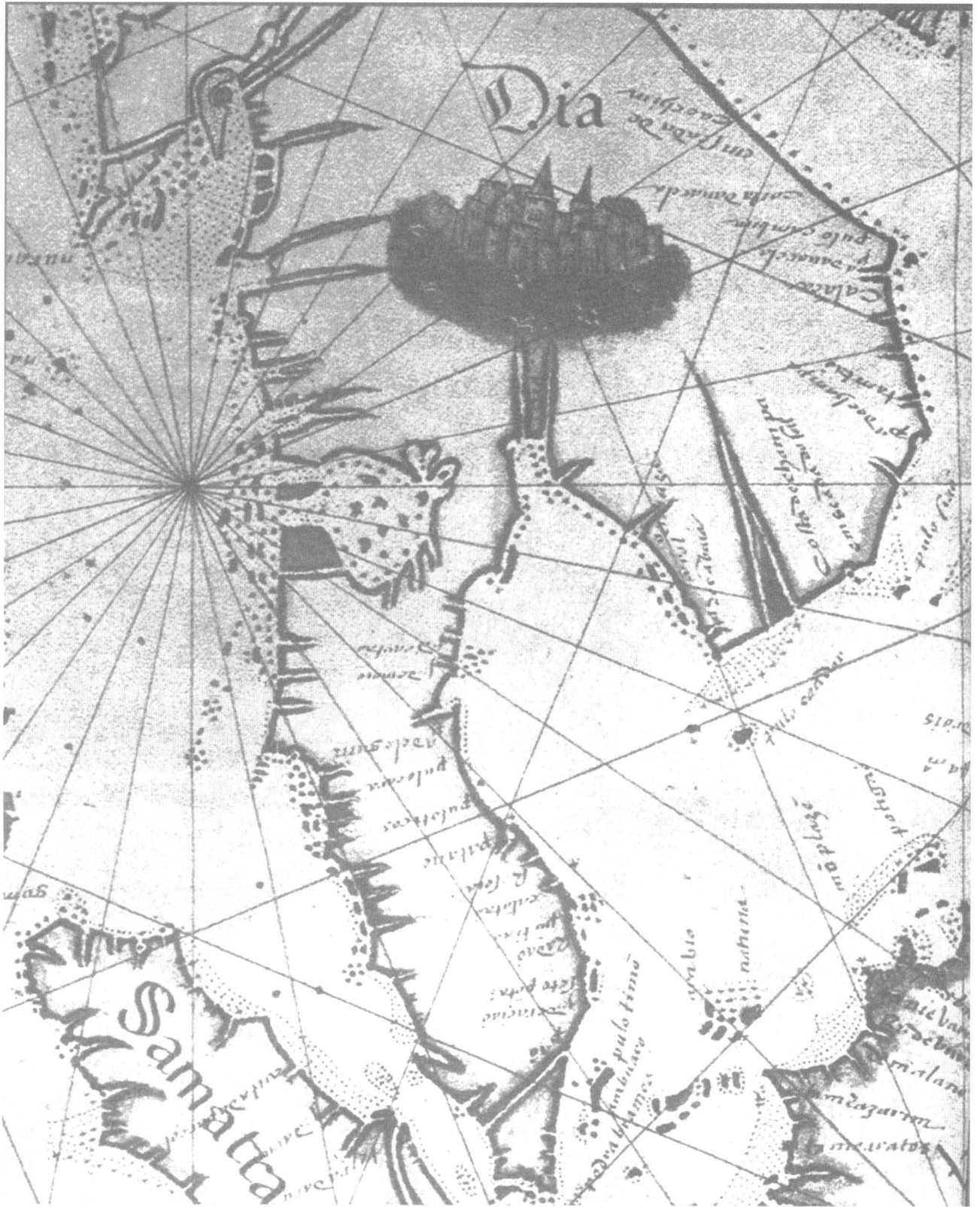
แผนที่กรุงศรีอยุธยาโดยจิตรกรชาวฝรั่งเศส เขียนในปลายรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (ภาพจากหนังสือ Journal du voyage de Siam โดยสำนักพิมพ์ Fayard ประเทศฝรั่งเศส)

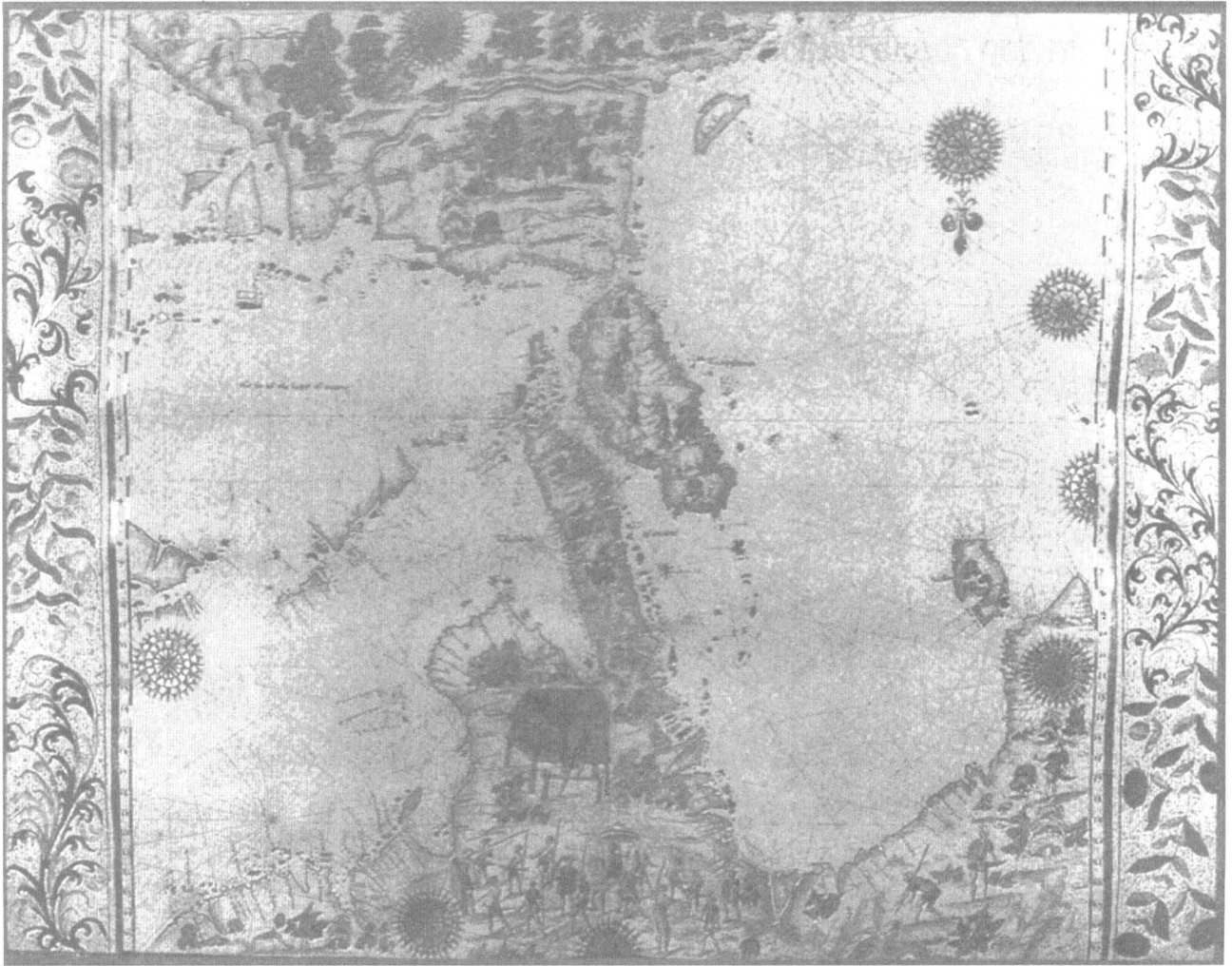
แผนที่อุษาคเนย์แผ่นแรกสุดเขียนหลังจากสถาปนากรุงศรีอยุธยา เขียนโดยอับราฮัม
 เมื่อปี ๑๕๑๔ ตรงกับต้นรัชสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ ในภาพแสดงคาบสมุทรมลายู
 สยามประเทศและดินแดนใกล้เคียง (ภาพจากหนังสือ Early Mapping of Southeast Asia โดย
 สำนักพิมพ์ Periplus ประเทศสิงคโปร์)

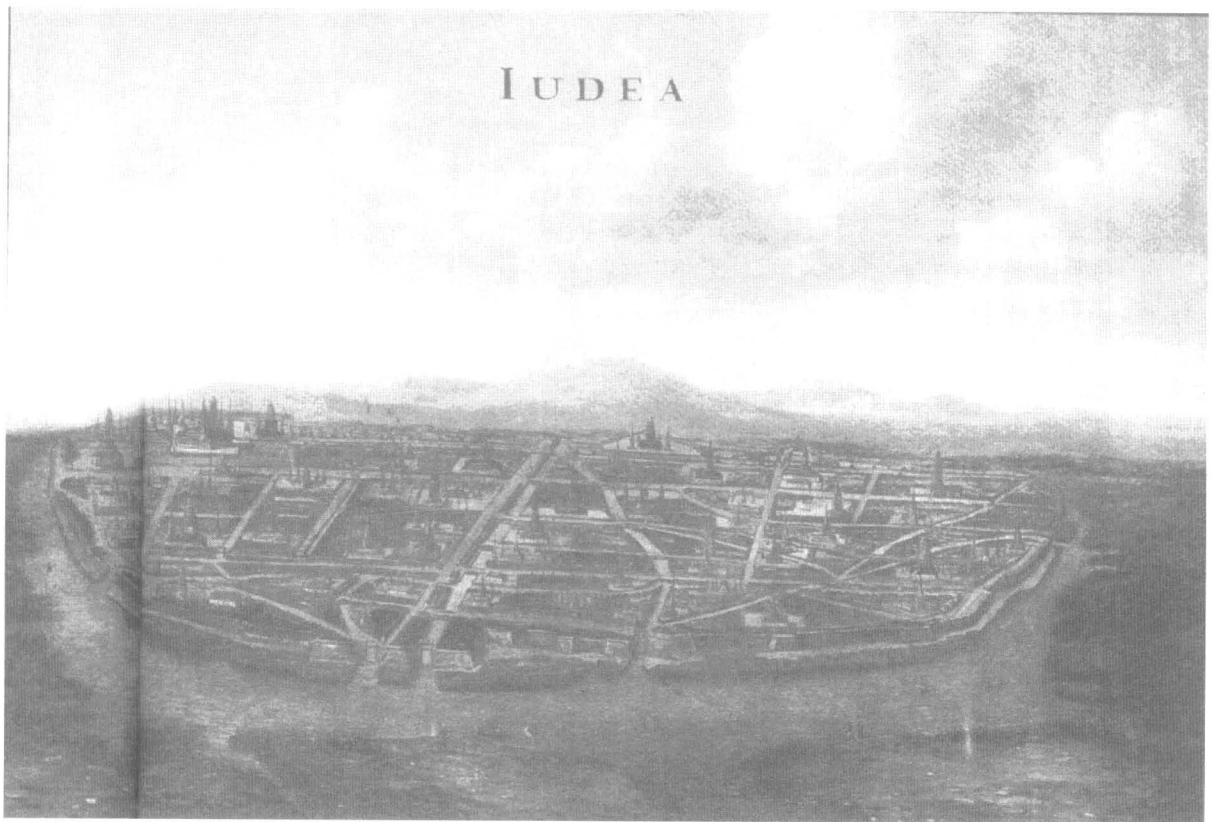
ส่วนหนึ่งของแผนที่โลกโดยเมาริ แสดงกรุงศรีอยุธยา (Scierno) จารึกบริเวณมุมขวาล่างของภาพเป็นจารึกโดยชาวยุโรปเกี่ยวกับกรุงศรีอยุธยาที่เก่าแก่สุด (ภาพจากห้องสมุด ส่วนบุคคล รัชชชัย ตั้งศิริวานิช)

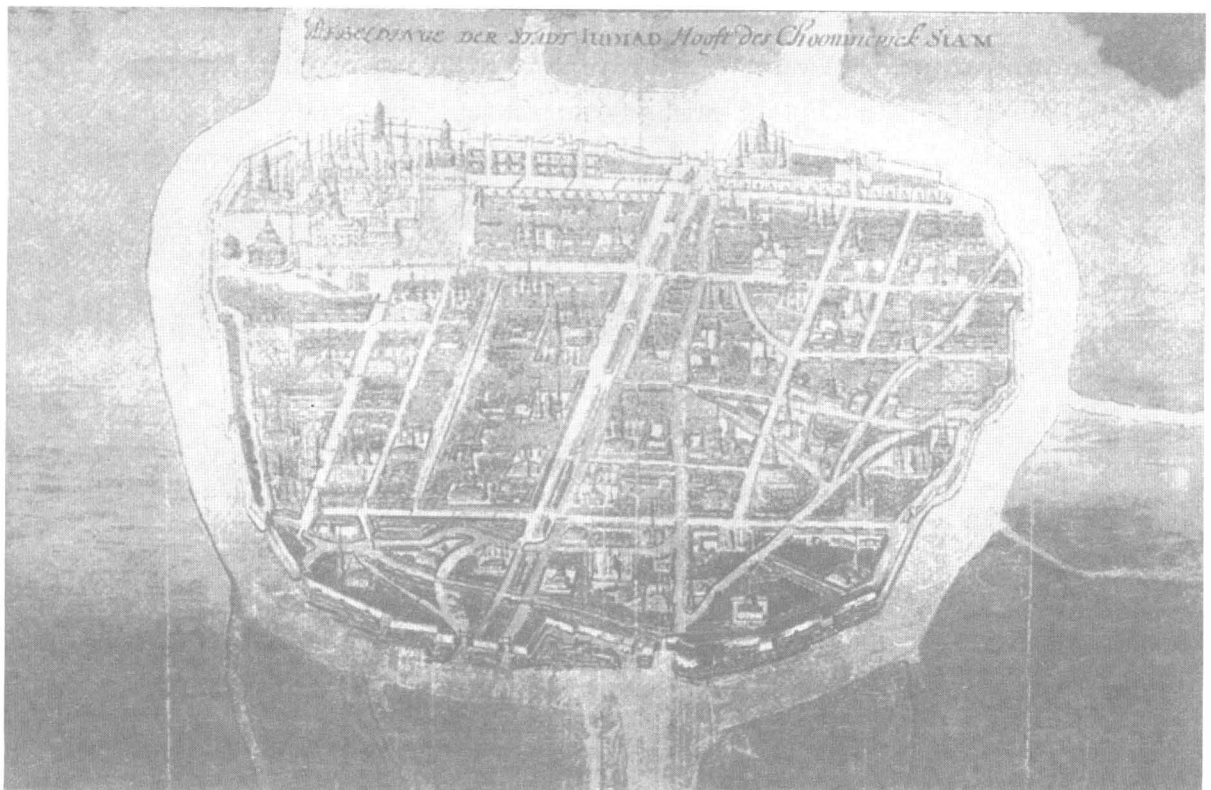
“กรุงศรีอยุธยาในจินตนาการของชาวโปรตุเกส” จากแผนที่เขียนโดย Sebastião Lopes ในราวปี ๒๑๐๘ ตรงกับปลายรัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ (ภาพจากหนังสือ Portugaliae Monumenta Cartographica ไม่ระบุสำนักพิมพ์ ประเทศโปรตุเกส)

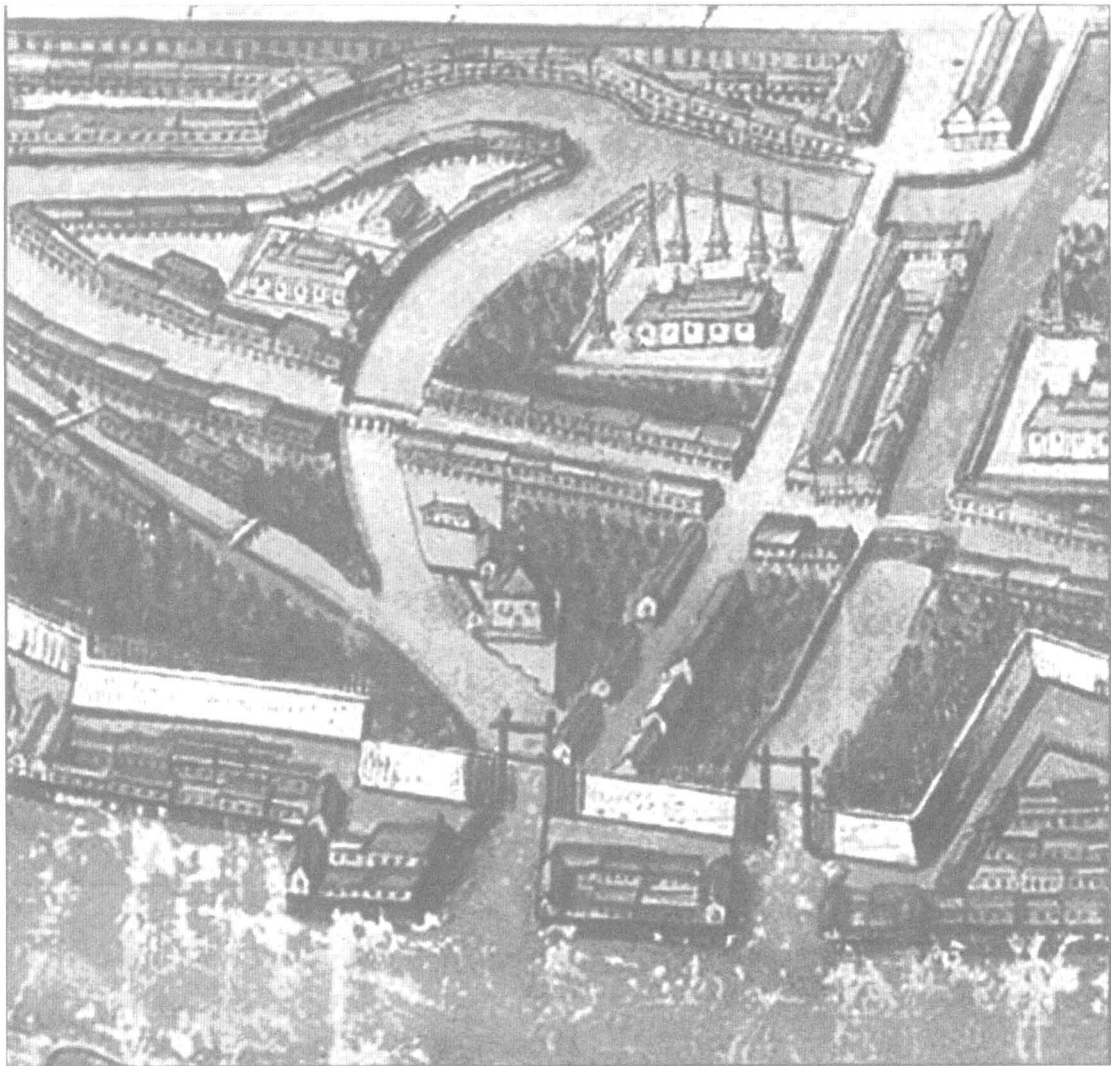
แผนที่อุษานัยโดยรอทซ์ เขียนเมื่อปี ๒๐๘๕ ตรงกับกลางรัชสมัยสมเด็จพระไชยราชาธิราช
แผนที่แผ่นนี้อาจเป็นหลักฐานภาพเขียน “ชาวกรุงศรีอยุธยา” ที่เก่าแก่ที่สุด
(ภาพจากหนังสือ The Mapmaker 's Art โดยสำนักพิมพ์ Rand McNally ประเทศสหรัฐอเมริกา)

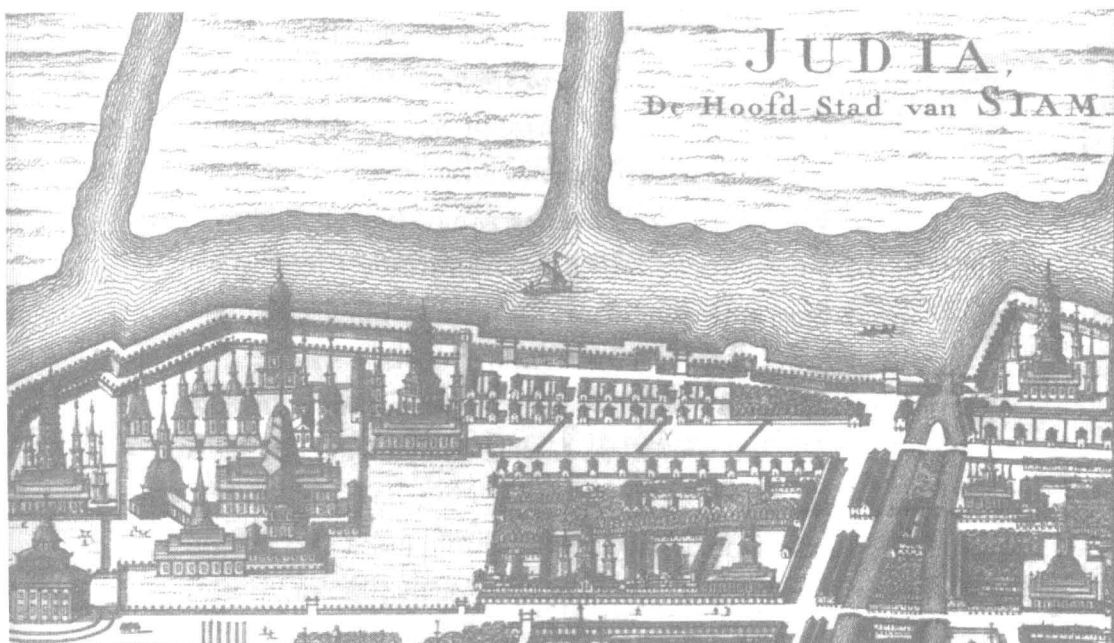
ภาพเขียนสีน้ำมันกรุงศรีอยุธยาโดยวินันส์ จิตรกรชาวฮอลันดา เขียนเสร็จเมื่อราวปี ๒๒๐๖ ตรงกับ
ต้นรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ (ภาพจากวารสาร The journal of the Siam Society โดยสยามสมาคม
ในพระบรมราชูปถัมภ์)

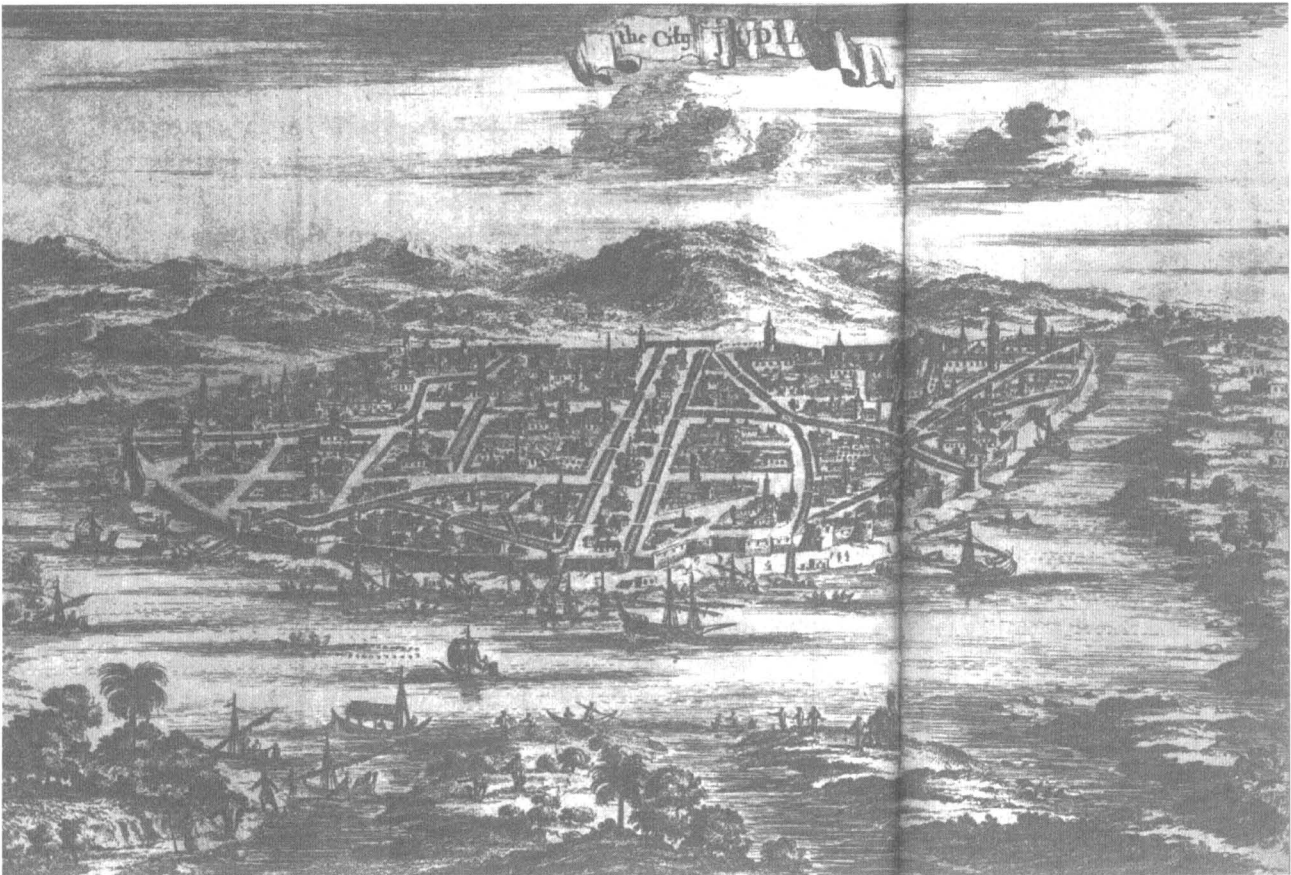
ภาพเขียนสีน้ำมันกรุงศรีอยุธยาโดยวินันส์จิตรกรชาวฮอลันดา เขียนเสร็จเมื่อราวปี ๒๒๐๘ ตรงกับ
ต้นรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ (ภาพจากหนังสือ Mapping for Money โดยสำนักพิมพ์ Batavian Lion International
ประเทศเนเธอร์แลนด์)

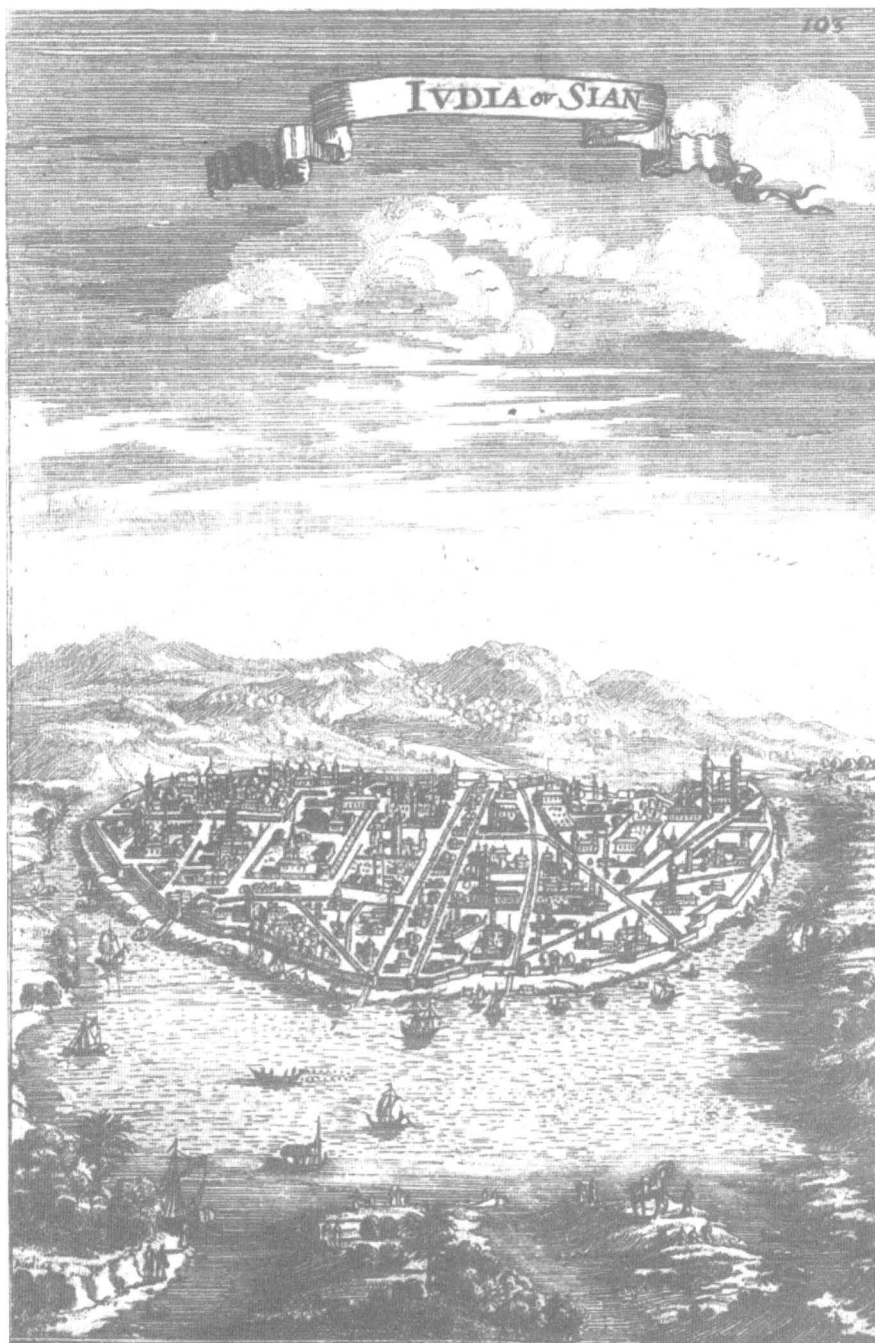
ส่วนขยายของภาพเขียนสีน้ำโดยวินันท์ เป็นประจักษ์พยานชี้ชัดว่า กรุงศรีอยุธยาคือ “เวนิสตะวันออก”

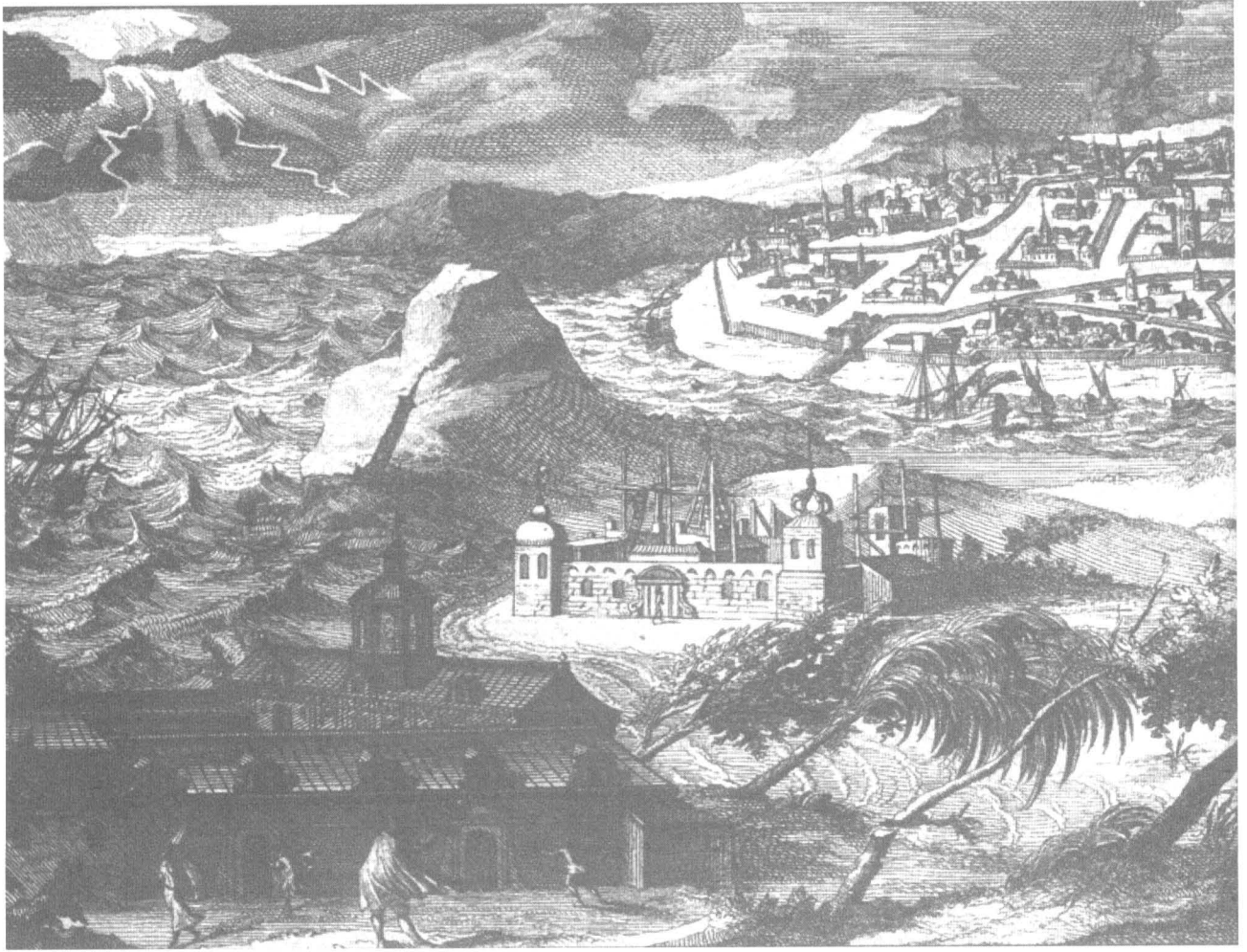
ส่วนหนึ่งของแผนที่กรุงศรีอยุธยาโดยวาเลนไทน์ แสดงพระราชวังและพระวิหารหลวง ด้านตะวันออกมีโรงม้าหลวงเรียงรายตามถนนหน้าพระราชวัง แผนที่พิมพ์ที่กรุงอัมสเตอร์ดัม ในปี ๒๒๖๙ ตรงกับปลายรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ (ภาพจากห้องสมุดส่วนบุคคล ธวัชชัย ตั้งศิริวานิช)

ภาพมุมกว้างกรุงศรีอยุธยา the City Judia พิมพ์ในราวปี ๒๒๒๕-๒๒๒๗ ตรงกับปลายรัชสมัยสมเด็จพระ
นารายณ์ฯ อาศัยแบบจากภาพ de Stadt Iudia ภาพพิมพ์กรุงศรีอยุธยาภาพแรกสุด (เอื้อเฟื้อภาพโดย อาจารย์พีรศรี โพวาทอง)

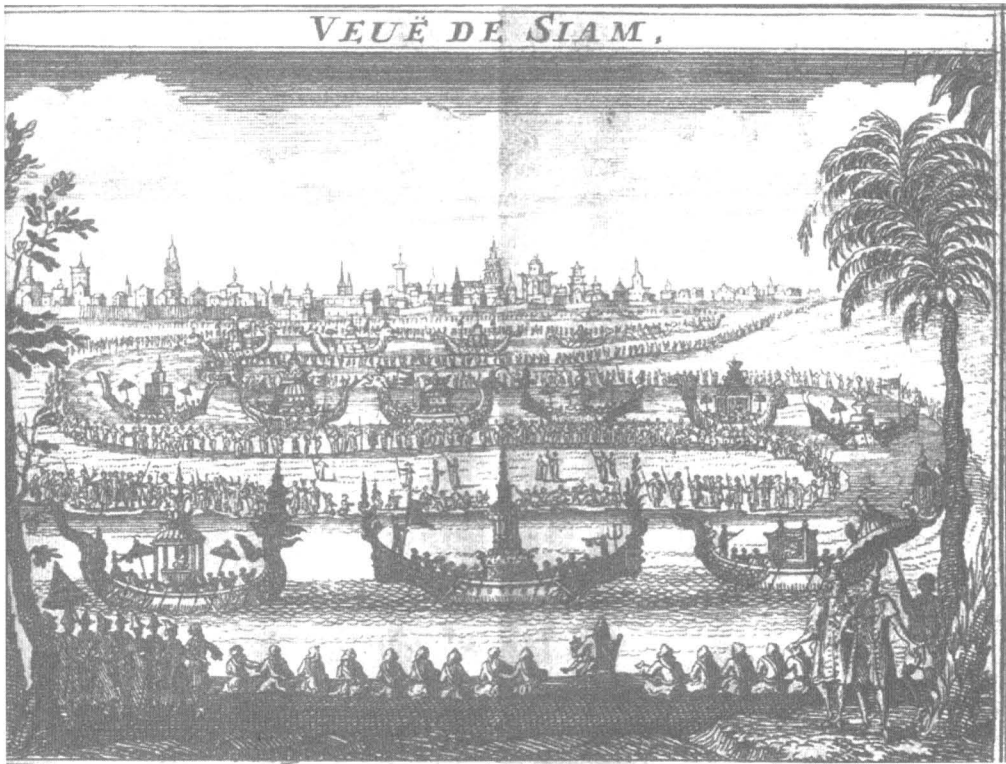
ภาพมุมกว้างกรุงศรีอยุธยาโดยมาเลต์ พิมพ์ครั้งแรกที่กรุงปารีส ในปี ๒๒๒๖ ตรงกับปลายรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ
(ภาพจากห้องสมุดส่วนบุคคล วัชรชัย ตั้งศิริวานิช)

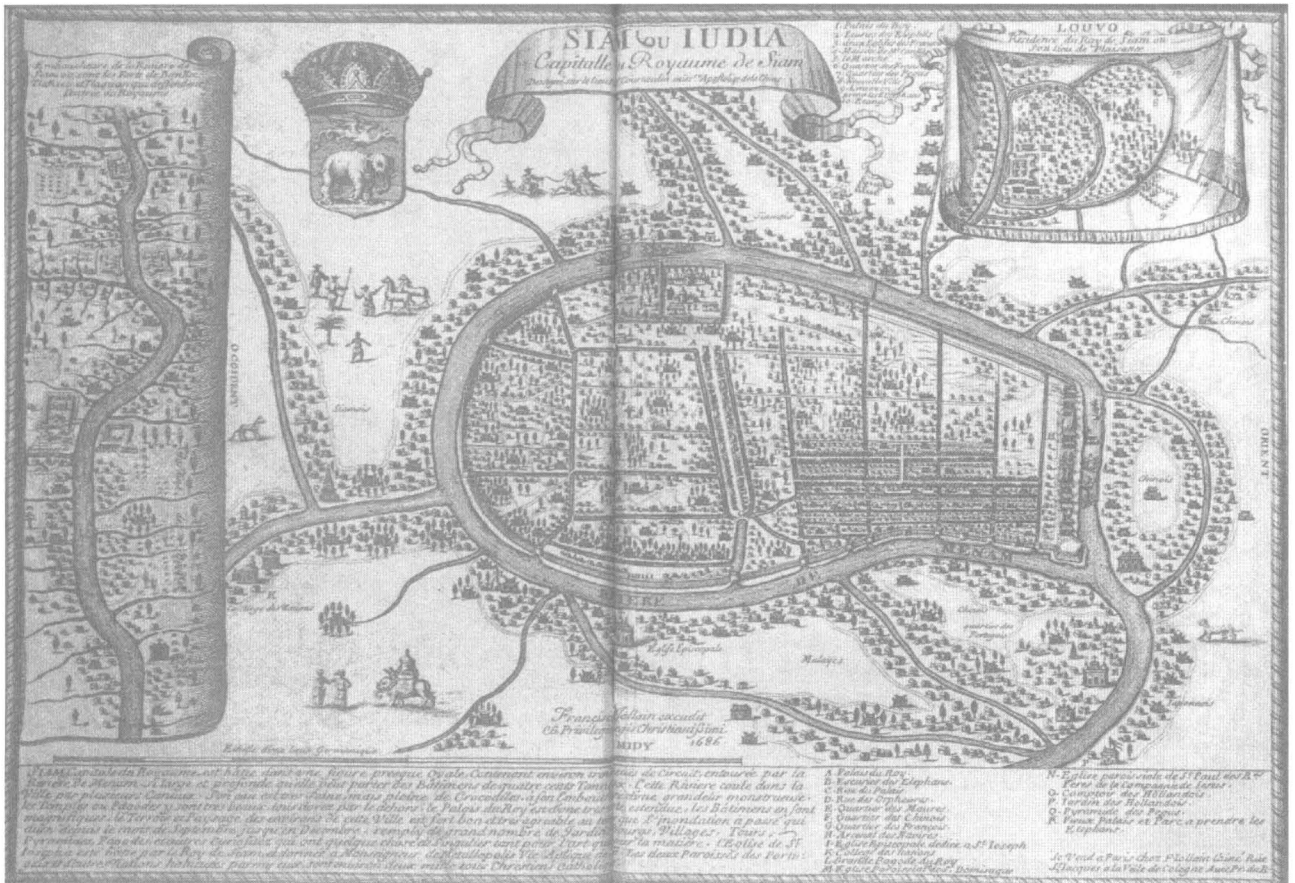
ภาพ “กรุงศรีอยุธยาท่ามกลางพายุ” โดยฟาน เดอ อา ฟิมพ์ครั้งแรกที่กรุงไลเดน ประเทศเนเธอร์แลนด์ ในปีพ.ศ.๒๒๕๐ ตรงกับกลางรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าเสือ (ภาพจากห้องสมุดส่วนบุคคล ธวัชชัย ตั้งศิริวานิช)

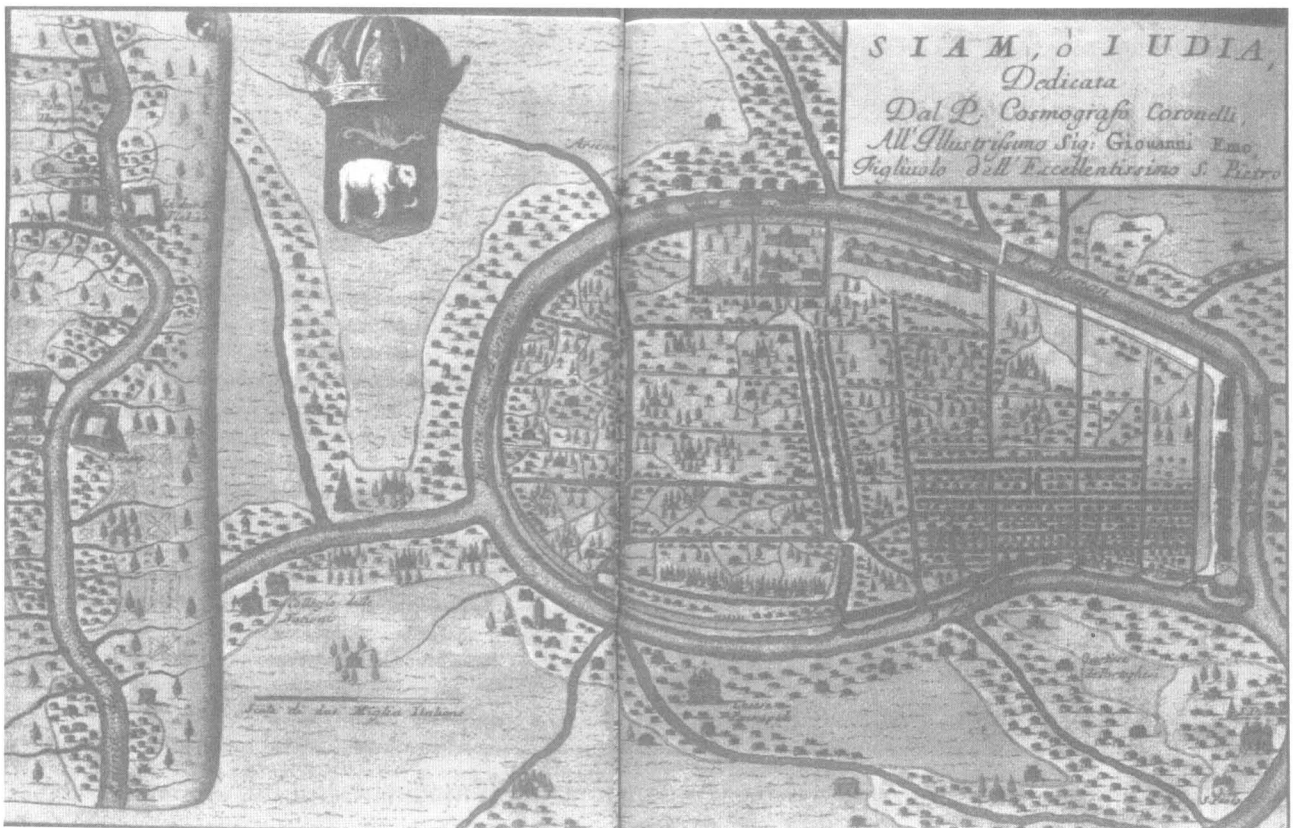
การทำแผนที่กรุงศรีอยุธยาของชาวยุโรปดูหน้าอย่างมากหลังการเข้ามากรุงศรีอยุธยาของนักบวชชาวฝรั่งเศส
 ในภาพ สมเด็จพระนารายณ์ฯ ทอดพระเนตรสุริยุปราคาพร้อมกับนักบวชเยซุอิตและขุนนางสยามในปี ๒๒๓๑ (ภาพจาก-
 หนังสือ Journal du uoyage de Siam โดยสำนักพิมพ์ Fayard ประเทศฝรั่งเศส)

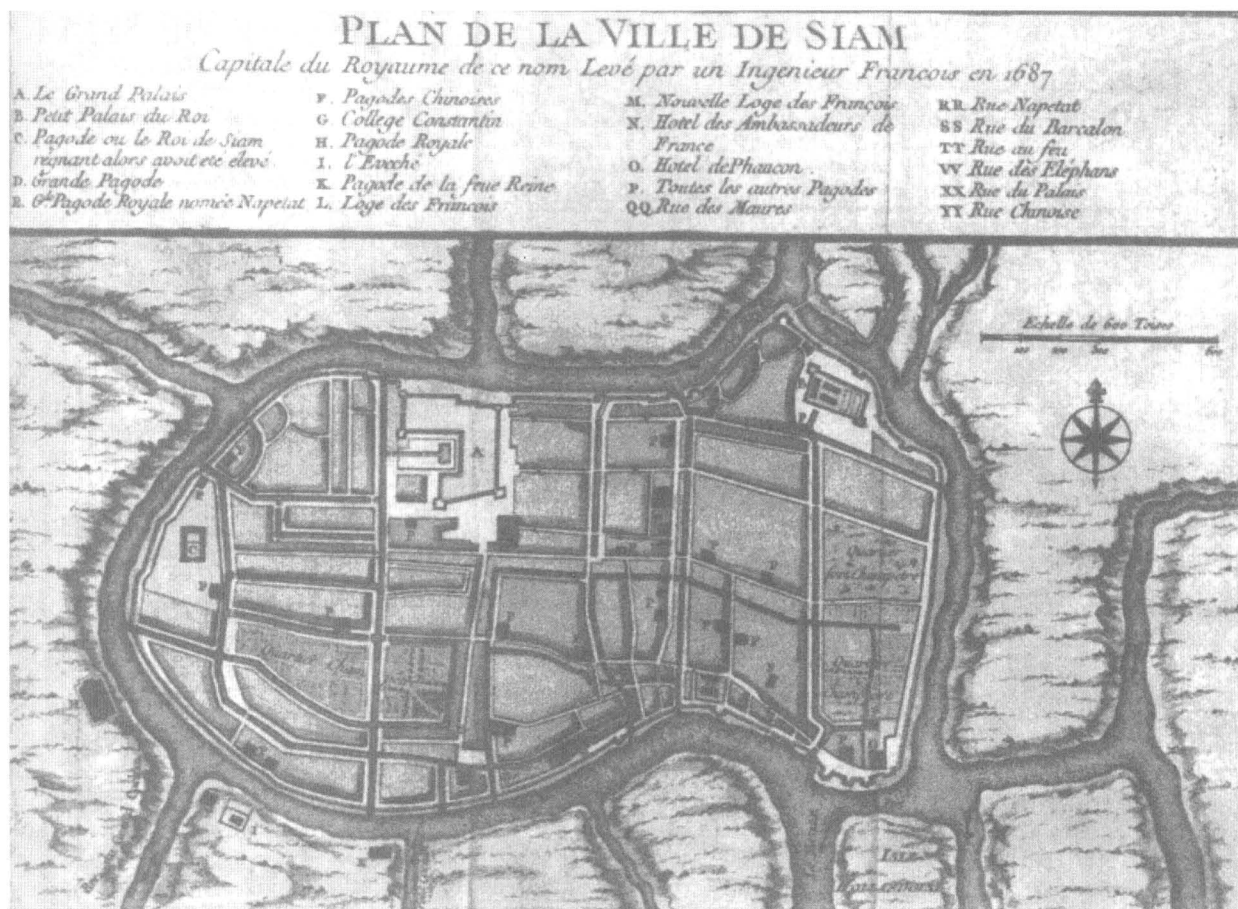
ภาพ “กรุงศรีอยุธยาในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช” พิมพ์ที่กรุงอัมสเตอร์ดัม ในปี ๒๒๖๒ โดย
 อังรีอับราฮัม ชาเตอลอง (Henri Abraham Chatelain) อาศัยต้นแบบจากภาพในหนังสือ Voyage de Siam หรือ จดหมายเหตุ
 ดาซาร์ด พิมพ์ที่กรุงปารีส ในปี ๒๒๒๙ (ภาพจากห้องสมุดส่วนบุคคล รัชชัย ตั้งศิริวานิช)

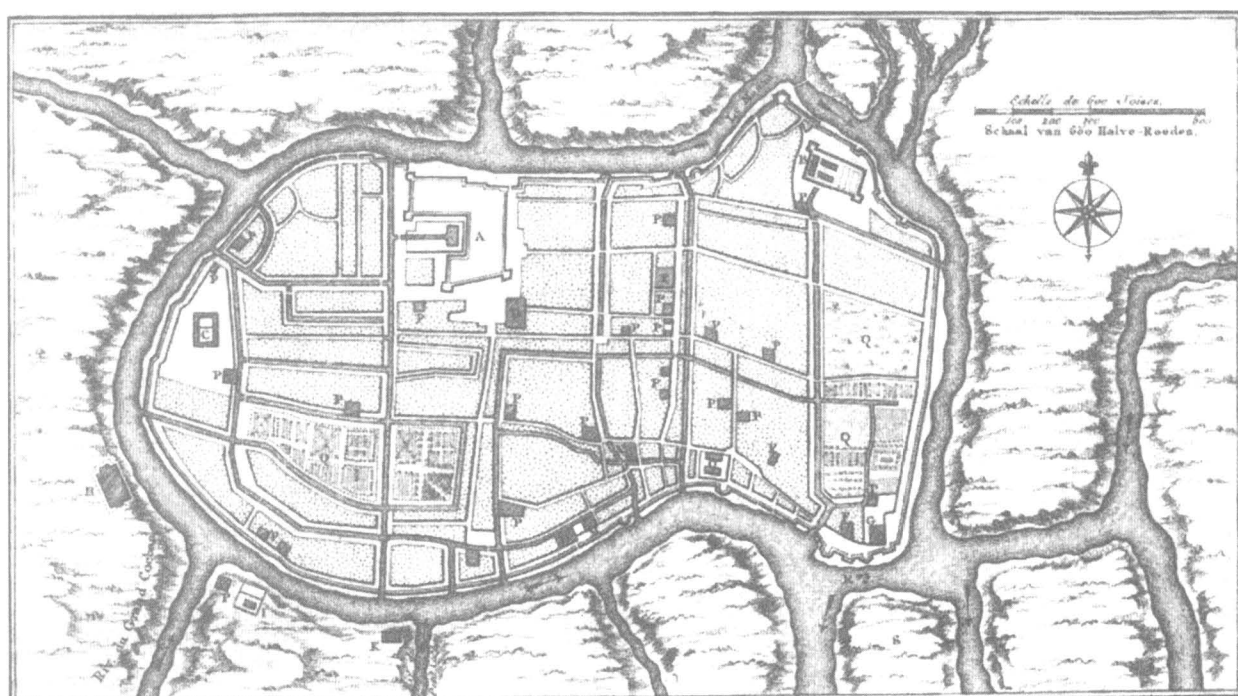
แผนที่กรุงศรีอยุธยาโดยคูร์โตแลง พิมพ์ที่กรุงปารีสในปี ๒๒๒๙ ตรงกับปลายรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ
(ภาพจากวารสาร The Journal of the Siam Society โดยสยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์)

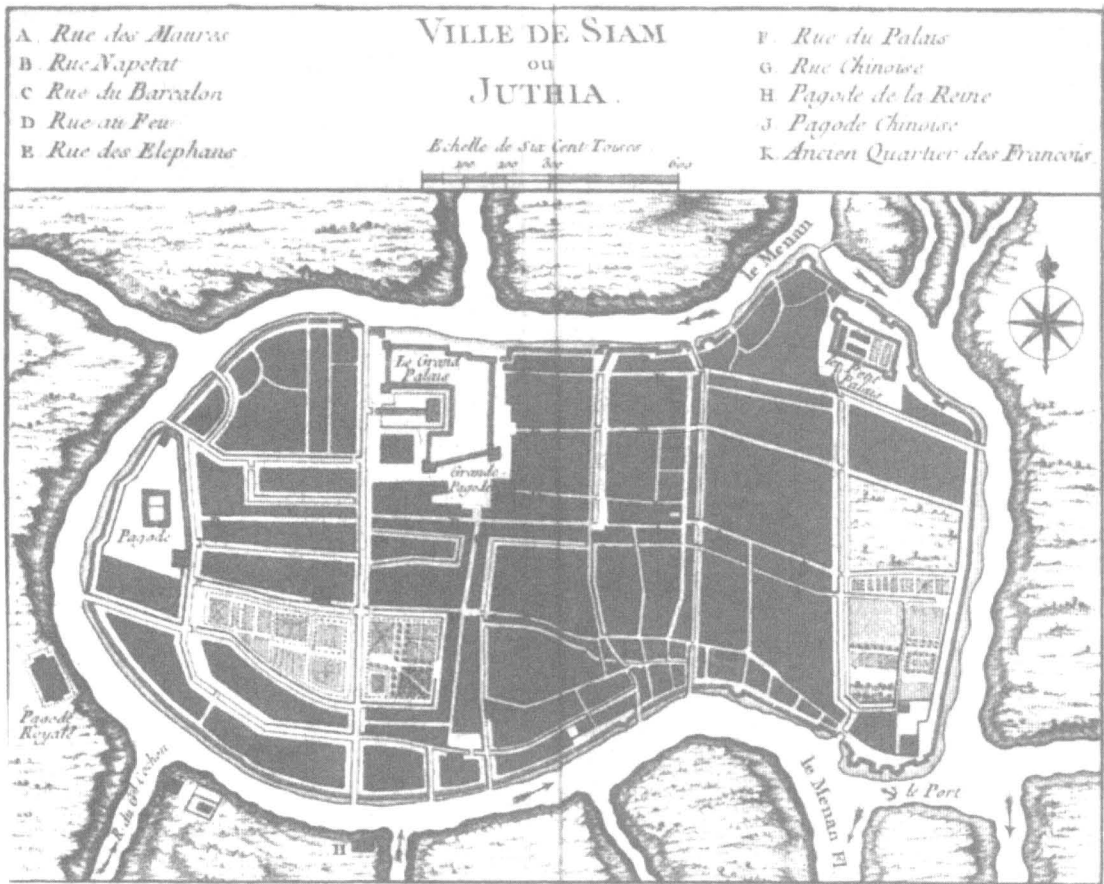
แผนที่กรุงศรีอยุธยาโดยโคโรเนลลี พิมพ์ที่กรุงเวนิส ประเทศอิตาลี ในปี ๒๒๓๙ ตรงกับกลางรัชสมัยสมเด็จพระเพทราชา (ภาพจากห้องสมุดส่วนบุคคล รัชชชัย ตั้งศิริวานิช)

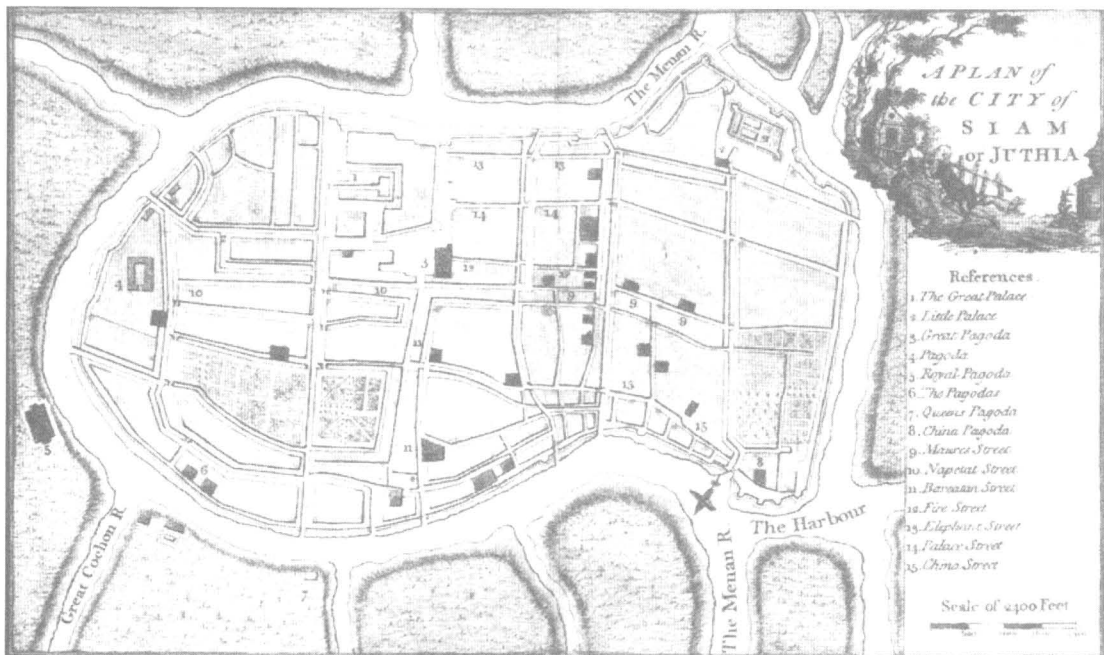
แผนที่กรุงศรีอยุธยาโดยเบลแลง พิมพ์ที่กรุงปารีส ในปี ๒๒๙๔ ตรงกับปลายรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ
 (ภาพจากห้องสมุดส่วนบุคคล วัชรชัย ตั้งศิริวานิช)

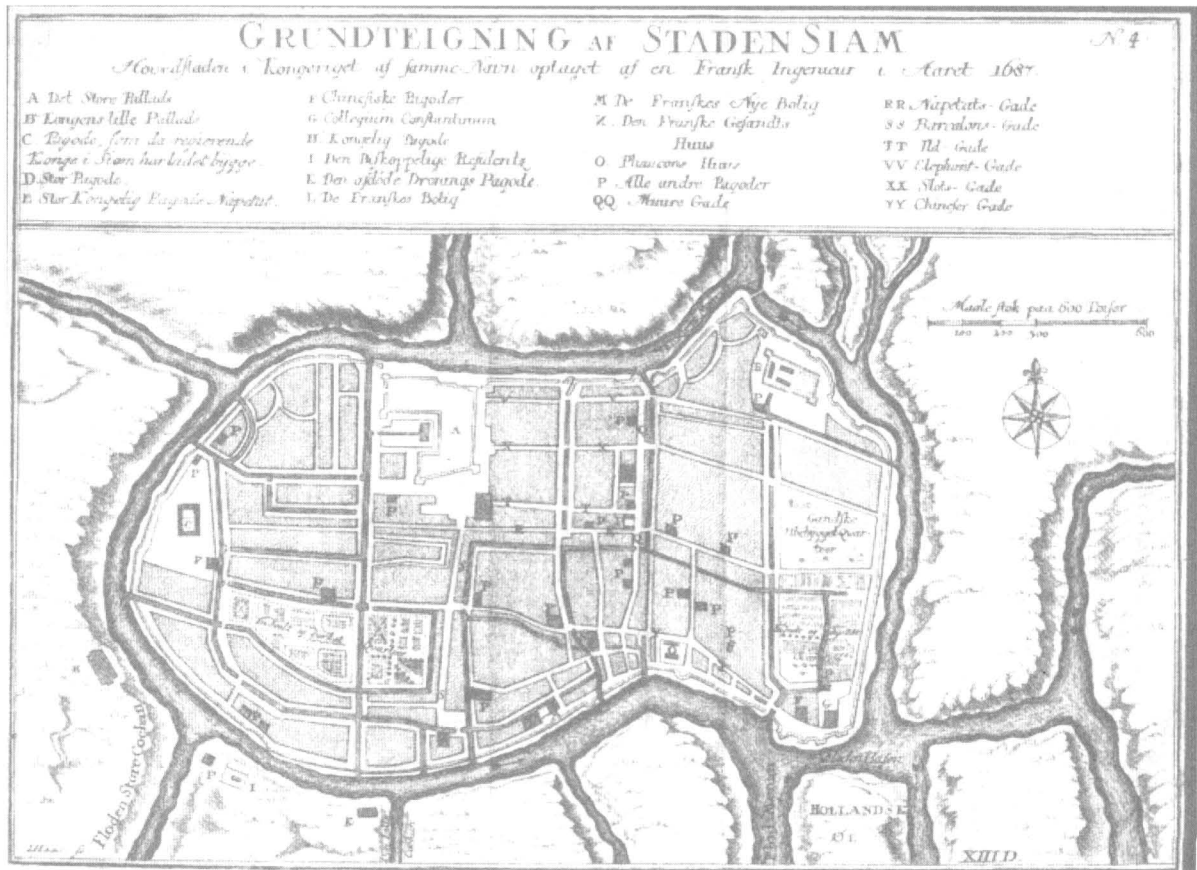
แผนที่กรุงศรีอยุธยาโดยชลาหพิมพ์ที่กรุงอัมสเตอร์ดัม ในราวปี ๒๒๙๔ ตรงกับปลายรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ
 (เอื้อเฟื้อภาพโดย อาจารย์พีรศรี โกวาทอง)

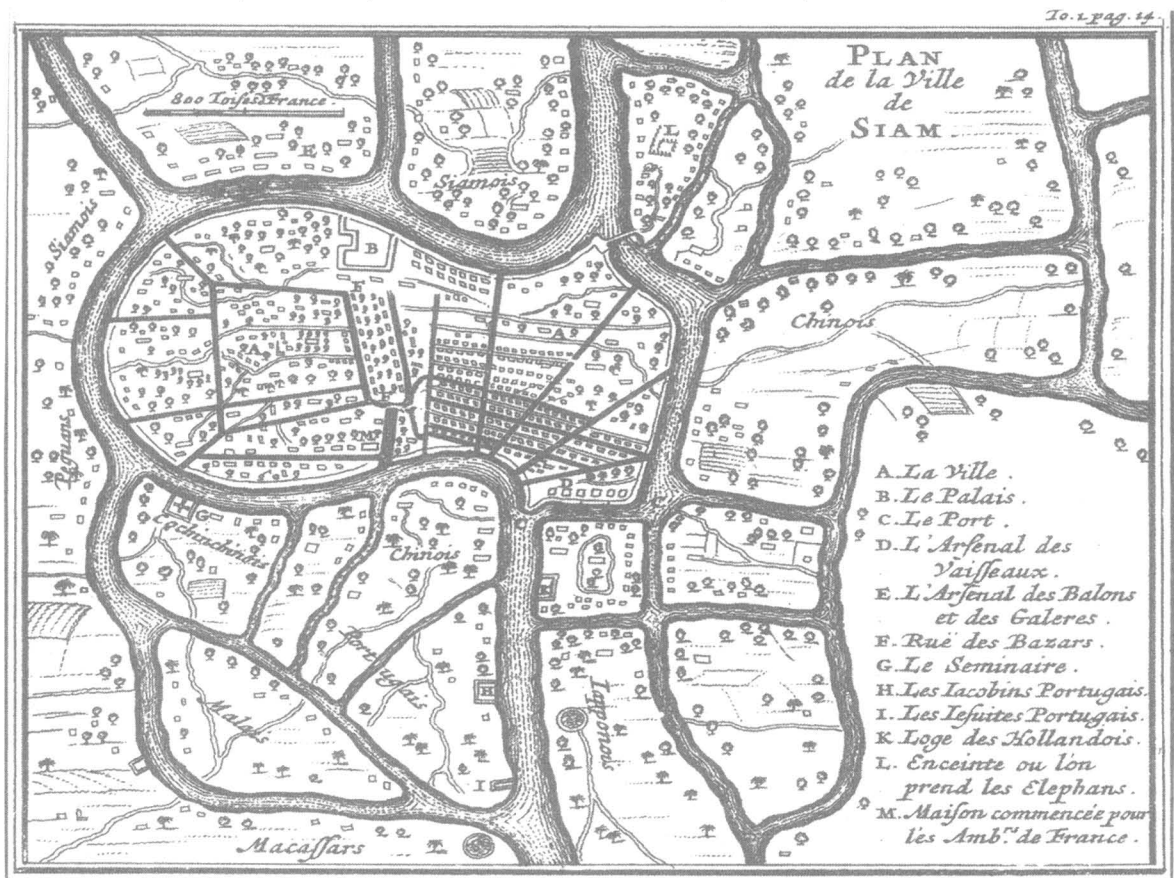
แผนที่กรุงศรีอยุธยาโดยเบลแลง พิมพ์ที่กรุงปารีส ในปี ๒๓๐๗ ตรงกับปลายรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ (ภาพจากห้องสมุดส่วนบุคคล ธวัชชัย ตั้งศิริวานิช)

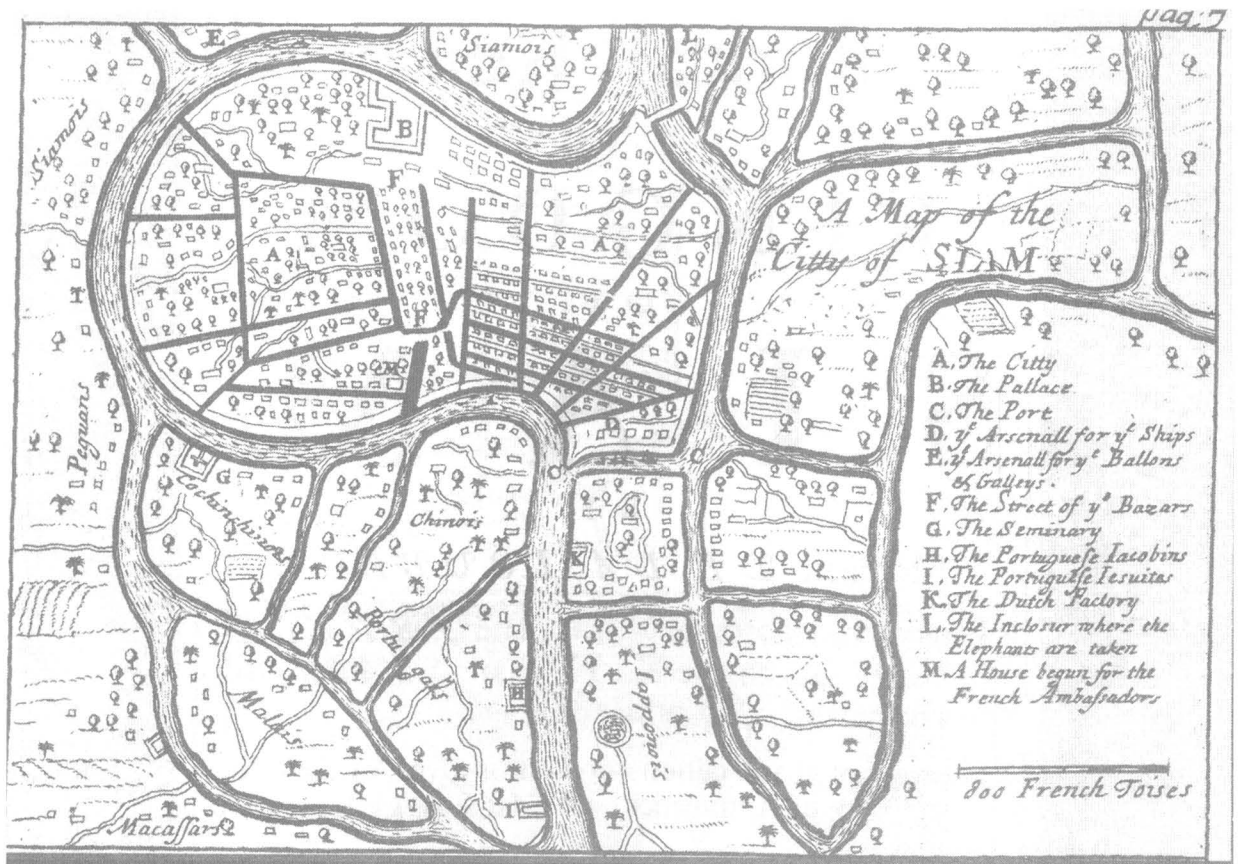
แผนที่กรุงศรีอยุธยาโดยแอนดรูส์ พิมพ์ที่กรุงลอนดอน ในราวปี ๒๓๑๔ ตรงกับต้นรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช (เอื้อเฟื้อภาพโดย Joerg Kobler, Old Maps and Prints)

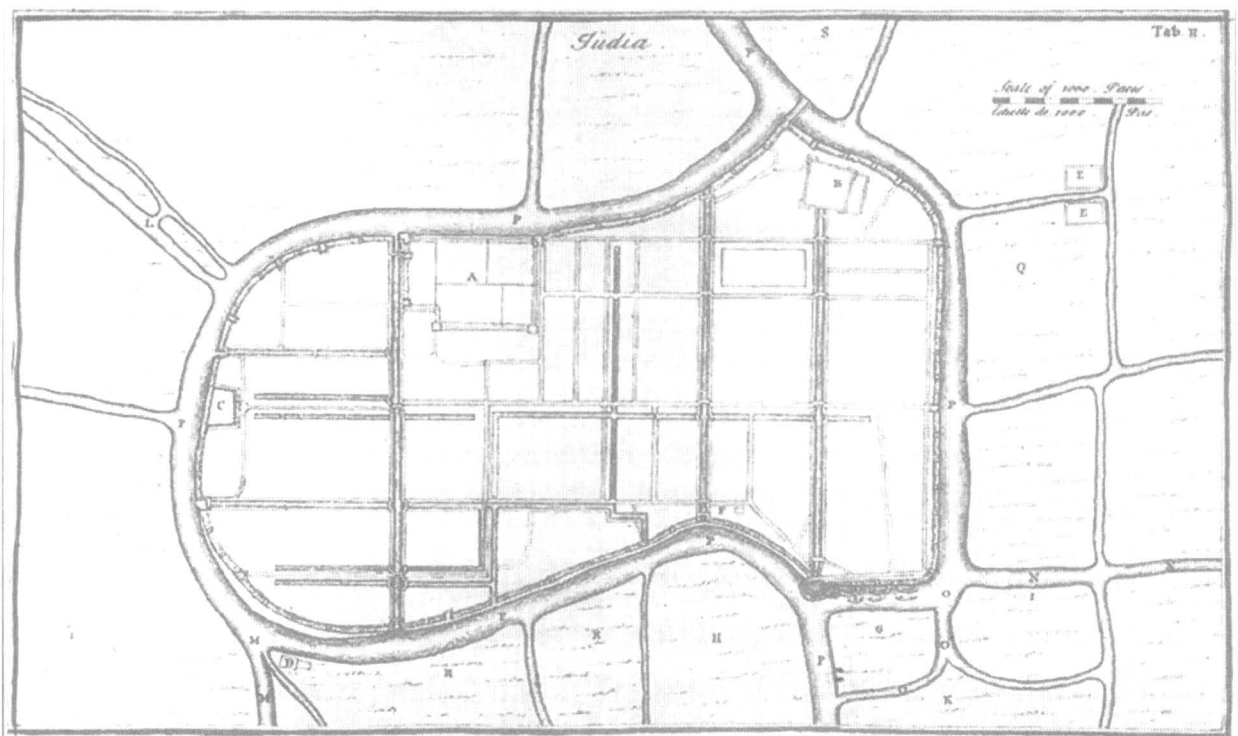
แผนที่กรุงศรีอยุธยาโดยบอร์สัน พิมพ์ที่กรุงโคเปนเฮเกน ประเทศเดนมาร์ก ระหว่างปี ๒๓๓๐-๒๓๔๐ ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (ภาพจากห้องสมุดส่วนบุคคล ธวัชชัย ตั้งศิริวานิช)

แผนที่กรุงศรีอยุธยาในจดหมายเหตุเดอลาลูแบร์ 2 ฉบับภาษาฝรั่งเศสพิมพ์ที่กรุงอัมสเตอร์ดัม ในปี ๒๓๓๔ ตรงกับต้นรัชสมัยสมเด็จพระเพทราชา (ภาพจากห้องสมุดส่วนบุคคล ธวัชชัย ตั้งศิริวานิช)

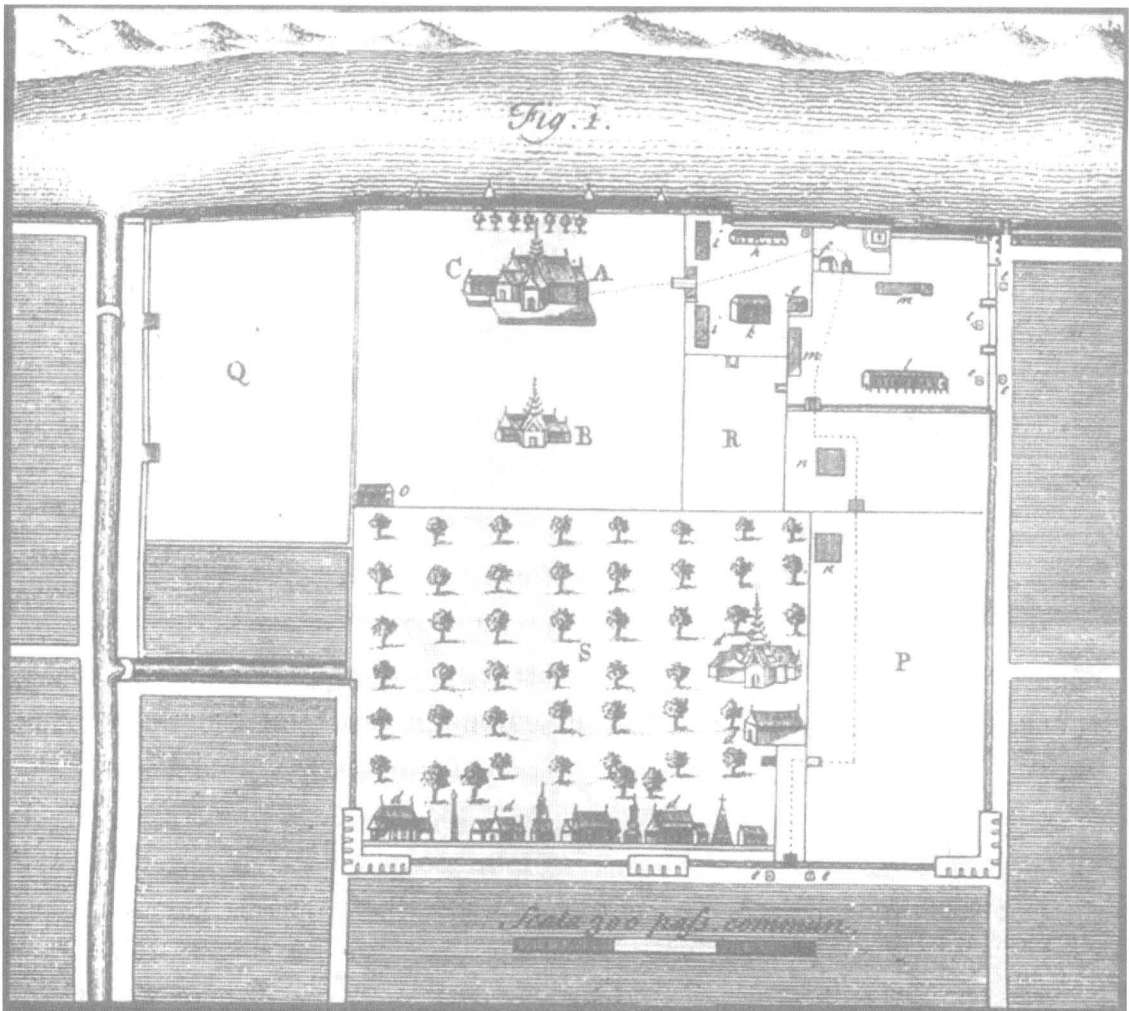
แผนที่กรุงศรีอยุธยาในจดหมายเหตุเดอ ลาลูแบร์ ฉบับภาษาอังกฤษ พิมพ์ที่กรุงลอนดอน ในปี ๒๒๓๖ ตรงกับต้นรัชสมัยสมเด็จพระเพทราชา (ภาพจากห้องสมุดส่วนบุคคล รัชชชัย ตั้งศิริวานิช)

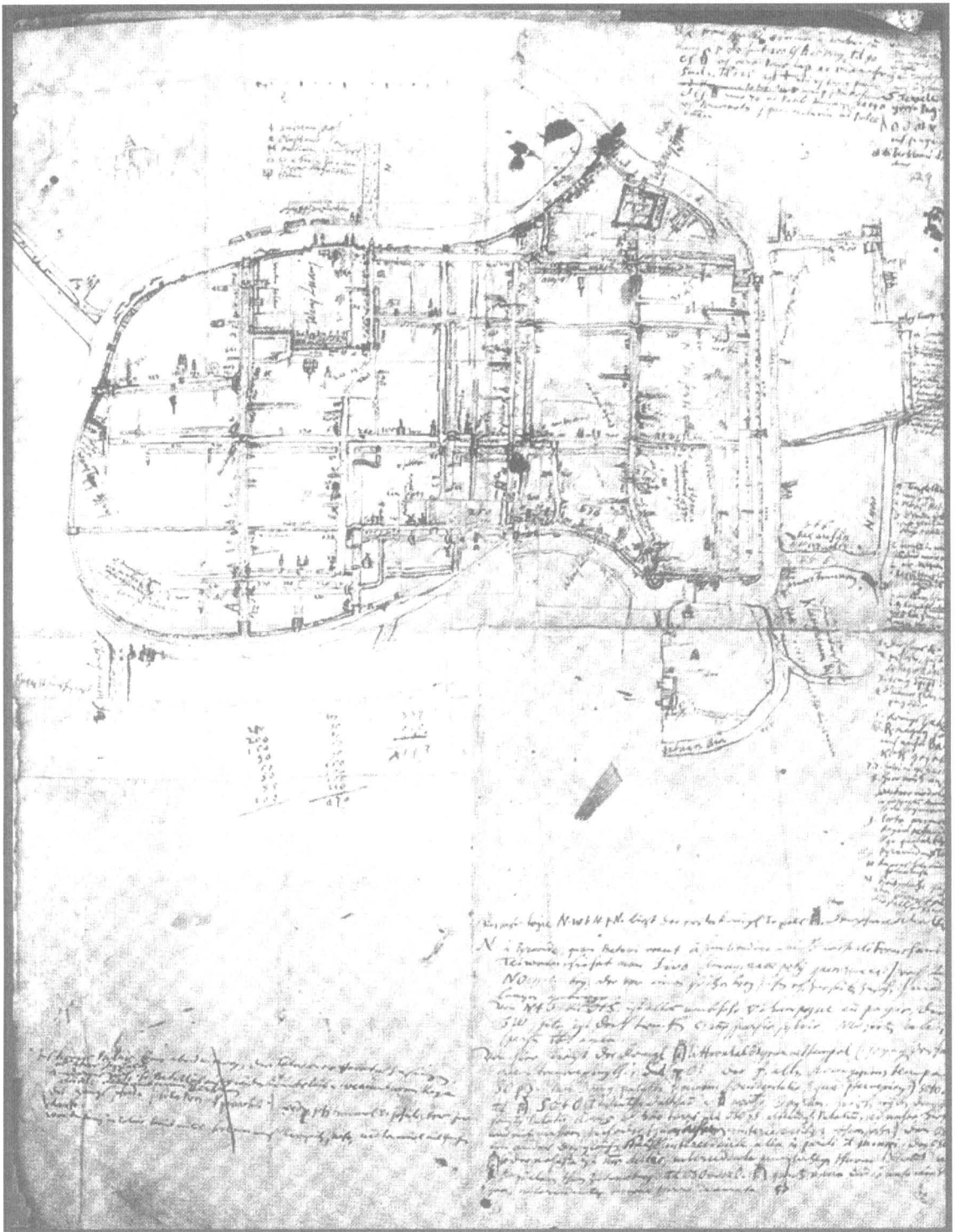
แผนที่กรุงศรีอยุธยาโดยแกมปีเฟอร์ พิมพ์ที่กรุงลอนดอน ในปี ๒๒๗๐ ตรงกับปลายรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ (ภาพจากห้องสมุดส่วนบุคคล รัชชชัย ตั้งศิริวานิช)

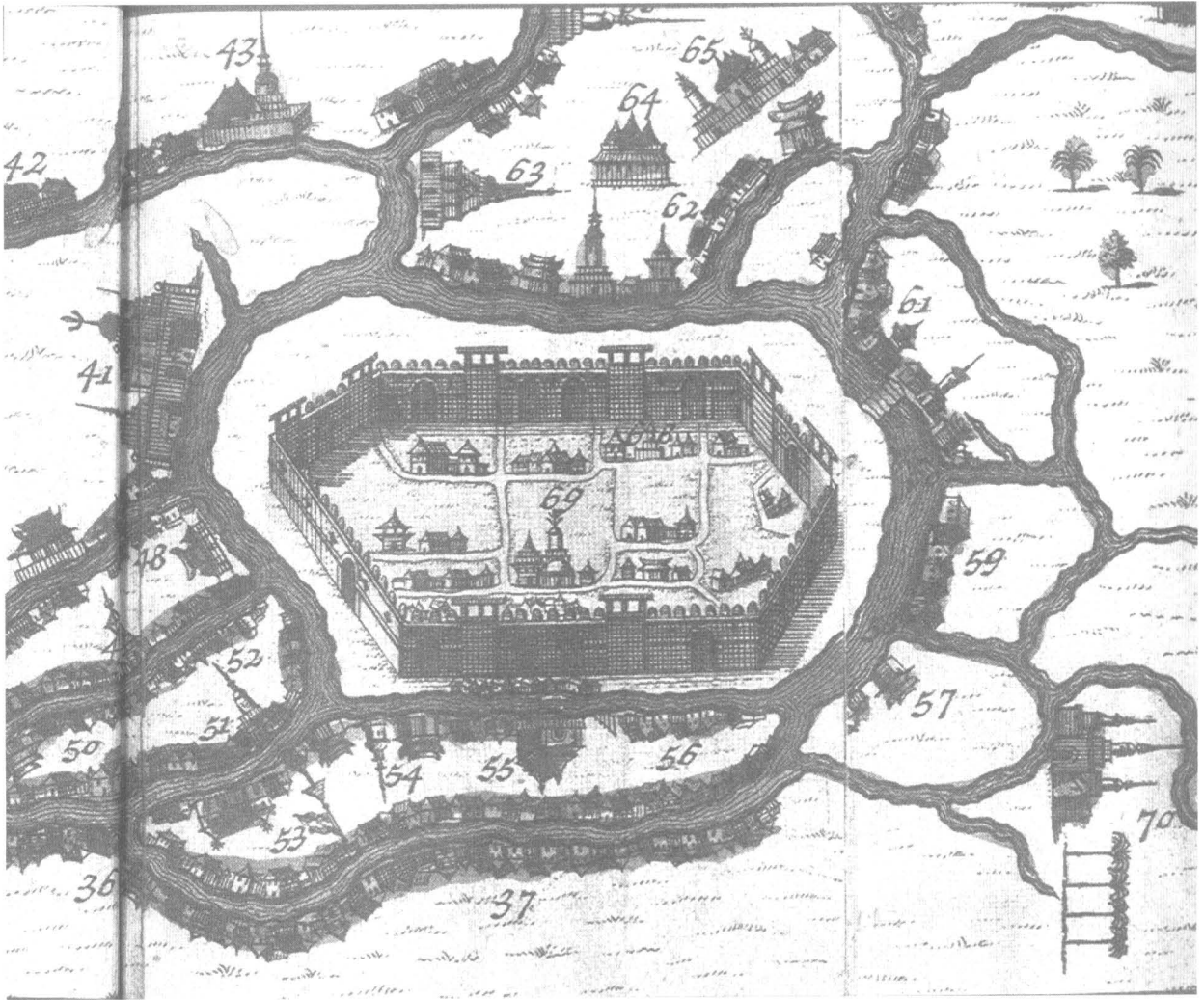
ภาพถ่ายทางอากาศของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี ๒๔๙๖ (ภาพจากหนังสือ In Memoriam Phya Anuman Rajadbon โดยสยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์)

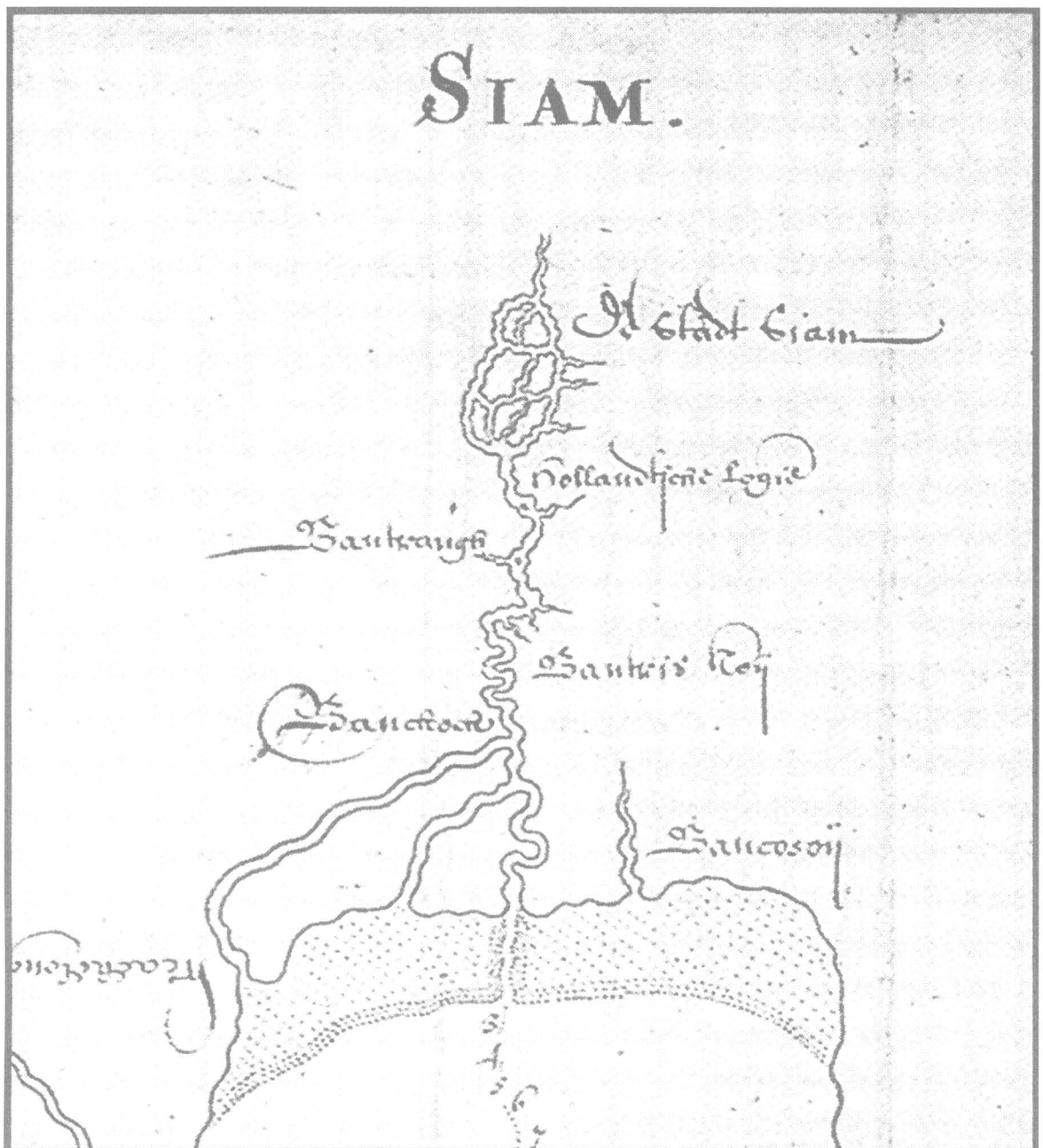
แผนผังพระราชวังหลวงในจดหมายเหตุแกมปีเฟอร์ เขียนร่างในปี ๒๒๓๓ ตรงกับต้นรัชสมัยสมเด็จพระเพทราชา แต่ตีพิมพ์ครั้งแรกที่กรุงลอนดอน ในปี ๒๒๗๐ ตรงกับปลายรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ(ภาพจากห้องสมุดส่วนบุคคล ธวัชชัย ตั้งศิริวานิช)

แผนที่ตัวเขียนกรุงศรีอยุธยาโดยแกมบีเฟอร์ เขียนระหว่างพำนักอยู่ในพระนครช่วงเดือนมิถุนายน-กรกฎาคม ๒๒๓๓ ตรงกับต้นรัชสมัยสมเด็จพระเพทราชา (เอื้อเฟื้อภาพโดยห้องสมุดแห่งชาติ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ)

กรุงศรีอยุธยาในแผนที่แม่น้ำเจ้าพระยาโดยวาเลนไทน์ ฟิมพ์ที่กรุงอัมสเตอร์ดัม ในปี ๒๒๖๙ ตรงกับปลายรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ (ภาพจากห้องสมุดส่วนบุคคล ธวัชชัย ตั้งศิริวานิช)

ส่วนหนึ่งของแผนที่ที่เขียนโดยนักเขียนแผนที่นิรนามชาวฮอลันดา เขียนในราวปี ๒๑๔๕ ตรงกับกลางรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง แผนที่แสดงที่ตั้งของกรุงศรีอยุธยา (H stad Siam) บ้านฮอลันดา (Hollandsche logie) และบางกอก (Banckock) ฯลฯ เป็นแผนที่เก่าแก่ที่สุดที่ค้นพบที่ระบุชื่อของบางกอก ส่วนจดหมายเหตุเก่าแก่ที่สุดที่ระบุชื่อของบางกอก (Mancock) คือ จดหมายเหตุโดยเปียเตอร์ ฟลอริส พ่อค้าชาวดัตช์ที่เข้ามาสยามในราวปี ๒๑๕๕ ตรงกับต้นรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม (เชื้อเพื่อภาพโดยหอสมุดแห่งชาติ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ)

ชีวิตชาวกรุงเก่ากับเรือ*

ไพฑูรย์ และณณ ชาวมาลา**

ลมเย็นราวเดือน ๑๐ เดือน ๑๑ พัดพริ้ว
ต้นข้าวในนาหวานของชาวกรุงเก่า
ไหวพริ้วเอนถู่เป็นคลื่นระลอกแล้วระลอกเล่า
ไปจนสุดสายตาตะวันรอนยามเย็นฉาบไล่สายน้ำ
ที่เจ็มนองท่วมทุ่งนาหน่าน้ำหลาก สะท้อนวิบวับ
เป็นประกายตัดกับสีเขียวสดใสของใบข้าวที่เสียดต้น
อยู่เต็มทุ่งแลดูสวยงามยิ่งนัก

ผู้เขียนยังจำได้ดีถึงภาพชาวกรุงเก่าหลายครอบครัว ที่พากันนั่งเรือพายลัดไปตามช่องคันนาออกไปกลางทุ่ง ตระเตรียมข้าวปลาอาหารใส่เรือไปด้วย ผ่านกอบัวกีนสาย ที่ชูดอกขึ้นเหนือน้ำกับผักบุ้งท้องถิ่นที่เสียดยอดขาว ลอดออกมาระหว่างกอต้นข้าว ก็คว้าเก็บขึ้นมาใส่เรือ เอาไว้จิ้มแกลั้มกับน้ำพริก หรือบางครั้งก็อาจปรุง ปลาแร่หลนโขลกด้วยปลาปิ้งที่ตกได้จากทุ่งนานั้นเอง หนุมๆ บางคนทอดแหจับปลาเอาขึ้นมาปิ้งกินกันเดี๋ยวนั้น หรือลงมสันตะวาที่แลเห็นอยู่ใต้น้ำเป็นกอๆ โผล่เพียงดอก ขึ้นเหนือน้ำ ขึ้นมาจิ้มกินกับปลาร้าหลน หรือไม่ก็เก็บดอกแค เอาไปให้แม่แกงส้มให้กินที่บ้านโบราณเขาว่ากินแก้ไข้หัวลม ดีนัก

ถึงฤดูน้ำหลาก น้ำเหนือจะไหลหลากท่วมได้ถุน บ้านเรือน และนาข้าวชาวกรุงเก่าอย่างนี้เป็นประจำทุกปี แต่ด้วยความที่อยุธยาเป็นเมืองในลุ่มน้ำอันอุดมสมบูรณ์มี แม่น้ำลำคลองมากมายหลายสายไหลผ่าน ตัวเมืองเองนั้นก็ล้อมรอบด้วยแม่น้ำ จนมีสภาพคล้ายเกาะ ชาวบ้านทั่วไปจึงเรียกว่า “เกาะเมือง” หรืออย่างอำเภอรอบนอก ออกไป เช่น อำเภอมหาราช อำเภอบางปะหัน อำเภอบางปะอิน อำเภอบางไทร ฯลฯ ก็เป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำ ลำคลองหล่อเลี้ยงเช่นกัน บ้านเรือน วัดวาอาราม ชุมชน

ส่วนใหญ่ของอยุธยาจึงมักตั้งอยู่ริมน้ำนั่นเอง แม้ไม่ใช่ ฤดูน้ำหลาก ก้าวเท้าออกจากบ้านไปไม่ถึงไหนก็ดูจะพบ น้ำไปเสียทั้งนั้น จะเดินทางไปไหนมาไหน ก็ย่อม จำเป็นต้องใช้เรือเป็นหลักอยู่ดี

ภาพงดงามของทุ่งนาเมื่อหน้าน้ำหลาก รวมถึงสีสัน แห่งความสุขของคนกรุงเก่าเมื่อฤดูน้ำหลากมาถึง นอกจากจะยังคงสดใสกระจ่างในความทรงจำของผู้เขียน มาโดยตลอดแล้ว ยังทำให้ชวนนึกถึงชีวิตของชาวกรุงเก่า เมื่อราว ๕๐ ปีก่อนที่มีความผูกพันกับสายน้ำและเรือได้ อย่างแจ่มชัดอีกด้วย

๑. บ้านของผู้เขียนอยู่เหนือวัดตองปุ อำเภอกรุงเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ยังจำได้ดีว่า เมื่อเป็นเด็กต้อง นั่งเรือไปเรียนหนังสือที่วัด ที่บ้านมีเรือโปงไม้สักอยู่เพียง ลำเดียว ตอนเช้าหลังจากพอลับจากนำเรือออกไปกู้ลอบ ได้ปลากุ้งขึ้นมาให้แม่ทำเป็นอาหารมื้อเช้า และนั่งล้อมวง รับประทานอาหารกันอย่างขึ้นบานแล้ว พ่อจะให้ผู้เขียน ซึ่งเป็นลูกคนเล็กนั่งในคอเรือโปง ส่วนพี่สาวอีกสองคนนั่ง ข้างหน้าพ่อคนหนึ่ง และข้างหลังอีกคนหนึ่ง เรือลำเล็ก ของครอบครัวเราจึงเพียบมากจนkabเรือสูงจากน้ำ ประมาณหนึ่งนิ้วเศษเท่านั้น ผู้เขียนจำได้ว่า พ่อพายเรือ เก่งมากเมื่อลัดเลาะไปทางหลังบ้าน บางที่มีเถาว์วัลย์และ

*เอกสารประกอบการเสวนาทางวิชาการเรื่อง “อยุธยาเมืองน้ำ เมืองมรดกโลก” ๙ กันยายน ๒๕๔๔ ณ สถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

**เคยรับราชการเป็นอาจารย์วิทยาลัยเทคโนโลยีและอุตสาหกรรมต่อเรือ พระนครศรีอยุธยา เป็นผู้ออกตั้งพิพิธภัณฑ์เรือไทยขึ้นในบริเวณบ้านพัก ณ ชาวมาลา ผู้บริหารพิพิธภัณฑ์เรือไทย

หนามต้นไม้ ต้องคอยหลบ ผ่านนาข้าวมีบัวกินสายชูดอก
อยู่รายทาง ผู้เขียนตอนเป็นเด็กค่อนข้างซนนั่งอยู่หัวเรือก็
จะคอยยื่นมือ ความโน้มน้าวนี้ไปตลอดทาง จนโดนพ่อ
ดุบ่อยๆ เพราะกลัวเรือจะล่ม

ห้องเรียนที่วัดตองปุ้นั้น เป็นศาลาวัดที่กว้างขวาง
มีเพียงกันที่กันตกเท่านั้น ไม่มีฝา นักเรียนนั่งเรียนกับ
พื้นศาลา ขีดเขียนลงบนแผ่นกระดานชนวนกรอบไม้
ด้วยดินสอหินที่อาศัยชั้นบันไดปูนของวัดฝนจนแหลม
พระที่วัดนั้นเป็นครูสอนนักเรียนเขียน ก กะ ก กา ฯลฯ
กลางวันเด็กนักเรียนก็อาศัยกินข้าวกันบาตรของหลวงตา
ที่วัดนั่นเอง พอถึงบ่ายสามโมง พ่อจะพายเรือมาจอดคอย
ลูกๆ อยู่ใต้ต้นพิทูล ที่ลานวัดอันร่มเย็นและน้ำตื้นพอพาย
หยั่งถึง เมื่อสิ้นเสียงสัญญาณบอกเลิกเรียน ผู้เขียนไหว้
หลวงตาแล้วจะรีบลงมาที่บ้านใด พ่อจอดเรือเทียบ
บันไดทำน้ำก็จะกระโดดลงหัวเรืออย่างคล่องแคล่ว พี่สาว
ตามลงกลางและท้ายลำ พ่อจะพายเรือไปกลับตาม
เส้นทางเดิมระหว่างทางผู้เขียนจะเอามือพุน้ำบ้าง
ใช้มือรำน้ำบ้าง ถ้าพบหอยโข่งเกาะอยู่ตามต้นข้าว
หรือผักบุ้ง ก็จะช่วยพ่อเก็บใส่เรือเพื่อให้พ่อเอาไปดักลอบ

ไม่เพียงแต่ครอบครัวของผู้เขียนเท่านั้น ที่ใช้เรือเป็น
พาหนะหลักในการเดินทางไปไหนมาเช่นนี้ เมื่อราว ๕๐ ปี
ที่แล้ว ชาวกรุงเก่าทุกครอบครัวต้องมีเรือใช้ครอบครัวละ
อย่างน้อยที่สุด ๑ ลำส่วนใหญ่เป็นเรือขนาดเล็กใช้พาย
นั่งได้ ๒-๓ คน ถ้าเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ที่มีฐานะ
ดีหน่อย ก็จะมีเรือขนาดใหญ่ใช้ ต้องช่วยกันพายหลายคน
หรือมีคนรับจ้างให้ เรือในสมัยนั้นลำหนึ่งราคาราว
๓๕ - ๔๐ บาท มีล่องจากทางเหนือลงมาตามแม่น้ำ
เจ้าพระยามาขายอยู่เสมอๆ

เรือที่มีใช้กันอยู่ในอยุธยาตั้งแต่เดิมนั้นเป็น “เรือขุด”
ที่ใช้กันมานานแล้วก็ได้แก่ เรือหมู เรือพายม้า เรือมอด หรือ
เรือโปง เรือชะล่า ซึ่งขุดเอาจากต้นไม้ต้นโตๆ ในระยะหลัง
จึงเริ่มมี “เรือต่อ” ที่ต่อด้วยไม้กระดานสามแผ่นและห้าแผ่น
และยังมีการพัฒนารูปแบบให้สวยงามอ่อนช้อยและ
แข็งแรงยิ่งขึ้น เช่น เรือสำปั้น เรือบด และเรือเตาะ

ดังกล่าวนี้อาจจะแปลกแล้วว่าอยุธยาเป็นเมืองในที่ลุ่มมี
แม่น้ำลำคลองหลายสายไหลผ่านตัดขวางกัน ที่เป็นแม่น้ำ

สำคัญได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำป่าสัก และแม่น้ำลพบุรี
บางชุมชนในอยุธยามีลักษณะเป็นเกาะเล็กเกาะน้อย
มีสายน้ำล้อมรอบไม่เฉพาะฤดูน้ำหลาก แต่ทุกฤดูกาล
การใช้เรือเป็นพาหนะหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่
“ถนน” ยังเข้าไปไม่ถึงอยุธยา จึงเป็นเรื่องธรรมดา ใช้แต่เพียง
พายเรือไปไร่นา ไปทำบุญที่วัด ติดต่อกิจธุระไปมาหาสู่กัน
เข้าเมือง ออกจากเมืองไปตลาด เท่านั้นก็หาไม่

ในยามค้าคีนบางคนก็อาจจะนอนในเรือลำเล็กๆ
เพื่อลงเบ็ดราว วางข่าย หรือดักกุ้งอยู่ตามชายน้ำหรือ
กลางทุ่งอีกด้วย

ตั้งแต่เช้าจรดค่ำ ทุกชีวิตในกรุงเก่าจึงผูกพันกับเรือ
ตลอดเวลา

๒. เมื่อโตขึ้นมาอีกหน่อย ผู้เขียนก็ได้เป็นลูกศิษย์
พระที่วัดตองปุ้มีหน้าที่พายเรือให้พระออกบิณฑบาตทุกเช้า
เช่นเดียวกับบ้านเรือนทั่วไป วัดในกรุงเก่าทุกวัดต้องมีเรือ
เอาไว้ใช้ เรือตามวัดส่วนใหญ่เป็นเรือสำปั้นเพรียว ลักษณะ
เหมือนเรือสำปั้นทั่วไป ที่ต่อด้วยไม้กระดาน ๕ แผ่น
หัวและท้ายตัดตรง เพียงแต่แคบและยาวกว่า สามแถว
หรือเด็กวัดที่ตัวโตๆ และพายเรือแข่งหน่อยเป็นคนพายท้าย
มีพระภิกษุนั่งกลาง ด้านหน้าพระภิกษุมีช่องสำหรับวาง
บาตรสองบาตรมีถาดใส่ปันโตวางซ้อนกัน ๒-๓ ชั้น
ขึ้นอยู่กับว่าจะบิณฑบาตผ่านย่านชุมชนหรือไม่ ส่วนที่หัว
มีกระทงที่นั่งสำหรับเด็กวัดอีก ๒-๓ กระทง ในฤดูน้ำหลาก
น้ำจะไหลเชี่ยวมากคนถือท้ายเรือจำต้องเก่งและคนพาย
หัวเรือก็ต้องพายกันเต็มแรง

ทุกวัน เด็กวัดจะต้องมีหน้าที่จัดเตรียมปันโต บาตร
อาสนะและพาย เตรียมลงเรือมาคอยพระที่ทำน้าวัดตองปุ้
จะมีเรือบิณฑบาตออกไป ๓ สายด้วยกัน คือ สายคลอง
ข้างวัดป่าโคก - บ้านม้า สายบ้านกุฎีสูง และสายตลาดหัวรอ
สมัยนั้น ทั้งชาวบ้านและชาวเรือแพ และชาวเรือ มีใจบุญ
กุศลกันเป็นอันมากออกมาใส่บาตรกันทุกครอบครัว
ผู้เขียนนั้นประจำอยู่เรือบิณฑบาตสายตลาดหัวรอเวลา
พายเรือออกบิณฑบาตมักนั่งตอนหัวเรือ มีเพื่อนชื่อ สมชาย
ศรีภูมิ (เคยแสดงภาพยนตร์เรื่องขุนแผนผจญภัย) ถือท้ายเรือ
เพราะเขาตัวโตกว่า ส่วนคนนั่งกระทงที่สามนั้น มีหน้าที่
ส่งปันโตให้กับผู้ใส่บาตร และรับปันโตที่ใส่แกงแล้ว
จากหลังฝ่าบาตรมาจัดลงถาด

ผู้เขียนยังจำได้ว่า เมื่อออกจากวัดตองปุ เรือจะแวะรับบาตรที่แพทองไทย ของนายวันเดิม คราศรี แพขาว ของนายชั้น ทองสารี แพขายอบทองไทยของ คุณป้าประยงค์ กนิษฐนาคะ แพคุณป้าแ่ง แพ ร.ต.ประวิง วรรณานุสาร แพเหล่านี้จะใส่บาตรเป็นประจำทุกเช้า มีแกงหม้อโตๆ และข้าวชั้นใหญ่วางเตรียมไว้เสมอ เรือวัดตองปุจะเข้าตลาดหัวรอ ลัดวัดสามวิหารไปออกคลองวัดเจดีย์แดง แล้วถึงกลับมายังวัดตองปุ เมื่อถึงวัดแล้ว เด็กวัดจะช่วยกันขนบาตร ถาด ปิ่นโต ขึ้นไว้บนวัด พายนั่นก็ขึ้นขึ้นเก็บด้วยเหลื่อไว้เล่มเดียว เพื่อเป็นหลักผูกเรือจอดเรียงรายไว้ที่เขื่อนหน้าวัดนั่นเอง

นอกจากตักบาตรกันทุกเช้าแล้ว เมื่อถึงวันพระและวันสำคัญที่มีการทำบุญใหญ่ เช่น เทศน์มหาชาติ เข้าพรรษา ออกพรรษา ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ชาวบ้านทั้งผู้ชาย ผู้หญิง คนแก่ เด็กๆ ต่างแต่งตัวกันด้วยเสื้อผ้าที่เลือกแล้วว่าสวยที่สุด ดีที่สุด จัดข้าว แกง ขนม ที่ทำอย่างสุดฝีมือพายเรือไปทำบุญที่วัดกันอย่างคับคั่ง

เรือที่ชาวบ้านพายกันมามีมากมายหลายชนิด เช่น เรือมอด เรือหนู เรือพายม้า เรือพายบด เรือแตะ เรือลำปั้นหลายขนาด พายกันมาเองบ้างและมีคนแจวให้บ้างตามแต่ฐานะและสภาพของเจ้าของ โอกาสเช่นนี้เองที่ได้ทอดเรือกันด้วย เรือบางลำเลี่ยมทองเหลืองที่หัวและท้าย บางลำตกแต่งเป็นลวดลายด้วยตะปูทองเหลืองอย่างสวยงาม แต่ไม่ว่าจะยากดีมีจนเช่นไร แต่ละบ้านจะซัดล้างทำความสะอาดเรือของตนมาจนดูใหม่เอี่ยม ส่วนใหญ่มักขัดด้วยแปรงทองเหลือง แล้วทาด้วยน้ำมันยางผสมน้ำมันตังอิ้วเหลืองจนเป็นเงา ส่วนพายนั่นนอกจากจะอดทนกับการเลี่ยมหรือการลงรักปิดทองแล้ว ยังดูที่ฝีมือการเหลาพายนั่นด้วย พายงามๆ มักทำด้วยไม้โมก หรือไม้สักทองเหลาอย่างกลมกลึง เหมาะมือ แล้วขัดด้วยแก้วแตกก่อนที่จะใช้ใบตองแห้งขัดจนเป็นมัน

เรือต่างๆ ที่ชาวบ้านพายมาทำบุญจะจอดต่อๆ กันไปเป็นแพ แน่นขนัดอยู่หน้าวัด ไม่มีใครกลัวจะหาย เพราะเหตุเดียวที่จะทำให้เรือหายไปก็คือ เจ้าของเรือผูกเรือไว้กับหลักไม่แน่นเอง เมื่อสายน้ำพัดแรง เชือกก็คลายหลุดลอยหายไปที่สุด

เรือในท้องน้ำอยุธยา

เป็นที่รู้จักกันดีว่าอยุธยาเป็นเมืองน้ำ มีแม่น้ำหลายสายไหลผ่าน การคมนาคมในสมัยก่อนจึงถือทางน้ำเป็นหลัก เรือเป็นพาหนะที่ใช้สัญจรไปมา มีทั้งเรือที่ใช้ในท้องถิ่นและที่มาจากที่อื่น รูปร่างของเรือจึงแตกต่างกันออกไปตามความเหมาะสมของการใช้งาน

หากจะแบ่งประเภทเรือตามวิธีการทำ ก็พอแบ่งได้เป็นเรือซุด และเรือต่อ เรือซุดนั้นทำจากไม้ซุงทั้งต้น ส่วนเรือต่อนั้นใช้ไม้แผ่นขนาดต่างๆ มาต่อกันเป็นลำเรื่อนอกจากนี้ถ้าจะแยกประเภทตามวิธีการใช้ ก็จะแยกได้เป็นเรือพาย และเรือแจว (ทั้งนี้ไม่รวมเรือที่ติดเครื่องยนต์)

เรือซุดที่เป็นเรือพาย ได้แก่

๑. เรือหนู
๒. เรือพายม้า
๓. เรือมอดพาย
๔. เรือม่วง
๕. เรือโปง
๖. เรือยาว

เรือซุดที่เป็นเรือแจว ได้แก่

๑. เรือมอด
๒. เรือสามเกล้าหรือเรือสามก่าว
๓. เรือชะล่า หรือชะล่า
๔. เรือเปิด

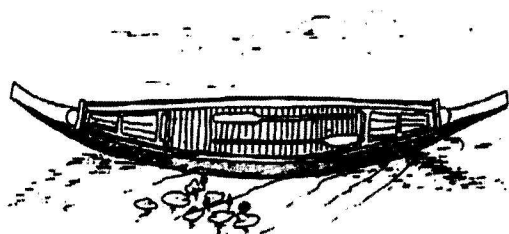
เรือต่อที่เป็นเรือพาย ได้แก่

๑. เรือป้าป หรือเรือแตะ
๒. เรือบด
๓. เรือเข็มหรือเรือโอ
๔. เรือผีหลอก

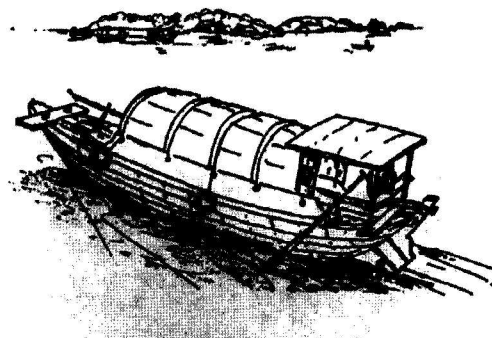
เรือต่อที่เป็นเรือแจว ได้แก่

๑. เรือกระแซง
๒. เรือเอี่ยมจิ้น
๓. เรือลำปั้นหรือสามปั้น
๔. เรือช้างกระดาน
๕. เรือฉลอม

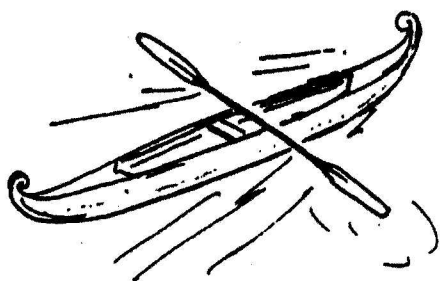
ไม่เพียงแต่ชาวกรุงเก่าในเกาะเมืองเท่านั้น ที่มีชีวิตผูกพันอยู่กับสายน้ำ และใช้เรือเป็นพาหนะสำคัญในการ

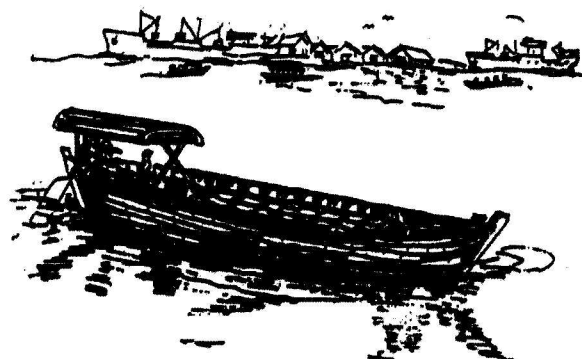
เรือหนู

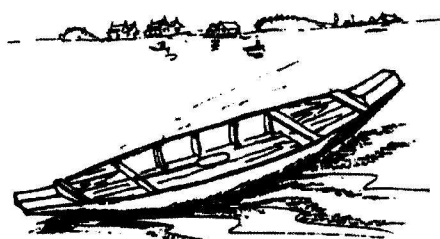
เรือกระแทง

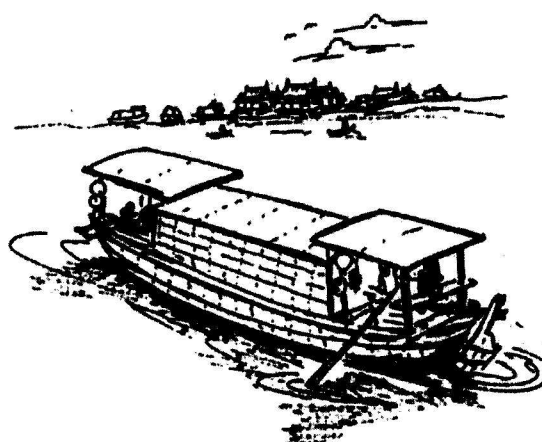
เรือม่วง

เรือเอี่ยมจิ้น

เรือมาด

เรือช้างกระดาน

เดินทางไปไหนต่อไหน คนในเขตอำเภอรอบนอกไป
ก็ใช้เส้นทางน้ำในการเดินทางเข้ามายังเมือง และสัญจร
ไปมาระหว่างอำเภอเช่นกัน

เมื่อราว ๕๐ ปีที่แล้ว ชาวอยุธยาจากอำเภอมหาราช
อำเภอบางปะหัน ที่ต้องการจะเข้ามาที่เกาะเมืองหากไม่
เดินเท้าลัดเลาะไปตามท้องทุ่งท้องนา ซึ่งต้องใช้เวลานาน
ก็มักนิยมใช้บริการของเรือโดยสารสองชั้นที่มีหม้อแก๊ส
ถังกลมๆ ตั้งอยู่ท้ายเรือ ซึ่งชาวบ้านเรียกกันติดปากว่า
“เรือเขียว - เรือแดง” ผู้เขียนยังพอจำชื่อเรือเหล่านี้ได้บ้าง
อาทิ แก้วมรกต ประพาฬ อินทนิล และอีแตงโม
เรือโดยสารจะออกจากต้นทางท่าเรือ อำเภอมหาราช
ประมาณตีสามหรือตีสี่ชาวบ้านที่จะโดยสารเข้าเมือง
จะต้องลงเรือเล็กของตนมาคอยที่ริมแม่น้ำ นักเรียนที่จะ
เข้ามาเรียนในเมืองนั้น พ่อแม่จะปลุกให้แต่งตัวเตรียมมา
คอยเรือตั้งแต่ตีสาม พอเห็นเรือโดยสารล่องมาแต่ไกล
ก็จะส่งสัญญาณ คือ ใช้ตะเกียงรัวแกว่งไปมา เมื่อคนถือ
ท้ายเรือเห็นจะเทียบเรือเข้ามารับ ถ้าไม่มีของสัมภาระ
มาด้วยมาก มักนิยมขึ้นชั้นบน เพราะโปร่งดี และหากใคร
ยังง่วง ก็อาศัยหมอนเหลี่ยมสีดำคล้ำด้วยฝุ่นและเหงื่อ
หนุนนอนต่อได้ แต่มักจะนอนหลับไม่สนิทกันเพราะความ
สั่นสะเทือนของเครื่องยนต์ ยิ่งถ้าเป็นเรือเครื่องเผาหัว
จะกระเทือนมาก เรือโดยสารจะถึงท่าหน้าวังจันทร์เกษม
ในเวลาไม่เกิน ๗ โมงเช้า ค่าโดยสารอำเภอมหาราช
ถึงอยุธยา แต่แรก ราคา ๗๕ สตางค์ ต่อมาจึงขึ้นเป็น
๑ บาท ส่วนที่ขากลับออกจากเกาะเมือง ประมาณ
๑๐ โมงเช้า เรือโดยสารบางปะอิน - บางไทร มีทั้งเรือเมล์
ชั้นเดียวและสองชั้น บ้างก็ออกในเวลาใกล้เคียงกัน
ค่าโดยสารคนละ ๑ บาท นอกจากเดินทางระหว่างอำเภอ
กับตัวเมืองแล้ว เรือโดยสารบางลำยังล่องไปถึงบางกอก
อีกด้วย

นายท่าที่แพท่าเรือโดยสารอยุธยาชื่อ นายขึ้น
ผู้เขียนจำกันได้ดีและเชื่อว่าผู้โดยสารเกือบทุกคนในสมัยนั้น
จะต้องรู้จัก นายขึ้นมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว คือ เสียงดัง
ปากกว้าง กินหมากตลอดเวลา เมื่อใกล้เวลาออกเรือ
จะได้ยินเสียงนายขึ้นตะโกนโหวกเหวก ทะเลาะกับ
ผู้โดยสารอยู่เป็นประจำ

ที่ท่าเรือหน้าวังจันทร์เกษม ในน้ำมีเรือขายข้าวแกง
ขายขนม และขายกาแฟ คอยจำหน่ายแก่ผู้โดยสาร
ส่วนบนบกจะมีร้านขายก๋วยเตี๋ยว ร้านตัดผม และร้าน
ขายข้าวแกง บริเวณหน้าวังจันทร์เกษม เป็นสวนพักผ่อน
มีหอนิวยอร์กกระจายเสียง ชุ่มต้นไม้ และม้านั่ง รมรื่น ตอนค่ำ
ผู้เขียนเป็นเด็ก อยู่บ้าน จะได้ยินเสียงวิทยุ ทั้งรายการข่าว
ละคร นาฏดนตรี จากที่นั่นอยู่เป็นประจำ

คนที่มีฐานะดีหน่อย หรือนักเรียนที่เป็นบุตรพ่อค้า
ข้าราชการ เมื่อจะเข้ามายังเกาะเมืองมักจะนั่งเรือสำปั้น
จ้างไป - กลับเป็นรายเดือน เรือสำปั้นจ้าง มีรูปร่างเหมือน
เรือสำปั้นทั่วไป แต่ขนาดใหญ่กว่า ท้ายเรือตัดตอนกลาง
ลำเป็นแก่งมีเสา ๔ คู่ และมีกระงะสำหรับผู้โดยสารนั่ง
(สมัยก่อนจะมีเพียงกระงะเดียว) ท้ายเรือมีหลักแจวบางลำ
ก็มีหางเสือด้วย ถ้าน้ำเชี่ยวมากจะมีคนช่วยพายที่หัวเรือ
ส่วนคนที่มียารได้น้อยนั้น จะพายเรือเข้ามาเอง เรือที่ใช้
ส่วนใหญ่เป็นเรือบดสองพาย รูปร่างเพรียว และค่อนข้าง
จะโคลงมาก นักเรียนนัดแนะพายกันมาเป็นหมู่ๆ
เพราะสนุกดี หนังสือเรียนหรือข้าวของจำเป็นก็เอาใส่เป้ไว้
และถ้าฝนตก ก็ะถอดเสื้อใส่เปียด้วย

กิจกรรมของชาวกรุงเก่าจากอำเภอรอบนอกที่ต้อง
เดินทางเข้ามายังเกาะเมืองส่วนใหญ่นี้ไม่พ้นเรื่องทำมา
หากิน เฉพาะช่วงน้ำหลากที่แสนอุดมสมบูรณ์ บางคน
อาจพายเรือชนผักปลาจากท้องไร่ท้องนา เข้ามาขายที่
ตลาดน้ำในเมือง ซึ่งมีอยู่ทั่วไปตามแม่น้ำ ลำคลองสายต่างๆ
ทั้งตลาดหน้าวังจันทร์เกษม หน้าวัดมณฑป ที่เรียกว่า
“ตลาดบน” ตลาดหน้าวัดพิชัย ปากคลองกระมัง เรียกว่า
“ตลาดล่าง” ในแต่ละอำเภอก็มีตลาดน้ำอยู่ทั่วไป เช่น
ตลาดน้ำสามแยกหัวเวียง ตลาดน้ำบ้านถนน ตลาดน้ำ
เจ้าเจ็ด ฯลฯ เมื่อขายของหมดก็อาจซื้อหาข้าวของเครื่องใช้
จำเป็น ซึ่งมีขายอยู่ตามเรือแพริมน้ำกลับบ้านได้ด้วย

เมื่อเสร็จสิ้นฤดูเก็บเกี่ยว ได้ข้าวเปลือกจากท้องนา
มาเต็มยุ้ง ชาวนาก็อาศัยเรือมาดลำใหญ่บรรทุกข้าวเปลือก
เข้ามาสีที่โรงสีในเกาะเมืองหรือตามชุมชนใหญ่ๆ ก่อนจะ
แปรเปลี่ยนเม็ดข้าวเป็นเม็ดเงิน จับจ่ายซื้อหาข้าวของ
ที่ต้องการ

๓. ราวเดือน ๑๐ เป็นต้นไป จนถึงเดือน ๑๑ เดือน ๑๒ น้ำเหนือจะหลากมาท่วมพื้นที่เมืองกรุงเก่า จนถึงหนองไปทั่ว ฤดูนี้เองที่พืชผักอุดมสมบูรณ์ยิ่งนัก ทั้งสายบัว ผักบุ้ง สันตะวา ฯลฯ ทั้งสัตว์น้ำ อย่าง กุ้ง ปลา ฯลฯ มีให้เก็บให้หามากินอย่างสมบูรณ์ เหลือจากกิน และแจกจ่ายในหมู่ญาติสนิท พี่น้อง บ้านเรือนใกล้เคียงแล้วยังพอที่จะนำไปใส่เรือพายไปขายตามตลาดน้ำที่มีอยู่ทั่วไปแทบทุกชุมชน ฤดูน้ำหลากทำให้วิถีชีวิตชาวกรุงเก่าเต็มไปด้วยความสุขสดใส รื่นเริงขึ้นกว่าปกติ ความสุขง่าย ๆ ที่เกิดจากการพายเรือพาครอบครัวออกไปเที่ยวทุ่งนา ตอนหน้าน้ำ ตระเตรียมข้าวปลาอาหารไปกินกันด้วย อย่างที่ผู้เขียนเล่าไปแล้วในตอนต้นนั้น มีอยู่เสมอๆ ยิ่งไปกว่านั้น ฤดูน้ำหลากยังเป็นช่วงเวลาที่มียานบุญงานกุศลสำคัญๆ ที่ชาวบ้านชาวเรือนทั่วไปตั้งใจรอคอยอยู่ก็คืองานทอดกฐินในช่วงออกพรรษา

เมื่อถึงกำหนดงานทอดกฐินคนหนุ่มสาว เฒ่าแก่ตามหมู่บ้านต่างๆ จะร่วมแรงร่วมใจกันตกแต่งเรือที่จะใช้ตั้งองค์กฐินไปทอด ตามวัดอารามที่ตนศรัทธา ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ริมแม่น้ำนั้นเอง ขบวนเรือกฐิน มักใช้เรือลำใหญ่ โดยมากเป็นเรือมาดหรือเรือพายม้า ขนาดสองแจว หรือสี่แจว ไม่มีประทุน ตกแต่งด้วยธงอย่างสวยงาม เรือขนาดรองลงมาใช้พายน้ำ หรือพายติดตามเรือที่ตั้งองค์กฐิน มีพิณพาทย์ลادتะโพน บรรเลงกันอย่างสนุกสนาน เสียงดังอีกทีก็ไปทั่วลำนํ้า เมื่อเสร็จสิ้นพิธีทอดกฐินกิจกรรมอันสนุกสนานอย่างหนึ่งที่หลายคนรอคอยก็คือการแข่งขันเรือ

การแข่งขันนั้น มีสองประเภท ประเภทสวยงาม มีการจัดแต่งเรือเข้าประกวดมักเป็นเรือพายม้าและเรือมาด เพราะลำใหญ่นั่งได้หลายคนอีกประเภทหนึ่งคือแข่งเรือยาว ประลองกำลังและความเร็วซึ่งทั้งสนุกสนานและตื่นเต้น

เรือยาวแต่ละลำต้องใช้ฝีพายตั้งแต่ ๔๐-๕๐ คน ฝีพายส่วนใหญ่ก็คือหนุ่มๆ ในหมู่บ้าน ซึ่งพายเรือยาวตามเรือกฐินไปด้วยนั่นเอง ผู้เขียนยังจำสีสันทันและบรรยากาศในการแข่งขันเรือในสมัยนั้นได้ดี เมื่อเสร็จสิ้นพิธีทอดกฐินและถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์แล้ว ก็จะเลี้ยงอาหารกันในหมู่ผู้ร่วมงาน ส่วนฝีพายเรือยาว ก็จะมีข้าวหอโบบัวแจกจ่ายกันถ้วนหน้า ซ่อนไม่มีแจก ต้องใช้มือเปิบข้าว เสร็จแล้วก็ล้างมือในแม่น้ำนั่นเอง ตกบ่าย

ได้เวลา ทางกรรมการจัดการแข่งขันจะเลือกหัวหน้าที่มีมาจับสลากประกบคู่ ลงแข่งในลำนํ้าหน้าวัด ระยะทางยาวประมาณ ๖๐๐ เมตร ข้างบนฝั่ง กองเชียร์ของเรือแต่ละลำ จะร้องเชียร์ มีกลอง มีฉิ่งกรับ ก็นำมาบรรเลงกันอย่างสนุกสนาน บ้างก็เตรียมธงทิวกันมาประดับและโบกสะบัด งานแบบนี้มักมีเครื่องดื่มเสริมกำลังใจฝัพายคือน้ำตาลเมา รินส่งให้กันมิได้ขาด

การแข่งขันเริ่มขึ้น ฝีพายหนุ่มหลายสิบคนในลำเรือยาว มีเพียงผ้าขาวม้าโพกหัว ไม่ใส่เสื้อเห็นเปียกโชกไปทั้งตัว ด้วยน้ำผสมเหงื่อเป็นมันปลาบ จ้วงน้ำจ้ำพายกันอย่างสุดแรง และมีมือการแพ้ - ชนะ มักขึ้นอยู่กับพลังกำลังของการฝึกซ้อมที่อยู่ตัว และความสามัคคีที่พร้อมเพรียงในการจ้ำพายเพื่อให้ถึงเส้นชัยเร็วที่สุด แต่เมื่อการแข่งขันจบลง ความสนุกสนานและสามัคคีต่างหากคือสิ่งที่คาดหวังได้ในสมัยนั้น

การแข่งขันเรือยาวจะเริ่มขึ้นในท้องถิ่นไหน ตำบลหมู่บ้านใด และมีมาแต่เมื่อไร ไม่มีหลักฐานปรากฏชัดเจน แต่ในสมัยกรุงศรีอยุธยานั้น มีหลักฐานว่า มีการแข่งขันเรือกันในเดือน ๑๑ และถือเป็นพระราชพิธีประจำเดือน ช่วงเดือน ๑๑ นั้นมีนํ้านองเปี่ยมทั้งสองฝั่งเหมาะกับการแข่งเรือเป็นอย่างยิ่ง ในสมัยแผ่นดินพระเอกาทศรถโปรดให้มีการแข่งขันเรือทหารขึ้น เพื่อฝึกซ้อมฝีพายเรือลำใดเข้าเส้นชัยก่อน ก็จะมีพระราชทานรางวัลแก่ทหารพลพายเหล่านั้น เพื่อเป็นกำลังใจ เรือยาวที่ใช้แข่งในปัจจุบันก็พัฒนามาจากเรือที่ใช้ในการสงครามสมัยก่อน นั่นเอง

เมื่อปี พ.ศ. ๒๒๒๘ บาทหลวง เดอซัว ลี ผู้ช่วยทูตของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ได้เข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับไทย สมัยแผ่นดินของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และได้กล่าวถึงการแข่งขันเรือหลวงไว้ในจดหมายเหตุรายวันตอนหนึ่งว่า

“เรือพระที่นั่งวิจิตรจรรณา สง่างามยิ่งนัก สุดท้ายจะพรรณนาให้ท่านฟังถ้วนถี่ มีฝีพายประจำเรือ ๑๕๐ คน พายปิดทองทุกเล่ม พระเจ้ากรุงสยามทรงเครื่องฉลองพระองค์ล้วนเพชรพลอย ฝีพายใส่เสื้อและสวมหมวกสีทอง เครื่องประดับก็ปิดทองด้วยเหมือนกัน ข้าพเจ้าจะพรรณนาให้ท่านฟังว่าพยุหะโดยชลมารคในครั้งนี้

จะเป็นพิธีอะไรกันแน่”

“พระเจ้ากรุงสยามเสด็จประทับทรงพระสำราญ พระอิริยาบถ ณ พระตำหนักที่ประทับแห่งหนึ่งและ เสดวยพระกระยาหารที่ตำหนักนั้น พอเสวยแล้วก็โปรดให้ เรือที่ขุนนางมียศเสมอกันเอาเรือเทียบกันเป็นคู่ๆ พายแข่งกันเป็นกลุ่ม ถ้าเรือลำใดถึงตำหนักน้ำที่พระราชวัง กรุงศรีอยุธยา ก่อน ก็จะได้รับพระราชทานรางวัลงดงาม การแข่งขันเรื่อนั้นน่าดูมากฝีพายทุกคนมีความชำนาญมาก การพายเรือคล่องแคล่วว่องไวยิ่งนัก การแข่งขันเรือครั้งนี้ ฝีพายจะต้องพายทวนน้ำขึ้นไปตามลำน้ำ”

หลักฐานคำให้การชาวกรุงเก่า กล่าวถึงประเพณี
การแข่งขันเรือในเดือน ๑๑ ว่า

“พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาทรงเรือพระที่นั่งลำหนึ่ง
พระมเหสีทรงลำหนึ่ง แข่งเรือกันแล้วโปรดให้เสนาอำมาตย์
ทั้งหลาย แข่งเรือกันโดยลำดับ พระราชพิธีที่ทำการ
เมื่อขึ้น ๑๔ ค่ำ จนแรม ๑ ค่ำ รวม ๓ วัน พระเจ้า
กรุงศรีอยุธยาทรงเครื่องขาว พระมหามงกุฎทำด้วยเงิน
เวลากลางคืนพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา จะเสด็จลงลอยพระทิป
อุทิศถวายพระพุทธเจ้า แล้วเสด็จลงเรือประทับยืนไปในเรือ
พร้อมด้วยเสนาอำมาตย์ อันประดับด้วยพระทิป แห่เสด็จ
รอบพระนคร มีการเลี้ยงดูขุนนางข้าราชการทั้งปวง
เสด็จไปพระราชทานกฐินตามพระอารามในกรุง”

การแข่งขันเรือในบางกรณีถือเป็นการเสี่ยงทายมากกว่าเป็นสันทกสนานในตอนหนึ่งของพระราชนิพนธ์เรื่องพระราชพิธีสิบสองเดือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีกล่าวถึงพระราชพิธีประจำเดือน ๑๑ โดยอ้างกฎมณเฑียรบาลว่า

“เดือน ๑๑ การอาษายุชพิธิมีโหม่งครุ่ม ช้ายขวา
ระบำมโหระทึกกอินทเกร็ดดนตรี เข้าทรงพระมหามงกุฎ
ราชูปโภค กลางวันทรงพระสุพรรณมาลา เย็นทรง
พระมาลาสุกล้ำ สะพักชมพู่ สมเด็จพระอัครมเหสี
พระภรรยาทางพระสุวรรณมาลา นุ่งแพรลายทอง ทรงเสื้อ
พระอัครชายาทรงพระมาลาราบ นุ่งแพรดารากร
ทรงเสื้อ พระสนมใส่สนองเกล้าสะพักสองบำ สมรรตไชย
เรือต้น ไกรสรमुखเรือสมเด็จพระอัครมเหสี สมรรตไชย
ไกรสรมุขนั้น เป็นเรือเสี่ยงท่าย ถ้าสมรรตไชยแพ้ไชร้
ข้าวเหลือเกลืออ้อม สขเกษมเปรมประชา ถ้าสมรรตไชย

“ถ้าพระเจ้าจะมีคุณ”

“จะเห็นว่าเรือสมรตไชยและเรือไกรสรมุขดังกล่าว เป็นเรือเลี้ยงทวย เรือสมรตไชยนั้นเป็นเรือต้น หรือ เรือทรงของพระเจ้าแผ่นดิน ส่วนเรือไกรสรมุขนั้นเป็น เรือของพระอัคมเหสี ในการเลี้ยงทวยดูเหมือนว่า เรือไกรสรมุขจะต้องชนะทุกครั้งไป”

จากหลักฐานที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นว่า ประเพณีการแข่งขันเรือในช่วงน้ำเหนือไหลหลากและในช่วงฤดูทอດกฐินตามวัดวาอารามต่างๆ นั้น มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี นับเป็นเวลาร้อยๆ ปีแล้วที่ได้แข่งเรือกันมา

๔. เมื่อกว่า ๕๐ ปีก่อนนี้ สายน้ำและเรือกยังนำมาซึ่ง
ความบันเทิงพื้นบ้านแขนงหนึ่ง ในวิถีชีวิตของชาวกรุงเก่า
นั่นคือ การเล่นเพลงเรือ

คุณยายทองหล่อ ทำเลทอง แม่เพลงฉ่อยชาวบาง
ขุนทิพย์ ไกล้วัดสะแก อำเภอบุษราคัม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
เล่าว่า “สมัยก่อนเมื่อถึงหน้าน้ำเดือน ๑๑ เดือน ๑๒
น้ำเจ็มนองท่วมทุ่งไปไหนมาไหนก็อาศัยเรือกันทั้งสิ้น
ชาวบ้านกรุงเก่าต่างลงเรือไปไหว้พระกันด้วยเป็นช่วงเวลา
งานบุญงานกุศล ทั้งทอดกฐินและผ้าป่างานวัดแต่ละงาน
นั้นสนุกสนานกันเต็มที่ ชาวบ้านแต่งเสื้อผ้าหลากสี
บางลำก็นุ่งแดง บางลำก็นุ่งเขียวเป็นลำๆ ไป พายไปจอด
หน้าวัดกันแออัด เรือพ่อค้าแม่ค้าก็จอดตะเกียง จดเทียน
ขายของส่วางไสว บรรยากาศครึกครื้นยิ่งนัก”

พวกที่มีฝีมือลายมือในการร้องเพลง ว่าเพลงเรือ ก็ตระเตรียมสมัครพรรคพวกลงเรือพายมาหรือเรือมาด ลำละ ๙-๑๐ บาท บางลำนั้นเป็นเรือผู้ชายล้วน เรือผู้หญิง ล้วนก็มี ออกจากบ้านกันตั้งแต่บ่ายๆ หรือเย็นๆ ไปถึงวัดก็ จวนค่ำ เริ่มจุดตะเกียงเจ้าพายุ ตะเกียงรั้ว หรือตะเกียง ลานก็แล้วแต่ มีทอดทุ่นว่าเพลงกันหน้าวัดนั่นเองที่พายไป ว่าเพลงไปก็มี

เรื่องของพ่อเพลงแม่เพลง มักมีจิงกับ เอาไว้เป็น
เครื่องประกอบจังหวะ พ่อเพลงมักสวมหมวกสาน ส่วน
แม่เพลงสวมจอบ นุ่งร้องอยู่กลางลำเรือ คนอื่นๆ ที่เป็นลูกคู่
ช่วยพายและร้องรับตามธรรมเนียมเพลงเรือ หากเรือ
ฝ่ายชายไปพบเรือฝ่ายหญิงแล้วต้องการจะว่าเพลงเรือกัน
ก็จะต้องร้องเกี้ยวเชิญชวนเสียก่อน ศัพท์เพลงเรียกว่า

“เพลงปलอป” ร้องไปแล้วถ้าฝ่ายหญิงเล่นด้วยก็จะตอบรับมา ถ้าไม่เล่นด้วยก็เฉย ฝ่ายชายต้องพายหาลำอื่นต่อไป

ตามธรรมเนียมเพลงเรือ เมื่อพ่อเพลงแม่เพลงใดชอบใจถ้อยคำน้ำเสียงและกิริยาวาจาของกันและกันก็มักแลกผ้าเช็ดหน้า ผ้าสไบ หรือแม้กระทั่งแลกแหวนเป็นของมัดจำ สำหรับเครื่องหมายว่า “พบกันงานหน้า” คือจะเล่นด้วยกันอีก และเมื่อถึงคราวงานหน้าเข้าจริงๆ แม้ลำใดไปก่อน และได้คู่เล่นลำอื่นอยู่ หากลำเจ้ามัดจำมาถึงก็ต้องละมาหาตามที่ตั้งกลงกันไว้ นับเป็นความซื่อตรงต่อกัน

เพลงเรือในสมัยก่อน มีร้องให้ได้ฟังกันดาษดื่น บ้างก็ว่าฟังกันพอสนุกๆ บ้างก็ว่ากันถึงอกถึงใจ ถือเป็นระดับชั้นครู ซึ่งจะมีผู้คนมาลอยลำเรือเกาะฟังกันแน่นขนัด ฟังกันได้เป็นคืนๆ ที่เดียว ครั้นพอว่าเพลงจนดึกแล้วเลิก ก็เป็นธรรมเนียมที่ฝ่ายชายจะพายเรือไปส่งฝ่ายหญิงถึงบ้านนับว่าเป็นบรรยากาศที่หวานชื่นไม่น้อย หนุ่มสาวในยุคนั้นออกเรือนกันไปหลายต่อหลายคู่ก็เนื่องจากบรรยากาศร้องเล่นเพลงเรือในคืนเดือนหงายฟ้าโปร่งที่สุดแสนจะเบิกบานใจนั่นเอง

ความสนุกสนานในหน้าน้ำ เป็นเรื่องประทับใจคนรุ่นก่อนอยู่มาก ไปฟังเรื่องของพ่อสะอาด แพรดำ พ่อเพลงเรือของอำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา บ้าง พ่อสะอาด อายุ ๗๐ ปี เล่นเพลงเรือมาตั้งแต่หนุ่ม ท่านเล่าว่า เพลงแบบนี้ไม่มีครูสอนอะไรกันมาก เพราะไม่ใช่เพลงหาเพลงว่าจ้างอย่างเพลงฉ่อย ใครอยากจะร้องเป็นก็อาศัยฟังแล้วจดจำเอา เรียกว่า ครูพักลักจำเป็นหลักๆ เป็นลูกคู่ ให้คนเก่าๆ เขาว่าไปก่อน พอพ่อเพลงเปิดทางให้ว่าบ้าง ที่สุดก็เลื่อนขึ้นเป็นพ่อเพลงเอง

พ่อสะอาดเล่าว่า สมัยก่อนมีเทศกาลไหว้พระต้องไปเล่นกับเขาเป็นประจำ เช่น ที่วัดเขาติน วัดเสารังเก่า วัดมเหยงค์ วัดโขด วัดนครหลวง ถ้าเล่นกลางวันมีร่มก้ามระล่อ เป็นร่มกระดาดคันใหญ่ ไว้กางกันแดด ถ้าเป็นกลางคืนก็ไม่ต้อง แต่ละงานจะมีคนเกาะเรือใหญ่ ฟังกันเต็ม บางทีนั้นเล่นเพลงเรือกันถึง ๒ วง ๓ วง ก็มี

แม่เพลงชาวกรุงเก่ารุ่นก่อนที่มีชื่อเสียงโด่งดังเป็นที่รู้จักกันมากนั้น ชื่อ แม่เชื่อม อยู่ทำดินแดง อำเภอบางปะหัน แม่แพกับครูอัน วัดตะเคียน อำเภอมหาราชมีครูโฆส และที่เล่นกันมากกับพ่อสะอาดก็มีแม่ลูกอินแม่เพลงเสียงดีอีกคน

มนต์เสน่ห์ของเพลงเรือเลียบฝั่งแม่น้ำลำคลองกรุงเก่า ยังคงเป็นที่จดจำรำลึกและยังสะท้อนให้เห็นถึงความผูกพันอันแน่นแฟ้นของผู้คนรุ่นก่อนที่มีต่อสายน้ำและเรือได้เป็นอย่างดี

๕. เวลาผ่านไปสายน้ำในกรุงเก่ายังคงอยู่ หากแห่งขดลงทุกขณะ น้ำเหนือยังคงไหลหลากสู่ที่ราบลุ่มแห่งนี้ แต่ปริมาณก็น้อยลง พร้อมกับการสร้างเขื่อนชลประทาน วิถีชีวิตของชาวกรุงเก่าเริ่มเปลี่ยนแปลงไป ตั้งแต่ราว พ.ศ. ๒๕๐๐ พร้อมๆ กับที่ถนนหนทางตัดผ่านมาถึงเชื่อมต่อชุมชนด้วยการเดินทางโดยรถยนต์ รถประจำทาง ที่สะดวกรวดเร็ว และทุนแรงกว่าเดิมอย่างมากมาย แม้ทุกวันนี้ยังอาจพบเห็นชาวกรุงเก่าใช้เรือสัญจรไปมา ในแม่น้ำลำคลองอยู่บ้าง โดยเฉพาะในแถบอำเภอรอบนอกเกาะเมืองออกไป แต่นับวันก็ลดน้อยลงทุกที ตามเรือนไทยหลายหลังในกรุงเก่า ยังมีเรือไม้เก่าคร่ำคร่า ค่อยๆ ใต้ถุนเรือน แต่ก็ก็เป็นเพียงของเก่าที่เก็บเอาไว้ ไม่ได้นำออกมาใช้งานกันอีกต่อไปแล้ว มองเห็นคราใด ก็ให้ชวนนึกไปถึงชีวิตชาวกรุงเก่าในสมัยก่อนที่ผูกพันกับน้ำกับเรือทุกครั้งไป

ธรรมชาติและชีวิตอันบริสุทธิ์และมีความหมายในอดีตที่ผ่านไป ไม่สามารถเรียกกลับคืนมาได้อีกแต่ด้วยความศรัทธาและแรงบันดาลใจ ผู้เขียนจึงได้จำลองเรือไทย และแพไทยในอดีตชนิดต่างๆ เช่น เรือพระราชพิธีและเรือไทยที่มีใช้กันมาแต่โบราณแทบทุกชนิดเอาไว้เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ทราบและศึกษาโดยได้รวบรวมเข้าไว้ในพิพิธภัณฑ์เรือไทยที่จัดสร้างขึ้นด้วยทุนส่วนตัว ตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และเป็นโครงการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถในพระราชนิเวศน์มฤคทายวัน จังหวัดเพชรบุรี พระชนมายุครบ ๖๐ พรรษา ในปีพุทธศักราช ๒๕๓๕

พิพิธภัณฑ์เรือไทย ตั้งอยู่ ณ บ้านทรงไทยขนาดใหญ่ เลขที่ ๑๒ หมู่ ๑ ซอยขาวมาลา ถนนบางเอียน ตำบลประตูลี้ อำเภอพระนครศรีอยุธยา โทร.๐๓๕-๒๔๑๑๙๕ เป็นแหล่งศึกษาเรือไทยในอดีตที่เปิดให้บุคคลทั่วไปได้เข้าไปศึกษาทั้งนี้เพื่ออนุรักษ์มรดกเรือไทยให้ยั่งยืนสืบไป

เนลิยวนลับ แล่นน้ำ อยุธยามรดกอารยธรรมโลก

อนันต์ สมุททนุสรณ์

สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) ทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เมื่อวันศุกร์ เดือน 5 ขึ้น 6 ค่ำ ปีพุทธศักราช 1893 **พระเจ้าอู่ทอง**ทรงนับเป็นกษัตริย์พระองค์แรกในสมัยกรุงศรีอยุธยา

กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีของไทยอยู่นาน 417 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 1893-2310 มีกษัตริย์ปกครองรวมทั้งสิ้น 34 พระองค์ (หลักฐานจากพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา ของกรมศิลปากร, 2534) 5 ราชวงศ์ ประกอบด้วย ราชวงศ์อู่ทอง ราชวงศ์สุพรรณบุรี ราชวงศ์สุโขทัย ราชวงศ์ปราสาททอง ราชวงศ์บ้านพลูหลวง กษัตริย์พระองค์สุดท้ายคือ **พระเจ้าเอกทัศ**

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ไทยได้ทำสงครามกับพม่าที่เข้ามารุกรานอยู่เป็นระยะ ไทยกับพม่าได้ทำสงครามกันรวมทั้งสิ้น 24 ครั้ง ไทยต้องสูญเสียเอกราชให้แก่พม่า 2 ครั้ง

เสียครั้งแรก ในปี พ.ศ.2112 ในรัชสมัย**สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ** คนไทยต้องตกเป็นทาสพม่าอยู่เป็นเวลานานถึง 15 ปี

จนกระทั่ง ปีพ.ศ. 2127 ในรัชสมัย**สมเด็จพระมหาธรรมราชา “สมเด็จพระนเรศวร”** ราชโอรสได้ประกาศเอกราชไม่ยอมเป็นเมืองขึ้นพม่าอีกต่อไป สมเด็จพระนเรศวรทรงกระทำสงครามกับพม่าอีกหลายครั้ง จนประสบชัยชนะ พม่าจึงไม่กล้ามารุกรานไทยอีกยาวนาน

เสียครั้งที่สอง ในปีพ.ศ. 2310 ในรัชสมัยของ**สมเด็จพระเจ้าเอกทัศ** พม่าได้ยกกองทัพมาตีกรุงศรีอยุธยาแตก ในครั้งนี้พม่าได้ชนทรัพย์สิน ทองคำไปยั้งพม่าและยังได้เผากรุงศรีอยุธยาราบเรียบเป็นหน้ากลอง

พระเจ้าตากสิน ทรงกอบกู้เอกราชของชาติไทยกลับคืนมาได้สำเร็จในปีเดียวกัน ทรงขับไล่พม่าออกจากแผ่นดินไทย พระเจ้าตากสินทรงใคร่ครวญว่ากรุงศรีอยุธยาถูกเผาราบเรียบ สถานที่เดิมคงไม่เหมาะสมที่จะสร้างเป็นราชธานีขึ้นมาใหม่ ทรงทิ้งกรุงศรีอยุธยาและทรงสร้างกรุงธนบุรีและสถาปนา กรุงธนบุรีเป็นเมืองหลวงต่อจากกรุงศรีอยุธยา

กรุงศรีอยุธยาในอดีตเคยเป็นราชธานีเก่าของไทยอยู่ยาวนานถึง 417 ปี กาลเวลาที่ผ่านไป ถ้านับระยะเวลาจากการเสียกรุงครั้งที่ 2 พ.ศ.2310 จนถึงปัจจุบัน เวลาผ่านไปกว่าสองร้อยปี กาลเวลาได้เปลี่ยนสภาพและสถานะบริเวณที่ตั้งกรุงศรีอยุธยาและบริเวณโดยรอบ โดยเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จึงนับได้ว่าเคยเป็นราชธานีเก่าที่มีอายุยืนยาวที่สุดในประวัติศาสตร์ของชนชาติไทย ซึ่งได้รับอารยธรรมตกทอดมาจากราชธานีเก่ากรุงศรีอยุธยา

อยุธยากรุงเก่าของเราแต่ก่อน มีเอกลักษณ์โดดเด่นทางสถาปัตยกรรม ทางประวัติศาสตร์และอารยธรรม มีโบราณสถาน โบราณวัตถุ พระพุทธรูปเก่าแก่ที่ยังคงเหลืออยู่ให้เป็นที่ประจักษ์ สิ่งเหล่านี้เป็นหลักฐานที่บ่งชี้ถึงความเจริญรุ่งเรืองในอดีตและที่สำคัญคือ เป็นสมบัติทางวัฒนธรรมของโลกที่มีคุณค่าสูงยิ่งที่คนไทยควรอนุรักษ์ไว้ องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) เห็นความสำคัญจึงได้มีมติให้ขึ้นทะเบียนไว้ในบัญชีมรดกโลก เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2534 ณ ที่ประชุมพิจารณาที่ กรุงคาร์เธจ ประเทศตูนิเซีย

อยุธยา มรดกอารยธรรมโลก

การที่บริเวณที่ตั้งกรุงศรีอยุธยา ราชธานีเก่าของไทย ในอดีต ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ถือเป็นศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิของชนชาติไทยและชาวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่จะต้องจารึกและจดจำไปอีกรุ่นหนึ่ง

ชาวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ที่มรดกโลกตั้งอยู่ จะต้องตระหนักในเกียรติภูมินี้ ความเป็นมรดกโลกมิได้เกิดขึ้นง่ายๆ การที่องค์การระดับโลกเห็นความสำคัญยกให้เป็นมรดกโลก ก็เพื่อให้สมบัติของโลกดำรงอยู่ตลอดไป

ในปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ให้ความสนใจเข้าเยี่ยมชมอยุธยา มรดกอารยธรรมโลกอย่างต่อเนื่อง ประมาณว่ามีนักท่องเที่ยวและผู้มาเยือนอยุธยาในปีหนึ่งๆ ไม่ต่ำกว่า 3 ล้านคน สร้างรายได้ให้กับคนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นเงินถึงปีละประมาณ 3 พันล้านบาท

เหลือवल้ง แลหน้า อยุธยา มรดกอารยธรรมโลก

เมื่อเหลือवल้งแล้ว ย้อนเวลาหาอดีตของกรุงศรีอยุธยา ซึ่งเคยมีประวัติศาสตร์เคยเป็นเมืองหลวงเก่ายาวนานถึง 417 ปี ความสำคัญที่เป็นเมืองหลวงเก่าของชนชาติไทย คนไทยทุกคนที่เรียนวิชาประวัติศาสตร์ไทย จะต้องเรียนประวัติศาสตร์กรุงศรีอยุธยา เมื่อได้เรียนประวัติศาสตร์กรุงศรีอยุธยาแล้ว ก็อยากจะมาดูของจริงให้เห็นกับตา

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ของกรุงศรีอยุธยา คือ โบราณสถาน โบราณวัตถุและพระพุทธรูปเก่าแก่ ที่ครั้งหนึ่งได้สร้างขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา

เมื่อแลหน้า ก็เกิดจินตนาการไปถึงอนาคตของอยุธยาที่ยังมาไม่ถึง คิดถึงความเป็นอนิจจังว่า “สรรพสิ่งทั้งหลายในโลก ล้วนเปลี่ยนแปลงทั้งสิ้น” ไม่ยกเว้นสิ่งใดๆ ไม่ว่าจะเป็น คน สัตว์ พืช วัตถุหรือสิ่งก่อสร้างทั้งหลาย ล้วนแปรเปลี่ยนไปตามกาลเวลา

เมื่อทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเปลี่ยนแปลง อยุธยา มรดกอารยธรรมโลก ก็ไม่มีการยกเว้นที่จะต้องเปลี่ยนแปลง ทำอย่างไรให้อยุธยามรดกโลกเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดจาก ลม ฝน แสงแดด เป็นผลจากธรรมชาติ เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยาก แต่ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ ไม่ควรจะให้เกิดขึ้นในอาณาบริเวณที่เป็นมรดกโลก

ชาวอยุธยาซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่อยุธยา มรดกโลก ต้องช่วยกันรักษามรดกโลกเอาไว้ ถ้าเห็นว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลง ต้องช่วยกันเฝ้าระวังและช่วยกันป้องกันอย่าให้อยุธยามรดกโลกเสื่อมสลาย ทрудโทรม จนหมดสภาพความเป็นมรดกโลก จนกระทั่งองค์การ UNESCO ถอดถอนการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกแล้ว ชาวไทยและชาวจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจะต้องเสียใจตลอดไป เพราะในอดีตองค์การ UNESCO ได้เคยถอดถอนมรดกโลกบางแห่งไปแล้ว เพราะที่ไม่สามารถอนุรักษ์เอาไว้ได้

อนาคตของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่ต้องเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ตามความเจริญทางวัตถุที่เกิดขึ้น ดังเช่น จำนวนพลเมืองที่เพิ่มขึ้น บางคนไม่มีที่อยู่อาศัย ก็เข้าไปปลูกสร้างที่อยู่อาศัยรุกล้ำบริเวณนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา นักท่องเที่ยวฝ่าฝืนระเบียบวินัย ฝ่าฝืนข้อบังคับในการเข้าชม รถยนต์หรือรถบรรทุกวิ่งใกล้บริเวณโบราณสถาน โบราณวัตถุ ทำให้เกิดการสะท้อน บ่อยๆ เข้าอาจจะเกิดการพังทลายของโบราณสถาน โบราณวัตถุ (รถหนักๆ เช่น รถบรรทุกหรือรถยนต์ที่วิ่งรับส่งคนงาน ไม่ควรเข้ามาวิ่งใกล้บริเวณอยุธยา มรดกโลก ถ้าเป็นไปได้รถใหญ่ๆ ไม่ควรเข้ามาวิ่งในเกาะเมืองอยุธยา)

ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างรวดเร็วของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่สำคัญคือทางด้านอุตสาหกรรมและด้านการท่องเที่ยว ที่เป็นหัวใจจรจูดให้วิถีชีวิตของชาวอยุธยาต้องเปลี่ยนตามไปด้วยอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง

จากข้อมูลในปี พ.ศ. 2546 (จากหนังสืออยุธยาเมืองมรดกโลก) จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีโรงงานอุตสาหกรรม จำนวนทั้งสิ้น 1,320 แห่ง มีคนงาน 172,084 คน ถ้าจัดลำดับจะได้ว่า มีจำนวนคนงานมากเป็นลำดับที่ 5 ของจังหวัดในประเทศไทย และมีนักท่องเที่ยวประมาณ 3 ล้านคน จำนวนนักท่องเที่ยวมากเป็นลำดับที่ 7 ของจังหวัดในประเทศไทย

จากการที่มีคนงานและนักท่องเที่ยวจำนวนมาก และจำนวนพลเมืองของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีประมาณ 8 แสนคน เมื่อรวมกับนักท่องเที่ยวและคนงาน จึงมีจำนวนมาก นอกจากนี้ได้มีการสร้างศูนย์การค้าขนาดใหญ่คือ อยุธยาพาร์ค และร้านสะดวกซื้อที่เกิดขึ้นราวดอกเห็ด อยุธยาจึงเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมาก

อยุธยาในปัจจุบันจึงเป็นเมืองที่ไม่เคยหลับ เพราะมีร้านอาหารได้รุ่ง มีร้านสะดวกซื้อ 7-ELEVEN เปิดตลอด 24 ชั่วโมง มีโรงงานที่ทำงานตลอด 24 ชั่วโมง โดยแบ่งคนทำงานเป็น 3 ช่วงระยะเวลา (3 กะ)

ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง เพื่อมิให้มีการเปลี่ยนแปลงแบบไม่มีทิศทาง คือใครอยากทำอะไรก็ทำ ใครอยากก่อสร้างอะไรก็ตามใจ จะกระทำมิได้ ความเปลี่ยนแปลงควรจะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เป็นประโยชน์ต่อชาวอยุธยา เช่น เป็นไปได้ไหมที่จะเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว โดยการเสนอบริการที่ถูกต้อง ได้แก่ การเพิ่มเส้นทางเฉพาะของจักรยาน (ไบซิเคิลเลน) เพื่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

และนักท่องเที่ยวก็ชอบถีบจักรยานชมเกาะเมืองอยุธยา การอบรมภาษาต่างประเทศให้กับพนักงาน ร้านค้า รถตุ๊กๆ รถสามล้อ ฯลฯ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สื่อสารกับคนในพื้นที่ เป็นการเอาใจลูกค้า

ความเปลี่ยนแปลงต้องมีทิศทางต้องควบคุมได้และต้องเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีกว่าการเสนอวิสัยทัศน์หรือสร้าง road map จะเป็นการวางแผนควบคุมการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น

การได้ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญทางประวัติศาสตร์ ผู้มีประสบการณ์ ผู้เห็นโลกมามาก มาจุดประกายความคิด มาช่วยสร้างโรดแมป “เหลียวหลัง แลหน้า อยุธยา มรดกอารยธรรมโลก” นับได้ว่าเป็นเรื่องที่ดี ที่เหมาะสมเป็นอย่างยิ่ง เพื่อป้องกันไม่ให้อยุธยามรดกอารยธรรมโลก ถูกองค์การ UNESCO ถอดถอนคืนความเป็นมรดกโลก ถ้าถูกถอดถอนเมื่อไร คนไทยจะต้องเสียใจไปอีกนาน อย่าให้มีการกล่าวว่า “กว่าจะรู้ตัวก็สายเสียแล้ว”

ความเป็นมรดกโลก ทำให้อยุธยามีจุดขายทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่อยากมาเยือนอยุธยา ความเป็นมรดกโลกเป็นความภาคภูมิใจของชาวอยุธยา เกิดอานิสงส์ที่ตามมา คือก่อให้เกิดรายได้เลี้ยงชาวอยุธยา มาตลอดและมีแต่จะเพิ่มขึ้น

ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ คือผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญทางประวัติศาสตร์ที่จะมาตอบคำถามทางประวัติศาสตร์ กรุงศรีอยุธยา มาสร้างความเข้าใจประวัติศาสตร์ไทย และสร้างโรดแมปให้กับชาวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อเป็นการจุดประกายความคิดให้คนอยุธยาได้สานต่อ

สัมภาษณ์ ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

วันที่ 8 กันยายน 2548 เวลา 17.00 -19.00 น

ณ โรงแรมกรุงศรีริเวอร์ จ. พระนครศรีอยุธยา

ผมขอเรียนถามท่านไปตามลำดับกาลเวลาว่า มีเหตุผลใดที่ประวัติศาสตร์ไทย เริ่มต้นที่สมัยกรุงสุโขทัย ก่อนหน้านั้น คนไทยอยู่ที่ไหนบ้างครับ

- วิชาประวัติศาสตร์เป็นวิชาใหม่ เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 นี่เอง แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าคนไทยไม่มีอดีต ก่อนหน้าสมัยรัชกาลที่ 6 แต่อย่างไรก็ตาม สิ่งที่เราเรียก

ว่าวิชาประวัติศาสตร์ วิชาภูมิศาสตร์ วิชาครุศาสตร์ หรือ วิชาวิศวกรรมศาสตร์นั้น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในยุคของการปฏิรูปบ้านเมืองตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา ฉะนั้นก็เป็นของใหม่ เมื่อเป็นอย่างนี้ ก็แปลว่า มีการเริ่มต้นเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับอดีตของไทยในช่วงประมาณ **สมัยรัชกาลที่ 5-6** ในความหมายแบบใหม่ คือว่าไม่ได้เขียนเป็นพงศาวดาร ไม่ได้เขียนแบบตำนานอย่างแต่ก่อน

ผมคิดว่า คนยุคนั้น ยุค ร. 5-6 ยุคประมาณสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ต่างก็มองเหมือนกันว่าประวัติศาสตร์ไทยเริ่มต้นขึ้นในสมัยสุโขทัยแล้วก็สมัยอยุธยา และสมัยรัตนโกสินทร์ตามลำดับ กล่าวคือ ท่านเหล่านั้นมองหรือคิดว่าประวัติศาสตร์ไทยมี 3 ยุค 3 สมัย พุดง่าย ๆ นี่คือ “หัวใจ” ของวิชาประวัติศาสตร์สมัยใหม่ ที่เริ่มเขียนขึ้นอย่างจริงจังประมาณปลายสมัย ร.5- ช่วง ร.6 มาจนถึงปัจจุบัน

ในคำถามที่เกี่ยวข้องกันว่า ก่อนหน้านั้นคนไทยอยู่ที่ไหนกันแล้ว ก็อาจตอบได้ว่าอยู่กันมากมาย หลากหลายที่อยู่กันกระจัดกระจาย เพราะว่าในสมัยโบราณนั้น ยังไม่มีสิ่งที่เรียกกันว่า “ประเทศไทย” อย่างที่เราเห็นเป็นรูปเป็นแผนที่ หรือเป็น “ขวานทอง” อย่างในปัจจุบัน แต่ก่อนนี้มีคนไทยก็จริง แต่ก็ยังไม่มี “ประเทศไทย” อย่างที่เราเห็นในรูปแผนที่ปัจจุบัน

ดังนั้น ถ้าถามว่าคนไทยอยู่ที่ไหนกันบ้าง ก็ตอบได้ว่ามีอยู่กันมากมายหลายแห่ง อยู่ในทางตอนใต้ของจีนก็มี อย่างที่เรารู้จักกันว่ามีอาณาจักรสิบสองปันนา มีเมืองเชียงรุ่ง ฯลฯ หรืออยู่ในแคว้นอัสสัมในอินเดียก็มี คือกลุ่มที่เราเรียกกันว่า “ไทอาหม” ทั้งยังมีอยู่ในเวียดนามตอนเหนือ รวมทั้งอยู่ในประเทศไทยปัจจุบัน เลยไปจนกระทั่งในประเทศมาเลเซีย ในรัฐกลันตัน รัฐเคดาห์ ที่อยู่ติดกันกับ 3-4 จังหวัดภาคใต้

รวมความแล้วมีคนไทยอยู่กระจัดกระจายทั่วไป และก็กล่าวได้ว่า ไม่มีดินแดนที่ไหนในโลกที่จะมีคนอยู่แต่เพียงเผ่าพันธุ์เดียว เช่นเดียวกันเหมือนกับประเทศไทยในปัจจุบัน ก็มีคนที่มิใช่เชื้อสายจีน เชื้อสายเขมร เชื้อสายลาว เชื้อสายละว้า เชื้อสายอะไรก็ตาม หาใช่ว่า “ประเทศไทย”

รวมแต่เลือดเนื้อชาติเชื้อไทยเท่านั้นไม่ กล่าวคือมนุษย์จะปะปนกันอยู่ทั่วไป

เมื่อผมเรียนประวัติศาสตร์ไทย ตอนเป็นเด็ก ผมก็เรียนรู้ว่าคนไทยอพยพมาจากภูเขาอัลไต เป็นความจริงหรือไม่

- ตอนหลังมีการศึกษากันว่า ที่เราเคยมีทฤษฎีว่าคนไทยนั้นอพยพมาไกลแสนไกล เป็นระลอก เป็นคลื่น หนีการกดขี่มา ต้องการรักษาเอกราช รักษาความเป็นไทย วิธีการมองประวัติศาสตร์แบบนั้น เขียนประวัติศาสตร์แบบนั้นตอนนี้ก็เรียกได้ว่าล้าสมัยไปแล้ว ถ้าใครยังเขียนอยู่ก็คงจะช่วยไม่ได้ ก็คงจะถูกมองว่า “เชย” หรือตกขอบตกเวทีไปแล้ว เพราะว่าได้มีการศึกษากันว่าภูเขาอัลไตซึ่งมันอยู่มองโกเลีย ติดพรมแดนรัสเซีย (ปัจจุบันคือประเทศเอกราช ในนามคาซัคสถาน) นั้นไกลมาก อยู่ในเขตที่เป็นเขตหนาวมากๆ นักวิชาการศึกษาแล้ว ไม่มีร่องรอยของคนไทยอยู่ที่นั่น เพราะฉะนั้น แบบเรียนที่ว่าคนไทยมาจากภูเขาอัลไต ก็ถูกยกเลิกไปแล้ว นั่นเป็นแบบเรียนซึ่งสมัยหนึ่งเคยได้รับความนิยมมากเป็นสมัย**หลวงวิจิตรวาทการ** สมัยรัฐบาล**จอมพล ป.พิบูลสงคราม** ประมาณช่วงก่อนและหลังสงครามโลกครั้งที่สอง

ประวัติศาสตร์ที่เราเรียน หน่วยงานไหนเป็นผู้รับผิดชอบเขียนเหตุการณ์เหล่านี้

- ประวัติศาสตร์ที่เราเรียนปัจจุบันนี้ ถูกทำให้เป็นวิชาซึ่ง ต้องพูดในส่วนดียวว่า น่าเสียดายมาก ถูกทำให้เป็นวิชาที่น่าเบื่อหน่าย เป็นเรื่องของการท่องจำ เป็นเรื่องที่ไม่มีความประโยชน์อะไร เพราะฉะนั้น วิชาประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่ในระดับประถม ระดับมัธยม ก็ถูกนำไปรวมกับวิชา**สังคมศึกษา**

ในสมัยก่อน รุ่นผม รุ่นพ่อแม่ผม ก็เรียนวิชา ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์กัน แต่เดี๋ยวนี้ ไม่ค่อยมีแล้ว พุดกันตรงๆ ก็คือว่าเกือบจะไม่มีหน่วยงานไหน รับผิดชอบเกี่ยวกับวิชาประวัติศาสตร์ตรงๆ และอย่างจริงจัง ในแง่ของ ตำราเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ ก็ถูกทำให้ กลายเป็นวิชาสังคมศึกษาไป

ในระดับของมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะอย่างใน มหาวิทยาลัยของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นมหาวิทยาลัยเก่าแก่อย่าง จุฬาฯ ธรรมศาสตร์ ศิลปากร หรือมหาวิทยาลัยที่เกิดขึ้น ใหม่อย่างของกรณีมหาวิทยาลัยราชภัฏอะไรก็ตามวิชา ประวัติศาสตร์ เป็นวิชาที่ถูกเบียดให้ไปอยู่แถวหลังสุด และ ไม่ได้รับการสนับสนุน ไม่ได้รับอัตราอาจารย์ ไม่ได้รับงบประมาณเท่าที่ควรอยู่ในสภาพย่ำแย่มาก

พุดง่ายๆ ก็คืออยู่ในสภาพที่น่าเป็นห่วงมากและผู้คน ส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นระดับผู้นำของรัฐบาล ระดับกระทรวง ทบวง กรม ระดับมหาวิทยาลัย ในวงการสื่อมวลชน เวลาพุด ก็มักจะบอกว่าประวัติศาสตร์สำคัญๆ แต่ก็ เป็นเพียง แค่มปาก เป็นเพียงคำหวาน สิ่งนี้ไม่มีการปฏิบัติ ไม่มีการกระทำ ไม่มีแบบแผน ไม่มีแผนงาน ไม่มีงบประมาณ หรืออัตรากำลังสนับสนุน สิ่งนี้ น่าวิตกมากสำหรับ ประเทศของเราในปัจจุบัน

คนไทยเมื่อได้เรียนประวัติศาสตร์ไทย เข้าใจว่า แต่ละคนจะได้ความรู้ความคิดความรู้สึก และจินตนาการ ไม่เหมือนกันเพราะต้องเรียนในสิ่งที่ไม่เคยเห็นในอดีต เมื่อเป็นเช่นนี้ ตำราและผู้สอนจึงมีอิทธิพลต่อผู้เรียน ทำอย่างอย่างไร จะทำให้วิชาประวัติศาสตร์เกิด ประโยชน์สูงสุดโดยไม่ให้มีการบิดเบือนประวัติศาสตร์

- อันนี้พุดยากประวัติศาสตร์เป็นวิชาว่าด้วย “อดีต” แต่ว่าเมื่อมาเป็นประวัติศาสตร์ แปลว่า ต้องมีนักประวัติศาสตร์ มาเป็นคนเขียนประวัติศาสตร์ขึ้น ดังนั้น การที่จะมีอารมณ์

มือคด ที่จะมองเป็นบวก เป็นลบ ก็เป็น สิ่งที่ไม่แน่นอนอน ฉะนั้น ในแง่นี้ ก็แปลว่า ประวัติศาสตร์ฉบับมาตรฐานไม่มี แล้วก็ไม่มีใครมีด้วย เพราะต้องมีหลายๆ เล่ม หลายๆ การ ตีความ คนอ่านต้องนำมาซึ่งน้ำหนักเอาเองในที่สุดพุดง่ายๆ คือว่าไม่มีฉบับมาตรฐาน ตายตัว แล้วจะไปบอกว่านี่ถูก ต้องที่สุด ไม่ใช่เช่นนั้น

ดังนั้น จึงเป็นเรื่องค่อนข้างจะยุ่งยาก ซับซ้อน บางที ก็ขึ้นอยู่ที่ว่าคนเขียนคนนั้น เป็นผู้มีอิทธิพล มีบารมีสูง หรือไม่ ถ้ามีอิทธิพลมีบารมี คนก็เชื่อถือมากกว่า แต่ต่อมา คนเขียนนั้น ก็อาจจะถูกทำทลายได้ ถูกวิพากษ์ ถูกวิจารณ์ ถูกเอามาซ้ำแหละ ก็แปลว่าประวัติศาสตร์สมควรต้องถูก เปลี่ยนแปลงอยู่เรื่อยๆ แต่ก็ไม่ใช้เปลี่ยนกันทุกวันทุกๆ เดือน อาจเหมือนอย่างกับหลักสูตรมหาวิทยาลัยของเรา ซึ่ง 5 ปี ก็ควรจะปรับปรุงกันเสียทีหนึ่ง

ฉะนั้น ประวัติศาสตร์ ก็ควรจะปรับปรุงอยู่เรื่อยๆ มีการชำระ มีการแก้ไขเพิ่มเติม มีวิธีการ มีทฤษฎีใหม่ๆ มามอง มาตีความ รวมความแล้ววิชาประวัติศาสตร์ ไม่น่าจะเป็นวิชาที่ตายตัว มันเปลี่ยนอยู่เรื่อยๆ อย่างไร ก็ตาม คนจำนวนไม่น้อยเลย กลับมีความรู้สึกว่ามันต้องมีอยู่หนึ่งเดียวเท่านั้น ความจริงควรมีอันเดียว แต่ใน ความเป็นจริงไม่ใช่อย่างนั้น แม้กระทั่งศาสนา ก็ยังไม่รู้ว่า มีตั้งกี่นิกาย มีกี่สำนัก มหายานก็มี วัชรยานก็มี เถรวาทก็มี หรือว่าสำนักนิกาย สำนักครู แม้แต่ศาสนาซึ่งเป็นเรื่องที่ ใหญ่โตกว่าประวัติศาสตร์ ก็ยังมีหลายสำนัก ฉะนั้น เรา ต้องยอมรับในธรรมชาติของวิชาประวัติศาสตร์ คือ ไม่มี ฉบับเดียว ไม่มีมาตรฐานเดียว ไม่มีใครถูกเพียงคน เดียว

เพราะฉะนั้น วิชาประวัติศาสตร์ ไม่ควรจะให้ ใครคนหนึ่งเขียน น่าจะเป็นคณะบุคคล เพื่อสร้าง ความน่าเชื่อถือ

- ไม่จริงเสมอไป การเขียนโดยคณะบุคคล บางทีเขียน ไม่สำเร็จด้วยซ้ำ อาจารย์ลองคิดดู เวลาตั้งกรรมการขึ้นมา ก็เรียกได้ว่า “มากหมอมากความ” ฉะนั้น ไม่ได้แปลว่า หลายๆ หัว ดีกว่าหัวเดียวเสมอไป บางทีงานเขียนที่มี ประสิทธิภาพ มีคุณภาพ มีเนื้อหาที่ต่อเนื่องกัน บางทีอาจ จะต้องการเพียงคนเดียวคนเดียวก็ได้ ฉะนั้น ไม่ร้อยเปอร์เซ็นต์ครับ คนเดียวก็ได้ หลายคนก็ได้แล้วแต่ ไม่มีสูตรตายตัว

ถึงตอนนี้ทำให้ผมนึกถึงอดีตของผมเองนะครับ เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ผมก็ไปเดินขบวนขับไล่อย่าให้เอเยื่อคนเลยนะครับ แล้วก็ดูซิใครจะบันทึก ประวัติ ศาสตร์ ที่ถูกต้องบ้าง ปรากฏว่าไม่มีใครยอมรับของใครเลย 14 ตุลาคม 2516 แล้วย้อนกลับมา 6 ตุลาคม 2519 ก็ไม่รู้ว่่า ดำราไหนถูกบ้าง ทั้งๆ ที่ผมเอง ก็เข้าไปเกี่ยวข้องกับส่วนนี้ และก็ได้ข่าวว่า ตอนหลัง เขาจะให้เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ให้ คุณเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เป็นคนเขียน ไม่ทราบข่าวนี้ ท่านอาจารย์ คิดว่าเป็นข่าวที่ท่านทราบบ้างหรือไม่

- ก็เหมือน “มือบ” ใจครับ เหมือนกัน ประเด็นที่พูด แต่แรกว่า ในที่สุดแล้วจะมีประวัติศาสตร์ 14 ตุลา หรือ ประวัติศาสตร์ 6 ตุลา ฉบับเดียวไม่ได้ ควรต้องมีหลายๆ ฉบับ ฉบับของ คุณเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ก็เป็นหนึ่งฉบับ และก็ควรมีของคนอื่นอีกเพราะ ในแง่นี้ แปลว่าขึ้นอยู่กับ ครูบาอาจารย์ที่เลือกใช้ เลือกสอน เขาบอกว่าฉบับของคุณเนาวรัตน์ ดีที่สุด ก็เลือกอันนี้มาให้ให้นักเรียนอ่านก็ได้ แต่อีกโรงเรียน บอกเอาฉบับของนาย ก. นาย ข. นาย ค. จะดีกว่า ก็ได้อีกเช่นเดียวกัน อันนี้แหละครับ คือสิ่งที่ผมคิดว่า ประวัติศาสตร์จะต้องเป็นเรื่องของวิชาการ ที่เป็นประชาธิปไตย คือถ้ามีฉบับเดียว แบบประวัติศาสตร์ฉบับเผด็จการ ฉบับประวัติศาสตร์ที่ใช้อำนาจบีบบังคับ ผมไม่เห็นด้วย

จากการศึกษาประวัติศาสตร์สมัยกรุงศรีอยุธยา เราก็เกิดจินตนาการตอนพม่ารุกรานไทย มาย้ายยี่หม่มเหงคนไทย จนถึงเผากรุงศรีอยุธยา ทำให้ผู้เรียนเกิดความเกลียดชังพม่าตามมา ความรู้สึกเกลียดชังไม่น่าจะเกิดขึ้นอีก เพราะว่าปัจจุบัน ไทยกับพม่าเป็นเพื่อนบ้านที่ดีต้องพึ่งพาอาศัยกัน คนไทยจำเป็นต้องเรียนประวัติศาสตร์และจำเป็นต้องค้าขายกับพม่าด้วยท่าทีที่เป็นมิตร คนไทยควรจะมีท่าทีที่ถูกต้องกับพม่าอย่างไรครับ

- คือถ้าพูดจริงๆ แล้วคนพม่าในปัจจุบันนี้ หมายถึงประชาชนพม่าทั่วๆ ไปนั้น นิยมชมชอบคนไทยมาก ถ้าเราไปเที่ยวเมืองพม่า คนพม่าจะเรียกเราว่าโยเดีย โยเดียคืออยุธยาเขาจะใช้คำนี้เรียกเราด้วยความรู้สึกที่ดีเป็นมิตร

คนพม่าทั่วไป เป็นคนมีศีล มีธรรม ธรรมะธรรมโม ครับ ทว่าถ้าเรามองในแง่ประวัติศาสตร์ไทยกับพม่าที่เราถูกให้รำเรียนมา ผมคิดว่ามันมีปัญหา คือ กลับสร้างทัศนคติไม่ดีกับพม่าครับ

มีปัญหาย่างไร มีปัญหาว่า ไปมองประวัติศาสตร์สงครามระหว่างกรุงศรีอยุธยากับกรุงเทพมหานคร หรือระหว่างกรุงศรีอยุธยากับกรุงอังวะ ให้เป็นสงครามระหว่างชาติ คือมองไปว่าชาติไทย รบกับชาติพม่า พม่าต้องการย้ายคนไทย ไทยถูกรุกรานอยู่ตลอดเวลา

แต่ความจริงสงครามสมัยนั้น เป็นสงครามระหว่างอาณาจักร เป็นสงครามระหว่าง กองทัพของกษัตริย์ต่อกษัตริย์ คือพูดง่ายๆ เป็นสงครามระหว่างพระเจ้าตะเบ็งชเวตี้ กับพระมหาจักรพรรดิ หรือเป็นสงครามระหว่างพระนเรศวรกับพระมหาอุปราชา อะไรทำนองนั้น

แต่ไม่ใช่สงครามระหว่างชาติไทยกับชาติพม่าแน่นอน ตรงนี้เราต้องทำความเข้าใจว่ามันเป็นเรื่องอีกแบบหนึ่งเลยในอดีตถ้าเราไปมองว่าเป็นสงคราม ระหว่างชาติ เราก็อาจจะมองเลยเถิดไปว่า เอ๊ะ! ทำไม พระธรรมราชา ผู้ครองเมืองพิษณุโลก เป็นคนไทย ทำไมจึงไปเข้ากับพระเจ้าบุเรงนอง ซึ่งเป็นพม่า แล้วก็มาตีอยุธยา มาตีชาติไทยของตัวเอง ถ้าเป็นเช่นนั้น ก็ไม่รักชาตินะสิ

อันนี้ก็เลยกลายเป็นมองแบบผิดฝาผิดตัวหมด เพราะเราไปเอาความคิดของคนปัจจุบันว่า เรื่องของชาติของประเทศไทยกับประเทศพม่า เรื่องของ Thailand กับ Myanmar

แต่ความจริงไม่ใช่เรื่องของ Thailand กับ Myanmar แต่เป็นเรื่องของอยุธยากับกรุงเทพมหานคร ต้องแยกให้ออกว่า ไม่ใช่เรื่องของประเทศชาติ แต่เป็นเรื่องของอาณาจักร กษัตริย์ต่อกษัตริย์ ไม่ใช่ว่าคนไทยรบกับพม่า หรือพม่ารบกับไทย ในกองทัพหงสาวดีที่มาตีอยุธยา มอญก็มี กระเหรี่ยงก็มี ที่ถูกเกณฑ์มา ยะไข่ก็ถูกเกณฑ์มา เชียงใหม่ก็ถูกเกณฑ์มา พิษณุโลกก็อยู่ในกองทัพของหงสาวดี ต้องมองประเด็นนี้ให้ชัดเจน และให้ถูกต้องว่า ไม่ใช่พม่าแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นเรื่องของอาณาจักรต่างๆ ที่รวบรวมคนต่างๆ หลากหลาย มารุกรานกัน มาปล้นสะดมกัน แม้พระบรมเดชาานุภาพ ซึ่งกันและกันครับ

ต้องมองให้ชัด ไม่อย่างนั้น สงครามในสมัยนครธม กับอยุธยา เราก็มองว่าเป็นสงครามระหว่างประเทศ กัมพูชากับประเทศไทย ก็เลยเคียดแค้นกันอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้ หรือในกรณีสงครามระหว่างพระเจ้าอู่ทอง ผู้ครองเมืองเวียงจันทน์ ในสมัยรัชกาลที่ 3 ที่ถูกปราบปราม ก็ไม่ใช่สงครามระหว่างประเทศไทยกับประเทศลาว แต่เป็นสงครามระหว่างกรุงเวียงจันทน์กับกรุงรัตนโกสินทร์ ต้องมองแยกให้ดีๆ ครับ ไม่งั้นเข้าใจผิดกันตลอดเวลา และนี่คือปัญหาที่ประวัติศาสตร์ ที่มีอยู่ตลอดเวลา ประวัติศาสตร์ที่เขียนด้วยความเข้าใจผิดทางด้านเชื้อชาติครับ

ในทุกๆ ปีเนะครับจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จัดงานมรดกโลก และจะมีการจัด การแสดงแสงเสียง ทุกครั้งต้องมีฉากสมเด็จพระนเรศวร อยู่ด้วย ผมก็ดูอยู่ด้วยเนะครับ เวลาฉากที่พระนเรศวรประกาศอิสรภาพ คนก็ตบมือกันกราว เวลาที่กรุงแตกคนหน้าชิดสลด เลยครับ อย่างนี้แสดงว่าเรารักชาติเอาชาติ เป็นเดิมพัน ผมคิดว่า ตรงนี้เพราะ ครูเราสอนว่าเป็นเรื่องไทยกับพม่า ท่านอาจารย์ ชาญวิทย์จะเปลี่ยน ความคิด ของครู ได้อย่างไรครับ

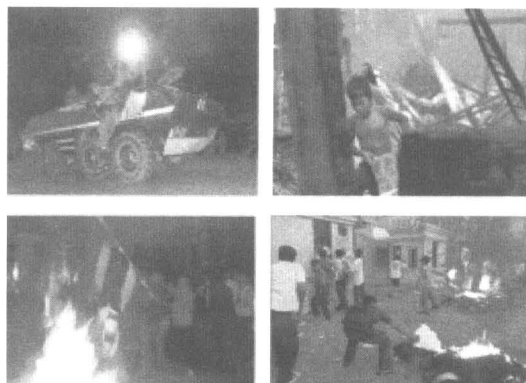
- คือประวัติศาสตร์ถูกใช้ ครับ ประวัติศาสตร์ถูกใช้ในทางบวกก็ได้ ใช้ในทางลบก็ได้ ประวัติศาสตร์ ถูกใช้ให้รักชาติก็ได้ ถูกใช้ให้หลงชาติก็ได้ ฉะนั้น ตรงนี้คือจุดที่เป็นปัญหา เราจะใช้ประวัติศาสตร์อย่างไรให้คนไทยปัจจุบันรักชาติ แต่ไม่หลงชาติ อันนี้เป็นเรื่องใหญ่ครับ ประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่ ในทุกชาติ ไม่ว่าจะเป็นชาติไทย เขมร ลาว ญี่ปุ่น เกาหลี ก็มักถูกใช้ให้หลงชาติ

ฉะนั้น จึงมีปัญหาสงครามประวัติศาสตร์กัน ใช่ไหม เกาหลีลุกขึ้นประท้วงทุกปีเลยเรื่องญี่ปุ่นเขียนประวัติศาสตร์ จีนก็ประท้วงทุกปีเหมือนกันเรื่องที่ญี่ปุ่นเขียนประวัติศาสตร์ ครับ เพราะว่าประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่น มีความหลงชาติ ญี่ปุ่นนี่เป็นตัวอย่างไม่ดีที่เราควรจะเอามาทำความเข้าใจ เพราะว่าญี่ปุ่นมีอิทธิพลกับเรามากในแง่ของวัฒนธรรม ในแง่ของภาษา ในแง่ของเทคโนโลยี ในแง่ของรถยนต์ อะไรก็ตาม อันหนึ่งนะ ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น เป็นเรื่องของการหลงชาติ ประวัติศาสตร์ส่วนหนึ่งก็เป็นแบบนี้

ฉะนั้น แปลว่าเราต้องแก้ประวัติศาสตร์ แต่ก็ไม่ใช่ว่าไปบอกว่า ไม่มีสงครามกรุงหงสาวดีกับกรุงศรีอยุธยา เนะครับ คือหมายความว่าเหตุการณ์นั้นได้เกิดขึ้นแล้ว แต่เราจะมองอย่างไร เพื่อให้เข้าใจ จะมองอย่างไรให้เรารักชาติ แต่ไม่เลยข้ามเส้นไปสู่ความหลงชาติ และความมมาย

ตรงนี้เป็นเรื่องใหญ่มากและก็เป็นเรื่องที่ใช้สติปัญญา ใช้กำลังคน ใช้หนักวิชาการ นักการเมือง นักปกครอง ผู้นำ นักศึกษา นักอะไรต่างๆ มากมาย กว่าเราจะระดมกัน แก้ให้ได้ ครับ เกาหลีกับจีนก็ทะเลาะกับญี่ปุ่นทุกปี

เชื่อไหมครับเหตุการณ์ การเผาสถานทูตไทย ที่กรุงเทพมหานคร ก็มาจากการเข้าใจประวัติศาสตร์ผิดๆ ใช่ไหม มีการปล่อยข่าวลือว่า กบ สุวนันท์ พุดตานครวัด ควรจะเป็นของไทย อะไรทำนองนั้น อันนี้เป็นการปล่อยข่าวลือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ผิดๆ ก็แปลว่าเป็นเรื่องใหญ่ เรื่องโตมาก

ต้องทำความเข้าใจว่า ในอดีตที่เกิดขึ้น สงครามหลายครั้ง หลายคราวที่เกิดขึ้นระหว่างกรุงศรีอยุธยา กรุงรัตนโกสินทร์ กับกรุงหงสาวดี กรุงอังวะ กรุงกัมพูชา อะไรก็ตาม อย่างที่ ผมพูดไปในประเด็นที่แล้วไม่ใช่สงครามระหว่างชนชาติไทย

กับชนชาติพม่า ไม่ใช่สงครามระหว่างประเทศไทยกับประเทศพม่า ไม่ใช่สงครามระหว่างชนชาติไทยกับชนชาติเขมร ฯลฯ แต่เป็นสงครามระหว่างกษัตริย์ต่อกษัตริย์ สงครามระหว่างอาณาจักรต่ออาณาจักร

มิฉะนั้น เราจะมีปัญหามากครับ เช่นเดียวกับเรามองแค่อยุธยา กับพม่า แต่ลองสมมุติดู นะครับ เราข้ามไปมองฝั่งทางโน้นของแม่น้ำโขง มองสงครามระหว่างเวียงจันทน์กับรัตนโกสินทร์ ถ้าทางโน้นตีความว่า เป็นสงครามระหว่างลาวกับไทย ก็ยุ่งเลย ใช่ไหม ก็เกลียดกันไปอีกหลายชาติ นะครับ

เช่นเดียวกัน ถ้าเราไปตีความว่า สงครามที่**พระเจ้าสามพระยา ยกไปตีและยึดครองเมืองนครธม** นะครับ เรื่องที่อยุธยาไปยึดเมืองนครธม มักไม่มีปรากฏเขียนกันเอาไว้ในประวัติศาสตร์ไทย คนไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งนักประวัติศาสตร์ไทย มักไม่ค่อยอยากจะเขียนแต่เหตุการณ์ของการเสียกรุงศรีอยุธยาหรือนครวัดนครธม ก็ได้เกิดขึ้นแล้ว แต่ถ้าเราไปตีความว่าสงครามที่มีการเสียกรุงนี้ที่เขมรเรียกว่า “ยโสธรปุระ” หรือที่เรารู้จักกันในนาม “นครธม” นั้น เป็นสงครามระหว่างชนชาติไทยกับชนชาติเขมร ก็ทำให้เราสองชาติ ต้องเกลียดกันไปอีกนาน

ในความเป็นจริงมันเป็นสงครามระหว่างเจ้าสามพระยากับกษัตริย์เมืองนครธม เป็นสงครามระหว่างอาณาจักรอยุธยา กับอาณาจักรยโสธรปุระ จะเอามามองเป็นเรื่องของชาติไม่ได้ เพราะว่าสิ่งที่เรียกว่า ประเทศชาติ เรื่องของสิ่งที่เรียกว่า Nation-state ที่กลายมาเป็น Thailand มาเป็นพรหมแดน “ชวามทอง” แห่งนี้ มาเป็นลาว มีพรหมแดนแบบนี้มีแม่น้ำโขงแบ่งกลาง อะไรก็ตามเป็นเรื่องของสมัยใหม่หลายๆ เลย

พรหมแดนที่เรารู้จักกันในปัจจุบันนี้ เกิดขึ้นประมาณปลายรัชกาลที่ 5 สมัยลัทธิอาณานิคม รวมความแล้วต้องเข้าใจประวัติในบริบทของเวลาสมัยนั้น และไม่ใช่เข้าใจประวัติศาสตร์ในบริบทของวิธีคิดสมัยนี้ ปีนี ผมถึงย้ายอยู่ตลอดเวลา ถ้าเรามองประวัติศาสตร์ด้วยความรักชาติอย่างรุนแรง พระมหากษัตริย์ต้องกลายเป็นอะไรเล่า ทำไมไม่รักชาติ ทำไมไม่เข้ากับพระเจ้าบุเรงนอง พระมหากษัตริย์จะส่งพระธิดาไปให้กษัตริย์หลวงพระบาง ก็แอบไปบอกบุเรงนอง ให้มาชิงนางไป ฯลฯ

ปัญหา คือมองแบบผิดฝาผิดตัว ดังนั้น ประวัติศาสตร์จึงเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนมาก และเผละๆ ในบางครั้งอย่างที่เราทราบดีเป็นเรื่องร้อน เผาสถานทูตกันได้ กรณีญี่ปุ่นกับเกาหลี ชัดเจน หรือกรณีจีนกับญี่ปุ่นก็ชัดเจน ลองมองไปในกรณีของยุโรป ก็ใช่ ยุโรปก็เคยมีปัญหามากมาย แต่เขาแก้กันได้บ้างแล้ว ไม่ทะเลาะกันเหมือนแต่ก่อน กลายมาเป็น EU ร่วมกัน ครับ **ฝรั่งเศสกับเยอรมันเคยเป็นศัตรูกันก่อน แล้วรบกันแล้วรบกันอีก (เรื่องของแคว้นอัลซาสลอเรนซ์ คล้ายๆ กับเรื่องเสียมเรียบ พระตะบองของสยามกับกัมพูชา)** ใโฮ! กว่าที่จะแก้กันได้ ต้องใช้เวลานานมาก กว่าที่จะเป็น European Community หรือ EU ก็ต้องใช้เวลาไซ้ แต่ตอนนี้เขาทำได้แล้ว

Asean ของเรายังทำไม่ได้ ดังนั้น หมายความว่า รัฐมนตรีศึกษาของอาเซียนทั้งหมด ต้องนั่งลงคุยกัน เจรจากัน จะทำอะไรที่จะปรับปรุงแก้ไขแบบเรียนประวัติศาสตร์ ไม่ใช่ว่าเปลี่ยนแปลงประวัติศาสตร์ นะครับ ผมย้ำว่า สงครามหรือเหตุการณ์มันเกิดขึ้นแล้ว สงครามเสียกรุงเกิดขึ้นแล้ว ก็ต้องศึกษามัน แต่จะศึกษาอย่างไรให้เกิดความเข้าใจ และเป็นสิ่งที่สร้างสรรค์ด้วย แต่ไม่ใช่ลบประวัติศาสตร์ทิ้ง ครับ

ถึงตอนนี้ ผมขอพูดถึงคุณเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ **น้อย คุณเนาวรัตน์ กำลังเขียนแผ่นดินอยู่ ไปลาวเขียนแผ่นดินลาว เสร็จเรียบร้อยแล้ว ต่อไปไปพม่า และจะไปเวียดนาม และก็ไปกัมพูชา เพื่อให้คนอินโดจีนรักกัน** ผมอยากทราบทัศนคติจากอาจารย์ว่า **การเขียนแผ่นดินของคุณเนาวรัตน์ มันได้ประโยชน์อะไรบ้างครับ**

- กิตินะ ผมคิดว่าในยุคปัจจุบันนี้ เราก็มีสมาคมอาเซียนแล้วใช่ไหม เราเป็นเครือเดียวกัน ร่วมกันแล้วก็ 4-5 ร้อยล้านคน ใน 10 ประเทศ แต่ยังรวมกันไม่ได้เป็นปึกแผ่น ถ้าเทียบกับ EU เราก็ยังรวมกันไม่ได้ แต่ว่าก็เป็นปรากฏการณ์ที่สำคัญมากของการที่มีการร่วมมือในภูมิภาค เป็นองค์กรส่วนภูมิภาคอาเซียน แล้วก็สิ่งที่คุณเนาวรัตน์ทำสิ่งที่เราเห็นว่าเจ้านายสำคัญของไทยคือ **สมเด็จพระเทพฯ** ทรงทำมาตลอดเวลา เช่น เรื่องการเยือนลาว การเยือนเวียดนาม แล้วท่านก็มาเขียนเรื่องของ **อนัมสยามมিত** ใช่ไหมครับ แทนที่จะไปเน้นเรื่อง**อนัมสยามยุทธ** คือเรื่อง

การสงครามอยู่ตลอดเวลา ท่านก็เลยแปลงชื่อเป็น
อนัมสยามมิตร ถือว่าเป็นมิตรกัน

ในยุคปัจจุบันนี้ เป็นสิ่งที่ดีมาก คุณเนาวรัตน์
พงษ์ไพบลีย์ ก็ไปพยายามมองจากทางด้านวัฒนธรรม
ทางด้านศิลปกรรม บทกวีบทประพันธ์ ศาสนา อะไรอย่างนี้
เพื่อให้เกิดความเข้าใจกัน พูดย่างๆ คือพวกเราในกลุ่ม
อาเซียน อูชาคนเอยด้วยกันน่าจะต้องเรียนรู้ซึ่งกันและกัน
แต่คนไทยส่วนใหญ่ ต่อให้มีการศึกษาเรียนปริญญาโท
ปริญญาเอก ก็ไม่ค่อยรู้จักเวียงจันทน์ ไม่รู้จักหลวงพระบาง
หรือ หลวงพระบาง รู้จักนิวยอร์ก โตเกียวดีกว่าครับ

ผมมักจะถามนักศึกษาที่ผมสอนหนังสือว่า น้ำตก
ที่ใหญ่ที่สุดในอเมริกาคืออะไร ทุกคนก็ลุกขึ้นตอบว่า
ในแอการ่า แต่น้ำตกที่ใหญ่ที่สุดในเอเชียแล้วคืออะไร
ทุกคนก็มองกันไปมองกันมา แล้วว่าไม่ทราบ ความจริง
อยู่ติดกับบ้านเราครับ แต่ไม่รู้จักรู้จัก คืออยู่ที่ลาว น้ำตก
คอนพะเพ็ง ซึ่งเป็นบริเวณที่แม่น้ำโขง ไหลตกลงไปจาก
บริเวณที่เลยเมืองจำปาสักไปหน่อย ตกกลงไปในประเทศ
กัมพูชา กลายเป็นน้ำตกใหญ่มาก ใหญ่ที่สุดในเอเชีย
แต่พวกเราไม่รู้จักรู้จัก แต่ในแอการ่าเรารู้จัก ทั้งทั้งที่
ในแอการ่านั้น สงสัยจะไปถึงยากมากเลย ชาตินี้ทั้งชาติ
จะได้ไปดูในแอการ่า ไม่ง่ายเลย ชาตินี้ทั้งชาติจะไปดู
คอนพะเพ็ง ก็ออกจากเมืองอุบล ไปที่ช่องเม็ก ไปหน่อยเดียว
ก็ถึงแล้วนะครับ ไปเข้าเย็นกลับยังได้เลยครับ แต่เราไม่รู้จักรู้

นี่คือปัญหา ปัญหาของคนในอาเซียนด้วยกัน
ปัญหาของคนในองค์กรอาเซียน และปัญหาของทั้ง
กระทรวงศึกษาธิการ ปัญหาของมหาวิทยาลัย ระบบ
การศึกษาของเรา อันนี้เป็นปัญหาใหญ่ ที่ต้องแก้ครับ

ในความคิดของผม ประเทศต่างๆ ในโลก
จะแบ่งเป็น 3 กลุ่มคือ พัฒนาแล้ว กำลังพัฒนา
ด้อยพัฒนา ประเทศไทยก็ต้องยอมรับว่ากำลังพัฒนา
เราก็ต้องดูว่า พัฒนาแล้วเขาทำอย่างไร และในขณะที่
เดียวกัน ด้อยพัฒนายาก็ถูกเขาอีก ตรงนี้อาจารย์คิด
ว่าการพัฒนาแล้วไปถูกคนอื่น มันไม่ได้พัฒนาจิตใจ
อยากจะเปลี่ยนความคิดคน ให้คนมาเห็นใจคนที่เขา
ด้อยกว่าเราได้ไหม

- ผมคิดว่าตรงนี้ การศึกษาสำคัญมาก แล้วการเรียน
ประวัติศาสตร์ให้ลุ่มลึกกว่านี้ สนับสนุนเรื่องประวัติศาสตร์
เรื่องวัฒนธรรม ทางด้านมนุษยศาสตร์ให้มากกว่านี้
เป็นเรื่องจำเป็นมากสำหรับบ้านเราที่กำลังพัฒนาครับ
แต่น่าเสียดายว่าในระดับสูงขึ้นไปในระดับรัฐบาล
ในระดับกระทรวง ทบวง กรม ในระดับมหาวิทยาลัย
จะให้น้ำหนักความสำคัญน้อยมาก เขาจะมองว่าวิชาแบบ
พวกเรา จะเอาไปทำมาหากินไม่ได้ เรียนไปแล้ว ก็ตกงาน
อะไรทำนองนั้น แล้วก็ไปสนับสนุนอะไรที่เป็นวิทยาศาสตร์
เทคโนโลยี หรือการธุรกิจเสียมากกว่า

ผมก็ไม่ปฏิเสธครับ แต่ความจริงเราให้น้ำหนักด้านนี้
น้อยไป ด้านที่เป็นมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ ด้านที่เป็น
ประวัติศาสตร์ปัญหาอย่างที่เราเห็นในนิตยสาร ฉบับหนึ่ง
เอาไปตีพิมพ์ เป็นคำถามว่าคำนี้ใช้ในลาว ใช้ว่าอะไร
แล้วใช้ในไทยว่าอะไร คือพูดในเชิงตลกไปกษา
แบบที่ไม่เคารพนับถือประเทศเพื่อนบ้าน ผมไม่
อยากใช้คำว่า “บ้านพี่เมืองน้อง” ด้วยซ้ำครับ อาจารย์เลิกใช้ไปเลย

เพราะอะไรลาวก็ไม่คิดว่าเป็นน้องเราหรอกครับ
แล้วเราอย่าคิดไปเป็นพี่เขาเลยไม่ได้ อันนี้เป็นเรื่อง
ระหว่างประเทศ ต้องเคารพกัน เป็นเพื่อนกันได้ เป็น
มิตรกันได้ อันนี้ต้องเปลี่ยนวิธีคิด และวิธีการที่เอา
ตลกอะไรแบบนั้น เอาคนประเทศที่เขายังพัฒนา
เศรษฐกิจไม่เท่าเทียมเรา มาเป็นเรื่องตลก ใช้ใหม่
ตลกไปกษาในโทรทัศน์ก็ดี ในคาราโอเกะก็ดี
ในไนท์คลับก็ดี ผมว่ามันอาจเฝ้าสถานทูตกันได้
อีกหลายหนครับ ถ้าเกิดถูกแพร่ภาพออกไป

ฉะนั้น สื่อมวลชนก็ต้องระมัดระวังมากครับอาจารย์
ก็ต้องระมัดระวังที่จะต้องทำความเข้าใจให้ถูกต้องกับเรื่อง
ของประวัติศาสตร์ทำความเข้าใจให้ถูกต้องกับเพื่อนบ้าน
ในกลุ่มอาเซียนด้วยกันสื่อมวลชนสำคัญมากๆ โทรทัศน์ก็ดี
วิทยุก็ดี หนังสือพิมพ์ก็ดี อันนี้เป็นสิ่งที่น่าเป็นห่วง แล้วพูด
ไปพูดมา ผมคิดว่าต้องโทษตัวพวกเราเองด้วย เราเป็น
ครูบาอาจารย์สอนหนังสือมาตั้ง 30-40 ปี ก็ยังแก้ไขอดีต
ไม่ได้ในกลุ่มนิสิต นักศึกษาของเรา ผมคิดว่าอันนี้ ก็
เป็นปัญหาของเราด้วย ไม่ใช่ปัญหาของรัฐบาล ของกระทรวง
ของมหาวิทยาลัยอย่างเดียว

ผมมองกลับกันนะครับว่า โลกยุคโลกาภิวัตน์นี้ เราต้องตั้งหลักให้ดี หากมีคัมภีร์ที่ตี วิชาตั้งหลักคือ ภาษาวัฒนธรรม โดยเฉพาะวิชาประวัติศาสตร์เป็น รากเหง้าของเรา ถ้าเราขาดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ไปเมื่อไหร่ เราจะขาดความเป็นประเทศเอกราชทันที เหมือนกับอาร์เจนตินา ในขณะนี้ ถามว่าประเทศ อาร์เจนตินา เวลานี้มีตรงไหนบ้าง ที่มีความเป็น ประเทศของคนอาร์เจนตินา เพราะว่าวันนี้หมดแล้ว ครับ หมดทุกอย่างทุกอย่าง ถูกต่างชาติยึดครองหมด

- ครับอันนี้ก็เป็นเรื่องใหญ่มาก ก็เหมือนกับว่า เรา ก็ต้องมองที่ตัวเราเองด้วย คือว่า ผมในฐานะครูบาอาจารย์ ก็เหมือนกัน จะต้องถามตัวเองที่เราสอนๆ ไป สอนความเท็จ ไปแค่ไหน ไซ้ไหม ในขณะเดียวกัน ผมคิดว่าคนที่ เป็น สื่อมวลชน ก็ต้องถามตัวเองเหมือนกัน ว่าเราปฏิบัติหน้าที่ ของความเป็นสื่อมวลชนแค่ไหน ปัจจุบันสื่อเป็นสิ่งที่แรงมาก เป็นสิ่งที่พูดง่ายๆ เช่น ในกรณีเผาศพสถานทูตไทยที่ กรุงพนมเปญ ก็ใช้สื่อไซ้ไหมครับ ใช้สื่อหนังสือพิมพ์ ใช้สื่อวิทยุ ปลอ่ยข่าวไซ้ไหม สร้างความเข้าใจผิดก็นำไปสู่ เรื่องอันร้ายแรงนั้นได้ ตรงนี้คิดว่าเป็นเรื่องใหญ่มาก

แน่นอน เราก็ต้องเรียกร้องความรับผิดชอบสูงสุด จากรัฐบาล เพราะรัฐบาลดูแลกระทรวงศึกษาธิการ แต่เราก็เห็นนะครับ กระทรวงศึกษาธิการเป็นกระทรวงที่มี ปัญหาอย่างมากมหาศาล มีการเปลี่ยนตัวรัฐมนตรีบ่อยๆ ก็เหมือนเป็นการบอกอาการว่าทุกคนมีปัญหาหนักเหลือเกิน หรือว่าตกลงกันไม่ได้ว่า ใครจะมาเป็นเจ้าของกระทรวง หรือ กระทรวงนี้ ไม่มีใครอยากได้ ก็เลยเปลี่ยนบ่อยๆอะไรทำนองนี้ แต่ว่าอันนี้ เป็นสิ่งที่คิดว่า เราในฐานะประชาชน ก็สามารถ จะเรียกร้องได้ หรือให้น้ำหนักกับกระทรวงนี้ เพราะว่า กระทรวงนี้ ดูแลการศึกษาหมดเลย แต่ก่อนยังมีทบวง มารับผิดชอบส่วนหนึ่ง เดียวนี้ทบวงก็ไม่มีแล้ว

ประวัติศาสตร์สงครามระหว่างไทยกับพม่า การบันทึกประวัติศาสตร์ของไทยกับของพม่าเหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร

- จะว่าเหมือนก็เหมือน คือหมายความว่าถ้าเราดูจาก พงศาวดาร พงศาวดารก็จะกลายมาเป็นตำราประวัติศาสตร์ เป็นแบบเรียน ถ้าเราดูจากพงศาวดารไทย ซึ่งส่วนใหญ่เขียน ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ก็จะมองจากฝ่ายของราชสำนัก กรุงเทพฯ ครับ พงศาวดารไซ้ไหมครับ พงศาวดารแปลว่า การอวดการของวงศ์พงศา เป็นเรื่องของกษัตริย์ เรื่องของ เจ้านาย ครับ ฉะนั้น ก็จะบันทึกในลักษณะที่มองจาก ราชสำนักของตน ส่วนฝ่ายโน้นก็เป็นฝ่ายซึ่งเป็นอริราชศัตรู พูดง่ายๆ ว่าเป็นการมองจากพระเอก ที่มองฝ่ายโน้นเป็น ผู้ร้าย

ถ้าเรามองจากพงศาวดารพม่า ก็เช่นเดียวกันพม่า ก็เช่นเดียวกันพม่า ก็จะเขียนเข้าข้างตัวเอง พงศาวดารพม่า ไม่ว่าจะเป็น ฉบับหอแก้ว ฉบับของใครก็ตาม คือที่เขียนกันในทุกที่ กรุงอังวะ ที่กรุงมณฑลทะเลย์ ก็ออกมาในทำนองเดียวกัน พูดง่ายๆ ก็คือว่าเป็นหน้าที่ของนักประวัติศาสตร์ยุคปัจจุบัน ที่ต้องพยายามเอาเอกสารหลักฐาน ที่หลากหลายมาใช้ แล้วชั่งน้ำหนักให้ดี ตรวจสอบเปรียบเทียบให้ดีกว่าครับ

ถึงตอนนี้ ผมต้องย้อนกลับมาอีกที ว่าเมื่อก่อน อาจารย์ได้พูดมาบ้างแล้วถึง จิน เกาหลี และญี่ปุ่น แต่ประเด็นยังไม่ครบ จินและเกาหลีเกลียดชังญี่ปุ่น เพราะในอดีต ญี่ปุ่นเข้าไปรุกราน ยึดครองจีนและ เกาหลี ได้กระทำความเจ็บช้ำให้กับชนชาติจีนและ เกาหลี เรื่องราวแม้จะผ่านมาถึง 60 ปีแล้ว แต่ความ โกรธเกลียดก็ยังดำรงอยู่ ญี่ปุ่นต้องการลบภาพ ความขมขื่น ที่กระทำกับชาติอื่น จึงเขียนตำรา ประวัติศาสตร์ขึ้นมาใหม่ ท่านเห็นด้วยหรือไม่ ที่ญี่ปุ่นต้องเขียนตำราประวัติศาสตร์ใหม่ ในช่วง ระยะเวลาที่เข้าไปยึดครองจีนและเกาหลี

- เห็นด้วย ครับ ที่ญี่ปุ่นต้องเขียนประวัติศาสตร์ให้ ถูกต้องตามข้อเท็จจริง คือญี่ปุ่นเป็นจักรวรรดินิยม รุกราน เข้าไปในเมืองจีน ไปยึดดินแดนในเกาหลี ยึดเกาะไต้หวัน เป็นเมืองขึ้นเข้าไปยึดถึงมองโกเลียเข้าไปฆ่าคนจีนตาย เป็นจำนวนมาก ญี่ปุ่นจะเขียนในลักษณะที่ไม่ยอมรับ ความจริงที่เกิดขึ้นอันนั้นไม่ได้ ดังนั้น จีนจึงเรียกร้องว่า ญี่ปุ่นต้องแก้ประวัติศาสตร์ไม่ใช่เปลี่ยนประวัติศาสตร์ ต้อง แก้ไขเกาหลีเองก็เรียกร้องให้ญี่ปุ่นแก้ไขประวัติศาสตร์เช่นกัน

อันนี้ผมเห็นด้วยอย่างยิ่ง และมองใกล้ตัวเรา เรามักจะมองว่าเราไทยดี “ไทยนั้นรักสงบ” ไม่เคยรุกรานใคร แต่ในข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ มีครับ เราก็ไปรุกราน ยึดบ้านเมืองคนอื่นเขา ยึดครองลาว ยึดครองกัมพูชา เช่นเดียวกันกับในกรณีของพม่า ก็มายึดครองอยุธยา

แต่สิ่งที่น่าสนใจมากเมื่อปี 2498 นายกรัฐมนตรีพม่า คือ ท่านอู นู มาเยือนกรุงศรีอยุธยา และมาที่วัดมงคลปิตร แล้วมาขอขมา ผมคิดว่าเป็นการกระทำที่ถูกต้อง เป็นคนซึ่งถ้าจะเป็นรัฐบุรุษ เป็นผู้ใหญ่ผู้โตจริง ๆ ต้องยอมรับอะไรหลายอย่าง ยอมรับเรื่องอันเลวร้ายที่เกิดขึ้นมาแล้วว่า 200 ปี

ฉะนั้น ไม่ใช่มองเพียงแค่ว่าญี่ปุ่นต้องแก้ประวัติศาสตร์ ไทยก็ต้องแก้ประวัติศาสตร์ พม่าก็ต้องแก้ประวัติศาสตร์ เขมรก็ต้องแก้ประวัติศาสตร์ ลาวก็ต้องแก้ประวัติศาสตร์ เวียดนามก็ต้องแก้ประวัติศาสตร์ อาเซียนโดยรวมก็ต้องแก้ประวัติศาสตร์

ถ้าพูดกันตรงๆ ต้องแก้กันทั้งหมด ไม่อย่างนั้น เราจะมองว่า เราไม่เกี่ยว เราไม่ได้มีปัญหานั้นเลย แต่ต้องไม่ลืมว่า เราเองก็มีปัญหาเช่นเดียวกัน อาจจะไม่มากเท่าจีนกับญี่ปุ่น อย่างเรื่องหลังเลียดที่ นานกิง (The Rape of Nanking) อะไรทำนองนั้น แต่มันไม่ก็น้อยนะครับ สามารถบานปลายถึงเผด็จการชุดไทยที่กรุงพนมเปญได้ นั่นไม่ใช่เรื่องเล็กๆ เรื่องนี้ต้องตื่นขึ้นมามาก เป็นปัญหาร่วมกันไม่ใช่เป็นปัญหาของใครคนใดคนหนึ่ง

การเปลี่ยนประวัติศาสตร์ หมายความว่าแต่ละประเทศเปลี่ยน หรือมาคุยร่วมกัน ว่าเราเขียนประวัติศาสตร์ ให้มาตรงกันมาสอดคล้องกันใช้ไหม

- น่าจะต้องร่วมกันบ้างในบางเรื่อง ครับ แต่ผมก็ยังไม่อยากเชื่อว่าจะต้องนั่งลงเขียนด้วยกันเท่าไร ผมว่าแค่ส่งนาฏศิลป์ไปเจอกัน เขมรกับออกุ้ยไทยลอกเขมรไป ไทยก็บอกเขมรลอกไทยไป อะไรทำนองนี้ อดคิดมันมีเยอะมาก ต้องแก้ก็เยอะเลยครับ เพราะฉะนั้น ผมก็ไม่ค่อยหวังว่า จะนั่งลงเขียนด้วยกันได้ แต่อาจจะนั่งลงคุยกัน อาจต้องคุยกันก่อน

ผมถึงเสนอเมื่อครูนีว่า อาเซียนมีงานหนักมาก ต้องสร้างความเข้าใจกันในหมู่คนอาเซียนด้วยกัน ให้นักศึกษาจากเขมรนักศึกษาไทยมาเรียนร่วมกัน คือเวลาเรามองเรื่องการแลกเปลี่ยนกันระหว่างประเทศ ก็อยากจะแลกเปลี่ยนกับญี่ปุ่นกับอเมริกาเสียเป็นส่วนใหญ่ เราไม่เคยคิดที่จะเอาคนเขมรมาเรียนกับคนไทย ซึ่งอาจจะทำให้เกิดความเข้าใจกันได้ดีขึ้น ให้คนไทยไปเรียนกับคนพม่า อะไรทำนองนี้ แต่เราไม่มีอะไรใหม่ ส่วนใหญ่จะไม่มี หายากมาก หันที่ที่เราอยากจะแลกเปลี่ยนกับต่างชาติ เราก็นึกถึงอเมริกา ญี่ปุ่นเป็นส่วนใหญ่ ตอนนี้นึกถึงจีน นี่คือปัญหา เป็นปัญหาของประเทศซึ่งกำลังพัฒนา

ตรงนี้ผมเห็นประเด็นที่เอเชียรวมกันไม่ได้ เพราะว่ายักษ์ใหญ่อย่าง จีน ญี่ปุ่น เกาหลี ไม่ยอมจับมือกันนะครับ ที่ท่านทักษิณบอกว่า จะให้เกิดเอเชียบอนด์ ถ้ามองว่าจะเอาเงินสกุลไหนเป็นเงินกลาง ก็เกิดปัญหาขึ้นมาว่า ยักษ์ใหญ่ 3 ชาติ จะยอมรับของใครกันแน่

- อันนี้ก็ปัญหา ผมคิดว่าเอเชียรวมกันยาก แต่ผมคิดว่าตอนนี้ มีความเปลี่ยนแปลงมาก คือเราก็คือทราบว่าจีนที่เคยเป็นใหญ่มาเป็นเวลาพันๆ ปี พอมาถึงประมาณรัชกาลที่ 4 จีนตกต่ำมาก ช่วงประมาณเวลาที่เราลงนามสนธิสัญญาเบาวริงกับอังกฤษ ช่วงเวลาที่เกิดสงครามฝิ่น 2 ครั้งนั้น จีนถูกเหยียบจมดินลงไปเลย

แต่ปัจจุบัน จีนได้กลับมาใหม่แล้ว จีนกลับมาผงาดใหม่ตอนนี้ ฉะนั้นญี่ปุ่นก็วิตก ฝรั่งเศสก็วิตก เพราะสถานการณ์มันอาจเปลี่ยนแปลงได้มาก แต่ไม่ได้หมายความว่าเปลี่ยนแปลงแล้วจะดี ผมไม่ค่อยแน่ใจเท่าไร คือผมคิดว่าการที่จีนมีอำนาจมาก ก็อาจจะมีปัญหานะครับ เพราะฉะนั้นประเทศเล็กอย่างไทย อย่างกลุ่มอาเซียน อะไรก็ดี ที่ฉันทากำลังเป็นอาเซียน 10 ชาติ อาจเป็นการถ่วงดุล ถ่วงดุลจีนได้ในระดับหนึ่ง ครับ 400 ล้าน กับ 1000 กว่าล้าน อะไรทำนองนี้ เป็นการถ่วงกันในระดับหนึ่ง ในขณะเดียวกัน กลุ่มอาเซียนก็คงมีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ในแง่ที่ต้องพยายามผูกมิตรกับญี่ปุ่น และอเมริกาเอาไว้ เพื่อถ่วงดุลนะครับ

มันักวิชาการหลายคนเตือนเอาไว้ว่า ประเทศไทย กำลังจะเสียกรุงครั้งที่ 3 ท่านคิดว่า คำว่าเสียกรุงในที่นี้ หมายความว่าอย่างไร ทำไมไทยต้องเสียกรุงอีก

- เสียกรุงแบบเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 คงไม่ใช่นั่น ผมคิดว่า เป็นคำพูดที่ได้ยินจากนักการเมือง เวลาหาเสียง (หนึ่ง) และ (สอง) ได้ยินจากคนซึ่งอาจใช้กรณี การเสียกรุงครั้งที่ 2 โจมตีใครในเกมส์การเมืองอะไรก็ตาม เพราะฉะนั้น ผมก็ไม่ค่อยจริงจัง ซีเรียส อะไรกับคำกล่าว นี้เท่าไร แต่ถ้าถามว่าบ้านเมืองของเราปัจจุบันมีปัญหาไหม เราเห็นว่ามันมีปัญหาเยอะ เพราะฉะนั้น การที่เรามา อุปมาอุปไมย เรื่องของการเสียกรุง ก็ฟังหูไว้หูนะครับ มันอาจจะ เป็นข้อเตือนใจ มันอาจจะ เป็นจิ้งจกตก แต่ ว่า ต้องไม่ไปจริงจังว่าประวัติศาสตร์มันจะซ้ำรอยแบบนั้นนะครับ

คุณหมอประเวศ วะสี ท่านกล่าวว่าในยุค รัตนโกสินทร์ คนไทยเกือบจะเสียเอกราชถึง 3 ครั้ง ท่านก็ยกว่าครั้งที่ 1 คือสงคราม 9 ทศ ด้วยพระปรีชา สามารถของสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช จึงสามารถชนะพม่าได้ ครั้งที่ 2 คือ ในรัชกาลที่ 4-5 ที่ฝรั่งเศสเมืองขึ้น ด้วยพระปรีชาสามารถของรัชกาล ทั้ง 2 ทำให้รอดมาได้ ครั้งที่ 3 เป็นสงครามไทยรบ กับคอมมิวนิสต์ เพราะช่วงนั้น รุนแรงมากด้วยความสามารถของพลเอกเปรม ซึ่งออกนโยบาย 66/23 ที่นี้ ครั้งที่ 4 ท่านไม่พูดอะไรให้ชัดเจน ในความคิดของ นักประวัติศาสตร์ว่าครั้งที่ 4 น่าจะเป็นอะไรครับ

- ไม่แน่ใจครับ ผมไม่ทราบว่าจะได้อยู่ในใจผู้พูดในครั้งนั้น ผมคิดว่าเราศึกษาประวัติศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นตอนต้น รัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ 1 ก็ดี ไม่ว่าจะเป็นตอนกลาง คือ ตอนที่จักรวรรดินิยมล่าเมืองขึ้นในรัชกาลที่ 4 ที่ 5 ก็ดี ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเผชิญกับคอมมิวนิสต์ก็ดี ในด้านหนึ่ง เรามองว่าเป็นพระปรีชาสามารถของกษัตริย์ เป็นความสามารถผู้นำไทย ก็ถูก แต่ไม่ถูกทั้งหมด มันต้องมอง บริบทของประวัติศาสตร์ที่ใหญ่กว่านั้น

ในสงครามระหว่างไทยกับอังกฤษ สงครามระหว่าง รัตนโกสินทร์กับอังกฤษตอนสมัยรัชกาลที่ 1 อันหนึ่ง คือ

ปัญหาที่พม่าตอนนั้น ถูกจีนรุกรานเพราะฉะนั้นในส่วนหนึ่ง กองกำลังของพม่า ยกตัวอย่างเรื่องที่ต้องยุทธยาได้ในครั้งที่ 2 ก็ถอนกลับอย่างรวดเร็วเลย เพราะเขาติดสงครามกับจีน

อันนี้เราต้องมองบริบทอันนี้ ไม่งั้นเราจะมองเป็นเรื่อง ของความสามารถเก่งกาจของคนไทยอย่างเดียว ในขณะที่ เดียวกันการรอดจากการเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสในรัชกาลที่ 4 รัชกาลที่ 5 ก็ต้องมองบริบทของประวัติศาสตร์โลก จักรวรรดินิยมด้วย แน่น่อนรัชกาลที่ 4 รัชกาลที่ 5 เป็นมหาบุรุษ เป็นผู้ที่เป็นอัจฉริยะอย่างยิ่ง เกณฑ์ที่ใช้ใน การถ่วงดุลอำนาจ ก็ประสบความสำเร็จ แต่ในขณะเดียวกัน ก็เป็นเรื่องของการแข่งขันกันระหว่างอังกฤษกับฝรั่งเศส ทั้ง 2 ฝ่าย ตกลงกันว่าเพื่อให้อาณานิคมของตัวเองไม่มา ประทะกัน ก็ตกลงกันเซ็นสัญญาที่กรุงปารีส ในสมัยรัชกาลที่ 5 ประกันความเป็นกลางของกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ดังนั้น สนธิสัญญาเช่นนี้เราต้องเอามาดูบริบทของการเมืองสมัยนั้น ฝรั่งเศสกับอังกฤษตกลงให้สยามเป็น “รัฐกันชน” เราต้อง เข้าใจว่ามันมีปัจจัยอันนี้ด้วยนะครับ

ในขณะเดียวกันในยุคสงครามเย็นที่มหาอำนาจมา ประทะกันในอุษาคเนย์ ใช้ดินแดนอินโดจีนเป็นสนามรบ ของตัวเอง อเมริกา จีน สหภาพโซเวียต เข้ามา แล้วไทย ก็อยู่ฝ่ายอเมริกา และไทยก็รอดจากคอมมิวนิสต์มาได้ ผมคิดว่าในส่วนหนึ่ง ก็แน่นอนผู้นำไทย พลเอกเปรมก็มี ความสามารถ

แต่ก็ต้องมองว่าการเมืองระดับโลกมันเปลี่ยนด้วยนะครับ การที่จีนกับโซเวียตทะเลาะกัน จีนเปลี่ยนค่ายมาจับมือ กับอเมริกา ประธานาธิบดีนิกสันไปจับมือกับประธาน เหมาเจ็ดอง มันเปลี่ยนเกมส์หมดเลยครับ คอมมิวนิสต์จีน เลิกสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย แต่ก่อน ก็มีสถานีวิทยูเสียดูประชาชนฯ ไซ่หนิง เสียดูประชาชนแห่งประเทศไทย กระจายเสียงจากเมืองคุนหมิง แถวๆ เหนือ 12 ปันนา ก็ยุบสถานี่ ถอนความสนับสนุน แล้วคอมมิวนิสต์ ไทยก็ถึงการอวสาน คือการเมืองระหว่างประเทศแบบนี้ ต้องนำเข้ามาพิจารณาไม่งั้นเราจะมองประวัติศาสตร์ผิดหมดเลย คือเราไปให้น้ำหนักเพียงแค่ว่าปัจจัยภายในประเทศ เราไม่ มองว่า มันมีปัจจัยระหว่างประเทศ มากมายมหาศาล

ที่เป็นตัวกำหนดประวัติศาสตร์มองจุดใดจุดหนึ่งไม่พอครับ ต้องมองภาพรวมใหญ่มากๆ

ก็หมายความว่าอะไร ที่จะทำให้ไทยเสียเอกราช ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ หรือการเมือง หรือความมั่นคงอะไรนี้ อาจารย์จะไม่ฟันธงใช่ไหมว่า มันว่าจะเกิดจากสาเหตุอะไร ที่ทำให้เสียกรุง เสียเอกราช แต่ผมคิดว่าผมเชื่อว่าทุนนิยมนะครับ ผมมีความเชื่อมั่นแล้วว่าทุนนิยมนี้ จะทำให้เราเสียเอกราชทางเศรษฐกิจ แล้วอย่างอื่นก็ไปหมด ตรงนี้อาจารย์คิดอย่างไร

- ไม่ค่อยแน่ใจตรงนั้น เพราะว่า เอาเข้าจริงแล้ว ในระดับข้างบน ของทุนนิยมของอาจารย์ ทุนนิยมไทยก็ร่วมมือกับทุนนิยมโลกเรียบร้อยแล้ว นะครับ อย่างนั้นเขาไม่มองว่าเสียเอกราช เขามองกันว่าฮั้วกัน ได้ด้วยกัน ใช่ไหมครับ ทุนนิยมไทย ก็ไปฮั้วกับทุนนิยมจีน คือปัจจุบันบอกจีนเป็นคอมมิวนิสต์ เป็นสังคมนิยม มันไร้สาระที่สุด จีนเป็นทุนนิยม ยิ่งกว่าทุนนิยมอเมริกาอีก ใช่ไหมครับ การใช้ทรัพยากรแม่น้ำโขง การระเบิดเกาะแก่งในแม่น้ำโขง ทุนนิยมไทยก็ร่วมมือกับทุนนิยมจีนไปเรียบร้อยแล้ว ใช่ไหมครับ คนที่กำลังกะอักเลียดอยู่ก็คือเขมรกับเวียดนาม มันอยู่ท้ายน้ำ เพราะฉะนั้น ตอนนี้เขามองเราได้ อันนี้ไปฮั้วกันเรียบร้อยแล้ว

ผมมองว่าทุนนิยม ไม่ได้หมายถึง ทุนนิยมข้ามชาติ มันเป็นทุนนิยมด้วยกันทั้งหมด คือข้ามชาติมาร่วมกับคนในชาติ เพื่อจะร่วมมือกันเอาประโยชน์จากคนที่อ่อนแอกว่า เพราะฉะนั้น ผมมองว่าทุนนิยมทุกชนิด เป็นภัยรวมทั้งทุนนิยมไทยด้วย ที่มันเป็นสาขาของเขา แล้วมาทำกำไรส่งออกนอกบ้าง ส่งเข้ากระเป๋าทันทีตัวเองบ้าง อาจารย์คิดว่าผมมองอย่างนี้ถูกต้องไหม

- ก็ถูกนะ ผมคิดว่าทุนนิยมไม่มีชาติ

ครับ ไม่มีชาติ ไม่คิดถึงชาติ

- คนที่อยู่ข้างบน ที่เป็นนายทุนผลออๆ นายทุนที่กรุงเทพ คุยกับนายทุนที่นิวยอร์ก ได้เข้าใจมากกว่าคุยกับ

คนที่สุรินทร์ใช่ไหมครับ ทั้งๆที่บอกว่าเป็นคนไทย แต่อาจจะพูดภาษาเดียวกันกับที่นิวยอร์กและปักกิ่งมากกว่า พูดภาษาเดียวกัน เข้าใจกับคนสุรินทร์หรือศรีสะเกษด้วย เข้าไป

ตอนนี้ผมคิดว่า ทุนนิยมกำลังครอบเศรษฐกิจโลก กำลังทำให้คนจนมากขึ้น เพราะระบบการแข่งขัน คนจนจะไปสู้คนรวยได้ไง คนรายนำบริษัทเข้าตลาดหลักทรัพย์เพื่อเพิ่มทุน เพื่อทำกำไรมากขึ้น ไอ้คนจนต่างคนต่างอยู่ นี่ ก็เป็นเหมือนกับแมลงเม่าบินเข้ากองไฟ

- ก็เห็นด้วยครับ พูดอีกก็ถูกอีก ไม่มีอะไรเพิ่มเติม

ที่ผมพูดว่าทุนนิยมเป็นภัยของโลก เพื่อบอกให้คนไทยรู้ตัว มีการพูดปลอบใจคนไทยว่า เมื่อเกิดเหตุการณ์เลวร้ายขึ้นกับประเทศไทย จะมีคนพูดว่า กรุงศรีอยุธยาไม่สิ้นคนดี คนดีในที่นี้มาจากไหน มาจากชาวอยุธยาหรือเปล่า

- ไม่ทราบเหมือนกันนะครับ วิชาประวัติศาสตร์ มันไม่ใช่วิชาสำหรับทำนายอนาคตสักเท่าไร ผมก็เลยไม่อยากเป็นนักวิชาการที่ หยั่งรู้ดินฟ้า มหาสมุทร คนดีก็อาจจะมาจากอยุธยาก็ได้ ขึ้นอยู่กับมหาวิทยาลัยราชภัฏ จะสร้างนักศึกษาให้ปาดเปรี๊ยะได้อย่างไร

ผมพูดว่ากรุงศรีอยุธยาไม่สิ้นคนดี เวลานี้ผมก็เป็นชาวอยุธยา ก็เลยเกิดความรู้สึกสะอึกว่า ผมกำลังมองหว่าชาวอยุธยาคนใดจะขึ้นมากอบกู้ชาติบ้าง

- ก็ต้องสร้างบัณฑิตให้มีคุณภาพ

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงหลักฐานทางประวัติศาสตร์ จะเกิดผลกระทบอย่างไรต่อความน่าเชื่อถือของคนที่เคยเรียนรู้มาก่อนหน้านี้บ้างไหมครับ

- ก็ต้องเปลี่ยนตำราประวัติศาสตร์ แต่ตำราประวัติศาสตร์ จะเปลี่ยนช้ามาก สมมุติว่าเขามีการค้นพบข้อมูลใหม่ๆ อย่างเช่นว่าได้มีการสำรวจ ได้มีการศึกษาว่า ที่ภูเขาสันโด

ไม่มีชนชาติไทยอยู่ ตำราของเราจำนวนหนึ่งก็ยังไม่เปลี่ยน คือโดยหลักการแล้วมันต้องเปลี่ยน แต่ตำราเก่าจะเปลี่ยนก็ช้ามาก ๆ อันนี้ก็เป็นปัญหา

ผมขอความกระจ่างของ 2 คำนี้ครับ อารยธรรม กับวัฒนธรรม 2 คำนี้มีความหมายแตกต่างกันอย่างไรครับ

- อารยธรรม เป็นคำที่เราบัญญัติขึ้นครับ เมื่อเราเผชิญกับคำว่า civilization ของฝรั่ง เราก็เลยบัญญัติคำนี้ขึ้นมาเอาเข้าจริงแล้ว คำว่า civilization แต่เดิมเขาก็มองในกรอบใหญ่ๆ คือของตะวันตกเท่านั้นแหละครับ ในยุคปัจจุบันขยายรวมส่วนอารยธรรมที่ใหญ่หลายๆ คืออารยธรรมอินเดียกับจีน อันเป็นฐานของประเทศต่างๆ ในโลกตะวันออก ในเอเชีย กล่าวโดยย่อเดิมคำว่า อารยธรรม หรือ civilization จะใช้ในลักษณะจำกัดมาก แต่ตอนหลังนี้เป็นคำที่กินความหมาย กินใจ เป็นคำที่หรรษาหลายชาติหลายภาษาเอาคำว่า อารยธรรมมาใช้กับชาติของตนเอง

ยิ่งตอนหลังๆ กลายเป็นวิชาหนึ่งในมหาวิทยาลัยของเรา เช่น วิชาอารยธรรมไทย เป็นต้น คำว่าอารยธรรมก็ถูกใช้ทั่วไปจนกลายเป็นสามัญ ไม่ใช่เรื่องพิเศษ หรือเรื่องเฉพาะ เหมือนๆ อย่างยอดพระมหาปราสาท เดิมไปสร้างที่เนิน ที่นี้ ตามใจชอบไม่ได้ะครับ ยอดพระมหาปราสาทที่เห็นเป็นชั้นๆ นั้นเป็นของต้องห้าม สงวนไว้เฉพาะพระมหากษัตริย์ แต่ตอนนี้ไปดูตามวัด ตามอะไรใช้กันหมดหมายความว่าเปลี่ยนไปแล้ว

ที่นี้ มาถึงคำว่า “วัฒนธรรม” เป็นคำที่ตรงกับภาษาอังกฤษว่า culture เดิมในวิชาวัฒนธรรม ในพระราชบัญญัติว่าด้วยวัฒนธรรม จะบัญญัติไว้ค่อนข้างตายตัวมากว่า จะเป็นสิ่งทั้งองอาจ แสดคืออะไรทำนองนี้ คนรุ่นผมเวลาจะสอบเข้าเป็นข้าราชการ ก็ต้องท่องคำว่าวัฒนธรรมในพระราชบัญญัติวัฒนธรรม ซึ่งมาจากสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ครับ

แต่ตอนหลังคำว่าวัฒนธรรม ถูกตีความใหม่ วัฒนธรรม หรือ culture แปลว่า ways of life แปลว่า “วิถีชีวิต” เท่านั้นเอง จะดีก็ได้ ไม่ดีก็ได้ หมายความว่า วัฒนธรรมของการ

ทำบุญตักบาตร เป็นวิถีชีวิตของคนในสมัยอยุธยา ก็เป็นสิ่งที่ดีงาม แต่วัฒนธรรมการเล่นพรรคเล่นพวกกันในระบบราชการก็เป็นวิถีชีวิตอย่างหนึ่ง พวกเราทั้งหลายก็เล่นพรรคเล่นพวก เด็กฝากอะไรทำนองนี้ เป็นวัฒนธรรมหนึ่ง การคอร์รัปชัน ก็เป็นวัฒนธรรมหนึ่งของนักการเมืองในอุษาคเนย์อย่างเช่นนักการเมืองไทย นักการเมืองอินโดนีเซีย นักการเมืองฟิลิปปินส์ มีชื่อเสียงมากในการคอร์รัปชัน คอร์รัปชันก็เป็น culture แบบหนึ่งของอุษาคเนย์ ฉะนั้นปัจจุบันคำว่าวัฒนธรรมแปลว่า ways of life ดีก็ได้ ไม่ดีก็ได้ ความหมายเปลี่ยนอีก เดิมไม่ใช่ เดิมคืออย่างเดียว

ประเทศไทยมีสถานที่แห่งใดบ้าง ที่ได้รับ การขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกครับ

- ก็มี 5 แห่งใช่ไหม ปัจจุบัน มีสุโขทัยกับกลุ่มเมืองสุโขทัย มีอยุธยา มีห้วยขาแข้ง มีบ้านเชียง และล่าสุดก็มีเขาใหญ่ใช่ไหมครับ เรื่องมรดกโลกนี้เป็นสิ่งที่ยูเนสโกมาตีตราให้ ถ้าจะว่าไปก็เป็นสิ่งที่ดี ในเวลาเดียวกันก็เป็นสิ่งไม่ดีด้วย คือหมายความว่าพอตีตรายูเนสโกปั๊บ ก็กลายเป็นเรื่องของธุรกิจการค้ามากเกินไป เพราะฉะนั้น ก็นำมาซึ่งความเสื่อมโทรมของมรดกโลกเหล่านั้น

ผมเพิ่งกลับมาจากหลวงพระบาง ที่ถูกประกาศเป็นมรดกโลก หลังจากถูกประกาศ นักท่องเที่ยวก็เข้าไปเยอะมาก เกินกำลังเมืองมาก ในแง่ธุรกิจการท่องเที่ยวที่เข้าไป แทนที่จะตกอยู่กับคนหลวงพระบาง ก็ไม่ใช่ คนต่างถิ่นที่เข้าไปลงทุนเป็นเจ้าของโรงแรม เจ้าของกิจการการค้าอะไรนี่ คนซึ่งเป็นคนที่อยู่ในเมืองหลวงพระบางเองก็เริ่มขยับขยายออกไปอยู่ที่อื่น คือมันดี และไม่ดี ครับ คนจำนวนหนึ่งเราไปคุยกับเขา ก็บ่น ผมต้องบอกว่ามันดี และไม่ดี

ในเวลาเดียวกัน แล้วแต่ว่ามันจะดีมากกว่า เลวหรือเปล่า เท่านั้นเอง

**การที่อยุธยา มีสิ่งก่อสร้างเพิ่มขึ้นมาก ๆ อย่างเช่น
ตึกสูง ๆ มาดบับมรดกโลก วันหนึ่งทางยูเนสโกเขา
จะ เอาคืนได้ใหม่จากความเป็นมรดกโลก**

- เขาก็ว่ากันอย่างนั้น มีการเอาคืนได้หลายเมือง ดู
อย่างฮาลองเบย์ของเวียดนามมันเป็นอ่าวสวยมาก ไซ
ไห่หม่า และก็มีไซไห่หม่า มีภูเขาหินปูน อะไรคล้ายๆ กับที่
จังหวัดพังงาครับ แต่ว่าใหญ่กว่ามาก
ตอนหลังการท่องเที่ยว เข้าไปในเขต
มรดกโลก ต้องการจะบูรณะการท่องเที่ยว
ฉะนั้นก็เอาน้ำพลูปลอม
เข้าไปใส่ในถ้ำ มีไฟแสงเสียงอะไร
อย่างนี้ เขาถูกเตือนว่าเดี๋ยวจะเอา
คืน ทวงคืน เขาว่ากันว่ามีการทวง
คืนได้ อันนี้ผมไม่ทราบชัดเจน ต้อง
คุยกับคนที่เป็นกรรมการยูเนสโก ซึ่งตัวแทนไทยก็มี อาจ
จะต้องไปสัมภาษณ์กลุ่มนั้น แต่ว่าอาจจะทวงคืนได้ และ
ประเด็นของคุณที่ว่าทำไมตอนท้าย

**ก็คือว่าถ้าอยุธยา มีสิ่งก่อสร้างเพิ่มขึ้น ทำให้เรา
ไม่สามารถเห็นโบราณสถานได้อย่างสวยงาม มีสิ่ง
อะไรขึ้นมามากมาย ทางนั้นจะคืนความเป็นมรดกโลก**

- ผมว่ามันเป็นเรื่องแน่นอน ถ้าก่อสร้างโดยไม่
ผังเมือง ไม่มีการกำหนดเขต ไม่มีการกำหนดความสูง
ก็เสียแน่ ๆ รับรองเสียแน่ ๆ แต่ผมยังอยากจะคิดว่ายังไม่
สายเกินไป คิดว่าเป็นเรื่องของเทศบาล เรื่องของการ
ปกครองท้องถิ่น เรื่องของจังหวัด เป็นเรื่องของอยุธยา ไม่ใช่
เมืองท้องถิ่นอย่างเดียว เป็นเมืองระดับชาติ เป็นระดับ
นานาชาติด้วย ดังนั้น ผมคิดว่าต้องทำความเข้าใจกัน
ในผู้ที่รับผิดชอบต่ออยุธยา ซึ่งผมยืนยันว่าไม่ใช่ท้องถิ่น
อย่างเดียว เป็นทั้งชาติด้วย และนานาชาติด้วยครับ เพราะ
กลายเป็นเมืองมรดกโลกแล้ว น่าจะยังไม่สายเกินไป

ผมคิดว่าไม่ดีที่จะเอาไปเปรียบเทียบกับสุโขทัยเพราะ
สุโขทัยเป็นเมืองร้างไซ้ใหม่ อยุธยาเสียกรุงไม่เท่าไร ผู้คนก็
กลับมาอยู่อีก ไซ้ใหม่ครับ คนก็กลับมา ไม่กี่เดือนหลังจากนั้น
พระเจ้าตาก กลับมาภายใน 6 เดือนไซ้ใหม่ครับ ผมคิดว่า
ถ้าเราไปสืบประวัติตระกูลบางตระกูล เขาก็กลับมาแถวหัวรอ
ไซ้ใหม่ครับ มาตั้งบ้านเรือนกัน ในขณะเดียวกันก็ให้
สัมปทานมาขุดสมบัติเก่าในอยุธยา เพราะฉะนั้นมันไม่
เคยร้าง ดังนั้น มีลักษณะไม่เหมือนสุโขทัยเมืองเก่า

อย่างสุโขทัยเมืองเก่าถูกทิ้งเลยนะครับ ตอนที่กรมศิลปากร
เข้าไป จะมีชาวบ้านอยู่ไม่กี่หลังคาเรือน ผมจำได้ตอนที่
เขาเริ่มบูรณะสุโขทัยกัน ตอนที่เริ่มรู้ว่าโบราณสถาน
นอกจากเป็นมรดกของชาติแล้ว ยังเอามาทำมาหากินได้
เป็นเรื่องของการท่องเที่ยว ขายได้ เพราะฉะนั้น สุโขทัยจึง
ได้รับการบูรณะทำนุบำรุงอย่างมากเลย อยุธยาอาจจะ
เริ่มก่อนก็จริง แต่ว่าไม่มีการต่อเนื่อง อาจะสะดุดๆ เป็นจังหวะ
แต่อยากจะคิดว่าไม่สายเกินไป ผมมาจากเมืองที่แย่มาก ๆ
อย่างกรุงเทพมหานคร ขับรถออกมา 2 ชั่วโมง มาถึงนี้
เอ่อ ยังหายใจได้ ยังมีอากาศบริสุทธิ์ ยังมีพื้นที่ว่างอยู่เพราะ
ฉะนั้น ขึ้นอยู่ที่ท้องถิ่น ที่ระดับจังหวัด ที่ระดับชาติ จะทำ
อย่างไร นะครับ แนนอนมีคนจับตาอยู่ ซึ่งก็ดีไซ้ใหม่ครับ
ความเป็นมรดกโลก ก็ถูกจับตาอยู่ คืออย่าทำให้นั้นไม่ได้
ยูเอ็นไอเอ็นไอไม่ได้นะ ยูเอ็นไอเอ็นไอไม่ได้นะ อะไรทำนองนี้

ขอล่าถึง คุณสมฤทธิ์ ลือชัย พูดว่า ระวังนะ
ถ้าทำไม่ดี ทำมรดกโลกเสียหาย เขาจะถอดถอนออก
จากมรดกโลก และมานึกถึงข่าวเมื่อเร็ว ๆ นี้ เขาใหญ่
เมื่อประกาศเป็นมรดกโลก ชลประทานจะทอนน้ำบน
เขาใหญ่ โดยไปทำเขื่อนทำฝาย ไว้เพื่อเอาน้ำมาใช้
แล้วท่าน ดร. อดุล วิเชียรเจริญ ท่านบอกว่าระวังนะ
จะถูกถอดจากมรดกโลก ตรงนี้อาจารย์คิดว่ามี
โอกาสใหม่ที่ประเทศไทยอาจจะโดนสักแห่ง คือถูก
ถอดถอน

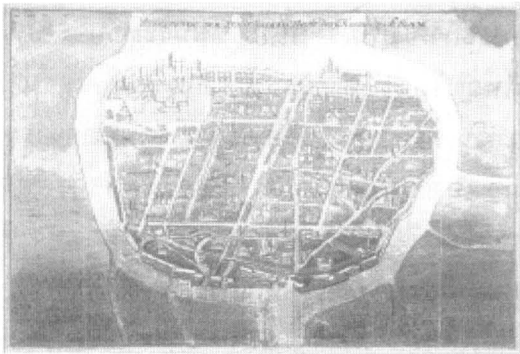
- น่าจะโดนสักแห่งหนึ่ง จะได้เป็นตัวอย่าง ไม่ไทย
ก็เวียดนาม อะไรทำนองนี้ จีนก็ได้ เมืองลี่เจียง ผมไปมา
เมืองมรดกโลก ไลโซ ! ไฟเว็บบับ อย่างคริตมาสต้นคริสต์
คาราโอเกะอะไร ซึ่งไม่ได้ว่าเราต่อต้านคาราโอเกะ แต่ว่า
ที่บางที่ เราก็ต้องเว้นไซ้ใหม่ ที่บางที่ ที่ศักดิ์สิทธิ์ ที่บางที่

ต้องให้ความสำคัญ ไม่ใช่เอาอะไรเข้าไปก็ได้ ผมว่านะครับ คำถามที่ว่าดีไหม ที่จะโดนสักเมือง ผมว่าดี จะได้เป็นตัวอย่าง

ที่เราสัมมนาอยู่นี้เป็นเรื่องของอยุธยา ชื่อที่เราใช้สัมมนาใช้ชื่อว่า “อยุธยามรดกอารยธรรมโลก” จึงขอกลับไปย้อนคิดถึงว่า อยุธยาได้เป็นมรดกโลกด้วยคุณสมบัติอะไรบ้างครับ

- ตรงนี้ที่ผมคิดว่าดีที่จัดสัมมนาครั้งนี้ ได้ชี้กันออกมาว่า ความเป็นมรดกโลกของอยุธยาเนี่ย เป็นก้าวสำคัญเลยที่ทำให้อยุธยาได้รับการรับรอง ต้องลื้ออยู่นานนะกับการเป็นมรดกโลก ไม่ได้ง่าย ๆ โอ้โฮ! ต้องลื้อบั้งกัน แหกกลากเลยละ ต้องหาเสียงสนับสนุนอะไรอย่างนี้ อยุธยาในที่สุดแล้ว ประเด็นสำคัญที่ฝ่ายไทยเสนอ ก็คือ การที่สามารถที่จะสร้างเมืองให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม คือ การที่มีแม่น้ำลำคลองจำนวนมากมายมหาศาล และปรับชีวิตให้กลายเป็นเมืองน้ำนะครับ เป็นเมืองท่า เมืองน้ำ เมืองซึ่งถูกขนานนามว่าเป็น **เวนิสแห่งตะวันออก**

ส่วนโบราณสถาน พระปรางค์ วัดวาอารามเหล่านี้ เป็นองค์ประกอบรองนะครับ แต่คนปัจจุบันจะเข้าใจว่า แม้เพราะว่ามีพระปรางค์สวย มีวัดนั่น วัดนี้ สวยอะไรอย่างนี้ ความจริงไม่ใช่ครับ **ความจริงคือเกาะเมือง คลอง แม่น้ำ** นะครับ คือพูดง่าย ๆ โบราณสถานของอยุธยาไม่ได้ถูกยกย่องให้มากมายอย่างกรณี นครวัดนครธม เทียบกับบรมพุทโธ

เทียบกับโบราณสถานในอินเดีย อะไรอย่างนั้นไม่ได้ ซึ่งก็มีมรดกโลกเยอะแยะ ในลาตินอเมริกาไม่ใช่ครับ เหมือนกับว่า คนอยุธยา คนระดับชาติ คนไทยระดับชาติที่รับผิดชอบเรื่องนี้ต้องเข้าใจตรงนี้ให้

ในแง่ที่แปลว่า **ต้องทำนุบำรุงเรื่องของแม่น้ำ ลำคลองให้ดี** เรายังจะบูรณะอะไร เราก็นึกถึงพระปรางค์ ไข่มุกรับ นึกถึงวัด อะไรทำนองนี้ แต่ความจริงแล้วเราก็ต้องนึกถึงคลอง ปลอยให้มันเน่า ปลอยให้มันตื้นเขินอะไรอย่างนี้ ผมว่าต้องทุ่มงบประมาณไปตรงนั้น เพราะว่า ตรงนี้สำคัญ เราจัดระดับความสำคัญไม่ถูก ผมว่าเข้าใจผิด ผมว่าคนที่มาสัมมนาจำนวนมากเลย ก็ยังบอกว่าเข้าใจผิด ก็ยังเข้าใจว่า **เจดีย์ 3 องค์ และบริเวณวังโบราณ คือ จุดที่เป็นมรดกโลก**

อันนี้หมายความว่าถูกภาพถ่าย ถูกลัทธิท่องเที่ยว ทำให้เข้าใจผิด

พูดถึงเรื่องนี้ อาจารย์เห็นด้วยไหมครับ ที่โบราณสถานเปิดไฟกลางคืนด้วยให้นักท่องเที่ยวชม

- ผมก็ไปดูมา เมื่อคืนก็ไปเดินดู ต้องบอกว่าเห็นด้วยนะครับ เปิดไฟให้เห็น แต่ผมก็ไม่รู้ว่ามันคุ้มไหม ต้องชั่งน้ำหนักเยอะเหมือนกัน คุ้มไหม แต่ผมก็ไม่เห็นด้วยคือ การจัดแสงสีเสียง แล้วยกคนขึ้นไปวิ่งรอบกับพม่าเข้าศึกษาตามเจดีย์ อันนั้นไม่เห็นด้วย ผมคิดว่าจะเป็นการทำลายมากกว่า ผมคิดว่าอันนั้นไม่คุ้ม คือ หมายความว่า การจัด แสง สี เสียง

1. ลงทุนสูงมาก ใช้งบประมาณมหาศาลเลย รับรองในแง่ของการขายบัตรได้ไม่มีทางคุ้มทุน
2. จะเป็นตัวดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างชาติมาหรือไม่ ผมว่าไม่

ผมไม่คิดว่านักท่องเที่ยวต่างชาติ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น จีน จะสนใจต่อ light and sound เขาอาจจะไปดูกลางคืนที่เปิดไฟ แต่ว่าจัดพิเศษและลงทุนมหาศาลหลายล้าน ผมไม่คิดว่าจะเป็นตัวดึงดูด เพราะฉะนั้น แปลว่า ถ้ามองว่าคุ้มไม่คุ้มในแง่กำไรขาดทุน ผมคิดว่าไม่คุ้ม

คุ้มไม่คุ้มในแง่ของโบราณสถานและวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ผมก็คิดว่าไม่คุ้ม คือไม่คุ้มทั้งในแง่ที่เป็นตัวเงิน กับไม่คุ้ม ทั้งในแง่ของจิตวิญญาณ และผมคิดว่า light and sound เป็นเรื่องเคยไปแล้ว ผมไม่รู้สิ ตอนหลังเมื่อสมัยก่อนตอนเป็นหนุ่ม ๆ ไปเที่ยวยุโรป ก็ต้องไปดู light and sound ในปารีส ไปดู light and sound ที่ทัชมาฮาล ในอินเดีย แสงส่อง เสียง อะไรอย่างนี้

ตอนหลังก็เลิกกันหมดแล้ว แล้วเวลาเราไปทัวร์ เราก็ไม่ไปเรื่องแบบนี้กันแล้ว คือมันเป็นของที่มาเกี่ยวกับเรื่องโปรโมทการท่องเที่ยว ซึ่งผมคิดว่ามันเคยแล้วในทัศนะผม

คือตรงนี้ผมขอให้ข้อมูลเพิ่มเติม การท่องเที่ยวจะสนับสนุนให้เงินผู้ว่าราชการจังหวัดมา 3 ล้าน และให้มาจัด light and sound มีบางปีขาดทุน ผู้ว่าบอกไม่จัดแล้ว ททท. บอกว่าต้องจัด เพราะว่ามันเป็นการโปรโมทการท่องเที่ยว

- ผมก็เคยมาดูครับ เป็นเรื่องที่เรามาดูครั้งเดียว แล้วก็เลิกดู และผมก็ไม่เชื่อว่าดิงนกท่องเที่ยวได้ อาจารย์ก็ลองทำวิจัยดูสิ

ไม่มีการวิจัยครับ คือเชื่อถึงขนาดว่าจะแปลภาษาให้มีภาษาต่างประเทศ แปลเป็นภาษาอังกฤษ ภาษาญี่ปุ่น ใครอยากฟังก็เสียบหูเอา

- ลอง ๆ วิจัยดูก็ได้ อาจารย์ลงทุนเท่าไร คนมาเท่าไร จริง ๆ นะ คุ่มไหม กำไรหรือขาดทุน กำไรขาดทุนเป็นตัวเงินก็มี กำไรขาดทุนในแง่ที่ไม่เป็นตัวเงิน มองไม่เห็นเป็นนามธรรมก็มี เรื่องของความศักดิ์สิทธิ์ การจุดพลุ ตูม ตูม ตูม น่ากลัว ผมพาเพื่อนอินโดนีเซียมา เขาบอกว่า เฮ้ย! ไม่คิดว่าจะป่วนอันตรายหรือ เห็นจุดพลุกัน ตูม ตูม หลังเจตีย์ ไซ้ใหม่ สำหรับเราคิดว่าอิฐแผ่นหนึ่ง มีค่ามากไป ตูม ตูม กันอยู่อย่างนั้น อยู่ไม่คิดเหวอ เขาก็ถามผม

ตรงนี้ก็น่าจะทำให้เกิดเป็นข้อคิด ประเด็นต่อไปทราบ ว่า อาจารย์เที่ยวไปเกือบทั่วโลก เห็นมรดกโลกที่ไหนประทับใจบ้าง

- พุดยาก พุดกันตรงๆ ที่แต่ละทีก็มีมันต์เสน่ห์ของมัน ที่แต่ละทีก็มีลักษณะพิเศษของตัวเอง เอาอยุธยาไปเทียบกับสุโขทัยก็ยาก คนละความรู้สึก เอาอยุธยาไปเทียบกับพุกามก็ยาก อยุธยาเป็นเมืองลุ่ม เป็นเมืองน้ำ พุกามมันเป็นเมืองกึ่งทะเลทรายในพม่าก็เทียบยากมากเลย และถ้าเกิดเราจะไปเทียบไกลไปอีกครับ ไปเมืองจีนไปกำแพงเมืองจีน ไปเอเธนส์ พุดยาก แต่รวมความ แน่นนอนก็มีที่ประทับใจของเราครับ ในแง่ส่วนตัวของผม ถ้าจะว่า

ประทับใจ ในแง่ในชีวิตนี้ที่ประทับใจ ถ้าไม่รวมเมืองไทย

เอาเมืองไทยแยกออกไป

- ไม่รวมเมืองไทย ที่จริง ผมมาเที่ยวอยุธยาตั้งแต่เด็ก และก็เข้าใจผิดว่า อยุธยาที่มันเผาดำ ๆ อยู่หน้าวิหารพระมงคลบพิตรสมัยก่อนจะถูกบูรณะขึ้น พม่าเป็นคนเผาก็เข้าใจผิด เพราะว่าเรียนมาผิด ๆ ครับ

ไม่รวมเมืองไทยที่ที่ผมคิดว่าเราเห็นแล้วสุดยอเลย ก็คงไม่หนีละ ไซ้ใหม่ แน่นนอน **เอเธนส์** ครับ **วิหารพารเธนอน ปิรามิดของอียิปต์** ที่เมืองไคโร ประทับใจมาก แต่ที่ซึ่งใกล้ ๆ ตัว และผมไม่รู้ละ ผมเหมือนตอนนี่ ตัวเองก็อยากจะให้ลูกศิษย์ลูกหา เพื่อนฝูงสนใจแถบบ้านเรานี่ ที่ ๆ เยี่ยมมาก ๆ เลย ผมว่า **วัดกุ จาปาสัก คอนพะเพ็ง** แม่น้ำโขง อันนี้ผมรู้สึกสุดยอด ในแง่ของภูมิประเทศ ในแง่ของความที่ถูกต้องทั้งร่าง อยู่ห่างไกลมีมนุษย์ที่จะไปทำลายมัน ดูศักดิ์สิทธิ์ ดูมีเสน่ห์ ไปอีกเมื่อไรก็ไป นะครับอย่างในกรณี วัดกุ จาปาสัก คอนพะเพ็งเห็นน้ำตก ใหญ่โตมหิฬาร กว้างใหญ่ไพศาล

นั่นผมก็โชคดีนะครับ ผมได้ไปสองที่ ที่อาจารย์พูด น้ำตกมันกว้างใหญ่มาก แต่ผมไม่มีโอกาสไปเมืองฝรั่งเศส อาจารย์ยกมา ผมก็ถือว่าโชคดี ได้เห็นสิ่งที่อาจารย์ยกมาพูด

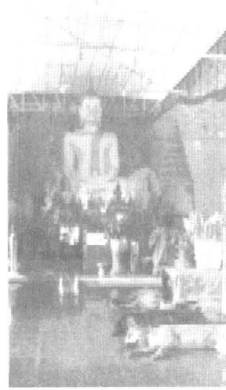
- อีกที่หนึ่ง ครับ ผมก็ไปขึ้นวิหารพารเธนอนสองสามหน ขึ้นตามปกติกับเขาไปรถทัวร์ กับขึ้นแบบไม่ปกติปีนขึ้นด้านหลังเขา ซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวประเภท Backpacked ปีนขึ้น ตื่นเต้น แต่ผมคิดว่า ตอนขึ้นเขาพระวิหารครั้งแรก เมื่อยังไม่เปิดจริงๆ นะ ตอนนั้นผมแอบเข้าไปพวกทหารพราน พวกตระเวนชายแดนพาผมแอบเข้าไปขึ้น ตอนนั้นยังไม่ค่อยมีคน ยังรก ๆ อยู่ เดินขึ้นไปแล้วต้องบอกว่า “มันส์” ผมว่า “มันส์” ความรู้สึกของการขึ้นเขาพระวิหารกับวิหารพารเธนอน ผมมีความรู้สึกว่าการขึ้นเขาพระวิหาร รู้สึกยังงัยบอกไม่ถูก ยิ่งใหญ่มาก คือเอาจริงจะเทียบกันก็เทียบไม่ได้

อันนี้เป็นเรื่องของความรู้สึกส่วนตัวสมมุติว่าเมื่อไปเห็นปิรามิดกับเห็นนครวัด ถามว่าแล้วไง เห็นนครวัด เห็นปิรามิด

เห็นนครวัด ผมเห็นปิรามิดกับนครวัด ห่างกันเดือนเดียว เดือนเมษา ปี 2535 ผมไปอียิปต์ ผมไปดูปิรามิดที่ไคโร เดือนพฤษภา ผมไปนครวัด ไปกับทัวร์ผ้าป่า ไปกับหลวงพี่ วัดเพลงวิปัสสนา ไปกันแบบธรรมดาไปทางรถยนต์และผมก็ได้ถามตัวเอง ห่างกันเดือนเดียว คือ ปิรามิดประทับใจ หรือว่านครวัดประทับใจ ในที่สุดผมสรุป สรุปแบบเข้าใจตัวเอง ประทับใจนครวัดมากกว่าปิรามิด อันนี้ก็คือส่วนตัว เป็นเรื่องของแต่ละบุคคล พุดยาก ครับ คนเราก็เห็นตามความรู้สึกของเราเอง

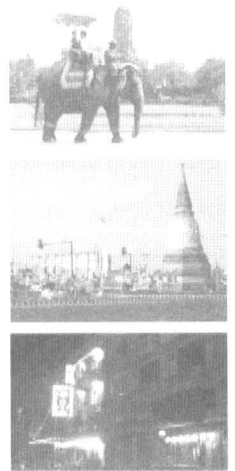
สิ่งที่ถามมาเป็นเรื่องของ การเหลียวหลัง ต่อไปนี้ แลข้างหน้า พอแลไปข้างหน้า ผมเปิดประเด็นข้อเดียว อาจจะยาวมาก อาจารย์เลือกตอบเอาก็ได้ นะครับ ถ้านักศึกษา เห็นว่าอยากเพิ่มประเด็นถาม ก็ซักเอานะ ผมขอให้จินตนาการไปข้างหน้า เหลียวหลังแล้วแลไปข้างหน้า ก็คือไปสู่อนาคตปัจจุบันจังหวัดพระนครศรีอยุธยา กำลังเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว มีสิ่งต่าง ๆ เกิดขึ้น ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มาก เช่น จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในจังหวัดปีละประมาณ 3 ล้านคน จึงมีเงินไหลเวียนในอยุธยาจำนวนมาก และ โรงงานอุตสาหกรรม ที่ตั้งอยู่เป็นจำนวนมาก

อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ท่านหนึ่งเคยกล่าวว่า มีคนงานเกือบ 2 แสนคนอยู่ใน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คนงานโรงงานเหล่านี้มาจากต่างถิ่นทั่วประเทศ รวมทั้งชาวต่างชาติ ทุกวันนี้ อยุธยาไม่เคยหลับ เพราะโรงงานเดินเครื่องตลอด 24 ชั่วโมง จึงเกิดตลาดได้รุ่ง มีสถานบันเทิงยามราตรี มีร้านสะดวกซื้อ เช่น 7- ELEVEN ที่สำคัญคือ ศูนย์การค้าขนาดใหญ่ คือ อยุธยาพาร์ค แต่คนส่วนใหญ่ รู้จักในชื่อ เทสโก้โลตัส ภายในศูนย์การค้ามีทั้ง ของกินของใช้บริการต่าง ๆ มากมายไปได้ทีเดียว ซื้อได้ครบตามที่ต้องการ

อย่างไรก็ตาม โลกนี้มักจะมี 2 ด้าน มีสว่างก็มีมืด มีความเจริญทางวัตถุ ก็ต้องมีความเสื่อมทางจิตใจ ชาวอยุธยาอยากได้ความเจริญ แต่ไม่ยอมได้ความเสื่อม เราจะป้องกันอย่างไรไม่ให้เกิดความเสื่อมขอความกรุณาท่าน ช่วยออกแบบที่เราเรียกว่า road map ว่าคนอยุธยาจะช่วยกันอย่างไร คนอยุธยาอยากให้อยุธยามรดกอารยธรรมโลก ที่มีคนต่างถิ่น มาเที่ยวอยุธยาแล้วมีความประทับใจ มาแล้วอยากมาอีก จะรักษาภาพในอดีตของเมืองประวัติศาสตร์อย่างไร ไม่ให้สิ่งแปลกปลอมเข้ามาบั่นทอนความเป็นมรดกโลก ในพื้นที่ประมาณ 1,900 ไร่ ในเกาะเมืองอยุธยา

ในขณะเดียวกันคนอยุธยา ก็ต้องมีวิถีชีวิตอยู่กับปัจจุบัน ที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงทุกขณะ หมายความว่าอยากให้อยุธยามีความเป็นมรดกอารยธรรมโลกตลอดไป ในเรื่องวิถีชีวิตของคนอยุธยาก็ คงต้องการรักษาวิถีชีวิตแบบไทย ที่มีความสุขสงบ มีสายน้ำอันสะอาด มีบรรยากาศอันร่มรื่น เป็นรากฐาน และสามารถรับความเจริญใหม่ ๆ โดยเลือกแต่สิ่งที่ดีมาด้อยอด

- เรื่องใหญ่มาก ๆ เลย ครับ

ผมไม่แน่ใจว่าตัวเองมีความสามารถที่จะตอบหรือกำหนด road map อะไรได้ ผมว่าเรื่องใหญ่มาก คิดว่าโลกก็หมุนไปเปลี่ยนแปลงไป อะไรหลายอย่างก็ไม่อยู่กับที่ ขึ้นอยู่กับเราปรับตัวให้เข้ากับสิ่งใหม่ได้อย่างไร ในขณะเดียวกัน ก็รักษาสืบเก่าเอาไว้ให้ได้

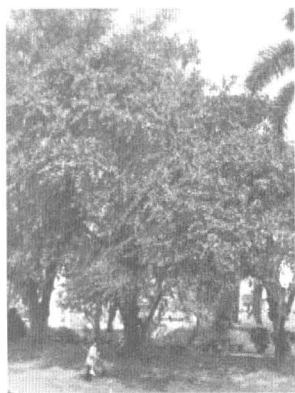
เพราะฉะนั้น คิดว่า ถ้าเรามองในแง่ของความเป็นมรดกโลกของอยุธยา ก็คือแม่น้ำ ลำคลอง ทั้งในเกาะ นอกเกาะ รอบเกาะ ทั้งโบราณสถาน แม่น้ำ ลำคลอง รวมทั้งโบราณสถาน ซากวัดวาอาราม พระปรางค์ อะไรก็ตาม ผมคิดว่าเราอาจมองในแง่ของการที่ เราทำอะไรได้ แต่ว่าอาจต้อง

กำหนดจุด จุดไหนที่เราจะต้องทำการรักษา ต้องปรับปรุง บางจุดอาจจะต้องปล่อยไป ปล่อยไปเลย บริเวณบาง บริเวณที่เขาจะมีศูนย์การค้า มีอะไรก็ให้มีไป แต่ว่า ก็ให้เป็นเขต ๆ เป็นจุด ๆ นะครับ

ผมยังอยากจะเชื่อว่าอยุธยาจะไม่สลาย ยังไม่สลาย ถ้าคนในท้องถิ่นเอง นะครับ แปลว่า องค์การบริหาร ส่วนท้องถิ่น ไม่ว่าจะป็นกลุ่มที่เป็น อบจ. อบต. เทศบาล หรือกลุ่มที่เป็นสถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏฯ หรือว่า โรงเรียน อะไรก็ตาม รวมทั้งจังหวัด รวมทั้งส่วนกลาง ที่มาจากส่วนกลาง ที่มาจากกระทรวงมหาดไทย ผมคิดว่าไม่สลายถ้าจะรวมตัวกัน เราสามารถกำหนดจุด กำหนดลำดับความสำคัญ ผมว่าเรื่องที่ว่าจะรักษาอะไร เรายอมได้ตรงไหนเราควรจะกันเขตเอาไว้ อะไรทำนองนี้

ผมว่าอันนี้เป็นเรื่องใหญ่มาก คือผมก็อาจจะมองง่าย ๆ ว่า บางจุดถ้าเราทำได้ก่อน ผมก็ไม่ทราบนะ อย่างที่พูดกันบอกว่า สะพานที่มีรูปแบบที่เป็นสะพานโค้ง ได้รับอิทธิพลมาจากเปอร์เซีย ซึ่งเป็นโค้งอย่างนั้น ก็เป็นกรณีหนึ่ง เราก็ต้องรีบบูรณะรักษาเอาไว้ หรือว่าในกรณีที่ผมคุยๆ กันในงานสัมมนาี้ ต้นหมันเป็นสัญลักษณ์ของการก่อตั้งสถาปนากรุงศรีอยุธยา คนปัจจุบันยังไม่รู้เลย **ต้นหมัน**หน้าตาเป็นอย่างไร อาจจะมีอยู่ต้น 2 ต้น อยู่ที่พิพิธภัณฑเจ้าสามพระยา ผมคิดว่าเฉลออก ต้องลุกขึ้นมาระดมปลูกกันทั้งเมืองเลย ปลูก 2 ข้างทางเลย นี่ผมยกตัวอย่างอันนี้มาคือว่าปลูกไปทำไมกัน ดูตัวอย่างเมืองเกียวโต เอาต้นที่ญี่ปุ่น เรียกว่า อะโระนะ

ต้นชากระบะหรือเปล่าครับ

- ไม่ใช่ชากระบะครับ เมืองเกียวโต มีชากระบะ ใช่ แต่มีต้นไม้ที่โบราณเลย คนคิดว่ามันสูญพันธุ์ไปแล้ว ปรากฏไปพบ

ในวัดสำนักจีน อะไรไม่รู้ห่างไกลมากเลย เมื่อสองวันเราก็คุยกันถึงเรื่องนี้ ดูเหมือนภาษาญี่ปุ่น เรียกว่า “กิงโกะ” หรือ ไม้แปะก๊วย ภาษาจีนเรียกว่าลูกอะโระนะที่เขาเอามาใส่ในขนมใช่ “แปะก๊วย” แปะก๊วยนั้นเป็นต้นไม้ที่คนคิดว่าสูญพันธุ์ไปแล้ว เพราะว่าพบในฟอสซิล และมีอยู่คนหนึ่ง ประมาณที่สิบปีมาแล้วก็ไม่ทราบ ไปพบว่ามันเคยมีอยู่ไม่กี่ต้น ในวัดอะโระไม่รู้ ประเภทสำนักดาบจีนที่ไกลมาก เขาก็เลยไปเอาพันธุ์ของมันมาปลูก แล้วจีนก็แพร่พันธุ์ใหญ่ ทางเกียวโตก็เอามาปลูกบ้าง นะครับ ทั้งเมืองเลยกลายเป็นสัญลักษณ์ของเมือง

ก็อย่างนี้ ผมคิดว่าก็เหมือนว่า เราต้องรักษาหรือไมก็บูรณะ เมื่อนำสิ่งเก่ากลับมาใหม่ ต้องระดมสมอง นั่งลงทำกัน และสิ่งซึ่งคิดว่าเกิดจากการสัมมนานี้ อะโระก็ตาม **ไม่ยั่งยืนเท่ากับการศึกษา ไม่ยั่งยืนเท่ากับการสร้างสติปัญญา** ผมถึงว่าที่เราคุยกันไว้ว่าถึงเวลาแล้ว ที่**ราชภัฏแห่งนี้จะต้องมี “อยุธยาศึกษา”** เป็นระดับปริญญาด้วย อย่างน้อยเป็นปริญญาโท หรือถ้าเป็นปริญญาเอกได้ก็ยิ่งดี

หมายความว่า ไม่มีอะไรดีเท่ากับเรื่องของการศึกษาสร้างสติปัญญา สร้างคนรุ่นใหม่ ๆ เอาไว้ ที่เกิดความรักความเข้าใจ ถ้ารักและเข้าใจ ก็รักษาง่ายมาก ต้องรักและเข้าใจเสียก่อน ถ้าไม่เข้าใจ เอ๊ะตัวอะไรเก่า ๆ นี่ก็เตะมันทิ้งน้ำ ขุดไปทิ้ง โยนขยะไปเลยก็ได้ กระเบื้องอะไรนี้แต่ถ้ารักปั๊บ รับรองเลย ผมมองว่าอนาคตมันอยู่ที่การศึกษา **อยู่ที่เรื่องของมหาวิทยาลัยราชภัฏ** ซึ่งเป็นมหาลัยของท้องถิ่นที่นี่ ความได้เปรียบอยู่ตรงนี้ ต้องสร้างบุคลากร

คิดว่านิมิตหมายอันดีในวันนี้ที่เราคุยกัน สัมมนากัน อยุธยาเป็นเรื่องของท้องถิ่น อยุธยาเป็นเรื่องของชาติ อยุธยาเป็นเรื่องของนานาชาติ โอ้โฮ! เป็นองค์ประกอบเยอะแยะ ในบางแห่งไปไม่ถึงระดับชาติด้วยซ้ำ แต่อยุธยาเป็นทั้งเรื่องของระดับท้องถิ่น และทั้งระดับชาติ เป็นเรื่องของ สจ. เป็นเรื่องของ สส. เป็นเรื่องของ สว. เป็นเรื่องของรัฐมนตรี เป็นเรื่องของทูต

ผมคิดว่าเป็นสัญญาณที่ดี อย่างทูตวัฒนธรรม โปรตุเกสที่มานี้ ท่านก็กระซิบผมว่าอาจารย์เขียนรายงานให้ผมได้ไหม เป็นจดหมายฉบับร่าง ผมจะได้นำ

เสนอไปที่ boss เพราะผมก็เตรียมงานอยู่ แปลว่าเราคุยกันเรื่องเอกสารโปรตุเกส ที่ก็มีเรื่องเกี่ยวกับอยุธยา มีอยู่เยอะแยะ ทำไมเราไม่ขอทุนโปรตุเกสบ้าง ยูสนับสนุนลูกศิษย์ของเราคนได้ไหม สร้างขึ้นมาให้ไปเรียนภาษาโปรตุเกส และหน้าที่ยูสนะ ตั้งอัตราอยู่ในราชภัฏ เอาทุนโปรตุเกสหรือทุนฮอลันดา

อาจารย์ฝรั่งของอาจารย์ ดร. ธีรวัตร ณ ป้อมเพชรถูกคุยกับผมที่สิงคโปร์ เราเคยไปสัมภาษณ์เรื่อง “ข้าปะกง” กันกับเขา เขาว่าอาจารย์ลองดูหน่อยสิว่า จะสร้างคนรุ่นต่อไปได้อย่างไร รุ่นเราก็จะหมดแล้ว ไซ้ใหม่ครับ สร้างกันต่อไปเลย ให้มีคนที่ถูก assigned เลยกว่า จงไปทำการศึกษาล่าเรียนเรื่องดัช เอาคนที่รักนะ มีแว่ที่จะมาศึกษาเรื่องเหล่านี้ แล้วหาตำแหน่งให้ หาเงินให้ หาอะไรอย่างนี้ให้ เหมือนๆอย่างอาจารย์ป่วย (อิงภากรณ์) ทำมาก่อน ท่านก็สร้างคน ผมก็ไปเป็นส่วนหนึ่งของการถูกสร้างมาจากสมัยอาจารย์ป่วย เดิมผมก็บอกกับอาจารย์ว่า ผมกะจะไปเรียนทางรัฐศาสตร์ให้สูงๆ ผมจะไปเป็นทูตเพื่อนๆผมก็เป็นทูตกันทั้งนั้น แต่ผมถูกเกณฑ์มาให้เป็นอย่างนี้ ก็เป็นอาจารย์แล้วกัน ดังนั้น เราก็ต้องสร้างคนรุ่นต่อไป

เราก็ต้องสร้างคนแบบนี้ สร้างไป ซึ่งหมายความว่านี่คือความได้เปรียบของอยุธยา คือเป็นระดับอินเตอร์ได้ เขาก็ดีใจที่อาจารย์ท่านผู้อำนวยการให้ของที่ระลึกกับเขา ผมคิดว่าอยุธยา มีเสน่ห์ คนรัก คนหลงก็มี เราก็ไม่ว่ากันนะ แต่ว่าเราต้องการคนที่รัก เพราะว่าแปลว่า อาจารย์ทำเป็นห้องสมุดอยุธยาศึกษา ที่ดีที่สุดในโลก ไม่ใช่ที่ดีที่สุดในประเทศไทย

ทำยังไงเราถึงจะมีเอกสารไทย เอกสารอังกฤษ เอกสารฮอลันดา เอกสารจีน ถ่ายมาให้หมด ตอนนั้นง่ายจะตาย อาจารย์กดปุ่มกันนิดเดียวเดียวก็ได้มาแล้ว Xerox อยะ ทำอย่างไร เราถึงจะสร้างศูนย์ที่เป็นการศึกษาจริง ๆ คือที่ทำไปแล้วนั้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๐ คือ “ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา” เรียกได้ว่าไปไม่ถึงดวงดาว มาได้แค่นี้ไซ้ใหม่ครับ กลายเป็นเอาไว้ดูเท่านั้นเอง ไม่มีและไม่ใช่ว่าเป็นเซ็นเตอร์ของการศึกษา คนที่จะมาเขียนวิทยานิพนธ์ คนที่จะมาค้นข้อมูล คนที่จะทำปริญญาโท

ผมเสนอแค่นี้ละตอนนี้ผมยังไม่คิดไกลถึงปริญญาเอก แต่ผมเชื่อว่าเป็นไปได้ นั่นแปลว่า คำถามสุดท้ายของอาจารย์ road map เราอาจจะพูดไม่ได้ เพราะเราไม่ได้เป็นรัฐมนตรี แต่ในแง่ของเรา เป็นอาจารย์ เอาแค่ตรงนี้ คือเรื่องของการศึกษาให้มีปริญญาด้าน “อยุธยาศึกษา”

ทำอย่างไรถึงจะสร้างการศึกษาที่มีคุณภาพที่เป็นสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ที่ไม่ใช่ประวัติศาสตร์อย่างเดียว คิดว่าเราพูด ๆ มาแต่เรื่องของประวัติศาสตร์ แต่ผมอยากจะมองว่า ต้องมีเรื่องของภาษาต่างประเทศด้วย อย่างที่ท่านทูตวัฒนธรรมเมื่อครูนี้อ่านจะขอให้เขาเปิดสอนภาษาโปรตุเกสให้เรา อันที่จริงอยุธยาในฐานะศูนย์กลางของการค้า ก็ไม่ได้มีเฉพาะภาษาโปรตุเกส ภาษาญี่ปุ่นก็มี ภาษาดัชก็มี ภาษาอังกฤษก็มี ภาษาฝรั่งเศสก็มี อาจารย์ที่นี้ก็น่าจะได้เปรียบ ผมว่าเราทำ road map ที่เป็นการศึกษา อาจจะง่ายกว่าเรื่องผังเมือง หรือเรื่อง 7-ELEVEN เรื่องตึกสูง ๆ อะไรทำนองนั้น เรื่องแบบนั้นเราทำเองไม่ได้ ไกลตัวเราเกินไป ต้องไปอิงไปพึ่งคนอื่น ดังนั้น ง่ายที่สุด road map ของเรา คือการศึกษา ให้คนรัก ทำไงให้ สจ. อบจ. อบต. มาเรียนปริญญาโทอยุธยาศึกษา นายกเทศมนตรีคนต่อไป จบมหาบัณฑิตอยุธยาศึกษา เป็นต้น

เรายังไม่มีหลักสูตรอยุธยาศึกษา แต่เราจะสร้างเพื่อให้เป็นพื้นฐานที่เป็นวิชาบังคับ เมื่อมาเรียนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

- อันนั้นเป็นวิชาเดียว ก็ OK อาจารย์ อย่างผมเองก็ไปให้นักศึกษาเรียนอนุชาตเนย์ Southeast Asia วิชาหนึ่งสองวิชา ก็เป็นพื้นนะ แต่ขอให้ดูตัวอย่างของนักวิชาการที่มาวันนี้ อย่างอาจารย์สุนทร ชุตินทรานนท์ เห็นไหม อาจารย์สุนทร ก็ดี อาจารย์บางคนก็ดี เขาเรียนเขาสอนอยู่ที่จุฬา เป็นหลักสูตรปริญญาโทเรื่องเกี่ยวกับ Southeast Asian Studies ส่วนที่เชียงใหม่ก็ทำเรื่อง อะไหล่ละ เป็น Area Study อาณาบริเวณศึกษา ที่เขาทำกันนั้นน่าจะดูเป็นตัวอย่าง

อยุธยาศึกษาของเราก็ทำให้เป็นปริญญาทาง Area Study ได้เหมือนกัน ผมมองว่าทำให้เป็นสหวิทยาการ

(interdisciplinary) ซึ่งแปลว่าหลากหลาย กว้างขวาง ไม่ควรจะตายหรือเกาะติดอยู่ที่ประวัติศาสตร์หรือโบราณคดี เท่านั้น เรื่องภาษาต่างประเทศก็ดี เรื่องสิ่งแวดล้อมก็ดี เรื่องภูมิศาสตร์ เรื่องเทคโนโลยี เรื่องภาษาศาสตร์ ผมว่า ทำแบบกว้าง ๆ ถึงจะดึงคนเข้ามาเรียนกับเราได้ไม่อย่างนั้น จะจำกัดแต่เพียงพวกประวัติศาสตร์ และพวกเราก็มักย้อนลงลึกไปในอดีต คนอื่นๆ เขาก็จะเบื่อเรา เรามักจะพยายามหาให้ได้ว่า “ข้าวทองกับม้า” บ้านท่านอยู่ตรงไหน อะไรอย่างนี้ ก็ยุ่ง ก็ปวดหัวเหมือนกัน จริง ๆ แล้ว เราก็ไม่มีทางรู้ได้โดยก็อาจเป็นได้ ครับ

ในท้ายที่สุดนี้ กระผมขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์เป็นอย่างสูงครับ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อนันต์ รัตนานุสร สัมภาษณ์
นายพัทธ์ แดงพันธ์ สัมภาษณ์และถ่ายภาพ
นางสาวประภาพร จัฐประภา สัมภาษณ์และถ่ายภาพ
นายณเรศน์ จิตรัตน์ บันทึกภาพ
อาจารย์พันทิพา มาลา ถอดเทป

ประวัติ ดร. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ
วัน เดือน ปี เกิด 6 พฤษภาคม 2484 (อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี)

- การศึกษา
- 2502 มัธยม 8 โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย
 - 2506 รัฐศาสตรบัณฑิต (การทูต เกียรตินิยมดี รางวัล ภูมิพล) ม.ธ.22.
 - 2510 MA. (Diplomacy and World Affairs), Occidental College, LA. CAL.
 - 2515 Ph.D. Southeast Asian History, Cornell University, N.Y. USA

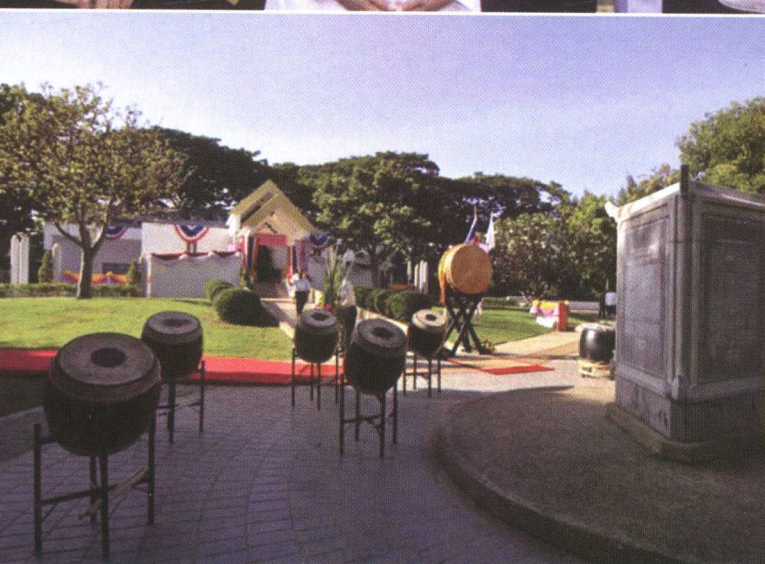
ย้อนเวลา “อยุธยาศึกษา”

ประภาพร จักรประภา

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
เสด็จพระราชดำเนิน ทรงเปิดอาคารศูนย์ศึกษา
ประวัติศาสตร์อยุธยา ปรับปรุงใหม่
และสวนญี่ปุ่น ณ หมู่บ้านญี่ปุ่น ตำบลเกาะเรียน
อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ในวันจันทร์ที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๕๑

พิธีรับเสด็จพระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์ เสด็จเยือนสถาบันอยุธยาศึกษา
วันที่ 3 ธันวาคม 2549 เวลา 19.30 น.

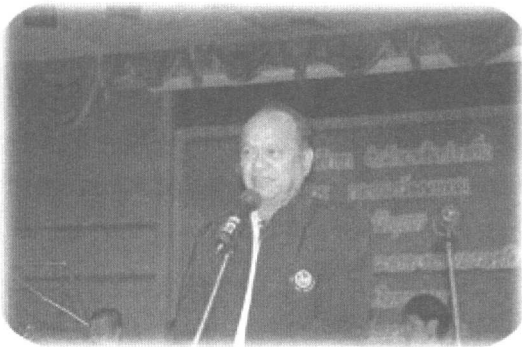

พิธีรับเสด็จพระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์ เสด็จเยือนสถาบันอยุธยาศึกษา
วันที่ 3 ธันวาคม 2549 เวลา 19.30 น.

การบรรยายพิเศษเรื่อง โคมลอย กรุงศรีอยุธยา ต้นแบบ “ลอยกระทง” แม่พระคงคา ขอมมา ธรรมชาติ

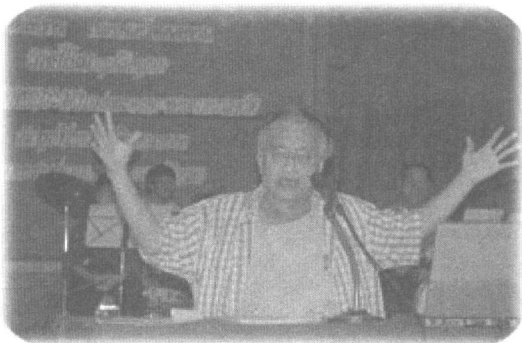
ตามที่ตั้งสถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา สำนักศิลปากรที่ 3 พระนครศรีอยุธยา และ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม ได้ร่วมกันจัดการบรรยายพิเศษเรื่อง โคมลอย กรุงศรีอยุธยา ต้นแบบ “ลอยกระทง” แม่พระคงคา ขอมมาธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา เรื่อง “ประเพณีลอยกระทง” ซึ่ง บรรยายพิเศษโดย คุณสุจิตต์ วงษ์เทศ พร้อมด้วยการแสดงวงดนตรี ลูกทุ่งออเคสตรา” จากกรม ศิลปากร กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2550 เวลา 13.00 น. ที่หอประชุม มหาวิทยาลัยราช ภัฏพระนครศรีอยุธยา

กล่าวเปิดงานโดย รศ.สุวิทย์ เทียรทอง อธิการบดี
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ผู้ดำเนินรายการโดย คุณสงบ กษ ธงทองทิพย์
ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา

บรรยายพิเศษโดย คุณสุจิตต์ วงษ์เทศ

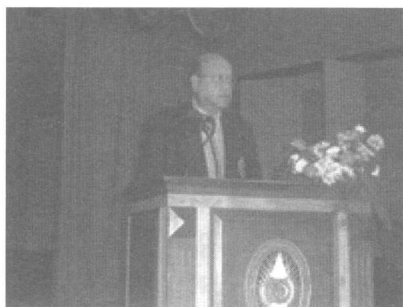
บรรยากาศภายในหอประชุม

โครงการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง ความสัมพันธ์ไทย – ญี่ปุ่น จากอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์

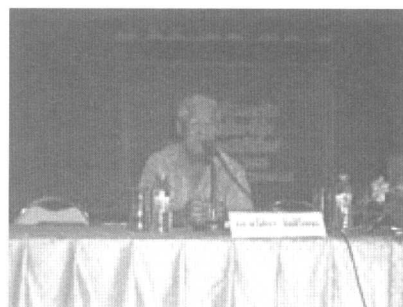
ตามที่สถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ได้จัดโครงการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง ความสัมพันธ์ไทย – ญี่ปุ่น จากอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ ในวันที่ ๖ – ๗ กันยายน ๒๕๕๐ เวลา ๐๘.๓๐ – ๑๖.๓๐ น. ณ ห้องประชุม มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา โดยมี ท่านรองศาสตราจารย์สุวิทย์ เทียรทอง อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เป็นประธานในพิธีเปิด และมีคณาจารย์ นักเรียน นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป เข้าร่วมงานครั้งนี้จำนวน ๑๕๐ คน จากหน่วยงานต่างๆ ทั่วประเทศ

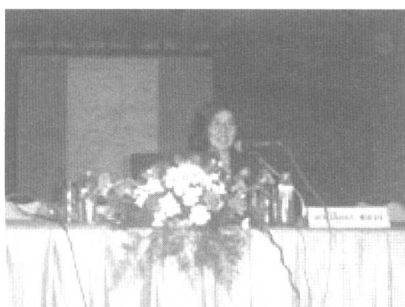
อ.พินิตพา มาลา ผู้อำนวยการสถาบัน
อยุธยาศึกษา

อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏอยุธยา

รศ.ศรีศักร วัลลิโภดม

ดร.ปิยดา ชลวร

คุณบุหลง ศรีกนก,คุณเกษงค์ จันทวิทย์,
คุณปริญญ์ สัญญะเดช

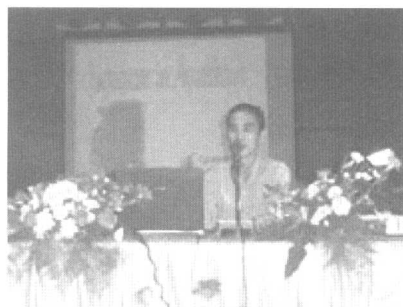
พอ.หญิง นงลักษณ์ ลิ้มศิริ

ผศ.ดร.ศิริพร วัชชวัลคุ

คุณสุสดี นาวาวิจิต

วิทยากรจาก ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์
อยุธยา

บรรยากาศงานสัมมนา

ผู้เข้าร่วมสัมมนา เยี่ยมชมหมู่บ้านญี่ปุ่น

บรรยากาศที่ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์
อยุธยา

โครงการเผยแพร่วัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ ประจำปี ๒๕๕๐ ในงานเทศกาล The 45"

International Folklore Festival of Lefkas ณ เมือง Lefkada ประเทศกรีซ

ตามที่ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ได้รับคัดเลือกจากกระทรวงวัฒนธรรมให้เดินทางไปเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมในงานเทศกาล The 45" International Folklore Festival of Lefkas ณ ประเทศกรีซ ระหว่างวันที่ ๑๗ – ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๐ ในการไปเผยแพร่วัฒนธรรมครั้งนี้ มีผู้ร่วมเดินทางทั้งสิ้น ๓๔ คน เป็นคณาจารย์ นักศึกษาในมหาวิทยาลัย และนักแสดงเครือข่ายของศูนย์วัฒนธรรมฯ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาจากหน่วยงานต่างๆ

โครงการอนุรักษ์สืบทอดอาชีพของชาวอยุธยา

ตามที่สถาบันอยุธยาศึกษา ได้จัดอบรมโครงการ "อนุรักษ์สืบทอดอาชีพของชาวอยุธยา" ขึ้นในวันเสาร์ที่ ๑ และ เสาร์ที่ ๘ มีนาคม ๒๕๕๑ เวลา ๐๘.๐๐ - ๑๖.๐๐ น. ซึ่งการจัดโครงการในครั้งนี้ ได้รับความอนุเคราะห์จากคณาจารย์ที่มีความรู้ความสามารถของวิทยาลัยอาชีวศึกษาพระนครศรีอยุธยา มาเป็นวิทยากรให้ความรู้ และมีผู้เข้าร่วมโครงการเป็นนักศึกษาแลกเปลี่ยนจากมหาวิทยาลัยชนชาติกวางสี ประเทศจีน , ครู อาจารย์ และผู้สนใจจากหน่วยงานต่างๆ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กล่าวรายงานโครงการฯ โดย อ.พันทิพา มาลา
ผู้อำนวยการสถาบันฯ

การประดิษฐ์บุหงา โดย อ.จันทนา ภูเจริญ วิทยาลัย
อาชีวศึกษาอยุธยา

ผู้เข้ารับการอบรมแต่ละท่านได้ลงมือประดิษฐ์บุหงา

บุหงาประดิษฐ์จากอาชีวศึกษาพระนครศรีอยุธยา

การจัดดอกไม้สด โดย อ.อรุณ พุ่มไสว จากวิทยาลัย
อาชีวศึกษาพระนครศรีอยุธยา

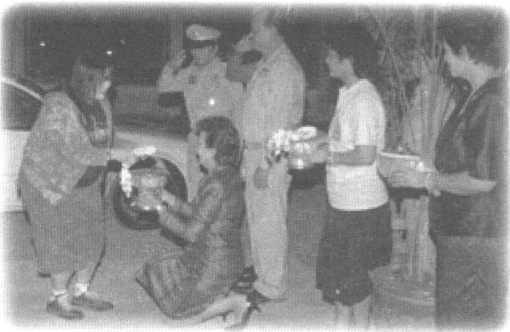
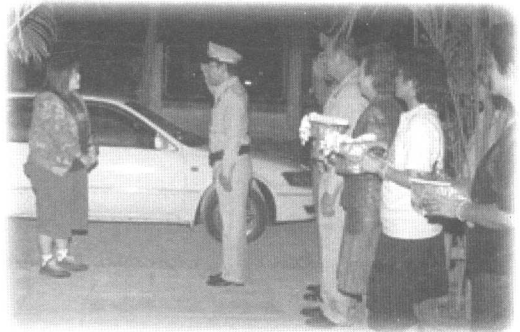
การประดิษฐ์ปลาดะเพียนใบลาน โดย อ.จำลอง ภาคสัญ
ไชย ข้าราชการบำนาญ

การทำกล่องเอนกประสงค์ผ้าลายไทย โดย อ.วิฑกุล สุด
จินดา จากวิทยาลัยอาชีวศึกษาพระนครศรีอยุธยา

พระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์ ทรงเสด็จเยือนอาคารเรือนไทย สถาบันอยุธยาศึกษา

พระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์ ทรงเสด็จเป็นการการส่วนพระองค์ เพื่อชมการแสดง “อยุธยาามค่า” พร้อมพระสหายและข้าราชการในสำนักพระราชวัง จำนวน ๒๐ คน เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ เวลา ๑๕.๓๐ น. โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พร้อมภริยา อธิการบดี คณะผู้บริหาร คณาจารย์ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา และข้าราชการจากหน่วยงานต่างๆ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เข้าเฝ้ารับเสด็จโดยพร้อมเพรียงกัน

โครงการเผยแพร่ แบ่งปันความรู้สู่สาธารณะ เรื่อง “พระเมรุ เฝ้าพระศพ แรกมียุคกรุงศรีอยุธยา
เลียนแบบ นครวัด “วิญญูโลก” จำลองเขาพระสุเมรุ และรายการทุ่งแสงตะวัน สถานีโทรทัศน์ ช่อง ๗

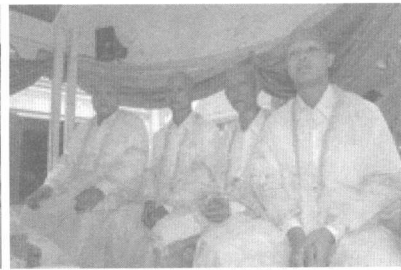
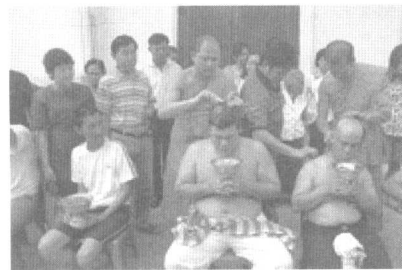
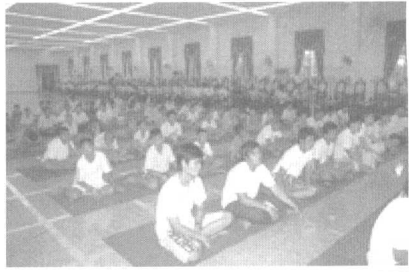
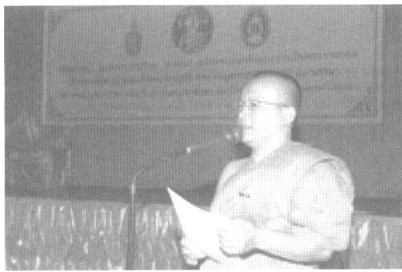
ตามที่กระทรวงวัฒนธรรม กรมศิลปากร รายการโทรทัศน์ทุ่งแสงตะวัน และสถาบัน
อยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาได้ร่วมกันจัดโครงการเผยแพร่ แบ่งปันความรู้สู่
สาธารณะ เรื่อง “พระเมรุ เฝ้าพระศพ แรกมียุคกรุงศรีอยุธยา เลียนแบบ นครวัด “วิญญูโลก” จำลอง
เขาพระสุเมรุ และโครงการ “เรารักอยุธยามรดกโลก” ขึ้นในวันศุกร์ที่ ๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๑
ตั้งแต่เวลา ๑๕.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ สถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
โดยมีท่านวีระ โรจน์พจนรัตน์ ปลัดกระทรวงวัฒนธรรมเป็นประธานในพิธีเปิดการเสวนาและจัด
กิจกรรมซึ่งการเสวนาครั้งนี้ได้รับความอนุเคราะห์จากวิทยากรที่มีชื่อเสียงระดับประเทศ อาทิเช่น
รศ.ศรีศักร วัลลิโภดม, ศ.ดร.นิติ เอียวสระวังศ์, คุณเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ และคุณจิระนันท์ พิตร
ปรีชา เป็นต้น

พิธีบรรพชาและอุปสมบทหมู่

เนื่องในวาระที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ ๘๐ พรรษา ทางสถาบัน
อยุธยาศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ร่วมกับพระราชรัตนวราภรณ์ (แวว กตสาโร) เจ้าอาวาส
วัดพนัญเชิงวรวิหาร จัดงานพิธีบรรพชาและอุปสมบทหมู่ เมื่อวันที่ ๒๘ - ๒๙ เมษายน ๒๕๕๐ เพื่อเฉลิม
พระเกียรติสนองพระมหากรุณาธิคุณที่มีต่อปวงชนชาวไทยทุกหมู่เหล่า และถวายเป็นพระราชกุศลให้ทรงมี
พระพลานามัยแข็งแรง มีพระชนมายุยืนนานเป็นขวัญและกำลังใจของปวงชนชาวไทยสืบไป

ภาพลักษณ์วีรกรรม:๓๖๐ ปี สมเด็จพระนเรศวรมหาราช

เมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๐ ที่ผ่านมา สถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ได้จัดเสวนาทางวิชาการ เรื่อง ภาพลักษณ์วีรกรรม: ๓๖๐ ปี สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา โดยได้รับเกียรติจาก ดร.สุรพล กาญจนจิตรรา ผู้ตรวจราชการกระทรวงมหาดไทย (อุปนายกสภามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา) เป็นประธานในพิธีเปิดงาน การเสวนาในครั้งนี้มีวิทยากรผู้เชี่ยวชาญทางประวัติศาสตร์มาร่วมเสวนาหลายท่าน เช่น ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, อ.ดร. สุนทร ชุตินานนท์, คุณมิกกี้ ฮาร์ท , ผศ.ดร. ชำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ และ อ. สมฤทธิ์ ลือชัย เป็นผู้ดำเนินรายการ

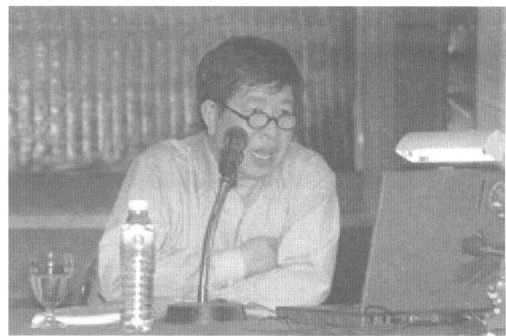

สัมมนา"ความสัมพันธ์อยุธยา-โปรตุเกส"

ระหว่างวันที่ 26 - 28 กรกฎาคม 2549 สถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ได้จัดกิจกรรมสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง "ความสัมพันธ์อยุธยา - โปรตุเกส" ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ในครั้งนั้นได้เชิญวิทยากรผู้ทรงความรู้ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างไทยและโปรตุเกสในด้านต่างๆ อาทิ ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ มุลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ,ผศ.ดร.สุธาสัย ยิ้มประเสริฐ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คุณประโลม บุญศรี และ Mr.Joao Azeredo จากสถานทูตโปรตุเกสประจำประเทศไทย, คุณบุญหลง ศรีกนก กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, บาทหลวงสุรชัย ชุ่มศรีพันธ์ สำนักมิสซังกรุงเทพฯ, ดร.ยงธนีสร์ พิมลเสถียร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, นาวาอากาศโทหญิงสุมาลี วีระวงศ์ นักวิชาการอิสระ, คุณประพิศ พงศ์มาส และคุณปฏิพัฒน์ พุ่มพวงษ์แพทย์ กรมศิลปากร

ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

ผศ.ดร.สุธาสัย ยิ้มประเสริฐ

คุณบุญหลง ศรีกนก

บาทหลวงสุรชัย ชุ่มศรีพันธ์

คุณยงนิตร์ พิมลเสถียร

คุณประโลม นนทบุรี

นางวาทาสโทหญิงสมาสี วีระวงศ์

คุณประพิศ พงศ์มาศ

เสวนาประวัติศาสตร์อยุธยาจากแผนที่

วันที่ 1 กรกฎาคม 2549 ที่ผ่านมา สถาบันอยุธยาศึกษาได้เชิญ 3 วิทยากร ผู้มีความรอบรู้ เชี่ยวชาญในทางด้านเหล่านี้โดยเฉพาะ ซึ่งได้แก่ คุณธวัชชัย ตั้งศิริวานิช นักสะสมแผนที่โบราณ ของชาวตะวันตกที่เกี่ยวกับสยาม ผู้ศึกษาค้นคว้าในด้านแผนที่สยามโบราณมานานกว่า 10 ปี , รองศาสตราจารย์ วินิช สุธารัตน์ หนึ่งในคณะกรรมการที่ปรึกษาของสถาบันอยุธยาศึกษา ผู้ศึกษาในประวัติศาสตร์กรุงศรีอยุธยา และสุดท้ายคือ คุณเศรษฐเนตร มั่นใจจริง จากอุทยานประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา วิทยากรนำชมภาคสนาม

โครงการอบรม "มัคคุเทศก์ท้องถิ่น"

ตามที่สถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ได้กำหนดจัดการอบรม "มัคคุเทศก์ท้องถิ่น" ขึ้นในวันศุกร์ที่ ๑ และเสาร์ที่ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๑ เวลา ๐๙.๐๐ - ๑๖.๐๐ น. โดยมีท่านรองศาสตราจารย์สุวิทย์ เทียรทอง อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เป็นประธานในพิธีเปิดและมีวิทยากรที่มีชื่อเสียงทางด้านประวัติศาสตร์มาให้ความรู้มากมาย อาทิ เช่น คุณอภิชัย อรัญญิก ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงาน ททท. ภาคกลาง เขต ๖ , คุณภัทรพงษ์ เก่าเงิน นักโบราณคดี ๗ ว. สำนักงานอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา, คุณสุนงกช ธงทองทิพย์ ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา, คุณสมฤทธิ ลือชัย นักวิชาการอิสระ และเจ้าหน้าที่อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

อ.มงคล ขาวเรือ,อธิการบดี ม.ราชภัฏอยุธยา,ผอ.สถาบัน
อยุธยาศึกษา

ผอ.พันทิพา มาลา กล่าวรายงานโครงการอบรมฯ

รองศาสตราจารย์สุวิทย์ เทียรทอง กล่าวเปิดงาน

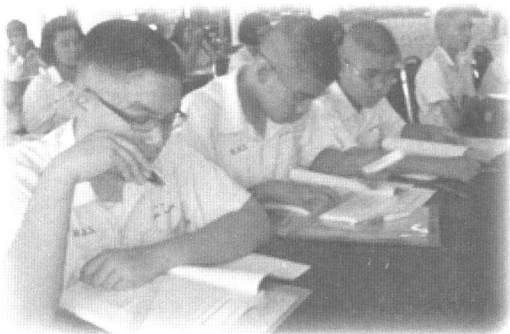
คุณอภิชัย อรัญญิก ผู้ช่วยผู้อำนวยการ สนง.ททท.ภาค
กลาง เขต ๖

คุณภัทรพงษ์ เก่าเงิน นักโบราณคดี ๗.สนง.อุทยาน
ประวัติศาสตร์อยุธยา

คุณสุนงกช ธงทองทิพย์ ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑสถาน
แห่งชาติ เจ้าสามพระยา

คุณสมฤทธิ์ ลือชัย นักวิชาการอิสระ เป็นมัคคุเทศก์ด้าน
วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์

คุณสมฤทธิ์ ลือชัย ได้สอนเทคนิคในการนำชมที่ศูนย์
ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา

มัคคุเทศก์ท้องถิ่น ได้ให้ความสนใจและได้ความรู้
มากมาย

เจ้าหน้าที่ของอุทยานประวัติศาสตร์ นำชมวัดไชยวัฒนาราม

โครงการอบรมเพลงพื้นบ้านอยุธยา

ตามที่สถาบันอยุธยาศึกษา และคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ได้จัดให้มีโครงการอบรมเพลงพื้นบ้านอยุธยา ขึ้นในวันอังคารที่ ๑๑ และวันพุธที่ ๑๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๑ เวลา ๐๘.๓๐ - ๑๖.๓๐ น. ณ สถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา โดยมีท่านรองศาสตราจารย์สุวิทย์ เทียรทอง อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เป็นประธานในพิธีและมอบเกียรติบัตรแก่ผู้เข้าร่วมโครงการ ทางสถาบันฯ ได้รับความอนุเคราะห์จากคณาจารย์ของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา และ คุณขวัญจิตต์ ศรีประจันต์ มาเป็นวิทยากรให้ความรู้

กล่าวรายงานโครงการฯ โดย อ.พันทิพา มาลา ผู้อำนวยการสถาบันฯ

อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา กล่าวเปิดโครงการฯ

การฝึกปฏิบัติขับร้องเพลงพื้นบ้าน วิทยากรโดย รองศาสตราจารย์อมรา กล้าเจริญ

ผู้เข้าร่วมรับการอบรม

ฝึกปฏิบัติขับร้องเพลงอีแซว เพลงฉ่อย และลำตัด โดย คุณ
ขวัญจิตต์ ศรีประจันต์ ศิลปินแห่งชาติ จังหวัดสุพรรณบุรี

โครงการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “อยุธยา มรดกอารยธรรมโลก”

ตามที่สถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ได้จัดสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “อยุธยา มรดกอารยธรรมโลก” ขึ้นในวันที่ ๗ - ๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๘ เวลา ๐๙.๐๐ - ๑๖.๐๐ น. โดยมีวิทยากรที่มีชื่อเสียงทางด้านประวัติศาสตร์มาให้ความรู้เป็นจำนวนมาก อาทิเช่น รศ.ศรีศักร วัลลิโภดม , ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ , คุณสมฤทธิ์ ลือชัย , ผอ.สุบงกช ธงทองทิพย์ , อ.อุทธ ภูมะชน , ผศ.ธำรงค์ดี เพชรเลิศอนันต์ , ดร.สุนทร ชูตินทรานนท์ , ดร.ธีรวัฒน์ ป้อมเพชร , ดร.จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์ เป็นต้น

